

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

PROVOZNĚ EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EKONOMIKY

VYBRANÉ ASPEKTY VÝVOJE FINÁLNÍ SPOTŘEBY OBYVATELSTVA
V REGIONÁLNÍM SROVNÁNÍ

DISERTAČNÍ PRÁCE

Vypracoval: Ing. Michal Steininger

Školitel: doc. Ing. Eva Rosochatecká, CSc.

Praha, 2011

Poděkování

Je mi ctí a milou povinností poděkovat mé školitelce, vážené paní doc. Ing. Evě Rosochatecké, CSc. za odborné vedení disertační práce, cenné rady, vstřícnost a podporu, kterou mi v průběhu studia věnovala.

Rád bych poděkoval také paní doc. Ing. Ludmile Bervidové, CSc. a in memoriam panu prof. Ing. Jiřímu Tvrdoňovi, CSc. za prvotní impulzy ke zpracování zadaného tématu disertační práce.

Zvláštní poděkování patří mým rodičům a přátelům za morální podporu během celého mého studia.

Předložená disertační práce vznikla jako součást výzkumného záměru MSM 6046070906 "Ekonomika zdrojů českého zemědělství a jejich efektivní využívání v rámci multifunkčních zemědělskopotravinářských systémů".

VYBRANÉ ASPEKTY VÝVOJE FINÁLNÍ SPOTŘEBY OBYVATELSTVA
V REGIONÁLNÍM SROVNÁNÍ

SELECTED ASPECTS OF THE DEVELOPMENT
OF HUMAN FINAL CONSUMPTION IN REGIONAL COMPARISON

Seznam zkratek

aj.	a jiné
APC	Average Propensity to Consume (průměrný sklon ke spotřebě)
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
atp.	a tak podobně
b. c.	běžné ceny
bil.	biliony
cca	cirka, asi
COICOP	Classification of Individual Consumption by Purpose (Klasifikace individuální spotřeby dle účelu)
CPI	Consumer price index (index spotřebitelských cen)
CZ-COICOP	Czech-Classification of Individual Consumption by Purpose (česká verze Klasifikace individuální spotřeby dle účelu)
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
ČZU	Česká zemědělská univerzita v Praze
EC	Engel's curve (Engelova křivka)
EEC	Engel's expenditure curve (Engelova výdajová křivka)
ESA	European System of Accounts (Evropský systém účtů)
EU	Evropská unie
EU-SILC	European Union Statistics on Income and Living Conditions (Statistika EU v oblasti příjmů a životních podmínek)
FAO	Food and Agriculture Organization (Organizace pro výživu a zemědělství)
HDD	hrubý disponibilní důchod domácností
HDP	hrubý domácí produkt
HICP	Harmonised Index of Consumer Prices (harmonizovaný index spotřebitelských cen)
ICC	Income Consumption Curve (důchodová spotřební křivka)
IE	Income Effect (důchodový efekt)
ks	kus
MD	Market Demand (tržní poptávka)
MF	Ministerstvo financí ČR
mil.	miliony
mlrd.	miliardy
MPC	Marginal Propensity To Consume (mezní sklon ke spotřebě)
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
MRS	Marginal Rate of Substitution (mezní míra substitute)
MU	Marginal Utility (mezní užitek)
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
OKEČ	Odvětvová klasifikace ekonomických činností
OSN	Organizace spojených národů
OSVČ	osoba samostatně výdělečně činná
p. b.	procentní bod
PCC	Price Consumption Curve (cenová spotřební křivka)
PEF	Provozně ekonomická fakulta
r.	rok
s. c.	stálé ceny
SE	Substitution Effect (substituční efekt)
SNÚ	Statistika národních účtů
SRÚ	Statistika rodinných účtů
SVP	státem vyplácený příspěvek
tis.	tisíce
tj.	to jest
TU	Total Utility (celkový užitek)
tzn.	to znamená
tzv.	takzvaný
VK	variační koeficient
vs.	versus, oproti
VŠE	Vysoká škola ekonomická

Stručný obsah

1. Úvod	- 1 -
2. Cíl práce.....	- 2 -
3. Metodický oddíl	- 3 -
4. Literární rešerše	- 31 -
5. Výsledky zkoumání.....	- 74 -
6. Závěr.....	- 169 -
7. Použité zdroje.....	- 175 -
8. Seznam příloh.....	- 181 -

Obsah

1.	Úvod.....	- 1 -
2.	Cíl práce	- 2 -
3.	Metodický oddíl	- 3 -
3.1.	Metodika zpracování disertační práce	- 3 -
1)	Přípravná fáze zpracování disertační práce.....	- 3 -
2)	Deskripce chování spotřebitele na mikroekonomické úrovni	- 4 -
3)	Analytická část práce	- 4 -
4)	Závěr disertační práce	- 5 -
3.2.	Metodika Statistiky rodinných účtů (SRÚ).....	- 5 -
3.2.1.	Výběr domácností.....	- 6 -
3.2.2.	Zjišťování dat	- 9 -
3.2.3.	Výsledky zpracování.....	- 10 -
3.2.4.	Rozdíly mezi daty zveřejňovanými Českým statistickým úřadem a Eurostatem.....	- 11 -
3.3.	Spotřební koš	- 12 -
3.4.	Index spotřebitelských cen.....	- 14 -
3.4.1.	Výběr respondentů.....	- 16 -
3.4.2.	Výpočet indexu spotřebitelských cen	- 18 -
3.5.	Harmonizovaný index spotřebitelských cen (HISC, HICP).....	- 22 -
3.6.	Inflace.....	- 23 -
3.7.	Nerovnost v příjmech	- 23 -
3.8.	Elasticita	- 23 -
3.8.1.	Průměrný a mezní sklon ke spotřebě	- 23 -
3.8.2.	Důchodová elasticita poptávky.....	- 24 -
3.8.3.	Cenová elasticita poptávky	- 26 -
3.8.4.	Křížová elasticita poptávky	- 28 -
3.8.5.	Elasticita substituce	- 28 -
3.8.6.	Součet elasticit.....	- 29 -
4.	Literární rešerše	- 31 -
4.1.	Konečný spotřebitel a jeho chování z hlediska marketingu	- 31 -
4.1.1.	Nákupní rozhodovací proces	- 32 -
4.1.2.	Činitelé ovlivňující chování zákazníka	- 33 -
4.2.	Analýza poptávky na základě maximalizace užítku spotřebitelem	- 38 -
4.2.1.	Racionalita ve spotřebitelské volbě	- 38 -
4.2.2.	Užitek.....	- 41 -
4.2.3.	Indiferenční křivky v podmínkách různých preferencí	- 43 -

4.2.4.	Rozpočtové omezení a množina spotřebních možností	- 44 -
4.2.5.	Rovnováha spotřebitele.....	- 45 -
4.2.6.	Marshallovy poptávky.....	- 48 -
4.3.	Analýza poptávky na základě minimalizace výdajů spotřebitele	- 49 -
4.3.1.	Hicksovy poptávky	- 50 -
4.3.2.	Výdajová funkce	- 51 -
4.3.3.	Maximalizace užítka a minimalizace nákladů jako duální problém	- 53 -
4.3.4.	Vlastnosti poptávky	- 55 -
4.4.	Individuální poptávka	- 57 -
4.4.1.	Vliv příjmu spotřebitele na individuální poptávku	- 58 -
4.4.2.	Vliv změn ceny statku na poptávané množství	- 64 -
4.4.3.	Vliv cen ostatních statků na poptávku	- 66 -
4.5.	Tržní poptávka	- 70 -
4.5.1.	Efekt módy.....	- 71 -
4.5.2.	Efekt snobské spotřeby.....	- 73 -
5.	Výsledky zkoumání.....	- 74 -
5.1.	Příjmy a výdaje českých domácností z hlediska celorepublikového	- 74 -
5.1.1.	Disponibilní důchod domácností	- 74 -
5.1.2.	Vývoj příjmů v ČR.....	- 86 -
5.1.3.	Sociální příjmy v ČR – starobní důchody, rodičovský příspěvek a jiné	- 97 -
5.1.4.	Peněžní vydání domácností	- 99 -
5.1.5.	Spotřebitelské ceny	- 106 -
5.1.6.	Zkoumání závislostí mezi vybranými makroekonomickými ukazateli a determinantami spotřeby obyvatelstva.....	- 119 -
5.2.	Příjmy a spotřeba v ČR z hlediska regionálního.....	- 126 -
5.2.1.	Disponibilní příjmy domácností dle SNÚ.....	- 142 -
5.2.2.	Peněžní vydání dle SRÚ.....	- 146 -
5.2.3.	Spotřebitelské ceny	- 149 -
5.2.4.	Vývoj spotřebitelských cen potravin na trhu ČR v kontextu vývoje cen na trhu světovém a trhu EU	- 158 -
6.	Závěr	- 169 -
7.	Použité zdroje	- 175 -
8.	Seznam příloh	- 181 -

1. Úvod

Člověk se snaží od pradávna různé jevy, věci a vztahy mezi nimi poznávat. Nejprve poznával pouze pomocí svých smyslů, pak si vytvořil nástroj pro lepší poznávání dosud nepoznaného – vědu. Z historického vývoje vědeckého poznávání je vidět, že v roli učitele lidstva vědu zastoupilo na několik staletí náboženské myšlení – tj. epocha středověku. Moderní člověk se opírá především o vědecké poznatky.

Aby disertační práce mohla dostat svého záměru, musí kromě svého jádra – analýzy determinant spotřební poptávky obyvatelstva v regionálním srovnání – zmínit také stručný vývoj vědy jako takové, a s tím spojený přehled některých významných vědeckých metod (viz Příloha č. 4). Na bázi historie vědy lze pak lépe konstruovat metodiku vědecké práce, která ukáže autorovi výzkumu směr bádání v kontextu vytýčeného cíle disertační práce.

Živnou půdou každého vědeckého studia je také znalostní penzum teoretické báze. V případě této práce se jedná o mikroekonomický oddíl obsažený v literární rešerši pojednávající o chování spotřebitele, formování jeho individuální poptávky po zboží, dále se v tomto oddílu pojednává o teorii konstrukce tržní poptávky a o některých základních souvislostech těchto témat s dalšími vědeckými obory, jako je psychologie nebo marketing.

Na výše představenou část disertační práce navazuje makroekonomický oddíl (kapitola č. 5 Výsledky zkoumání), který by měl zkoumanou problematiku tematicky zacelit zanalyzováním některých determinant reálné spotřeby obyvatelstva. Autor se snažil zachytit změny především v makroekonomickém průřezu. Znamená to, že byly analyzovány ukazatele dle metodiky národních účtů (regionální specifikace dle metodiky ESA 1995, Evropský systém účtů), rodinných účtů a ostatních statistik. Jedná se především o údaje získané z databází Českého statistického úřadu, v nezanedbatelné míře jsou pak využívána data z vlastního sběru dat (spotřebitelské ceny vybraných potravin u vybraných retailových řetězců v Praze a na severní, střední a jižní Moravě), který proběhl v posledních dvou letech v rámci výzkumného záměru a s pomocí týmu tvořeného třemi kolegy včetně autora této disertační práce z katedry ekonomiky PEF. Postupně jsou v práci analyzovány následující ukazatele: disponibilní důchod domácností, příjmy v ČR, vybrané sociální příjmy, peněžní vydání domácností, spotřebitelské ceny. Autor také zkoumá závislosti mezi vybranými makroekonomickými determinantami spotřeby obyvatelstva a vývoj spotřebitelských cen potravin na českém trhu v kontextu vývoje těchto cen na trhu světovém a na trhu EU.

2. Cíl práce

Cílem disertační práce je analyzovat vývoj spotřeby v České republice za účelem identifikace nejvýznamnějších determinantů ovlivňujících hodnotu a strukturu konečné spotřeby obyvatelstva, přičemž důraz je kladen na spotřebu agrárních a potravinářských produktů.

Dílčí cíle práce lze rozdělit do dvou skupin - dva dílčí cíle se týkají teoretického oddílu práce (tj. rešerše), další tři dílčí cíle se vztahují k makroekonomickému oddílu disertační práce (kapitola č. 5 Výsledky zkoumání):

(rešerše)

- 1) deskriptivně popsat chování konečného spotřebitele z hlediska psychologie a marketingu;
- 2) vysvětlit racionální chování spotřebitele z hlediska mikroekonomie;

(výsledky zkoumání)

- 3) analyzovat spotřebu obyvatelstva ČR za účelem identifikace nejvýznamnějších determinantů (příjem na straně spotřebitele, ceny na straně poptávaného statku) ovlivňujících hodnotu a strukturu konečné spotřeby obyvatelstva v ČR a ve vybraných regionech ČR (krajích, městech);
- 4) analyzovat vývoj spotřebitelských cen potravin na trhu ČR v kontextu vývoje cen na trhu světovém a trhu EU za účelem identifikovat obecné vývojové trendy na jednotlivých trzích v případě vývoje cen potravinářských produktů, a dále identifikovat jednotlivé vývojové trendy z hlediska vzájemného působení, zejména ve vztahu „světový trh a trh EU“ vs. „trh zemí EU a trh ČR“;
- 5) analyzovat závislost mezi vybranými makroekonomickými ukazateli a determinantami spotřeby obyvatelstva za účelem kvantifikovat vzájemný vztah mezi vývojem ekonomiky (HDP), příjmem jednotlivců a jejich výdaji na potraviny respektive jednotlivé druhy potravin.

3. Metodický oddíl

3.1. Metodika zpracování disertační práce

Zpracování zadaného tématu disertační práce lze rozdělit do několika navazujících kroků:

1) Přípravná fáze zpracování disertační práce

V rámci přípravné fáze zpracování disertační práce proběhlo studium sekundárních zdrojů (odborná literatura a periodika, odborné internetové portály, metodické příručky k získaným databázím), konzultace s experty akademické obce metodou nestrukturovaného rozhovoru, autor práce se zúčastnil několika odborných seminářů a konferencí na dané téma v rámci doktorské přípravy na katedře ekonomiky PEF ČZU v Praze.

Sběr primárních dat provedl tříčlenný tým kolegů (včetně autora práce) z katedry ekonomiky PEF. Jednalo se o zjištění spotřebitelských cen vybraných potravin u vybraných retailových řetězců (Albert, Billa, Interspar, Kaufland, Lidl, Penny, Tesco) v Praze a na severní, střední a jižní Moravě. Sběr dat probíhal v průběhu posledních dvou let v rámci výzkumného záměru dle předem stanovené metodiky sběru dat v rámci výzkumné etapy D1.

Sběr sekundárních dat autor prováděl s použitím odborných databází:

- Statistika rodinných účtů ČSÚ,
- Roční národní účty ČSÚ,
- statistické ročenky (celé ČR, jednotlivých krajů ČR) ČSÚ,
- Strukturální mzdová statistika (mzdy jsou zjišťované MPSV ČR, platy řeší MF ČR),
- Roční podnikové výkaznictví ČSÚ,
- databáze FAO OSN,
- databáze Světové banky aj.

2) Deskripce chování spotřebitele na mikroekonomické úrovni

Ve vztahu k deskripci chování spotřebitele na mikroekonomické úrovni byly diskutovány následující teorie:

- teorie chování spotřebitele z hlediska marketingu, nákupního rozhodovací proces (spotřebitel je zde chápán jako zákazník) a psychologický aspekt (spotřebitel je chápán jako individuální osobnost);
- teorie spotřebitele z hlediska mikroekonomie (je zde vysvětleno ekonomicky racionální chování spotřebitele);
- teorie poptávky na základě maximalizace užitku;
- teorie poptávky na základě minimalizace výdajů;
- teorie individuální a tržní poptávky.

3) Analytická část práce

Analytická část disertační práce byla rozdělena do dvou nosných subkapitol:

- Příjmy a výdaje českých domácností z hlediska celorepublikového – v rámci této podkapitoly bylo analyzováno následující:
  - disponibilní důchod domácností,
  - vývoj příjmů,
  - vývoj peněžních vydání,
  - spotřebitelské ceny,
  - zkoumání závislostí mezi determinantami spotřeby a makroekonomickými ukazateli za účelem kvantifikace vzájemného vztahu mezi vývojem ekonomiky (HDP), příjmem jednotlivců a jejich výdaji na potraviny respektive jednotlivé druhy potravin.
- Příjmy a spotřeba domácností v ČR z hlediska regionálního:
  - v rámci této podkapitoly byla výše popsaná problematika řešena na úrovni konkrétních regionů České republiky (měst, krajů), přičemž důraz byl kladen na rozdíly existující mezi hlavním městem Prahou a zbytkem republiky,
  - dále zde byl analyzován vývoj cen potravin v České republice v kontextu se světovými cenami za účelem identifikovat obecné vývojové trendy na jednotlivých trzích v případě vlastního vývoje cen potravinářských produktů a dále identifikovat jednotlivé vývojové trendy z hlediska vzájemného

působení, zejména ve vztahu „světový trh a trh EU“ vs. „trh zemí EU a trh ČR“.

V analytické části disertační práce se operuje s mnoha ekonomicko-statistickými ukazateli a autor při své práci čerpal z rozličných metodických příruček:

- ukazatele CPI, HICP (harmonizované indexy spotřebitelských cen), bazické a řetězové indexy, tempo růstu, elasticita, četnost, korelace, příjmová nerovnost, těsnost závislosti aj.,
- metodické příručky ČSÚ (pro uživatele databáze Statistiky rodinných účtů (SRÚ)), sociální statistiky (členění databáze dle skupin spotřebitelů na základě věku, vzdělání apod.), spotřebitelské ceny, spotřební koš.

Pokud to bylo možné, byla analyzovaná data v nominální hodnotě převedena do reálných hodnot, přičemž k deflaci byly použity příslušné indexy spotřebitelských cen.

4) Závěr disertační práce

V závěru autor shrnuje v disertační práci řešená témata (výsledky) a na tomto základě prezentuje splnění jednotlivých zadaných dílčích cílů.

3.2. Metodika Statistiky rodinných účtů (SRÚ)

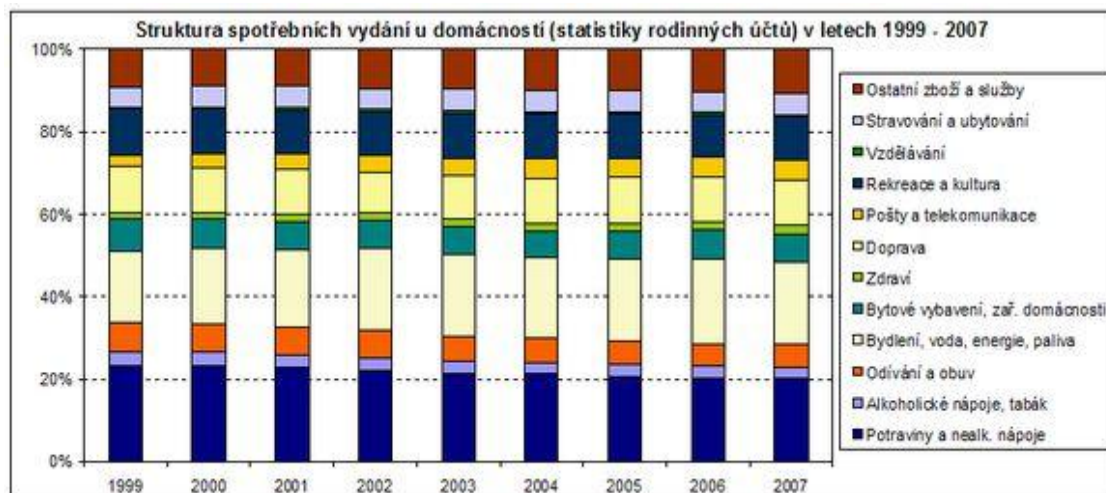
Statistika rodinných účtů (vydání a spotřeba domácností) zjišťuje hospodaření domácností. Konkrétně se zaměřuje na výši vydání a na strukturu spotřeby. Informace podobného charakteru jsou tak pro analytické využití jedinečné.

SRÚ slouží mimo jiné jako podklad pro vytvoření spotřebního koše při periodických revizích indexu spotřebitelských cen. Šetření je prováděno u souboru 3.000 domácností, které jsou vybrány záměrným kvótním výběrem. Tento fakt bohužel omezuje možnost zobecnění všech údajů na celou českou populaci.

Český statistický úřad (ČSÚ) mění složení statistického souboru SRÚ takovým způsobem, aby bylo dosaženo co nejobjektivnějšího zjištění o složení domácností, jejich ekonomické aktivitě, úrovně příjmů, výši vydání atp. Jedním z výběrových znaků, jehož vývoj je v podstatě dopředu znám, je ukazatel čistého peněžního příjmu. Ze statistiky rodinných účtů je možné určit změny ve výši a struktuře příjmů v rámci zpravodajského souboru sledovaných domácností, a to ve vztahu k jejich

výdajům. Vzhledem k omezenosti statistického souboru inputových dat nelze výsledky analýz založených na SRÚ zevšeobecňovat na veškeré domácnosti v ČR. Na grafu (Graf č. 1) je zobrazena struktura spotřebních vydání u domácností v letech 1999 – 2007, která je jedním z klíčových faktorů pro sestavení spotřebního koše. (ČSÚ, 2010)

Graf č. 1

Zdroj: ČSÚ, 2010

V příloze č. 5 jsou pro úplnost uvedeny metodické vysvětlivky ke SRÚ.

3.2.1. Výběr domácností

Sledované domácnosti jsou pro účely sestavování SRÚ vybírány záměrným kvótním výběrem. Na základě kvót je např. určeno, kolik členů v domácnosti musí být s určitým konkrétním příjmem, s konkrétním počtem dětí, s určitým dosaženým vzděláním, bydlištěm atd. Vybraná domácnost setrvává ve zpravodajském souboru celý rok, pokud však nedojde ke změně některé z klíčových charakteristik, tj. např. pokud nedojde ke změně ekonomické aktivity osoby v čele, ke změně ve výši příjmu u rodin s minimálním příjmem atd.

Zpravodajskou jednotkou šetření SRÚ je hospodařící domácnost, tedy soubor lidí, kteří společně bydlí a společně se podílejí na základních výdajích, tj. výdaje na výživu, údržbu bydlení, provoz domácnosti. Domácnost zpravidla tvoří rodina, ale může se jednat i o jiné formy domácnosti (jednotlivec). Definice domácnosti se tedy shoduje s definicí doporučenou metodikou Eurostatu a s praxí zažitou v zemích EU.

Ve statistice rodinných účtů se rozlišuje základní soubor a soubor doplňkový. Základní soubor čítající 3.000 domácností je tvořen takovým způsobem, aby jeho složení odpovídalo struktuře českých domácností ve zvolených atributech. Kvóty jsou stanovovány na základě statistického výběrového šetření, které sleduje údaje o struktuře, životní úrovni a dalších stránkách způsobu života podrobněji než sčítání lidu (jedná se o tzv. mikrocensus a obvykle je prováděn na jedno- až dvouprocentním vzorku náhodně vybraných osob a domácností ve tří- až pětiletých intervalech). Kvóty jsou dále stanovovány na základě výsledků ze sčítání lidu, domů a bytů (velikost obce, druh domu). Příjmové rozložení domácností se každoročně vyhodnocuje dle vývoje příjmů zjištěného v průřezových statistikách. Oporou pro stanovení kvót byly výsledky studie Životní podmínky (viz Příloha č. 2), která byla realizována jako národní modul šetření „European Union – Statistics on Income and Living Conditions“ (EU-SILC).

ČSÚ se snažil zlepšit vypovídací schopnost dat SRÚ, a proto v letech 1997 – 2003 ověřoval možnost zavést ve SRÚ metodu náhodného výběru. Po zkušebním šetření a po diskusi s odborníky na výběrová šetření bylo nakonec rozhodnuto zachovat ve SRÚ stávající kvótní systém s tím, že bude zdokonalena metoda výběru a bude sníženo zatížení respondentů, což přinese i snížení nákladů po ČSÚ. Do roku 2005 byly výběrovými znaky čistý peněžní příjem na osobu, sociální skupina domácnosti, která se určovala dle sociální příslušnosti osoby stojící v čele domácnosti, a počet nezaopatřených dětí u domácností ekonomicky aktivních osob nebo počet členů a pohlaví u domácností důchodců bez aktivních členů. (ČSÚ, 2010)

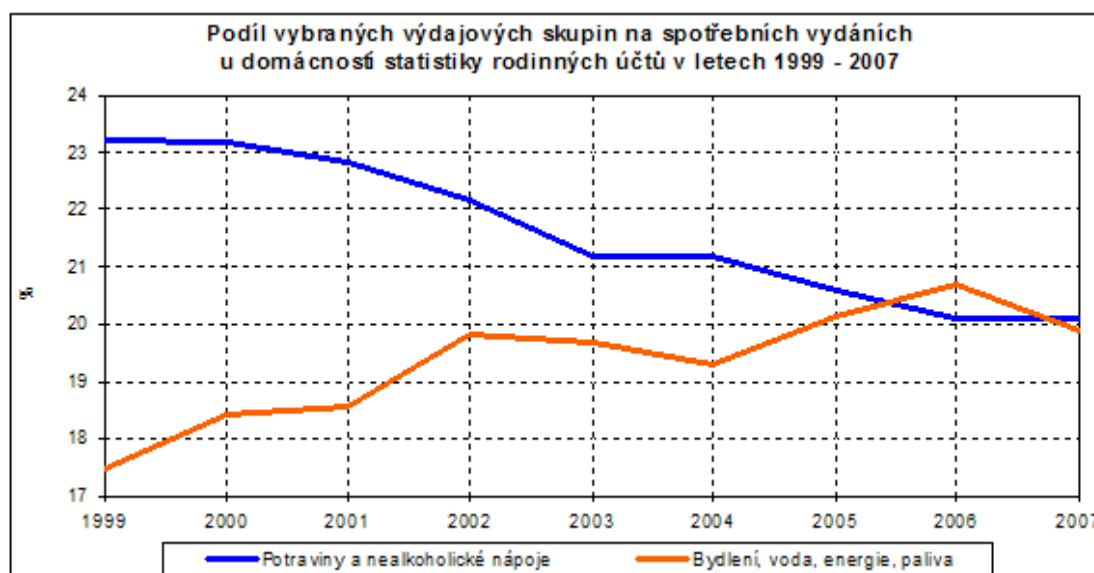
Od roku 2006 SRÚ pracuje se vzorkem domácností, který zahrnuje všechny typy domácností. To znamená, že SRÚ zpracovává i data zjištěná od domácností nezaměstnaných, domácností důchodců s ekonomicky aktivními členy nebo domácnosti bez jakékoliv ekonomicky aktivní osoby, což do roku 2006 nebylo součástí šetření. Výběrové charakteristiky byly dále doplněny o skupinu dle velikosti obce, případně dle druhu domu. Soubor domácností byl tak více rozšířen o domácnosti bydlící v malých obcích a v rodinných domcích, což přiblížilo strukturu souboru více skutečnému stavu.

Základním výběrovým znakem je skupina domácností odvozená od postavení v zaměstnání osoby v čele domácnosti a od ekonomické aktivity. V úplných rodinách je osobou v čele muž. V neúplných rodinách je osobou v čele většinou rodič – pokud však je ekonomicky aktivní, poněvadž osobou v čele může být v případě ekonomicky neaktivního rodiče i ekonomicky aktivní dítě. V domácnostech nerodinných je osobou v čele ten člověk, který má nejvyšší příjem. Domácnosti s ekonomicky

aktivní osobou v čele se dále člení dle jejího postavení v zaměstnání, u domácností zaměstnanců se člení i dle jejího vzdělání. Domácnosti s ekonomicky neaktivní osobou v čele se dále člení dle toho, zda některý ze členů dané domácnosti je ekonomicky aktivní či zda v čele domácnosti stojí důchodce. Pro tři nejvýznamnější skupiny sledovaných domácností se uplatňují další výběrová kritéria, a to ad 1) čistý peněžní příjem na jednoho člena domácnosti a počet nezaopatřených dětí pro domácnosti zaměstnanců a domácnosti osob samostatně výdělečně činných; ad 2) důchod na jednoho člena domácnosti a počet členů (u jednočlenných domácností i pohlaví osoby) pro domácnosti důchodců bez ekonomicky aktivních členů. Sledovaný atribut velikosti obce a druh domu se týká všech skupin domácností. Pro nejvýznamnější skupiny domácností, které jsou výše uvedené, se týkají samostatné kvóty dle velikosti obce a druhu domu. Ostatní skupiny domácností se pro tento výběrový znak slučují do jedné kategorie. Doplnkový soubor SRÚ čítá 400 domácností a slouží k zabezpečení údajů za domácnosti s minimálními příjmy. Tyto domácnosti jsou sice zastoupeny v základním souboru, ale jejich malý počet ohrožuje reprezentativnost tohoto vzorku.

Na grafu (Graf č. 2) je ilustrativně zobrazen podíl vybraných výdajových skupin domácností na spotřebních výdajích v období let 1999 – 2007. Podobné výstupy lze získat ze SRÚ právě díky výše popsané přísné metodice výběru zpravodajských domácností. (ČSÚ, 2010)

Graf č. 2

Zdroj: ČSÚ, 2010

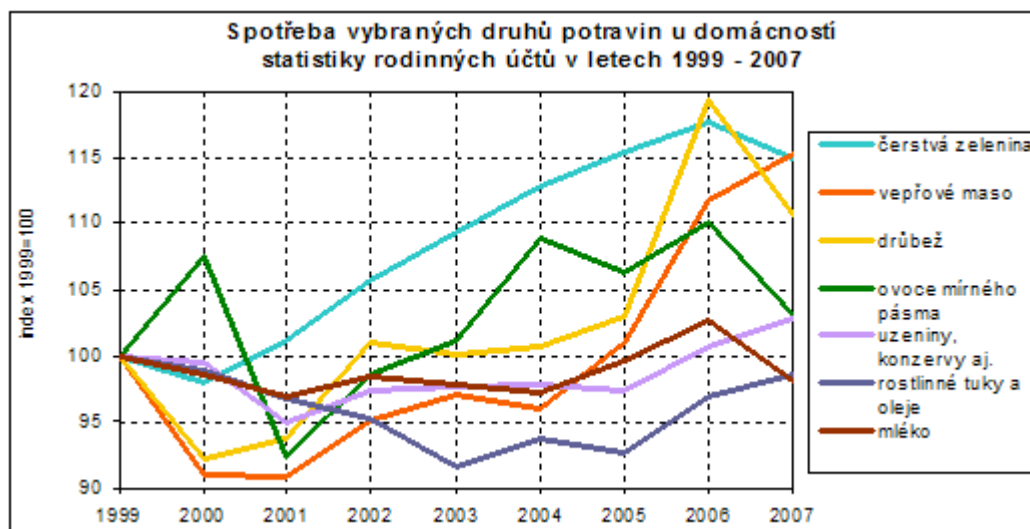

3.2.2. Zjišťování dat

Data o peněžních příjmech, výdajích a spotřebě se u domácností v rámci SRÚ zjišťují metodou průběžných záznamů. Vybraná domácnost zapisuje denně veškeré své peněžní i naturální příjmy a výdaje do deníku zpravodajské domácnosti, který je určen pro zapisování dat za konkrétní měsíc. Od roku 2006 vede každá sledovaná domácnost tento deník pouze dva měsíce v roce. Jedná se o snížení zátěže respondentů. ČSÚ měsíce podrobného zapisování dat centrálně rozvrhuje takovým způsobem, aby rozdělení podle skupin domácností, počtu dětí a příjmových pásem bylo rovnoměrně rozloženo do celého roku. V ostatních měsících se sleduje už jen celková suma těchto vydání. Domácnosti jsou za řádně vyplněné úplné záznamy finančně odměňovány. Předmětem zjišťování ve SRÚ jsou příjmy, vydání a spotřeba všech členů sledované domácnosti, údaje o složení domácnosti, vybavení bytu atd. Zjišťování je každý měsíc po celou dobu zařazení domácnosti do výběrového souboru. Ochranu dat zajišťuje ČSÚ dle § 16 zákona č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě ve znění pozdějších předpisů.

V souvislosti s přistoupením České republiky k EU došlo v posledních letech v metodice SRÚ k řadě změn, které souvisejí s harmonizací celé soustavy české státní statistiky s evropskou statistikou a souvisejí s doporučeními Eurostatu pro členské země EU. Výdajové položky jsou od roku 1999 členěny dle Klasifikace individuální spotřeby podle účelu. Tato klasifikace byla vytvořena jako česká verze mezinárodního standardu COICOP (Classification of Individual Consumption by Purpose), aby byla zajištěna mezinárodní srovnatelnost statistických dat. Tato klasifikace je tedy závazná pro všechna statistická šetření. Graf č. 3 ilustruje jeden z možných výstupů, který je založen na výše popsaném zjišťování a charakteru relevantních dat. (ČSÚ, 2010)

Graf č. 3

Zdroj: ČSÚ, 2010

3.2.3. Výsledky zpracování

Do roku 2005 do výběru nebyly zahrnuty domácnosti s nižší četností výskytu. Jednalo se například o domácnosti nezaměstnaných, důchodců s ekonomicky aktivními členy apod. Odhad průměrné domácnosti se zjišťoval převážením podle sociálních skupin na základě struktury domácností zjištěné v mikrocensu. Toto převážení odstranilo disproporci v zastoupení jednotlivých sociálních skupin v souboru. Od roku 2006 výběr zahrnuje již všechny typy domácností, které jsou zastoupeny v populaci. Počet domácností důchodců bez ekonomicky aktivních členů je zredukován. Tato disproporce je eliminována při zpracování domácností celkem převážením, aby podíl jednotlivých skupin sledovaných domácností odpovídal jejich skutečnému zastoupení v české populaci.

Podrobné údaje SRÚ i s metodickým popisem jsou uvedeny v publikacích ČSÚ v tématické skupině Práce, sociální statistiky, podskupině Životní úroveň. Přehled těchto výstupů je uveden níže (ČSÚ, 2010):

- Vydání a spotřeba domácností statistiky rodinných účtů – domácnosti podle postavení a věku osoby v čele, podle velikosti obce, příjmová pásma

Jedná se o roční výsledky statistiky rodinných účtů (s roční periodicitou v červnu) v členění podle postavení a věku osoby v čele, velikosti obce, právního důvodu užívání bytu a podle výše čistého peněžního příjmu na osobu. Dále se jedná o roční průměry

na osobu v Kč (u potravin, oděvů, obuvi a naturální spotřeby také v některých členěních i ve fyzických jednotkách), strukturu vydání v procentech, vybrané údaje o bytě, vybavení domácnosti. Uvedeny jsou také roční průměry na domácnost u vybraných položek, roční průměry na spotřební jednotku v agregovaných položkách.

- Vydání a spotřeba domácností statistiky rodinných účtů – doplňující třídění

Tento dokument je zveřejněn na internetu s roční periodicitou v červenci. Jedná se o roční výsledky statistiky rodinných účtů za domácnosti s nezaopatřenými dětmi a bez dětí v členění podle různých hledisek (počet dětí nebo členů, počet pracujících členů, úplnost rodiny apod.). Dále se jedná o výsledky za rodiny s dětmi a s minimálními příjmy podle počtu dětí, úplnosti rodiny a výše příjmu. Jsou zde též roční průměry na osobu v Kč, struktura vydání v procentech, vybrané údaje o bytě, vybavení domácnosti.

- Vydání a spotřeba domácností statistiky rodinných účtů

Dokument je také zveřejněn na internetu, a to v každém čtvrtletí v aktuální verzi. Jedná se tedy o čtvrtletní výsledky statistiky rodinných účtů v členění podle postavení osoby v čele, velikosti obce a právního důvodu užívání bytu. Dále se jedná o vydání a spotřebu v Kč na osobu a měsíc (agregované do skupin), strukturu spotřebních vydání, indexy (stejně období předchozího roku = 100), podrobné náklady na bydlení v Kč na domácnost a měsíc.

- Retrospektivní údaje statistiky rodinných účtů za období 1989 – 2003

Jedná se o mimořádnou tištěnou publikaci, v níž jsou nejdůležitější údaje za domácnosti statistiky rodinných účtů prezentovány v časové řadě let 1989 až 2003.

3.2.4. Rozdíly mezi daty zveřejňovanými Českým statistickým úřadem a Eurostatem

Data publikovaná Eurostatem se mohou odlišovat od dat ČSÚ v oblasti demografie. Příčinou jsou metodické rozdíly především v definici středního stavu obyvatelstva (používá se pro výpočet relativních údajů), další příčinou může být to, že Eurostat zahrnuje celý nedopočet sčítání lidu do migrace, čímž vznikají diference v tabulkách týkajících se přírůstku obyvatelstva z důvodu stěhování. Odlišná je také metodika u výpočtu tabulek s úmrtím obyvatel. Rozdíly u konjunkturálních průzkumů mohou vzniknout při použití různých metod sezónního očišťování různě dlouhých časových řad, údajů s desetinnými místy atd. Souhrnný indikátor důvěry je publikován bez

indikátoru důvěry ve vybraných odvětvích služeb. U údajů ČSÚ za maloobchod (OKEČ 52) dochází k odlišnostem oproti údajům Eurostatu z důvodu odlišného pojetí klasifikace dat dle OKEČ (Eurostat publikuje některá data v rámci OKEČ 52 bez OKEČ 52.7, zatímco ČSÚ uvádí data za celou OKEČ 52) a z důvodu zaokrouhlení dat zasílaných Českým statistickým úřadem Eurostatu, který z nich následně vychází, ačkoliv ČSÚ sám zveřejňuje data a propočty s nimi v nezaokrouhlené formě. Ohledně položky migrace a azyl získává Eurostat data z ČSÚ a z Ministerstva vnitra ČR. Zde je metodický rozdíl ve vzniku relevantních dat. Ministerstvo poskytuje data o všech cizincích s platným pobytem v ČR, zatímco ČSÚ se snaží vycházet z definice dlouhodobě pobývajících cizinců, kdy skutečná či očekávaná délka pobytu je delší než jeden rok.

K dalším rozdílům mezi údaji publikovanými Eurostatem a ČSÚ dochází ve zpracování dat z odvětví průmyslu (diference u indexu průmyslové produkce vlivem očištění dat), oblasti sociálního řešení (odlišné obecné pojetí definice čistého příjmu – na národní úrovni je zachován ukazatel čistý peněžní příjem domácnosti, pro mezinárodní srovnání je vhodnější tzv. ekvivalizovaný disponibilní příjem (tj. disponibilní příjem domácnosti dělený její "ekvivalentní velikostí" ("ekvivalentní velikost" se stanovuje na základě modifikované stupnice OECD, která dává váhu 1.0 prvnímu dospělému, 0,5 dalším osobám ve stáří 14 let nebo více, které žijí v domácnosti, a 0,3 každému dítěti mladšímu než 14 let))), trhu práce a zahraničního obchodu. (ČSÚ, 2010)

3.3. Spotřební koš

Spotřební koš (Příloha č. 3) v ekonomii představuje kombinaci množství vybraných statků. V mikroekonomii (v teorii spotřebitele, užitku) určuje spotřebitel své preference pro jednotlivé spotřební koše. Vlastně se zde jedná o porovnávání mezi množstvím jednoho statku a množstvím druhého statku. V makroekonomii se spotřební koš používá pro měření cenové hladiny resp. míry inflace. V tomto případě spotřební koš znamená skupinu konkrétních vybraných statků. (ČSÚ, 2010)

Princip spotřebního koše cenových reprezentantů vychází ze skutečnosti, že ceny výrobků určité homogenní skupiny (tj. výrobků vyrobených ze stejných surovin a materiálů, shodných užitkových vlastností) se vyvíjejí ve vysoké vzájemné korelaci. Každý cenový reprezentant představuje stejný či velmi podobný cenový vývoj té části výdajů domácností, která je reprezentantu přiřazena jako váha. Jako cenové reprezentanty jsou tedy vybírány výrobky, které vyjadřují dostatečně spolehlivě

průměrnou změnu cenové hladiny všech výrobků a služeb příslušné třídy COICOP, ze které byly vybrány. Jejich váhový podíl ve struktuře spotřeby musí představovat nejméně 0,5 promile (méně pouze za předpokladu nutnosti zachování třídy COICOP). Dále je u cenových reprezentantů přihlíženo k jejich stálosti na trhu a jejich snadné substituci v budoucnu.

Počet cenových reprezentantů ve spotřebním koši pro výpočet indexů spotřebitelských cen (životních nákladů) je pro rok 2011 následující (ČSÚ, 2011):

	(Úhrn 700)
1. Potraviny a nealkoholické nápoje	161,
2. Alkoholické nápoje a tabák	021,
3. Odívání a obuv	067,
4. Bydlení, voda, energie, paliva	046,
5. Bytové vybavení, zař. domácnosti, opravy	081,
6. Zdraví	020,
7. Doprava	081,
8. Pošty a telekomunikace	004,
9. Rekreace a kultura	110,
10. Vzdělávání	012,
11. Stravování a ubytování	042,
12. Ostatní zboží a služby	055.

Těchto 12 hlavních oddílů COICOP se dále člení na skupiny (COICOP 2) a třídy (COICOP 3). Každoročně se provádí aktualizace spotřebního koše, čímž se počet jednotlivých reprezentantů zboží a služeb mírně upravuje. Výběr reprezentantů je prováděn metodou záměrného výběru, aby bylo možné ověřit účelnost či neúčelnost zařazení dosavadních cenových reprezentantů. Na spotřebě dominantní reprezentanti se ve výčtu ponechávají.

Váhy spotřebního koše

Pro konstrukci vah ve spotřebním koši se vychází ze statistiky rodinných účtů. Od roku 2005 probíhá mimořádné roční šetření peněžních výdajů domácností, které je podkladem pro následnou statistiku spotřebitelských cen. Z těchto šetření vychází váhový systém, který je založen na 1545 položkách výdajů domácností. Podrobné rozčlenění ročních peněžních výdajů na jednoho člena domácnosti dává homogenní

vnitřní strukturu tříd. Některé váhové podíly cenových reprezentantů jsou zpřesňovány využitím sčítání lidu. Od roku 2010 jsou váhy aktualizovány na úrovni COICOP 4 dle výdajů domácností statistiky národních účtů v roce 2008. Podíly cenových reprezentantů v jednotlivých skupinách COICOP 4 jsou odpovídající struktuře výdajů domácností ze SRÚ r. 2005. (ČSÚ, 2010)

Oddíly COICOP	Váha v promile
1. Potraviny a nealkoholické nápoje	170,3
2. Alkoholické nápoje, tabák	086,0
3. Odívání a obuv	047,2
4. Bydlení, voda, energie, paliva	253,4
5. Bytové vybavení, zařízení domácnosti; opravy	055,2
6. Zdraví	025,0
7. Doprava	114,9
8. Pošty a telekomunikace	039,9
9. Rekreace a kultura	093,7
10. Vzdělávání	007,8
11. Stravování a ubytování	044,2
12. Ostatní zboží a služby	062,4
Celkem 1 000,00	

3.4. Index spotřebitelských cen

Index spotřebitelských cen patří v ČR mezi nejdůležitější indikátory cenového vývoje. Měří relativní změny konečných spotřebitelských cen zboží a služeb placených obyvatelstvem. Indexy spotřebitelských cen resp. Životních nákladů za domácnosti celkem se v ČR používají k měření úrovně inflace.

Od roku 2007 se index spotřebitelských cen počítá na nových spotřebních koších. V rámci revize byl upraven výběr cenových reprezentantů, váhy, soubor respondentů, metodika zjišťování i výpočet. Od roku 2010 jsou váhy aktualizovány na úrovni COICOP 4 dle výdajů domácností SRÚ v roce 2008. Podíly jednotlivých cenových reprezentantů v jednotlivých skupinách COICOP 4 korespondují se strukturou výdajů domácností ze SRÚ v roce 2005. Metodika zpracování indexu spotřebitelských cen vychází z požadavků Eurostatu, které vyplývají z harmonizace indexů spotřebitelských cen a připomínek Poradní komise pro statistiku

spotřebitelských cen, která je složena ze zástupců ministerstev, ČNB, výzkumných ústavů, odborových svazů, organizací důchodců, ČSÚ a VŠE. (ČSÚ, 2010)

Indexy spotřebitelských cen se používají při určování valorizace mezd, důchodů a sociálních příjmů, dále se používají například při tvorbě smluv, které mají v sobě zakotveny revize původně dohodnutého finančního plnění v závislosti na vývoji inflace (nájemní smlouvy aj.).

Od r. 2001 se indexy spotřebitelských cen sledují na spotřebních koších, které se dělí dle klasifikace CZ – COICOP. Tato klasifikace vychází z mezinárodní klasifikace individuální spotřeby dle účelu COICOP (Classification of Individual Consumption by Purpose), která třídí výrobky a služby do 12 hlavních oddílů (1. Potraviny a nealkoholické nápoje, 2. Alkoholické nápoje a tabák, 3. Odívání a obuv, 4. Bydlení, voda, energie a paliva, 5. Bytové vybavení, zařízení domácnosti, opravy, 6. Zdraví, 7. Doprava, 8. Pošty a telekomunikace, 9. Rekreace, kultura, 10. Vzdělávání, 11. Stravování a ubytování, 12. Ostatní zboží a služby).

Princip spotřebního koše vychází z toho, že ceny výrobků určité homogenní skupiny (vyrobených ze stejných surovin a materiálů, mají shodné užitkové vlastnosti) se vyvíjejí ve vysoké vzájemné korelaci. Každý cenový reprezentant představuje stejný či podobný cenový vývoj výdajů obyvatel, a to té části výdajů, která je jako váha reprezentantu přiřazena. Počet cenových reprezentantů ve spotřebním koši pro výpočet indexu spotřebitelských cen pro rok 2011 je uveden v předcházející kapitole Spotřební koš. (ČSÚ, 2011)

Počet cenových reprezentantů se každoročně mění v důsledku aktualizací spotřebního koše. Výběr jednotlivých cenových reprezentantů je prováděn metodou záměrného výběru, který umožňuje prověřit účelnost či neúčelnost zařazení dosavadních cenových reprezentantů a umožňuje ponechat všechny reprezentanty, jejichž podíl na spotřebě zůstává dominantní. Základem pro tvorbu váhového systému je statistika rodinných účtů. Pro potřeby revize této statistiky spotřebitelských cen bylo uspořádáno mimořádné roční šetření s velmi podrobným šetřením peněžních výdajů domácností v roce 2005. Vznikl tak základ váhového systému, který vychází z členění výdajů domácností na 1545 položek. Díky podrobnému rozčlenění ročních peněžních výdajů na jednoho člena domácnosti je zaručena poměrně homogenní vnitřní struktura tříd, což usnadňuje zpracování návrhu váhových podílů a výběr jednotlivých reprezentantů.

Výsledky SRÚ byly zpracovány takto (ČSÚ, 2011):

Nulové a bezvýznamné váhové podíly některých položek z celkového počtu 1545 byly přidány k sortimentně vhodným položkám nebo byly poměrně připočteny k ostatním položkám odpovídající třídy.

Váhové podíly 1 promile a více a některé heterogenní položky, které bylo nutno zastoupit dvěma či více reprezentanty, byly rozděleny dle dostupných podkladů, s využitím výsledků mimořádných šetření anebo rovnoměrně.

Údaje SRÚ byly upravovány pomocí údajů statistiky národních účtů. Váhové podíly cenových reprezentantů oddílů bydlení byly korigovány pomocí výsledků sčítání lidu z roku 2001. Od roku 2010 byly váhy aktualizovány na úrovni COICOP 4 dle výdajů domácností SRÚ v roce 2008. Podíly jednotlivých reprezentantů v jednotlivých skupinách COICOP 4 korespondují se strukturou výdajů domácností ze SRÚ v roce 2005.

3.4.1. Výběr respondentů

Zpravodajská síť je tvořena „respondenty“: prodejny, provozovny služeb a ostatními institucemi, které poskytují služby. Spotřebitelské ceny se zjišťují ve 35 vybraných okresech České republiky a v Praze. Praha je rozdělena na 8 homogenních území (tzv. strat), Brno na 3 strata, Plzeň a Liberec na 2 strata. Výběr respondentů provádí pracovníci terénního zjišťování ČSÚ po dohodě s majitelem či pověřenou osobou vytypované zpravodajské jednotky. U centrálně sledovaných cen je výběr zpravodajských jednotek prováděn oddělením statistiky spotřebitelských cen ČSÚ Praha. Mezi respondenty jsou zařazeny kromě hypermarketů také supermarkety a asijské prodejny v kamenných obchodech (ne obchodníci na volných tržištích). Zpravodajská síť pro šetření cen je konstantní, kromě těchto případů: Zpravodajská síť může být rozšířena o nového respondenta v okrese, kde nebylo možné do té doby sledovat stanovený počet cen z důvodu nedostatečného počtu požadovaných zpravodajských jednotek. Naopak redukce zpravodajské sítě je možná tehdy, pokud došlo ke zrušení vybraného respondenta a neexistuje za něj náhradní respondent se stejným sortimentem zboží. Respondenti mohou být zaměněni, pokud zákazníci začali upřednostňovat jiného respondenta, nebo pokud některý respondent nemůže plnit svou zpravodajskou povinnost nebo z nějakého důvodu přestane vyhovovat – pak nový respondent je pokud možno obdobný (ve stejné lokalitě). (ČSÚ, 2010)

Výběr některých zpravodajských jednotek je optimalizován na základě údajů o nákupech domácností v jednotlivých typech obchodních řetězců. Tato data jsou však získávána z externích zdrojů a jsou k dispozici jen u některých potravinových produktů, drogistického zboží, textilu, obuvi. Díky těmto údajům je možné orientačně stanovit u výše uvedeného zboží potřebný počet cen zjišťovaných v jednotlivých obchodních řetězcích a jiných prodejnách, které také odpovídají nákupním zvyklostem domácností. Tímto způsobem lze ověřovat stávající výběr zpravodajské sítě a možné nesrovnalosti potlačovat záměny jednotlivých typů prodejen. Ceny se zjišťují měsíčně a lze je zjišťovat dvěma různými způsoby. Část spotřebního koše je tvořena centrálně sledovanými cenami (ceny stejné pro celou Českou republiku, průměrné ceny z různých výkazů, ceny zjištěné na internetu). Tyto ceny jsou sledovány ČSÚ. U převážné většiny zboží a služeb se uplatňuje místní cenové zjišťování, a to pracovníky ČSÚ. Ceny se zjistí při přímé návštěvě zpravodajské jednotky v termínu 1. – 20. dne v měsíci. Ceny 27 potravinářských výrobků jsou šetřeny jednorázově v pevně stanovených termínech (zpravidla v úterý ve druhém týdnu v měsíci) a v poslední pracovní den tohoto týdne jsou publikovány. U těchto položek každý pracovník šetří tři ceny.

Dle velikosti obce se za každého reprezentanta zjišťují ceny v jedné až šestnácti zpravodajských jednotkách, přičemž šestnáct cen se sleduje v Praze. Každý pracovník terénního zjišťování sleduje měsíčně za reprezentanta ceny zpravidla u jednoho až dvou respondentů dle variability zjištěných cen příslušného reprezentanta. Základní počet cen je 14 cen (1 cena za kraj a jedna v Praze), 21 cen (1 cena za kraj, 8 v Praze), 55 cen (1 cena každý pracovník terénního výzkumu v okrese a 16 v Praze) a 94 cen (2 ceny každý pracovník tohoto výzkumu a 16 v Praze). Celkem se měsíčně za spotřební koš zjišťuje cca 55 000 cen. Specifikace výrobků je určena centrálně, pracovníci terénního výzkumu vybírají nejprodávanější produkt v rámci této specifikace u dané zpravodajské jednotky. Každý pracovník vybírá konkrétní varietu reprezentanta (popisy většiny reprezentantů zahrnují pouze základní charakteristiku šetřeného zboží). Varieta cenového reprezentanta je zcela konkrétní výrobek nebo služba respektující konkrétní podmínky nabídky v místě šetření – obchodní značka, konkrétní dodavatel výrobku, hmotnost nebo jiný konkrétní kvantitativní parametr produktu, přípustné odchylky od standardního popisu atd. Tento zpřesněný popis pak musí pracovník terénního šetření dodržet při všech šetřeních cen, dokud se výrobek u respondenta nepřestane prodávat. Šetří se ceny za zboží první jakosti.

3.4.2. Výpočet indexu spotřebitelských cen

Průměrná cena reprezentanta za ČR se počítá jako vážený aritmetický průměr z cen za kraje vypočtených prostým aritmetický průměrem, vahami je střední stav obyvatelstva v kraji v roce 2005. Výjimkou jsou průměrné ceny nájemného a služeb spojených s užíváním bytu v nájemných bytech, úhrady za užívání družstevního bytu a za služby s tím spojené, lázeňská péče plně hrazená pacientem, ojeté automobily, pohonné hmoty, letecká doprava, ubytování na VŠ koleji, pojištění domu a bytu, pojištění automobilů aj. Po revizi v roce 2005 bylo zavedeno používání tzv. subindexů, což jsou bazické indexy některých skupin na úrovni COICOP 4, které se počítají mimo spotřební koš. Jedná se především o skupiny zboží a služeb s tarifní cenou (elektrina, plyn, železnice, telekomunikace, finanční služby), kde se nabízené produkty často obměňují a jejich rozsah je široký.

Index spotřebitelských cen se počítá na stálých vahách dle Laspeyresova vzorce (ČSÚ, 2010):

$$I = \frac{\sum \frac{p_1}{p_0} * p_0 q_0}{\sum p_0 q_0} * 100$$

Kde I je index za sledované období k základnímu období (bazický index), p_1 je cena zboží ve sledovaném období, p_0 cena zboží v základním období, $p_0 q_0$ je stálá váha (vlastně výdaje za zboží v základním období).

V roce 2010 došlo u cenových indexů ke změně ceny základního období z prosince 2005 na prosinec 2009 (ČSÚ, 2010):

$$I_{r_{05}} = (I_t * k) / 100,$$

kde I_t je bazický index se základem prosinec 2009 = 100 v měsíci t; k je konstanta - jedná se o index za prosinec 2009 k základu 2005 = 100.

$$I_p = (I_{r_{05t}} / I_{r_{05t-1}}) * 100 \dots \text{index předchozí měsíc} = 100,$$

kde $I_{r_{05t}}$ je bazický index se základem roku 2005 = 100 v měsíci t; $I_{r_{05t-1}}$ je bazický index se základem roku 2005 = 100 v měsíci t - 1.

$$I_s = (I_{r_{05t}} / I_{r_{05t-12}}) * 100 \dots \text{index stejné období předchozího roku} = 100,$$

kde $I_{05\ t}$ je bazický index se základem roku 2005 = 100 v měsíci t ; $I_{05\ t-12}$ je bazický index se základem roku 2005 = 100 v měsíci $t - 12$.

U všech výše uvedených typů indexů se počítají průměrné indexy za určité období (např. rok, čtvrtletí apod.).

Průměrné meziměsíční tempo růstu za n měsíců jako geometrický průměr meziměsíčních indexů I_p za jednotlivé měsíce t_1 až t_n lze počítat (ČSÚ, 2010):

$$I_{p(t_1... t_n)} = (n\sqrt{I_{pt1}/100 * I_{pt2}/100 * I_{pt3}/100 * ... * I_{ptn}/100}) * 100$$

neboli

$$I_{p(t_1... t_n)} = (n\sqrt{I_{r_{05t_n}} / I_{r_{05t_0}}}) * 100,$$

kde $I_{r_{05t_n}}$ je bazický index se základem v roce 2005 = 100 v měsíci n , $I_{r_{05t_0}}$ je bazický index se základem roku 2005 = 100 v měsíci předcházejícímu měsíc t_1 .

Průměr od počátku roku (indexy se stejným časovým základem) jako prostý aritmetický průměr indexů za jednotlivé měsíce t_1 až t_n lze počítat (ČSÚ, 2010):

$$\text{bazický index prosinec 2009} = 100 I_{(t_1... t_n)} = (I_{t_1} + I_{t_2} + I_{t_3} + ... + I_{t_n}) / n$$

$$\text{bazický index rok 2005} = 100 I_{r_{05(t_1... t_n)}} = (I_{r_{05t_1}} + I_{r_{05t_2}} + I_{r_{05t_3}} + ... + I_{r_{05t_n}}) / n$$

Průměr od počátku roku (indexy stejného období předchozího roku = 100) jako podíl součtu bazických indexů se základem rok 2005 = 100 za n měsíců a součtu bazických indexů se základem rok 2005 = 100 za n stejných měsíců předchozího roku lze vypočítat (ČSÚ, 2010):

$$I_{s(t_1... t_n)} = \{(I_{r_{05t_1}} + I_{r_{05t_2}} + I_{r_{05t_3}} + \dots + I_{r_{05t_n}}) : (I_{r_{05t_1}} - 12 + I_{r_{05t_2}} - 12 + I_{r_{05t_3}} - 12 + \dots + I_{r_{05t_n}} - 12)\} * 100$$

Speciální průměr lze popsat jako míru inflace definovanou jako podíl součtu bazických indexů se základem roku 2005 = 100 v posledních 12 měsících a součtu bazických indexů se základem roku 2005 = 100 v předcházejících 12 měsících.

Míra inflace (Ik) v měsíci t se tedy vypočítá (ČSÚ, 2010):

$$I_{kt} = \{ (I_{r_{05t}} + I_{r_{05t-1}} + I_{r_{05t-2}} + \dots + I_{r_{05t-11}}) : (I_{r_{05t-12}} + I_{r_{05t-13}} + I_{r_{05t-14}} + \dots + I_{r_{05t-23}}) \} * 100,$$

Příčemž tento index se vždy v prosinci rovná indexu průměru od počátku roku se základem ve stejném období minulého roku = 100.

Pravidelně jsou počítány i rozklady meziměsíční a meziroční změny indexu spotřebitelských cen, které představují podíl jednotlivých položek spotřebního koše na změně úhrnného indexu, a to v procentních bodech.

Podíl i-té položky spotřebního koše na meziměsíční změně indexu spotřebitelských cen v měsíci t se vypočítá následovně (ČSÚ, 2010):

$$\frac{(p_{t,i} * q_{0,i}) - (p_{t-1,i} * q_{0,i})}{\sum_{i=1}^n (p_{t-1,i} * q_{0,i})} * 100 ,$$

kde $q_{0,i}$ je stálé množství položky i v základním období; $p_{t,i}$ je pak cena položky i v měsíci t; $p_{t-1,i}$ je cena položky i v měsíci t – 1.

Podíl i-té položky spotřebního koše na meziroční změně indexu spotřebitelských cen v měsíci t lze vypočítat (ČSÚ, 2010):

$$\frac{(p_{t,i} * q_{0,i}) - (p_{t-12,i} * q_{0,i})}{\sum_{i=1}^n (p_{t-12,i} * q_{0,i})} * 100 ,$$

kde $q_{0,i}$ představuje stálé množství položky i v základním období; $p_{t,i}$ cenu položky i v měsíci t; $p_{t-12,i}$ cenu položky i v měsíci t -12.

Index spotřebitelských cen u vybraných oddílů COICOP – Potraviny a nealkoholické nápoje

Ceny většiny položek oddílu potraviny a nealkoholické nápoje jsou sledovány 1x měsíčně v období mezi 1. A 20. dnem v měsíci – u ovoce a zeleniny se tyto ceny sledovány vždy u 1/3 vybraných okresů v jednom týdnu. Ceny 27 se zjišťují jednorázově v pevně stanoveném období (úterý ve 2. Týdnu v měsíci). Průměrné

ceny za jednotlivé kraje a ČR od roku 2006 vstupují do výpočtu indexu spotřebitelských cen v příslušném měsíci. U ovoce, zeleniny a jiných sezonních produktů jsou za ekvivalent považovány podobné produkty – různé odrůdy jablek apod. Silně sezonní produkty jsou vyloučeny (třešně, maliny, švestky aj.). Čerstvé ovoce a zelenina se do šetření zařazují ve standardní jakosti. Konzumní brambory figurují jako jedna položka. U brambor se zjišťují ceny platné v příslušném měsíci, v červnu se zjišťují už pouze ceny raných brambor.

Index spotřebitelských cen u vybraných oddílů COICOP – Alkoholické nápoje a tabák

Ceny alkoholických nápojů jsou tržní, ceny tabákových výrobků jsou cenami pevnými, určenými Ministerstvem financí ČR na základě vydaného cenového rozhodnutí, kterým je stanovena pevná cena pro konečného (finálního) spotřebitele. Při změnách těchto pevných cen dochází k doprodejům tabákových výrobků s předchozími cenami, proto jsou ceny zjišťovány přímo ve vybraných prodejnách terénními pracovníky ČSÚ.

Index spotřebitelských cen u vybraných oddílů COICOP – Bydlení, voda, energie a paliva

Bydlení představuje ve spotřebním koši největší podíl, a to přes 25 %. Z toho představuje nájemné vč. hypotetického nájemného vlastníků cca 14 %, elektřina, teplo, plyn a ostatní energie či paliva cca 9 %.

Položky s regulovanými cenami představují 11 % (čisté nájemné placené nájemníky v nájemních bytech, vodné, stočné, svoz odpadu, elektřina, plyn, teplo pro otop a teplou vodu).

Čisté nájemné placené nájemníky v nájemních bytech představuje měsíční regulované nájemné, ovšem bez plateb za vodné, stočné, dodávku tepla, teplé vody, odvoz odpadu, bez úhrady služeb spojených s užíváním bytu. Tyto ceny se zjišťují terénním výzkumem u majitelů a správců bytů v cca 120 obcích, které jsou rozděleny do šesti velikostních skupin dle počtu obyvatel. Za celkem devět reprezentantů se zjišťuje cca 3300 cen celkem, za každého reprezentanta čistého nájemného se zjišťuje v průměru asi 300 až 600 cen.

Hypotetické nájemné – index je složen ze 77 % indexu stavebních prací a materiálů a z 23 % z indexu úhrad placených v bytech bytových družstev. Za Prahu se počítá 52

% z indexu stavebních prací a materiálů a 48 % z indexu úhrad placených v bytech bytových družstev.

Tržní nájemné zprostředkované realitní kanceláří – index se sleduje pomocí 480 cen z výkazů vybraných realitních kanceláří.

Úhrady služeb spojených s užíváním bytu – zjišťuje se stejně jako čisté nájemné a úhrady za užívání družstevního bytu.

Elektrina – index se počítá na základě vyčerpávající nabídky všech plateb za elektrickou energii, tj. všech produktů silové elektřiny, ceny jsou za 1 MWh, a za ostatní služby společností distribuující elektřinu do domácností. Do výpočtu vstupuje cca 264 položek cen.

Plyn – index se počítá na základě vyčerpávající nabídky všech plateb za plyn, do výpočtu vstupuje cca 192 cen.

Vodné a stočné – index se zjišťuje na základě výkazu 44 jednotek. (ČSÚ, 2010)

3.5. Harmonizovaný index spotřebitelských cen (HISC, HICP)

Harmonizovaný index spotřebitelských cen reaguje na potřebu vytvořit srovnatelné indexy spotřebitelských cen, aby jejich pomocí bylo možno vypočítat vývoj inflace členských států Evropské unie jako kritérium vstupu do měnové unie. Harmonizované indexy spotřebitelských cen by však neměly ani v budoucnu nahrazovat národní indexy spotřebitelských cen. Nebylo by efektivní mít jednu sadu pravidel výběru pro národní indexy spotřebitelských cen a další sadu pravidel pro HICP. Od roku 2001 se v ČR počítá HICP, a to v souladu s legislativním nařízením EU ohledně konstrukce váhového schématu pro výpočet harmonizovaného indexu spotřebitelských cen. Struktura koše národního indexu spotřebitelských cen a struktura koše HICP vykazují vzájemně určité rozdíly. Ve vahách HICP jsou mj. také tržby za nákupy cizinců na území ČR, ale není zde zahrnuto hypotetické nájemné (na rozdíl od národního indexu spotřebitelských cen, kde je zahrnuto hypotetické nájemné, ale nejsou zde tržby za nákupy cizinců). V HICP se používají řetězové váhy, které se každoročně v prosinci obměňují na základě konečné peněžní spotřeby domácností z předchozího roku. Ceny se počítají z roku 2005. (ČSÚ, 2010)

3.6. Inlace

Čistá inflace – Počítá se na neúplném spotřebním koši, ze kterého jsou vyjmuty položky s regulovanými cenami. Čistou inflaci představuje úhrnný index spotřebitelských cen bez zboží a služeb s administrativními cenami (ceny r. 2005 = 100, předchozí měsíc = 100, stejné období minulého roku = 100). Jádrová inflace – Jádrová inflace může být počítána před sezónním očištěním a nebo po sezónním očištění. Jádrová inflace před sezónním očištěním je meziměsíční změna indexu spotřebitelských cen, která se počítá na celém spotřebním koši po vyjmutí vlivu změn regulovaných cen, daňových úprav a dalších administrativních opatření. Po očištění této inflace o sezónní vlivy se jedná o jádrovou inflaci po sezónním očištění. (ČSÚ, 2010)

3.7. Nerovnost v příjmech

Koeficient příjmové nerovnosti znamená podíl objemu příjmů připadajících na 20 % osob s nejvyššími příjmy na spotřební jednotku EU (5. kvintil) k objemu příjmů připadajících na 20 % osob s nejnižšími příjmy na tuto spotřební jednotku (1. kvintil). Vyšší hodnota koeficientu znamená vyšší diferenciaci příjmů.

Gini koeficient se v práci počítá z celého souboru osob, kde jsou osoby uspořádány vzestupně podle výše peněžního příjmu na spotřební jednotku EU. Vyjadřuje vztah mezi kumulativním podílem počtu osob a kumulativním podílem jejich příjmů. Pohybuje se od 0 do 1, přičemž vyšší hodnota značí větší nerovnost v příjmech, většinou se uvádí v procentech. (ČSÚ, 2010)

V historicky rovnostářských zemích (jako je ČR, Maďarsko, Slovensko, Polsko) se pohybuje hodnota Giniho koeficientu v intervalu <0,2; 0,3>, ovšem s postupujícím ekonomickým rozmachem rychle vzrůstá.

3.8. Elasticita

3.8.1. Průměrný a mezní sklon ke spotřebě

Podíl statku na celkovém důchodu spotřebitele lze vyjádřit průměrným sklonem ke spotřebě (APC). APC udává, jak velkou část důchodu spotřebitel vynakládá na nákup konkrétního statku. V případě statku X lze napsat:

$$APC_x = X / I$$

Směrnice Engelovy křivky je tzv. mezní sklon ke spotřebě (MPC). MPC udává, o jaké množství se zvýší spotřeba konkrétního statku, pokud se důchod spotřebitele zvýší o jednotku. V případě statku X lze tedy napsat:

$$MPC_x = \Delta X / \Delta I \text{ resp. } MPC_x = \delta X / \delta I$$

3.8.2. Důchodová elasticita poptávky

Důchodová elasticita poptávky vyjadřuje, o kolik procent se změní poptávané množství statku X, pokud se změní důchod spotřebitele o jedno procento. Tzv. obloukovou elasticitu lze vyjádřit jako:

$$e_{ID} = \frac{X_2 - X_1}{X_2 + X_1} : \frac{I_2 - I_1}{I_2 + I_1}$$

Elasticita bodová je pak:

$$e_{ID} = \frac{\delta X / X}{\delta I / I} = \frac{\delta X / \delta I}{X / I} = \frac{MPC_x}{APC_x}$$

MPC a APC lze sledovat také v případě Engelovy výdajové křivky, protože APC na EEC je vlastně podíl výdajů na statek X na důchodu $P_x \cdot X/I$. Z principu je tedy jasné, že v případě důchodové elasticity poptávky lze dospět ke zcela stejným výsledkům u EC i EEC vzhledem k tomu, že se jedná o podíl MPC / APC, který se nemění, pokud je číselník i jmenovatel vynásoben stejným číslem (P_x).

Pro normální statky platí:

$$e_{ID} > 0$$

Tento vztah plyne ze skutečnosti, že s růstem důchodu roste množství nakupovaných normálních statků. Opět je však potřeba v rámci normálních statků rozlišovat statky nezbytné a luxusní statky. (Griffiths, 2000)

U luxusních statků roste množství nakupovaného statku rychleji než důchod spotřebitele. Pro luxusní statky tedy platí:

$$e_{ID} > 1$$

Změní-li se důchod spotřebitele o jedno procento, množství nakupovaného luxusního statku se zvýší o více než jedno procento.

U statků nezbytných je procentní změna nakupovaného množství statku nižší, než je procentní změna důchodu.

$$0 < e_{ID} < 1$$

Lze tedy říci, že změna důchodu spotřebitele o jedno procento vyvolá změnu množství nezbytných statků menší než jedno procento.

Pro méněcenné statky pak platí, že důchodová elasticita poptávky je záporná:

$$e_{ID} < 0$$

S růstem důchodu spotřebitele poptávka po méněcenných statcích klesá, v případě poklesu důchodu poptávka po méněcenných statcích roste. (Griffiths, 2000)

Je zajímavé si uvědomit, že součet důchodových elasticit všech spotřebovávaných statků vynásobený podílem těchto statků na důchodu spotřebitele se rovná jedné. (Soukupová, 2001) Za daných předpokladů vede zvýšení důchodu spotřebitele ke stejnému zvýšení celkové sumy výdajů na všechny spotřebovávané statky. A výdaje na nákup každého statku jsou rovny součinu $P_x X$. Aby při konstantních cenách platil předpoklad, že celý důchod je vynakládán na nákup statků X a Y, musí být součet podílů výdajů na jednotlivé statky na celkových výdajích roven jedné. Se změnou důchodu se může podíl výdajů na jednotlivé statky měnit, což závisí na důchodové elasticitě poptávky. Součet podílů výdajů na jednotlivé statky se musí rovnat jedné tedy i po změně důchodu, aby platilo, že na nákup statků X, Y je vynakládán důchod spotřebitele v plné výši. Musí tedy bezpodmínečně platit:

$$\mu_x \cdot e_{IDX} + \mu_y \cdot e_{IDY} = 1$$

kde μ_x , μ_y jsou podíly statku X, Y na celkových výdajích spotřebitele, e_{IDx} , e_{IDy} jsou důchodové elasticity poptávky po statku X, Y. Z výše uvedené rovnice plynou zajímavé závěry, totiž že pokud nakupuje spotřebitel statek s důchodovou elasticitou vyšší jak jedna, musí zákonitě nakupovat také statek s důchodovou elasticitou nižší jak jedna, pokud spotřebitel nakupuje luxusní statky, zákonitě nakupuje i statky nezbytné (alespoň jednu jednotku) nebo méněcenné, spotřebitel nemůže nakupovat pouze a jen statky méněcenné, důchodová elasticita musí být alespoň po jednom statku kladná.

Pro normální statky vede růst důchodu k posunu křivky poptávky doprava, poptávka tedy roste. Pokles důchodu vede k poklesu poptávky, tj. křivka poptávky se posune doleva.

U méněcenných statků vede růst důchodu spotřebitele k poklesu poptávky a tedy k posunu poptávkové křivky doleva. V případě poklesu důchodu se jedná analogicky o opačný případ posunu křivky poptávky.

3.8.3. Cenová elasticita poptávky

Jedna z důležitých vlastností poptávky je cenová elasticita, cenová pružnost. Koeficient cenové elasticity lze vypočítat:

$$e_{PD} = \frac{X_2 - X_1}{X_2 + X_1} : \frac{P_{x2} - P_{x1}}{P_{x2} + P_{x1}}$$

Elasticita bodová je pak:

$$e_{PD} = \frac{\delta X / X}{\delta P_x / P_x} = \frac{\delta X / \delta P_x}{X / P_x} = \frac{1}{\delta P_x / \delta X} \cdot \frac{P_x}{X}$$

kde $\delta P_x / \delta X$ je vlastně směrnice poptávky. Ovšem je nutné si uvědomit, že rovnici křivky poptávky lze vyjádřit dvěma způsoby:

- tvar, kdy X je funkcí ceny, tj. $X = a - b \cdot P_x$, ovšem graficky by na ose x měla být cena, na ose y množství statku
- nebo tvar, kdy P_x je funkcí množství statku, tj. $P_x = a/b - X/b$, což je tzv. inverzní poptávka, kde směrnici křivky poptávky je vlastně obrácená hodnota směrnice b (tj. $1/b$), graficky je množství statku na ose x , cena na ose y

Cenová elasticita poptávky je záporná, protože poptávané množství statku se pohybuje opačně než jeho cena. Výjimkou je opět případ Giffenova statku, kde je elasticita poptávky kladná.

Cenová elasticita poptávky souvisí s PCC – opět se berou v úvahu dva statky X , Y , důchod spotřebitele a cena statku Y jsou konstantní, mění se tedy pouze cena statku X .

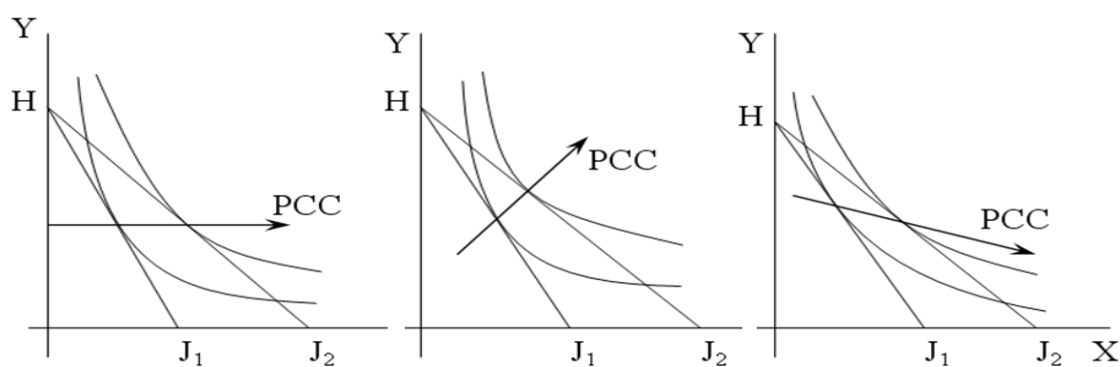
Změna nakupovaného množství statku X se projeví v důsledku změny ceny tohoto statku X na celkovém objemu výdajů za tento statek $P_x X$. Růst ceny statku vede k poklesu množství poptávaného statku a naopak. (Frank, 2005)

Cenová elasticita poptávky může být jednotková:

$$e_{DP_X} = -1$$

což znamená, že procentní změna množství je v absolutní hodnotě stejná jako procentní změna ceny v absolutní hodnotě. $P_X \cdot X$ se nemění. Je-li konstantní důchod, nemění se ani $P_Y \cdot Y$ a protože cena P_Y má být konstantní, znamená to, že v tomto případě je konstantní i množství statku Y . Se změnou P_X se mění pouze poptávané množství statku X . PCC je tedy rovnoběžná s osou x a její směrnice je rovna nule, jak zobrazuje Graf č. 4 vlevo:

Graf č. 4

Zdroj: vlastní zpracování

Pokud je cenová elasticita poptávky po statku X neelastická:

$$e_{DP_X} > -1$$

znamená to, že procentní změna poptávaného množství statku X je menší než procentní změna ceny tohoto statku. Pokles ceny statku tedy vede k poklesu $P_X X$. Za předpokladu konstantního důchodu a konstantní ceny P_Y musí vzrůst $P_Y Y$ a také množství statku Y . Proto PCC má kladnou směrnici, jak zobrazuje Graf č. 4 uprostřed.

V případě elastické poptávky platí:

$$e_{DP_X} < -1$$

tedy s poklesem ceny statku X vzroste výrazněji jeho poptávané množství, roste tedy i objem výdajů na jeho nákup. Objem výdajů na nákup statku Y a množství statku Y musí klesnout za konstantního důchodu spotřebitele a konstantní ceny P_Y , tudíž PCC je klesající a má zápornou směrnici, jak je vidět na grafu (Graf č. 4 vpravo).

Cenová elasticita poptávky spotřebitele má přímý vliv na výdaje spotřebitele, což má zásadní význam v problematice cenotvorby firmy.

3.8.4. Křížová elasticita poptávky

V případě reakce poptávky po statku X na změnu ceny statku Y je možné použít vztah křížové elasticity poptávky e_{CD} :

$$e_{CD} = \frac{X_2 - X_1}{X_2 + X_1} : \frac{P_{Y2} - P_{Y1}}{P_{Y2} + P_{Y1}}$$

Křížová elasticita bodová je pak:

$$e_{CD} = \frac{\delta X / X}{\delta P_Y / P_Y} = \frac{\delta X / \delta P_Y}{X / P_Y}$$

Jedná-li se o substituty, platí:

$$\begin{aligned} \delta X / \delta P_Y &> 0 \\ e_{CD} &> 0 \end{aligned}$$

Jedná-li se o komplementy, platí:

$$\begin{aligned} \delta X / \delta P_Y &< 0 \\ e_{CD} &< 0 \end{aligned}$$

3.8.5. Elasticita substituce

Obecně platí, že čím jsou indifferenční křivky více zakřivené, tím s větší pravděpodobností se jedná o statky komplementárního charakteru a jejich vzájemné nahrazování je obtížnější. Tuto skutečnost lze vyjádřit vztahem:

$$\sigma = \frac{d(Y/X)}{Y/X} : \frac{d(MRS_c)}{MRS_c}$$

Jedná se tedy o procentní změnu poměru, v němž jsou spotřebitelem spotřebovávány statky X, Y, dělenou procentní změnou MRS_c . Jde tedy o to, jakou změnu poměru spotřeby statků X, Y vyvolá právě změna mezní míry substituce ve spotřebě o jedno procento. Elasticita substituce se tedy projeví v odlišném zakřivení indifferenční křivky.

Dokonalé substituty lze charakterizovat elasticitou substituce:

$$\sigma = \infty$$

Dokonalé komplementy pak lze charakterizovat takto:

$$\sigma = 0$$

Lze tedy říci, že čím je elasticita substituce mezi statky X a Y nižší, tím více jsou tyto statky vůči sobě v komplementárním vztahu.

3.8.6. Součet elasticit

Poptávková funkce je matematicky homogenní funkce nultého stupně, což znamená, že pokud se ve stejné proporcii změny všechny ceny a důchod spotřebitele, množství poptávaného statku se nemění. Je důležité si uvědomit matematické souvislosti a platnost vztahů (odvození pomocí Eulerova pravidla pro homogenní funkci) (Soukupová, 2001):

$$\frac{\delta X}{\delta P_x} \cdot P_x + \frac{\delta X}{\delta P_y} \cdot P_y + \frac{\delta X}{\delta I} \cdot I = 0 \quad /:X$$

$$\frac{\delta X}{\delta P_x} \cdot \frac{P_x}{X} + \frac{\delta X}{\delta P_y} \cdot \frac{P_y}{X} + \frac{\delta X}{\delta I} \cdot \frac{I}{X} = 0$$

$$e_{PD} + e_{CD} + e_{ID} = 0$$

V případě nulové e_{CD} lze říci, že poptávka po luxusním statku (automobil) je cenově elastická, poptávka po nezbytném statku (chleba) je cenově neelastická.

V případě nenulové křížové elasticity lze říci, že za jinak nezměněných podmínek je cenová elasticita poptávky po luxusním statku vyšší než cenová elasticita poptávky po nezbytném statku.

Dále v případě dvou statků, kdy jeden má blízký substitut a druhý má komplement, lze říci, že za jinak nezměněných podmínek a za stejné hodnoty e_{ID} pro oba uvažované statky (pro zjednodušení situace) platí, že cenová elasticita poptávky je vyšší pro statky, které mají blízké substituty, než pro statky, které blízké substituty nemají.

Kdy může být cenová elasticita poptávky kladná? V případě, že důchodová elasticita poptávky je záporná a současně kladná křížová elasticita poptávky není vysoká (např. $e_{PD} > 0$, $e_{ID} = -2$, $e_{CD} < 2$). Giffenův statek je tedy méněcenný statek (který je dle definice významnou složkou výdajů spotřebitele), který nemá blízké substituty (o tom vypovídá nízká e_{CD}).

Ze vztahu $e_{PD} + e_{CD} + e_{ID} = 0$ plyne také důležitá vlastnost poptávkové funkce, a sice že při stejné změně všech proměnných se její celková hodnota nemění. Čili vzrostou-li ceny statků dvakrát a důchod spotřebitele se také zdvojnásobí, poptávka se nezmění za jinak nezměněných podmínek.

4. Literární rešerše

V této kapitole se autor mj. zabývá spotřebitelem a jeho chováním z hlediska marketingu a psychologie, dále je zde teoreticky analyzována poptávka na základě maximalizace užitku spotřebitelem a na základě minimalizace spotřebitelských výdajů. Kapitola je v Příloze č. 7 doplněna o další přístupy k teorii spotřebitele.

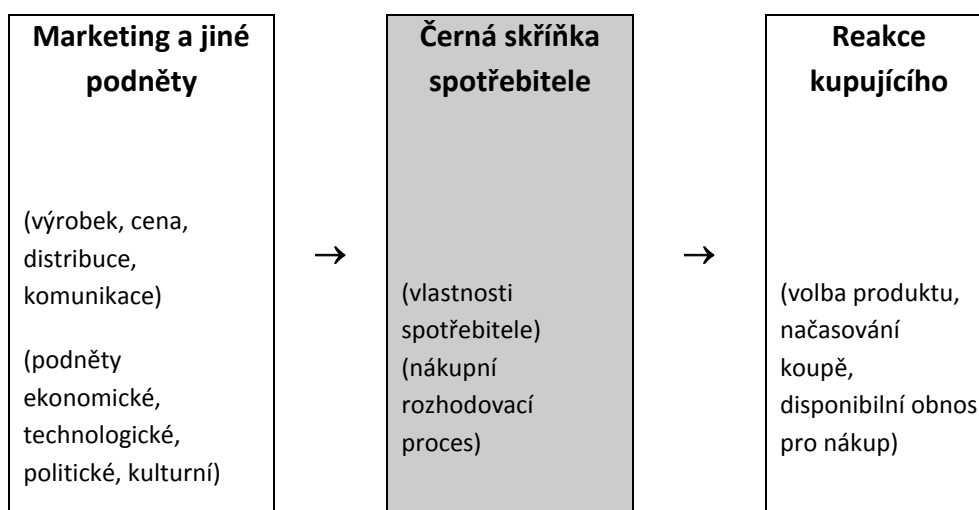
4.1. Konečný spotřebitel a jeho chování z hlediska marketingu

Světový spotřební trh dnes zaujímá přes šest miliard lidí. Jedná se o jednotlivce, ale také o domácnosti, nakupující produkt pro svou osobní spotřebu. (Kotler, 2001)

Každý spotřebitel je svým způsobem unikem. Má své jméno a příjmení, věk, úroveň vzdělání, postavení ve společnosti, náhled na situaci, pochopení pro určité jevy atd. Každá organizace, která nabízí své zboží nebo služby zákazníkovi, má eminentní zájem na tom, aby dokázala predikovat zákazníkovo nákupní chování. (Koontz, 1993) To lze do jisté míry uskutečnit analýzou dosavadního spotřebitelského chování vůči produktu, ovšem tento behaviorální rozbor není nikdy stoprocentní. Zákazníkovo chování je proto pro organizaci jakousi velkou neznámou, černou skříňkou (black box (Kotler, 2001)), která očividné snažení (akci) marketérů firmy nějakým způsobem transformuje do předem neznámé reakce – koupit či nekoupit daný produkt.

Schematicky lze model nákupního chování spotřebitele ilustrovat obrázkem – viz Obrázek č. 1 (Kotler, 2001):

Obrázek č. 1

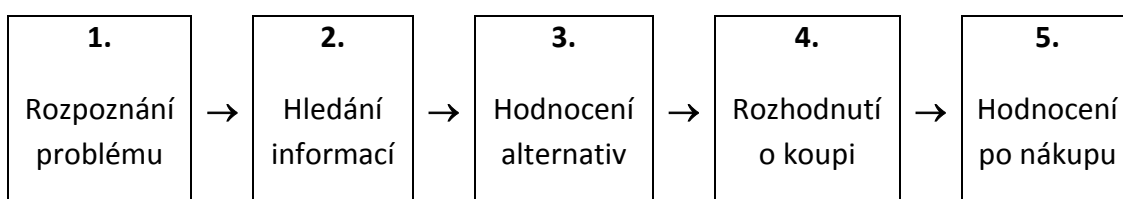
Zdroj: Kotler, 2001, vlastní zpracování

V další podkapitole bude následovat zaměření pozornosti na nákupní rozhodovací proces zákazníka.

4.1.1. Nákupní rozhodovací proces

Nákupní rozhodovací proces (Obrázek č. 2) se skládá z pěti fází: rozpoznání problému, hledání informací, hodnocení alternativ, rozhodnutí o koupi a hodnocení po nákupu.

Obrázek č. 2

Zdroj: Kotler, 2001, vlastní zpracování

Výše ilustrovaný Obrázek č. 2 dokladuje důležitou skutečnost – že nákup zboží nezačíná ani nekončí samotnou realizací koupě. Marketing se tedy musí zaměřit na celý 5-ti fázový nákupní rozhodovací proces. (Kotler, 2001)

Rozpoznání problému

Spotřebitel pocítí na počátku nákupního procesu tak intenzivní vnitřní pohnutku, že se promění v potřebu, kterou je nutno nějak uspokojit. Zákazník může dojít k závěru, že potřebu uspokojí ten či onen konkrétní produkt, čímž „rozpozná problém“. Potřeba nemusí vycházet vždy z nitra člověka, může být důsledkem vnější stimulace na základě inzerce apod.

Hledání informací

Po rozpoznání produktu se spotřebitel zpravidla snaží získat o daném zboží či službě více informací z různých zdrojů, aby byl schopen generovat varianty řešení problému. Pokud je produkt přímo po ruce a spotřebitel nemá např. finanční indispozici pro jeho nabytí, pak je tato fáze vynechána.

Hodnocení alternativ

Spotřebitel tedy pocítí potřebu, má o zboží nebo službě dostatek informací a nyní dochází k jádru rozhodovacího procesu, kdy na základě jakéhosi pomyslného

ocenění rozhodovacích kritérií jednotlivých variant nebo na základě přesných propočtů (např. ceny výrobku) dospěje spotřebitel k uspořádání variant podle preference. Není vůbec jednoduché předvídat tento proces, protože variant může být mnoho a jejich hodnotících kritérií spousta, přičemž každému kritériu může být přiřazena jiná váha. (Hirshleifer, 2005)

Rozhodnutí o koupi

Po zhodnocení alternativ řešení dochází k samotné koupi, přičemž není pravidlem, že se zákazník rozhodne přesně podle výsledku předchozí fáze. Před samotným aktem koupě totiž může na zákazníka mít rozhodující vliv blízká osoba nebo třeba náhodné okolnosti.

Hodnocení po nákupu

Spotřebitel zakoupí produkt a při jeho užívání dospívá k názoru na něj – hodnotí jej podle toho, jak moc je s ním spokojen. Nespokojenost se dá vyjádřit jako rozdíl mezi výkonem výrobku a očekávaným výkonem ze strany spotřebitele. Je vhodné tedy ze strany prodávajícího produkt nepřeceňovat, někdy se vyplatí jemné podcenění.

Bohužel po každém nákupu dochází u zákazníka k jevu kognitivní disonance. Teorie kognitivní disonance L. Festingera vysvětluje, jak se mění zkušenosti nebo hypotézy lidí o nich samých nebo jejich okolí. Základním předpokladem je to, že motivací osob je odstranění nekonsistentní kognice. Konsonantní kognice je stav, kdy nové vjemy, informace a znalosti zapadají do dosavadních poznatků, pocitů. Kognitivní disonance je stav, kdy nové vjemy a poznatky nezapadají do souboru dosavadních poznatků. Míru disonance lze snížit např. změnou názoru, kognitivní reorganizací (tj. přeskupení názorů bez jejich změny jako celku), podepřením konsonantního názoru atd. (Festinger, 1957)

4.1.2. Činitelé ovlivňující chování zákazníka

Spotřebitel je při svém rozhodování o koupi zboží či služby ovlivňován mnoha faktory. Organizace samozřejmě nejsou schopny všechny faktory podchytit nebo jejich prostřednictvím manipulovat se zákazníkem ve svůj prospěch (aby přiměli zákazníka koupit), ovšem je velmi účelné s nimi v marketingu firmy počítat.

Jedná se o následující činitele, viz Obrázek č. 3 (Kotler, 2001):

Obrázek č. 3

1. Kulturní faktory	2. Společenské faktory	3. Osobní faktory	4. Psychologické faktory
Kultura	Členské a referenční skupiny	Věk	Motivace
Subkultura	Rodina	Zaměstnání	Vnímání
Společenská třída	Role jednotlivce a společenský status	Ekonomická situace	Učení
		Životní styl	Postoje
		Osobnost	

Zdroj: Kotler, 2001, vlastní zpracování

Kulturní faktory

Redukcionistické pojetí kultury zahrnuje velké množství přístupů, pro které je typická snaha omezit rozsah pojmu kultura pouze na určitý výsek sociokulturní reality. V protikladu ke globálnímu pojetí kultury jsou rozvíjeny zejména sémiotické přístupy, které redukují pojem kultura na systém znaků, symbolů a významů, sdílených členy určité společnosti. (Sušická, 2005)

Marketéři firem musejí pro přiblížení svého produktu cílové skupině zákazníků dobře znát kulturní obyčeje a specifika v dané oblasti. To nejen proto, aby více prodali, ale hlavně proto, aby se vyhnuli trapným situacím se základem v nedorozumění v důsledku mezikulturních rozdílů.

Subkultura je soubor specifických norem, hodnot, vzorů chování a životní styl charakterizující určitou skupinu v rámci širšího společenství, jíž je tato skupina součástí. Subkultury mají tendenci k vytváření subkulturních hranic, které plní funkci sebeudržení a sebeochrany. Důležitým znakem subkultury je viditelné odlišení od kultury dominantní. Subkultura většinou vzniká na základě kombinace více faktorů, např. etnická příslušnost, věk, náboženství, politická orientace, vzdělání apod. (Mertová, 2002) Subkultury mohou tvořit pro firmu důležité tržní segmenty, které je dobré prozkoumat, poznat a následně využít jako odbytiště firemního zboží a služeb.

Společenskou třídu lze chápat jako soubor lidí preferujících podobné zájmy, sdílejících obdobný hodnotový žebříček. Lidé ze stejných společenských tříd mají přibližně stejný finanční příjem a podobné společenské chování.

Společenské faktory

Člověk je během svého života v několika skupinách. Pokud je přímo jejich členem, pak se jedná o skupiny členské. Firmy se zaměřují svou politikou především na skupiny referenční, které se nějakým způsobem názorově a postojově sdružují do jasných cílových skupin zákazníků, které lze již identifikovat a lze s nimi dále pracovat v rámci marketingové politiky. Pokud má taková referenční skupina nějaký svůj idol, je dobré marketingově působit přímo na něj.

Rodina je považována za základní a nepostradatelnou spotřebitelskou jednotku. Je důležité umět pochopit roli muže, ženy a dítěte, protože každý člen domácnosti má své specifické potřeby, možnosti prosazení svého názoru a sílu.

Lidé hrají ve svém životě mnoho rolí a od každé jejich role se očekává specifický vzorec chování a vystupování. Společenský status pak odráží pomyslnou vážnost jednotlivých rolí v dané společnosti.

Osobní faktory

Během života se mění lidské potřeby, vkus a spotřebitelské zvyklosti. Tyto změny jsou vyvolány měnícím se věkem. Podobně jsou patrné změny v chování zákazníka v souvislosti s jeho zaměstnáním, ekonomickou situací (důchod, finanční příjem) a životním stylem.

Podle některých psychologů je osobnost dynamické uspořádání psychofyzických systémů uvnitř individua, které determinuje jeho jedinečné přizpůsobení k jeho prostředí. (Nakonečný, 1995) Současná psychologická věda definuje osobnost jako ty charakteristiky člověka, které jsou podkladem jakýchsi konzistentních vzorců chování, přičemž tímto souhrnem behaviorálních znaků se rozumí myšlenky, city a pozorovatelné (navenek vyjádřené) chování. (Blatný, 2004)

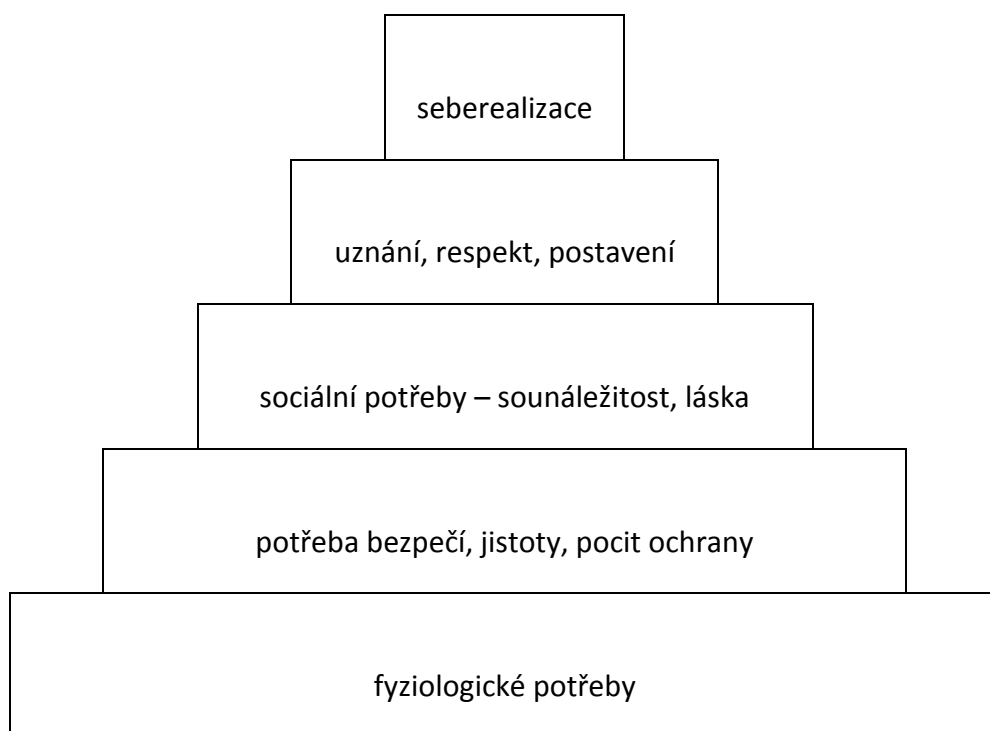
Psychologické faktory

Motivace je soubor hnacích sil usměřujících veškerou aktivitu jedince i jeho požitky k určitému cíli. Základní jednotkou je motiv, tj. pohnutka k určitému jednání, přičemž na jednání působí vzájemně (spolu i proti sobě) řada motivů. Po naplnění

motivů jeho intenzita klesá. Zdrojem motivace jsou potřeby, zájmy, hodnoty, ideály a návyky. Mezi nejznámější teorie motivace patří Maslowova hierarchická teorie potřeb (základem je pyramida, která hierarchicky uspořádává jednotlivé potřeby, jež je nutné uspokojovat zdola nahoru), dále Herzbergova dvoufaktorová teorie (uspokojení hygienických faktorů přinese jenom krátkodobý efekt a uspokojování motivačních faktorů přináší relativně dlouhodobou spokojenost), McClellandova teorie získaných potřeb (lidé mají potřebu něčeho dosáhnout, někam patřit a potřebu moci), McGregorova teorie XY atd. (Vedeme.Cz, 2006)

Maslowovu pyramidu potřeb lze vidět na obrázku – viz Obrázek č. 4:

Obrázek č. 4

Zdroj: Maslow, 1970, vlastní zpracování

Maslowova hierarchická teorie potřeb se řadí mezi tzv. obsahové motivační teorie, které vycházejí z předpokladu, že potřeby mají primární vliv na chování člověka. Abraham Harold Maslow ve své teorii z roku 1954 dokazuje myšlenku, že vyšší potřeba je uspokojována teprve potom, co byla dostatečně uspokojena nejbližší nižší potřeba. (Dušková, 2005, Kotler, 2001)

Jednotlivé potřeby jsou (Maslow, 1970):

- Fyziologické (homeostatické) - Základní potřeby související s narušením homeostáze organismu (potřeba kyslíku, výživy, sexu atd.). Jsou tedy přítomné v každé lidské bytosti od počátku života. Jsou-li tyto potřeby frustrovány, působí na všechny funkce osobnosti – tato tenze musí být odstraněna a homeostáza obnovena.
- Potřeba bezpečí - Vystupuje v situacích ztráty jistoty, ekonomického či existenčního selhání (jistota, stabilita, spolehlivost, osvobození od strachu, úzkosti, chaosu či zmatku). Jde o potřebu struktury, pořádku, zákona, mezí, silného ochránce apod.
- Afiliační (potřeba náležitosti a lásky) - Projevuje se jako potřeba náležet ke skupině (afiliace), být milován, někam patřit. Dle Maslowa cítí lidé žijící ve vysoce mobilní společnosti velkou potřebu začlenění do skupin.
- Potřeba úcty (uznání) - Potřeba být obdivován, mít kompetenci a respekt, dosahovat úspěšného výkonu a vysoké prestiže. Souvisí s vlastní zdatností a vědomím zvládnutí životních nároků (sebeúcta) a s pověstí, prestiží a uznáním druhých.
- Metapotřeby (potřeba sebeaktualizace či seberealizace) - Projevují se ve snaze vyjádřit vlastní individualitu, své schopnosti, realizovat záměry. V tomto bodě postupuje jedinec na vyšší úroveň a touží stát se vším, čím se jen stát může. Jde o potřeby vědění, porozumění, estetiky.

Dalším psychologickým faktorem působícím na spotřebitele je vnímání. Proces vnímání probíhá pomocí pěti smyslů. Jejich prostřednictvím je člověk schopen přijímat, třídit a analyzovat informace o okolním prostředí. Důležitou roli zde hraje selektivní pozornost, protože není možné si zapamatovat naprosto vše, co člověk během dne vnímá.

Chování jedince se z větší části skládá z naučených prvků, tedy učení je pak nabytá zkušenost proměněná do chování.

Na základě učení získává spotřebitel přesvědčení o jistém výrobku či službě, vybudovává si také svůj postoj. Postoj jsou relativně konzistentní hodnocení, postoje a názory na určitou věc či představu. Na základě postojů vznikají sympatie a averze k produktu, situaci apod.

4.2. Analýza poptávky na základě maximalizace užitku spotřebitelem

Analýza chování spotřebitele je základním kamenem pro odvození poptávky spotřebitele, tedy jednoho z nejdůležitějších segmentů výkonnostního ukazatele ekonomiky – hrubého domácího produktu. Ekonomická teorie předpokládá racionální chování spotřebitele v jeho volbě, pro jaké zboží se rozhodnout, což obnáší kalkulaci mezi osobním uspokojením potřeb na jedné straně a na druhé straně se kalkuluje s výdaji potřebnými k tomuto uspokojení.

Systém určování preferencí souvisí velmi úzce s psychologickým učením amerického vědce A. H. Maslowa (1908 - 1970), který se snažil objasnit nepravidelný výskyt lidských potřeb v průběhu života a různých životních situací. (Maslow, 1943) V roce 1943 zformuloval výše popisovanou hierarchii lidských potřeb. Ovšem určování preferencí není omezeno pouze na faktory psychologicko-biologické, nýbrž je determinováno také činiteli společenskými, kulturními a v neposlední řadě ekonomickými, jak již bylo zmíněno výše.

Tato kapitola je doplněna Přílohou č. 6.

4.2.1. Racionalita ve spotřebitelské volbě

Chování spotřebitele lze vysvětlit teorií maximalizace užitku, která platí za současného omezení spotřebitelovým důchodem. (Salvatore, 2003)

Rozhodování spotřebitele je volba takového spotřebního koše, který mu přinese maximální možný užitek, přičemž jednotlivé spotřební kombinace jsou porovnávány v souladu s preferencemi. (Nicholson, 2002)

Za zásadní principy preference spotřebitele jsou považovány (Soukupová, 2001, Soukup, 2003):

1) princip úplnosti srovnání

Jde o princip, který zaručuje při spotřebitelově rozhodování možnost úplného srovnání relativní velikosti utilit porovnávaných statků. Na základě tohoto axiomu je spotřebitel schopen jednotlivé objekty zájmu uspořádat do přehledné řady dle jejich užitku, přičemž indiferentnost statků znamená, že v této řadě bude na určité pozici více statků o stejných utilitách.

2) princip tranzitivity

Tato zákonitost hovoří o tom, že pokud první statek má vyšší utilitu než statek druhý a druhý statek má zároveň vyšší utilitu než třetí statek, pak na bázi principu tranzitivity je první statek zároveň atraktivní jak pro druhý tak i pro třetí statek. Analogicky lze postupovat při indiferentních statcích – dva indiferentní statky mají ve spotřebitelově žebříčku preferencí naprosto stejné umístění (shodnou utilitu) a z toho vyplývá i jejich stejný vztah vůči statkům s vyšší a nižší utilitou. Axiom tranzitivity zajišťuje, že se indiferenční křivky jednoho racionálního spotřebitele neprotínají.

3) princip reflexivity

Pro kterýkoliv spotřební koš platí, že konkrétní koš má vyšší nebo stejný užitek jako on sám. Jedná se o matematickou podmínku pro existenci funkce užitku, která je však zjevně triviální.

4) princip nasycenosti (nepřesycení)

Dle této teze je větší množství statku vždy upřednostněno před množstvím menším. Tento předpoklad ovšem není vždy naplněn. Axiom vylučuje existenci statků s negativní preferencí a zajišťuje zápornou směrnici indiferenčních křivek. Indiferenční křivky nejsou nikdy širší než jeden bod.

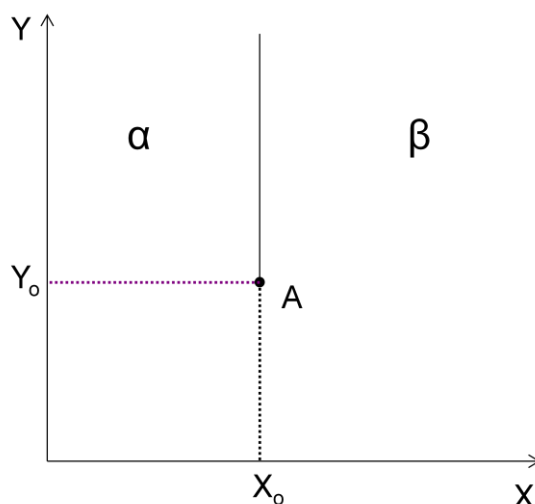
5) princip spojitosti

V případě lexikografických preferencí jsou spotřební koše uspořádány takovým způsobem, který připomíná uspořádání hesel ve slovníku (lexikonu). Ve slovníku má kterékoliv heslo, jehož název začíná např. písmenem D, přednost před heslem začínajícím např. na E, a to bez ohledu na to, které písmeno po písmenu D následuje. Teprve v případě výskytu dvou hesel, která začínají na D, rozhoduje druhé písmeno v názvu hesla o jejich pořadí.

Obdobné uspořádání je možné u preferencí spotřebitele. Za předpokladu, že se spotřební koše skládají ze dvou statků X a Y, lze říci, že pokud určitý koš obsahuje více statku X než jiné koše, pak spotřebitel preferuje tento koš před ostatními koši bez ohledu na to, kolik koše obsahují statku Y. Ovšem v případě, že koše obsahují stejný objem statku X, bude spotřebitel samozřejmě preferovat ten koš, který obsahuje více komodity Y. (Soukup, 2003)

Při zobrazení lexikografických preferencí tvoří každou indifferenční křivku pouze jeden bod. K vysvětlení bude simulováno na grafu – viz Graf č. 5.

Graf č. 5

Zdroj: vlastní zpracování

Je dán libovolný koš komodit A. Koše statků X, Y, kterým odpovídají body v ploše označené β (včetně plné čáry), spotřebitel preferuje před košem A, protože body napravo od plné čáry obsahují více statku X a body na plné čáře sice obsahují stejné množství statku X jako koš A, ale zahrnují více statku Y než koš A. Spotřebitel naproti tomu preferuje koš A proti všem košům komodit X a Y, které zobrazuje plocha α (včetně svislé čárkované čáry), neboť koš A obsahuje více zboží X než koše vlevo od čárkované čáry a body na čárkové čáře sice obsahují stejné množství statku X jako koš A, ale zahrnují méně statku Y.

Platí tedy, že spotřebitel preferuje všechny koše β před košem A a koš A před všemi koši α . Indifferenční množina se skládá z jediného bodu. Nelze tedy získat spojitou funkci užitku, ačkoliv lexikografické preference vyhovují všem výše uvedeným axiomům chování racionálního spotřebitele. Proto je nutné teoretické uvažování v této oblasti rozšířit právě o axiom spojitosti – předpoklad, že spotřebitel požaduje zvýšení spotřeby jednoho statku při libovolně malém snížení spotřeby druhého statku – což zajistí spojitost účelové funkce.

6) princip preference průměru před extrémů

Racionální spotřebitel preferuje ve své spotřebě kombinace různých komodit před spotřebou, kdy je zastoupen v extrémním rozsahu pouze jeden statek. Např.

spotřebitel dá přednost denní spotřebě dvou šálků kávy se dvěma kostkami cukru před spotřebou pouze samotných čtyř kostek cukru. Tato preference průměru před extrémy zajišťuje konvexní tvar indiferenčních křivek.

4.2.2. Užitek

Užitek vyjadřuje subjektivní pocit uspokojení, který plyne ze spotřeby statků. Racionálně smýšlející spotřebitel se snaží o nejvíce preferovanou situaci, o maximální zisk.

Funkci užitku lze tedy odvodit z preferencí spotřebitele. V podstatě se rozlišují dvě základní teorie měření užitku, které se liší v jeho vyjádření. Kardinalistická teorie užitku užitek měří jako kardinální veličinu, vyjadřuje ho tedy přímo. Ordinalistická verze teorie utility je opatrná ve vyjadřování velikosti užitku a proto jej měří nepřímou metodou.

V případě kardinalistického měření utility je známa konkrétní hodnota užitku. Funkce celkového užitku (angl. total utility, TU) závisí na množství spotřebovávaných statků. Lze ji zapsat takto:

$$TU = f(x_1, x_2 \dots x_n)$$

kde $x_1 \dots x_n$ jsou množství spotřebovávaných statků. Analýzu lze zjednodušit použitím funkce celkového užitku o dvou proměnných:

$$TU = f(x, y)$$

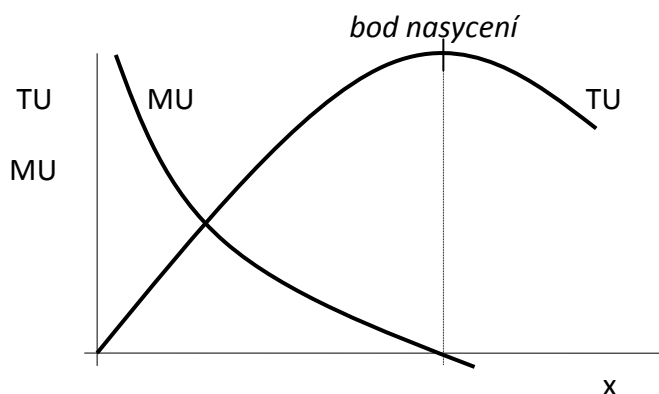
kde y reprezentuje ostatní statky.

Mezní užitek (angl. marginal utility, MU) ze spotřeby další jednotky statku x je definován jako parciální derivace TU dle x (Březinová, 2008):

$$MU = \delta TU / \delta x$$

Popisuje, jak moc spotřebitel preferuje spotřebu další jednotky statku. Běžný spotřebitel spotřebovává normální statek nejprve se zvyšujícím se mezním užitekem, avšak v určitém bodě spotřeba další jednotky statku nezvyšuje jeho užitek - dosahuje bodu nasycení. Spotřeba následně přijímaných jednotek statku celkový užitek spotřebitele snižuje. (V tomto případě tedy dochází k porušení axiomu nepřesycení) Geometricky je mezní užitek vyjádřen jako směrnice křivky TU v daném bodě.

Graf č. 6

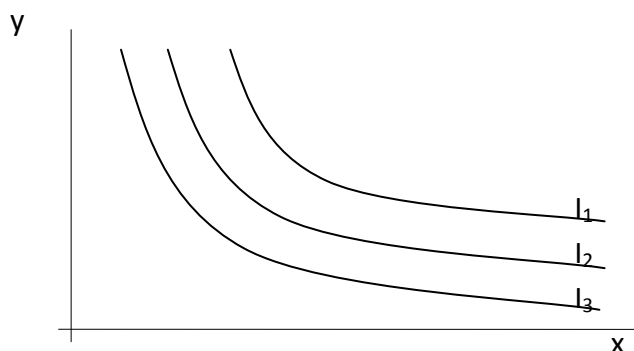

Zdroj: vlastní zpracování

První Gossenův zákon (zákon klesajícího mezního užitku) předpokládá, že mezní užitek má s růstem objemu spotřebovávaného zboží tendenci klesat. Na grafu (Graf č. 6) je vidět, jak se mění TU a MU se změnou spotřebovávaného statku. Od určitého množství X celková utilita klesá a mezní utilita je záporná – jedná se o bod nasycení. Poloha bodu nasycení závisí na charakteru spotřebovávaného zboží a na preferenční stupnici spotřebitele. (Soukupová, 2001) (Schiller-MIKRO, 2004)

Ordinalistická teorie měření užitku odpovídá více reálnému světu. Tvrdí totiž, že užitek není přímo měřitelný, avšak spotřebitel je schopen všechny spotřebovávané statky seřadit od nejvíce preferovaného až po nejméně preferovaný. V tomto případě nelze funkci celkového užitku znázornit podobným způsobem, jako tomu bylo u kardinalistické teorie. Lze však spojit takové spotřební koše, které poskytují spotřebiteli stejnou výši celkového užitku. Takto spojené body formují indifferenční křivku v rámci systému „kopce užitku“ Protože konkrétní velikost užitku není v ordinalistické teorii podstatná, přenášejí se indifferenční křivky do dvojrozměrného obrazu (I_1, I_2, I_3 – viz Graf č. 7), kde je znázorňováno pouze množství dvou statků (v souladu se axiomem nepřesycení) a nikoliv úroveň jejich utility. (Steininger, 2006)

Graf č. 7

Zdroj: vlastní zpracování

Indifferenční křivky mohou mít tvary různých charakteristik, a to v závislosti na vztahu spotřebitele ke spotřebovávaným statkům (preference pozitivní / negativní / neutrální / měnící se s množstvím statku), za současné platnosti axiomů preference. (Soukupová, 2001)

4.2.3. Indifferenční křivky v podmínkách různých preferencí

Indifferenční křivky jsou velmi často používány při analýze chování spotřebitele, proto je namístě definovat jejich vlastnosti (Soukupová, 2001):

- indifferenční křivky jsou klesající (negativní směrnice)

Lze předpokládat, že pro oba statky X , Y platí, že větší množství je preferováno před menším množstvím (axiom nenasycenosti). Pak jsou kombinace, které znamenají větší množství statků, preferovány před kombinacemi vyjadřujícími méně obou statků. Body ležící na stejné indifferenční křivce vyjadřují stejný užitek.

- Indifferenční křivky se neprotínají

Tento požadavek plyne z principu tranzitivity.

- v každém bodě grafu, který znázorňuje spotřební situace pomocí indifferenční analýzy, se nachází indifferenční křivka

Toto plyne z axiomu úplnosti. Aby bylo možné ordinálně srovnávat užitek jednotlivých kombinací komodit, musí bezpodmínečně každá kombinace ležet na nějaké indifferenční křivce.

Jedná se o situaci, která je analogická s reálnými čísly, pro která platí, že pro každá reálná čísla x a y existuje číslo z , přičemž platí $z > x$ a zároveň $z < y$.

- indifferenční křivky jsou konvexní vzhledem k počátku

Tato vlastnost znamená, že čím méně má spotřebitel statku X relativně ke statku Y , tím větší množství je ochoten obětovat statku Y , aby získal dodatečnou jednotku statku X .

Na rozdíl od předcházejících vlastností indifferenčních křivek není konvexní tvar podmínkou racionálního chování spotřebitele. V indifferenční analýze se však konvexní tvar křivek vyskytuje velmi často.

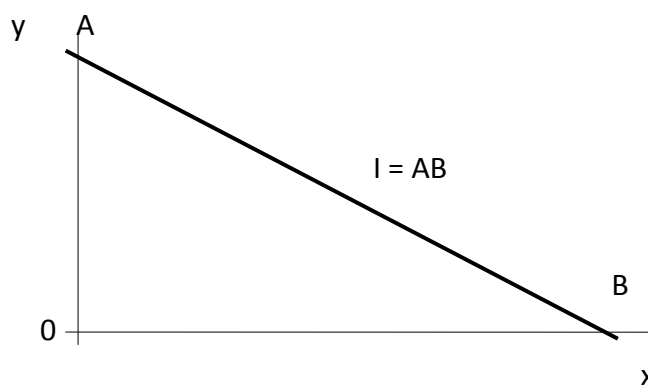
4.2.4. Rozpočtové omezení a množina spotřebních možností

Množina přípustných řešení vystupuje v teorii spotřebitele jako množina tzv. spotřebních možností. Při rozhodování spotřebitele o koupi nějakého zboží nefiguruje pouze výše popsany užitek na maximální úrovni. Druhou podstatnou složkou rozhodovacího procesu je omezení cenami statků a výší důchodu spotřebitele. (Gravelle, 1992) Toto omezení se nazývá linie rozpočtu a je možné jej vyjádřit takto:

$$I = P_x \cdot x + P_y \cdot y$$

kde I je důchod spotřebitele, P_x cena statku x , P_y cena statku y . Ceny nemohou být záporné, proto množina spotřebních možností je neprázdná. I když spotřebitel nic nekoupí, nachází se v grafu (Graf č. 8) v bodě $(0,0)$, který je samozřejmě součástí množiny spotřebních možností. Tato množina je omezena zespodu podmínkami nezápornosti a shora právě rozpočtovým omezením. (Frank, 1995)

Graf č. 8

Zdroj: vlastní zpracování

V grafu (Graf č. 8) je znázorněna linie rozpočtu (I), přičemž trojúhelník OAB je tzv. soubor tržních příležitostí, tedy všechny kombinace statků A, B, pro které platí, že spotřebitelova potřebná úroveň důchodu je menší než je úroveň I nebo stejně velká jako je hladina I. (Soukupová, 2001)

Podobně jako u indifferenčních křivek i u linie rozpočtového omezení spotřebitele lze pracovat s její směrnici. Směrnice přímky rozpočtu spotřebitele se nazývá mezní míra substituce ve směně MRS_E . Jedná se o poměr, v němž spotřebitel může statky X a Y směňovat na trhu při vynaložení celého důchodu.

Mezní míru substituce ve směně lze odvodit z rovnice linie rozpočtu spotřebitele jejím převedením do směrnicevého tvaru:

$$I = P_x \cdot x + P_y \cdot y$$
$$Y = I/P_y - P_x/P_y \cdot X$$

kde I/P_y je vlastně průsečík linie rozpočtu spotřebitele s osou y, P_x/P_y je směrnice linie rozpočtu. Platí tedy:

$$- dy/dx = P_x/P_y$$
$$MRS_E = - dy/dx = P_x/P_y$$

Je nutno připomenout, že i mezní míra substituce ve směně MRS_E je pro další úvahy směrnici linie rozpočtu v absolutní hodnotě, protože rozpočtové omezení spotřebitele je klesající.

4.2.5. Rovnováha spotřebitele

Spotřebitel volí optimální kombinaci spotřebního zboží v závislosti na jejich preferenčním uspořádání s podmíněností jeho tržních možností vyjádřených rozpočtovou linií a tržními cenami statků, jak již bylo uvedeno výše. (Denzau, 1992)

Kardinalisté vyjadřují rovnováhu spotřebitele dvěma způsoby (Soukupová, 2001):

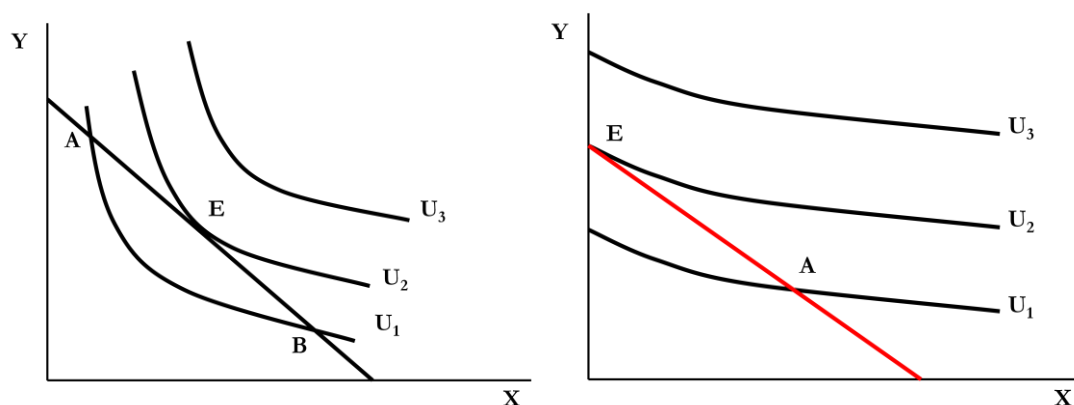
- pro optimální množství jednoho statku ... $MU_x = P_x$;
- pro optimální kombinaci množství dvou statků ... $MU_x / P_x = MU_y / P_y$.

Ordinalisté využívají pro určení optima spotřebitele (Soukupová, 2001):

- poměr mezních užitek (ochota spotřebitele k substituci statků) a poměr mezních cen statků (za předpokladu konstantního důchodu) ... $MU_x / MU_y = P_x / P_y$, tedy $MRS_c = MRS_E$;

- grafické vyjádření, kde rovnováha spotřebitele je v bodě dotyku indifferenční křivky a linie rozpočtu (rozpočtové omezení je součástí směrnice indifferenční křivky v onom bodě dotyku (Graf č. 9 vlevo, tzv. vnitřní řešení) (Steininger, 2006) nebo se jedná o tzv. rohové řešení (Graf č. 9 vpravo)). (Frank, 1995)

Graf č. 9

Zdroj: vlastní zpracování

V grafu (Graf č. 9 vpravo) dochází k zajímavé situaci, kdy je pro spotřebitele podstatně lákavější statek Y. (Schiller-MIKRO, 2004) Pouze v případě, že by cena statku X byla mnohonásobně nižší než cena statku Y, spotřeboval by spotřebitel statek X. Cenu statku X tedy považuje spotřebitel za příliš vysokou, tzn. spotřebitel při porovnávání cen a mezních užitek resp. mezní míry substituce ve směně s mezní mírou substituce ve spotřebě nenalézá optimální kombinaci statků, kde by $MRS_c = MRS_E$. Při rohovém řešení optimalizace je důchod spotřebitele vynaložený pouze na nákup jednoho statku (Y), tj. bod E viz Graf č. 9 vpravo.

V případě tzv. rohového řešení tedy neplatí vztah $MRS_c = MRS_E$, takže mohou nastat dvě situace:

$$MRS_c > MRS_E$$

$$MU_x / MU_y > P_x / P_y$$

$$Y = 0$$

$I = P_x \cdot X$ ... je spotřebováván pouze statek X

nebo:

$$MRS_c < MRS_E$$

$$MU_x / MU_y < P_x / P_y$$

$$X = 0$$

$I = P_y \cdot Y$ ... je spotřebováván pouze statek Y

Matematicky lze maximalizaci užitku spotřebitele odvodit např. takto (Soukup, 2003):

Cílová funkce: $\max U = f(X_i)$ při množině přípustných řešení (zde konkrétně se jedná o množinu spotřebních možností):

$$I \geq P_i X_i$$

$$X_i \geq 0 \text{ pro } i = 1, \dots, n$$

kde I je rozpočtovou linií spotřebitele, P_i cena statku X_i . Následuje odvození z Lagrangeovy funkce (při rozpočtovém omezení ve tvaru rovnice):

$$\text{Lagrangeova rovnice: } L = U(X_1, \dots, X_n) - \lambda (P_1 X_1 + \dots + P_n X_n - I)$$

$$\delta L / \delta X_1 = \delta U / \delta X_1 - \lambda P_1$$

$$\delta L / \delta X_n = \delta U / \delta X_n - \lambda P_n$$

$$\delta L / \delta \lambda = -P_1 X_1 - \dots - P_n X_n + I$$

$$\text{pro } i = 1, \dots, n$$

Dále se položí výše definované podmínky rovny nule a úpravou (vyloučením λ) se získá

$$\frac{MU_1}{P_1} = \frac{MU_2}{P_2} = \dots = \frac{MU_n}{P_n}$$

$$P_1 X_1 + \dots + P_n X_n = I, \text{ přičemž platí, že: } \lambda = MU_i / P_i$$

První rovnice udává optimum spotřebitele, druhá rovnice říká, že spotřebitel vynaložil svůj celý příjem na nákup daných statků X_1 až X_n za ceny P_i . Zajímavé je ekonomická interpretace pomocné proměnné λ . Lze ji chápat jako tzv. stínovou cenu, tj. kolik dodatečného (marginálního) užitku získá spotřebitel za dodatečně vynaloženou jednotku svého příjmu. V bodě optima je hodnota pomocné proměnné λ pro všechny statky stejná.

Pokud se spotřebitel nenachází v rovnováze, může dojít k tzv. přebytku spotřebitele, což je rozdíl mezi užitekem, který by spotřebitel ze statku měl a výdaji, které jsou nutné na jeho získání.

4.2.6. Marshallovy poptávky

Výše byl již popsán postup, jak zjistit optimální nákup statků X a Y spotřebitele, který maximalizuje svůj užitek při určitých cenách komodit a příjmu. Jak ale bude reagovat poptávané množství X a Y, budou-li se měnit ceny těchto statků a příjem spotřebitele? Řešení optimalizačního problému záviselo pouze na cenách, příjmu a funkci užitku. Poptávkové funkce při dané funkci užitku lze odvodit takto (Soukup, 2003):

$$X = f^1(I, P_x, P_y)$$

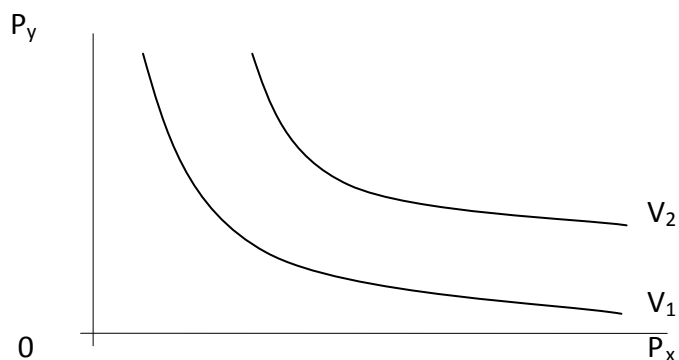
$$Y = f^2(I, P_x, P_y)$$

Funkce, kdy nakupované množství statku závisí na příjmu spotřebitele a na cenách statků (při daných preferencích), se nazývají Marshallovy funkce poptávky. Dosazením Marshallových funkcí poptávky zpět do funkce užitku lze získat nepřímou funkci užitku (prostřednictvím maximalizačního procesu), ve které užitek spotřebitele nepřímo závisí na příjmu spotřebitele a na cenách statků (při daných preferencích spotřebitele). (Soukup, 2003)

Z nepřímé funkce užitku lze lehce odvodit cenové indifferenční křivky, které udávají kombinace cen, které při dané úrovni příjmu spotřebiteli stejný celkový užitek. Průběh cenových indifferenčních křivek je analogický k indifferenčním křivkám užitku – křivky mají klesající průběh a konvexní tvar. Cenové indifferenční křivky pro ceny dvou statků zobrazuje Graf č. 10.

Graf č. 10

Zdroj: vlastní zpracování

Pokud se zvýší cena jedné komodity (např. P_x), musí se zákonitě snížit cena druhé komodity (např. P_y), aby se jedinec pohyboval stále na stejné úrovni užitku z těchto statků. Zvýší-li se však ceny obou statků, užitek spotřebitele se sníží. Z toho plyne, že cenové indifferenční křivky, které jsou od počátku vzdálenější, odpovídají nižší úrovni celkového užitku. Na grafu (Graf č. 10) jsou uvedeny cenové křivky V_1 a V_2 . Cenová indifferenční křivka V_2 se nachází ve větší vzdálenosti od počátku (0,0), proto odpovídá nižší hladině celkového užitku spotřebitele, než je hladina celkového užitku u spotřebitele s cenovou indifferenční křivkou V_1 .

4.3. Analýza poptávky na základě minimalizace výdajů spotřebitele

Dosud bylo popisováno chování spotřebitele na základě modelu, který byl založen na maximalizaci spotřebitelova užitku. Tento přístup však lze nahradit jiným pohledem: Cílem spotřebitele bude minimalizovat své výdaje tak, aby dosáhnul určité úrovně svého celkového užitku ze spotřeby daných statků. Tento způsob je výhodnější, pokud je potřeba měřit např. změny ve výši životních nákladů nebo reálného příjmu, ke kterým dojde důsledkem změny cen. I nadále zde bude předpoklad, že spotřebitel spotřebovává pouze dva statky, které mají nezáporné kladné ceny. Formálně lze zapsat:

$$\min E = P_x X + P_y Y$$

$$\text{omezení: } U_0 = f(X, Y)$$

$$X \geq 0, Y \geq 0$$

kde E jsou výdaje spotřebitele na oba statky, U_0 je určitá úroveň celkového užítku, která plyne ze spotřeby statků X a Y. Předpokladem je, že spotřebitel nakupuje oba z uvedených statků. Podobně jako v případě maximalizace užítku lze pro další postup použít Lagrangeovu funkci v upraveném tvaru $L = P_x X + P_y Y - \lambda [f(X, Y) - U_0]$ (Soukup, 2003):

$$\delta L / \delta X = P_x - \lambda [\delta f(X, Y) / \delta X]$$

$$\delta L / \delta Y = P_y - \lambda [\delta f(X, Y) / \delta Y]$$

$$\delta L / \delta \lambda = U_0 - f(X, Y)$$

Opět derivace se položí nule jako v případě matematické simulace maximalizace užítku spotřebitelem:

$$\frac{\delta f(X, Y) / \delta X}{\delta f(X, Y) / \delta Y} = \frac{P_x}{P_y}$$

$$U_0 = f(X, Y)$$

První rovnice opět udává podmínku optima spotřebitele (stejně jako tomu bylo v případě maximalizace užítku spotřebitele), tj. rovnost mezní míry substituce ve spotřebě (levá strana rovnice) a mezní míry substituce ve směně (pravá strana rovnice). Druhá rovnice říká, že spotřebitel dosáhl požadované výše svého užítku.

Při hledání maxima užítku docházelo prakticky k posouvání po linii rozpočtu a docházelo ke snaze dosáhnout nejvyšší dosažitelné indifferenční křivky. V případě minimalizace výdajů se postupuje odlišně. Dochází k pohybu po jedné indifferenční křivce a hledání nejnižší možné rozpočtové linie. (Frank, 1995)

4.3.1. Hicksovy poptávky

Systém parciálních derivací poskytnul podobně jako v případě maximalizace užítku spotřebitele řešení pouze jednoho dílčího problému. Byl určen optimální nákup statků X a Y jedince, který minimalizuje své výdaje při daných cenách komodit a daném užitku. Jak se ale bude přizpůsobovat poptávané množství statků X a Y, pokud se budou měnit jejich ceny?

Řešení optimalizačního problému závisí pouze na cenách komodit, příjmu spotřebitele a na funkci užítku spotřebitele. Lze tudíž z prvních výše vypočtených

parciálních derivací odvodit poptávkové funkce (při dané funkci užitku) (Soukup, 2003):

$$X = h^1 (U_0, P_x, P_y)$$

$$Y = h^2 (U_0, P_x, P_y)$$

Tyto funkce se nazývají Hicksovy funkce poptávky. Vyjadřují závislost nakupovaného množství statku na cenách komodit při dané hladině užitku. Byl tedy odvozen systém, který se skládá ze dvou poptávkových funkcí, a to za předpokladu, že spotřebitel nakupuje jen dvě komodity.

4.3.2. Výdajová funkce

S minimalizací výdajů souvisí také výdajová funkce. Při minimalizaci výdajů se určil objem nakupovaných statků X a Y, při kterých spotřebitel minimalizoval své výdaje. Jaká ale bude výše minimálních výdajů, které spotřebitel musí vynaložit, pokud chce dosáhnout určité úrovně užitku při různých cenách jednotlivých statků?

Odpověď lze získat dosazením Hicksových poptávkových funkcí zpět do rozpočtového omezení spotřebitele. Rozpočtové omezení lze zapsat: $E = P_x X + P_y Y$. Dosazením Hicksových funkcí poptávky do rozpočtové linie lze získat výdajovou funkci (Soukup, 2003):

$$E = g (U_0, P_x, P_y)$$

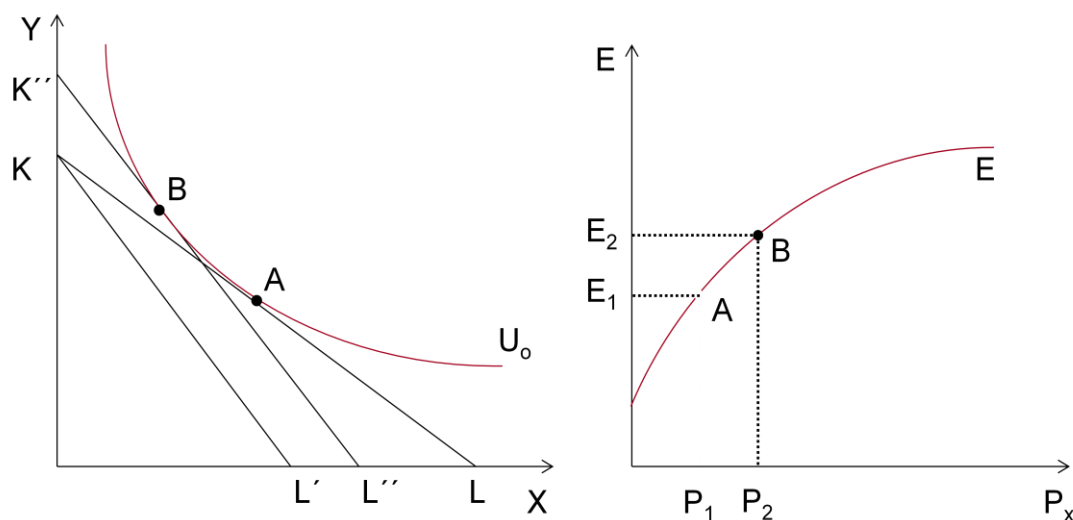
Grafické odvození výdajové funkce je uvedeno viz Graf č. 11. Bod A na levé části grafu odpovídá optimální kombinaci statků X a Y, které spotřebitel nakupuje. Rozpočtová linie odráží ceny obou statků a příjem spotřebitele. Výše užitku je deklarována indifferenční křivkou U_0 .

Bod A se přenesse na pravou část grafu. Z rozpočtového omezení na levé části grafu se zjistí výše ceny statku X a výše vynaloženého důchodu na oba statky E_1 . Obě veličiny se vyznačí do pravé části grafu, čímž se zobrazí opět bod A.

Pokud se cena statku X zvýší na úroveň P_2 a velikost ostatních veličin se nezmění, pak v levé části grafu se linie rozpočtu pootočí z KL na KL'. Spotřebitel však chce dosáhnout stejného užitku, na nákup obou statků tedy použije vyšší příjem E_2 , a to se projeví posunem rozpočtového omezení spotřebitele z KL' na K'L'. Optimálnímu koši při stejném užitku a nové ceně statku X odpovídá na levé části grafu bod B, který se přenesse také do pravé části grafu.

Stejným postupem lze dostat všechny ostatní body na pravé části grafu, které nakonec vykreslí požadovanou výdajovou funkci E.

Graf č. 11

Zdroj: Soukup, 2003, vlastní pracování

Zvýšení cen dvakrát přinutí spotřebitele zvýšit výdaje také dvakrát, chce-li dosáhnout stejného užitku. Výdajová funkce s užitkem roste, s cenami neklesá, roste při růstu nejméně jedné ceny, což plyne z axiomu nepřesycení. S růstem ceny statku spotřebitel nezvyšuje své výdaje proporcionálně. Minimalizuje své výdaje a snaží se nahrazovat relativně dražší statek statkem levnějším – tj. substituční efekt.

Parciální derivací výdajové funkce podle cen lze získat Hicksovy funkce poptávky – tzv. Shephardova poučka (Soukup, 2003):

$$\delta g(U_0, P_x, P_y) / \delta P_x = h^1(U_0, P_x, P_y) = X$$

Sklon výdajové funkce je tedy dán množstvím nakupovaného statku. Na pravé části grafu (Graf č. 11) spotřebitel vydává E_1 důchodu při ceně statku X ve výši P_1 . Směrnice výdajové funkce v bodě A lze vyjádřit jako (Soukup, 2003):

$$\frac{\delta E_x}{\delta P_x} = \frac{\delta (P_x X + P_y Y)}{\delta P_x} = X$$

4.3.3. Maximalizace užitku a minimalizace nákladů jako duální problém

Obrázek č. 5 dobře shrnuje výše popsanou problematiku a zachycuje souvislosti mezi jednotlivě vysvětlovanými pojmy. Maximalizace užitku a minimalizace výdajů představují duální problém. Není tedy nijak překvapivé, že podmínka optima (tj. rovnost mezní míry substituce ve spotřebě a mezní míry substituce ve směně) je stejná jak v případě maximalizace užitku, tak v případě minimalizace výdajů spotřebitele.

Mezi funkcí výdajovou a nepřímou funkcí užitku je také jasné propojení, kdy funkce užitku $U = v(I, P_x, P_y)$ je možno převést na $E = g(U_0, P_x, P_y)$, což je vlastně výdajová funkce. Obě funkce tedy mají vůči sobě inverzní vztah.

Obrázek č. 5

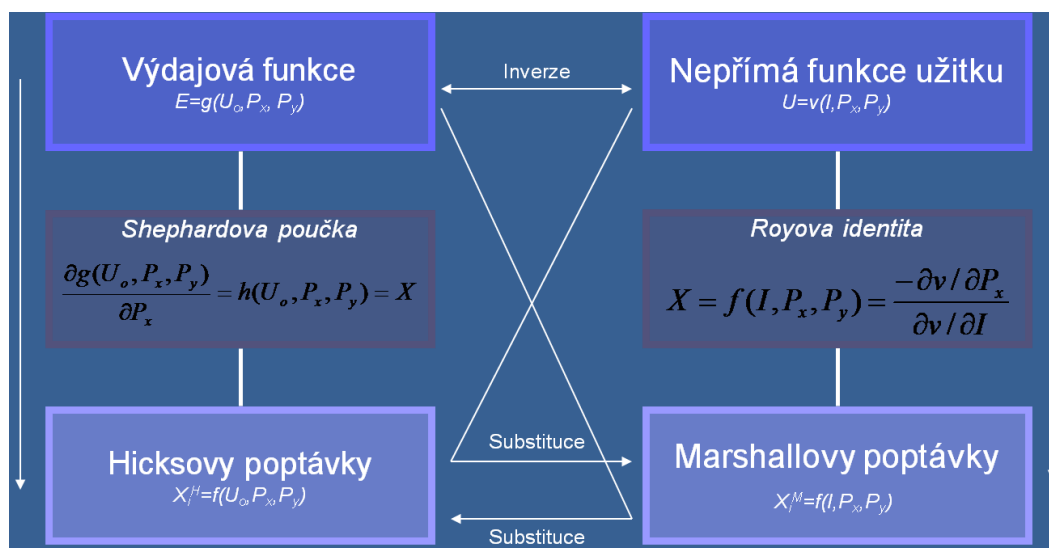
Zdroj: Soukup, 2003, vlastní zpracování

Výše uvedený postup byl vždy veden směrem od maximalizace užitku (resp. minimalizace výdajů) k nepřímé funkci užitku (resp. k výdajové funkci). Lze však postupovat naprosto opačným způsobem a z nepřímé funkce užitku lze odvodit Marshallovy poptávky (resp. Hicksovy poptávky), jak naznačuje Obrázek č. 6.

Z výdajové funkce se odvodí nejprve Marshallovy funkce poptávky tak, že se výdajová funkce derivuje podle jednotlivých cen, takže se získají Hicksovy poptávky pro jednotlivé komodity. Zde je nezbytné použít Shephardovu poučku. Užitek v Hicksových poptávkách se nahradí nepřímou funkcí užitku. Tím se dojde k Marshallovým funkcím poptávky.

Hicksovy poptávky z Marshallových poptávek lze zase získat tak, že se do Marshallových poptávek dosadí příslušná výdajová funkce za důchod spotřebitele. (Soukup, 2003)

Obrázek č. 6

Zdroj: Soukup, 2003, vlastní zpracování

Bohužel v případě odvození Marshallových poptávek z nepřímé funkce užitku je postup o něco složitější – je založen na Royově identitě. Nejdříve se dosadí do nepřímé funkce užitku výdajová funkce (Soukup, 2003):

$$\begin{aligned} & \text{nepřímá funkce užitku } U = v(I, P_x, P_y) \\ & \text{dosadí se do výdajové funkce } U = v [g(U_0, P_x, P_y), P_x, P_y] \end{aligned}$$

Existuje předpoklad, že výdajová funkce a nepřímá funkce užitku mají k sobě inverzní vztah. Dosazením se tedy získá identita. Tato identita se derivuje podle ceny při konstantním užitku (používá se k tomu řetězové pravidlo) (Soukup, 2003):

$$\frac{\partial v}{\partial I} \cdot \frac{\partial g}{\partial P_x} + \frac{\partial v}{\partial P_x} = 0$$

Z vlastností derivace pak plyne Royova identita (Soukup, 2003):

$$X = f(I, P_x, P_y) = \frac{-\partial v / \partial P_x}{\partial v / \partial I}$$

Marshallovy poptávky se tedy získají jako podíl dvou parciálních derivací nepřímé funkce užitku násobený (-1). V čitateli se nepřímá funkce užitku derivuje podle ceny statku, jehož poptávku je třeba odvodit. Ve jmenovateli se derivuje nepřímá funkce užitku podle příjmu spotřebitele.

4.3.4. Vlastnosti poptávky

Existují čtyři obecné vlastnosti, které předurčují, jak má Marshallova či Hicksova poptávková funkce reagovat na (Soukup, 2003):

1) současnou změnu příjmu a všech statků

Marshallova poptávka je homogenní stupně nula společně v příjmu a cenách. Pokud cena P_x roste, pak:

- množství poptávaného statku X klesá nebo se nemění v případě normálních statků
- množství poptávaného statku X roste v případě Giffenova statku
- množství poptávaného statku Y roste – tj. X a Y jsou substituty
- množství poptávaného statku Y klesá – tj. X a Y jsou komplementy

Pokud výdaje spotřebitele E rostou, pak

- množství poptávaného statku X roste nebo se nemění
- množství poptávaného statku X klesá v případě méněcenných statků

Hicksova poptávka je homogenní stupně nula v cenách. Při daných indifferenčních křivkách tedy stačí znát k určení poptávky pouze relativní ceny statků.

2) pouze na změnu velikosti příjmu

Celková hodnota Marshallových poptávek je rovna celkovým výdajům spotřebitele. Celková hodnota Hicksových poptávek je také rovna celkovým výdajům spotřebitele. V případě dvou statků bude rozpočtové omezení s dosazenou Marshallovou poptávkou:

$$P_x f^1(I, P_x, P_y) + P_y f^2(I, P_x, P_y) = I$$

Dojde k derivaci funkce rozpočtového omezení dle příjmu:

$$1 = P_x(\delta X/\delta I) + P_y(\delta Y/\delta I)$$

$$1 = P_x(\delta X/\delta I) \cdot (I/X) + P_y(\delta Y/\delta I) \cdot (I/Y)$$

lze tedy napsat tvar: $1 = k_x e_{ix} + k_y e_{iy}$

kde e_{ix} a e_{iy} jsou důchodové elasticity poptávky jednotlivých komodit, k_x a k_y jsou podíly výdajů na příslušný statek na celkovém příjmu spotřebitele.

$$e_{ix} = (\delta X/\delta I) \cdot (I/X) \quad e_{iy} = (\delta Y/\delta I) \cdot (I/Y)$$

$$k_x = P_x X/I, \quad k_y = P_y Y/I$$

Tím bylo prokázáno, že vážený průměr důchodových elasticit poptávky za všechna spotřebovávaná zboží, kde vahou je podíl spotřebních výdajů příslušných komodit na celkovém příjmu, se rovná jedné.

Analogicky by šlo vše matematicky aplikovat na Hicksovu funkci poptávky $P_x h^1(U_0, P_x, P_y) + P_y h^2(U_0, P_x, P_y) = I$.

3) pouze na změnu vlastní ceny

Substituční efekt je negativní, tj. zvýšení ceny statku při konstantním užitku musí snížit poptávané množství tohoto statku. V případě tzv. rohového řešení je substituční efekt nulový.

4) na změny cen jiných statků

Křížové cenové derivace Hicksových poptávek jsou symetrické. Pro případ dvou statků tedy platí:

$$\frac{\delta h^1(U_0, P_x, P_y)}{\delta P_y} = \frac{\delta h^2(U_0, P_x, P_y)}{\delta P_x}$$

Vysvětlení plyne ze vztahu Hicksovy poptávkové funkce a výdajové funkce. Hicksovu poptávku po statku X lze získat derivací výdajové funkce podle ceny P_x (Shephardova poučka):

$$\frac{\delta g(U_0, P_x, P_y)}{\delta P_x} = h^1(U_0, P_x, P_y) = X$$

Derivace Hicksovy funkce poptávky po statku X cenou statku Y je tak druhá derivace výdajové funkce:

$$\frac{\delta^2 g(U_0, P_x, P_y)}{\delta P_x \delta P_y} = \frac{h^1(U_0, P_x, P_y)}{\delta P_y}$$

Stejně tak lze získat Hicksovu funkci poptávky po statku Y derivací výdajové funkce podle ceny P_y :

$$\frac{\delta g(U_0, P_x, P_y)}{\delta P_y} = h^2(U_0, P_x, P_y) = Y$$

Derivace Hicksovy funkce poptávky po statku Y cenou statku X je tak opět druhá derivace výdajové funkce:

$$\frac{\delta^2 g(U_0, P_x, P_y)}{\delta P_y \delta P_x} = \frac{h^2(U_0, P_x, P_y)}{\delta P_x}$$

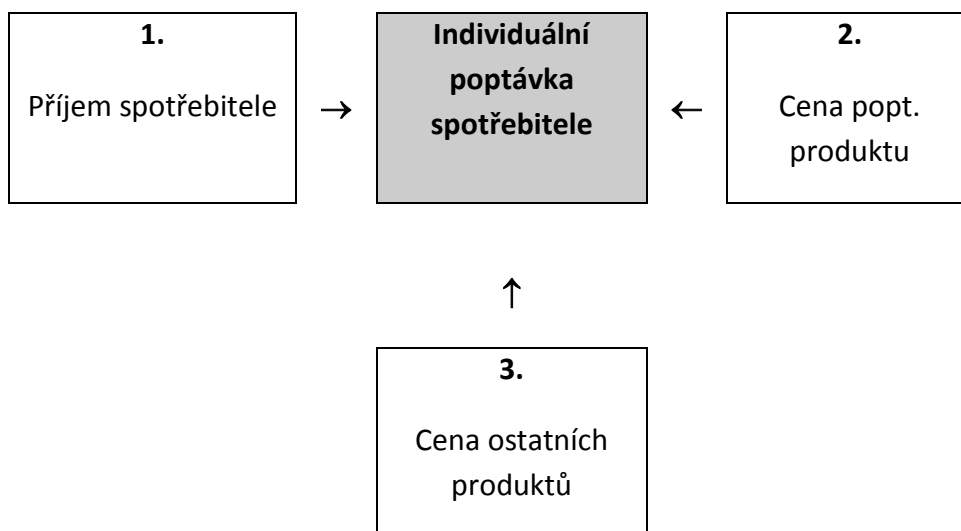
Pořadí derivování neovlivní výsledek, tudíž obě druhé derivace jsou identické. Jsou-li pro určitou dvojici komodit křížové cenové derivace Hicksových poptávkových funkcí kladné, jedná se o tzv. čisté substituty, jsou-li tyto derivace záporného charakteru, pak se jedná o tzv. čisté komplementy.

4.4. Individuální poptávka

Poptávka spotřebitele po určitém statku závisí na ceně tohoto produktu, cenách ostatních produktů a na příjmu spotřebitele. Ostatní faktory, jako preference spotřebitele a očekávání, se v mikroekonomické teorii považují za neměnné, formuluje-li se individuální poptávka jednoho zákazníka.

Důležité je uvědomit si, že poptávková funkce se znázorňuje graficky křivkou poptávky, u níž se předpokládá pouze závislost poptávaného množství statku na jeho ceně. Změna ceny produktu pak vede k posunu po křivce poptávky, změna ostatních faktorů indukují novou poptávkovou křivku.

Obrázek č. 7

Zdroj: vlastní zpracování

Výše uvedené schéma (Obrázek č. 7) ukazuje, jaké hlavní vlivy působí na individuální poptávku spotřebitele. Jedná se o finanční příjem zákazníka, o cenu poptávaného zboží či služby a v neposlední řadě o cenu ostatních produktů.

Tvar poptávkové funkce pro n spotřebovávaných statků je za uvedených předpokladů následující:

$$X_1 = f_1 (P_1, \dots, P_n, I)$$

$$X_n = f_n (P_1, \dots, P_n, I)$$

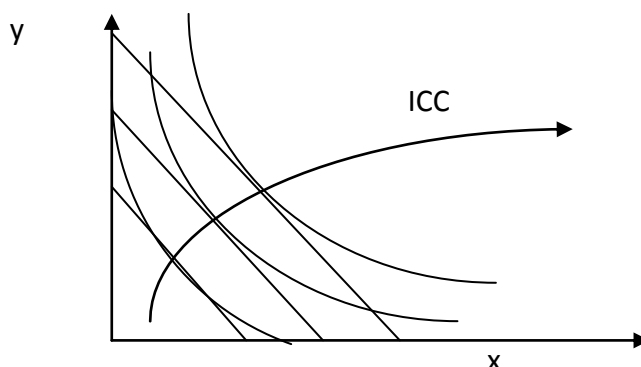
Kde X_1 až X_n je množství jednotlivých poptávaných statků, P_1 až P_n jsou ceny jednotlivých statků a I je důchod spotřebitele.

4.4.1. Vliv příjmu spotřebitele na individuální poptávku

Důležitý předpoklad pro další úvahy je, že ceny všech statků i ostatní faktory jsou konstantní, mění se pouze důchod spotřebitele. (Holman, 2001)

Při změně důchodu zákazníka dochází k posunu linie rozpočtového omezení spotřebitele, při zachování stejného sklonu (sklon by se změnil při změně ceny statků). Se změnou příjmu zákazníka se mění také jeho hodnotové preference vůči jednotlivým výrobkům, což dobře ilustruje důchodová spotřební křivka ICC (jde o takové kombinace množství dvou statků, při nichž má spotřebitel maximální užitek při různých úrovních důchodu) na grafu (Graf č. 12).

Graf č. 12

Zdroj: vlastní zpracování

V grafu (Graf č. 12) je zobrazen vliv změny rozpočtové linie spotřebitele (což je způsobeno změnou důchodu spotřebitele) na jeho optimum, ve kterém dosahuje maximálního užitku. Ve schématu figuruje ICC statků x , y , dále indifferenční křivky a přímky rozpočtového omezení. Linie rozpočtu odpovídající různým úrovním důchodu jsou vůči sobě rovnoběžné, protože poměr cen se nemění, je konstantní. To znamená, že mezní míra substituce ve směně MRS_E je pro každé rozpočtové omezení stejná. V bodě optima spotřebitele tedy zůstává stejná i mezní míra substituce ve spotřebě MRS_C . Změna důchodu spotřebitele však vede ke změně optimální kombinace statků X , Y a ke změně hladiny užitku.

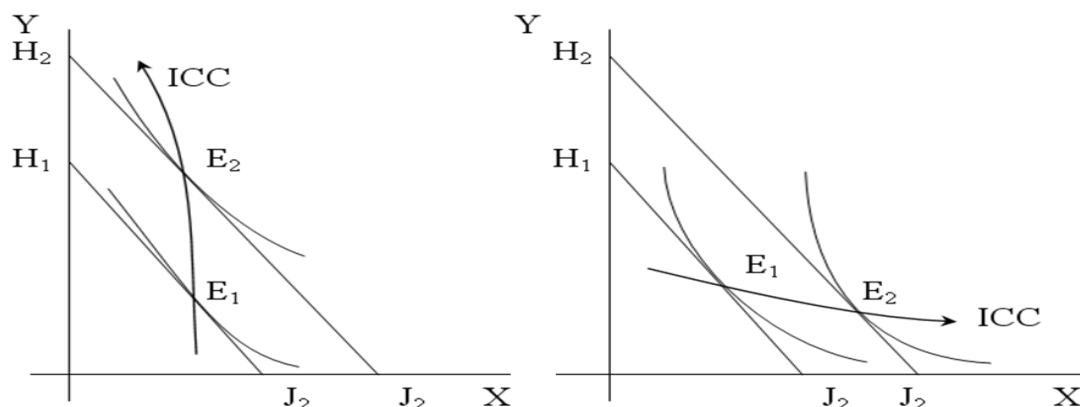
Důchodová spotřební křivka ICC

Důchodovou spotřební křivku lze získat spojením bodů optima odpovídajících jednotlivým úrovním důchodu v grafu (Graf č. 12). ICC je souborem kombinací dvou statků, při nichž spotřebitel maximalizuje užitek při různých úrovních důchodu – za jinak nezměněných podmínek. (Soukupová, 2001) Spotřebitel však nereaguje u všech statků stejným způsobem.

Pro normální statky se s růstem důchodu zvyšuje také jejich nakupované množství. S růstem důchodu klesá nakupované množství statku méněcenného. (Holman, 2001)

Pokud spotřebitel nakupuje nějaké luxusní zboží, nevyhnutelně nakupuje také nezbytné zboží anebo zboží méněcenné. Spotřebitel však nemůže nakupovat pouze méněcenné statky.

Graf č. 13

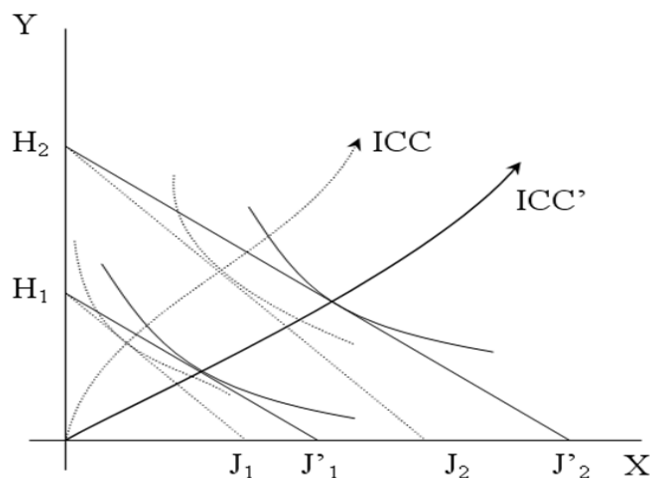
Zdroj: Soukupová, 2001, vlastní zpracování

Změna důchodu vede k posunu křivky poptávky. Pro normální statky růst důchodu spotřebitele způsobí posun křivky poptávky doprava, tedy růst poptávky. Opačně je tomu při poklesu důchodu. U méněcenných (tzv. inferiorních) statků vede růst důchodu k poklesu poptávky. (Soukupová, 2001)

Na grafu (Graf č. 13 vlevo) je zobrazena situace, kdy statek X je méněcenný a statek Y je normální statek. S růstem důchodu klesá optimální množství statku X a roste optimální množství statku Y. Na grafu (Graf č. 13 vpravo) jde o situaci, kdy méněcenným statkem je statek Y a statek X je normální. Situace je analogická k předchozímu případu. (Jindra, 2008)

Na ICC je vždy konstantní poměr cen a při změně tohoto poměru dochází ke změně průběhu ICC. Každému poměru cen dvou statků tedy odpovídá určitá ICC. Lze říci, že ICC je množinou bodů se stejnou mírou substituce (MRS_E , MRS_C). Se změnou poměru cen se ICC posouvá – jde-li o dva normální statky, dojde k posunu doprava při poklesu ceny statku X, jak uvádí Graf č. 14 (tj. změna ICC na ICC').

Graf č. 14

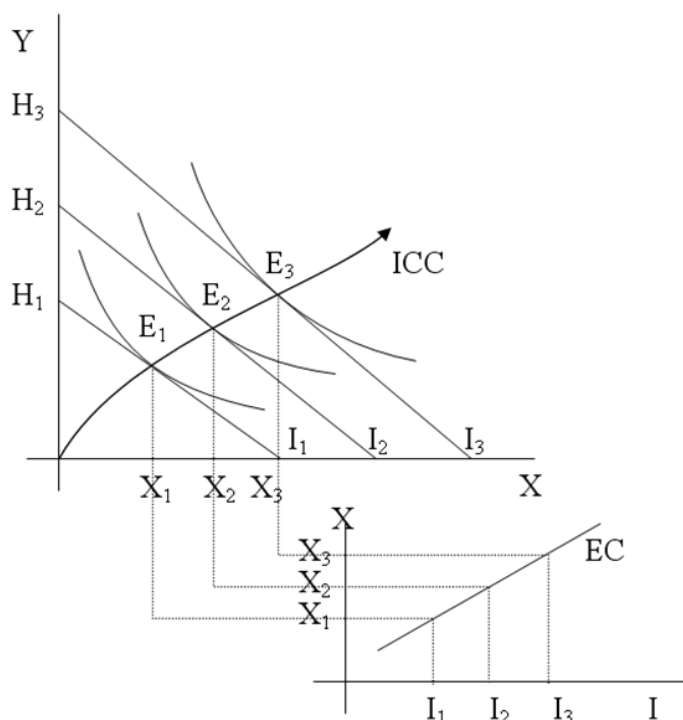
Zdroj: Soukupová, 2001, vlastní zpracování

Na grafu (Graf č. 14) jsou zobrazeny rozpočtové linie H_1J_1 a H_2J_2 , které odvozují ICC. Klesne-li cena statku X, odpovídají oběma úrovním důchodů nové rozpočtové linie $H_1J'_1$ a $H_2J'_2$, které odvozují pak novou důchodovou křivku ICC'.

Engelova křivka EC

Engelova křivka vyjadřuje vztah, kdy lze sledovat závislost mezi celkovým důchodem a nakupovaným množstvím určitého statku. Na ose x je důchod spotřebitele a na ose y je množství statku. EC je možné odvodit pomocí indifferenční analýzy a ICC, což ilustruje Graf č. 15. Tak, jako ICC je závislá na charakteru statků a příjmu spotřebitele, je i EC pro různé statky různá.

Graf č. 15

Zdroj: Soukupová, 2001, vlastní zpracování

Z hlediska průběhu či tvaru Engelovy křivky lze rozlišit tři základní možnosti:

- u normálních statků je EC rostoucí, neboť s růstem důchodu spotřebitele roste i nakupované množství komodit

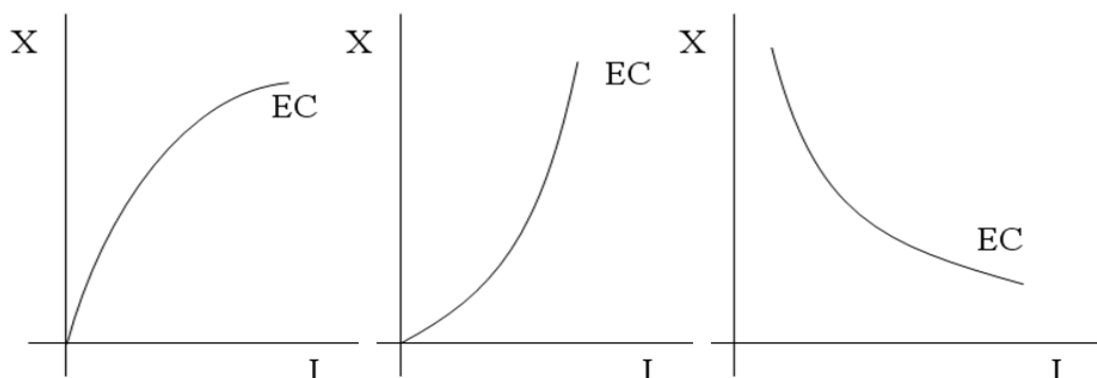
EC má kladnou směrnici. V případě nezbytného statku má Engelova křivka konkávní tvar, tj. nakupované množství statku roste pomaleji než důchod spotřebitele (Graf č. 16 vlevo).

V případě statku luxusního roste nakupované množství statku naopak rychleji než důchod spotřebitele, Engelova křivka je tedy konvexní (Graf č. 16 uprostřed).

- u méněcenných statků je EC klesající, neboť s růstem důchodu spotřebitele klesá nakupované množství komodit

EC má zápornou směrnici. Tento případ ilustruje Graf č. 16 vpravo.

Graf č. 16

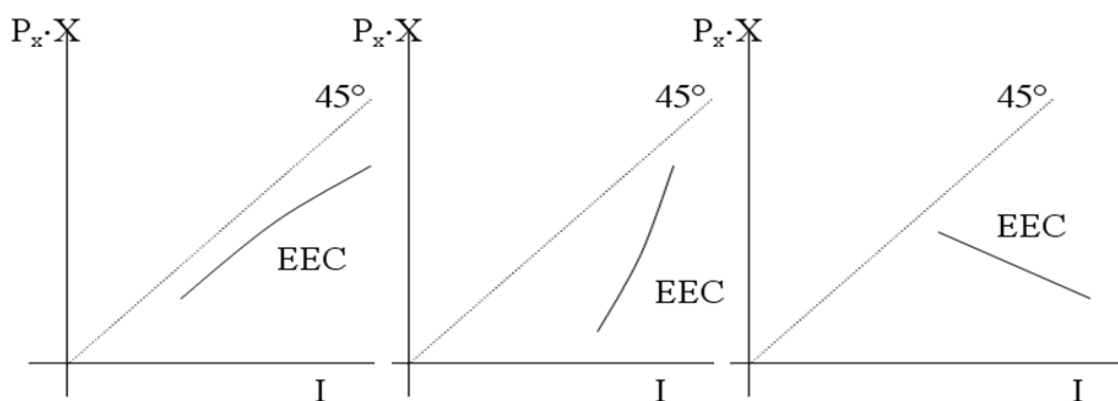
Zdroj: vlastní zpracování

Engelova výdajová křivka EEC

Závislost spotřeby určitého statku na důchodu lze také vyjádřit tzv. Engelovou výdajovou křivkou. Jde tedy o závislost výdajů na nákupu statku X , tj. $P_x \cdot X$, na důchodu spotřebitele. Důchod je v tomto případě chápán jako celkové výdaje spotřebitele.

Linie 45° znázorňuje situaci, kdy celý příjem spotřebitele je vynaložen na nákup statku X . Je to tedy horní hranicí Engelovy výdajové křivky. Ze vztahu Engelovy výdajové křivky a linie 45° lze usoudit na vývoj podílu výdajů na statek X na celkových výdajích spotřebitele. (Soukupová, 2001)

Graf č. 17

Zdroj: Jindra, 2008, vlastní zpracování

Engelova výdajová křivka je pro normální statky rostoucí. Výdaje na nezbytné statky s růstem důchodu spotřebitele rostou pomaleji než tento důchod. Podíl nezbytných

statků na celkových výdajích klesá, Engelova výdajová křivka se vzdaluje od linie 45° (Graf č. 17 vlevo). (Jindra, 2008)

V případě luxusních statků rostou výdaje na tyto statky rychleji než důchod spotřebitele. Podíl výdajů na luxusní statky na celkových výdajích spotřebitele s růstem důchodu spotřebitele roste. Engelova výdajová křivka se tedy s růstem důchodu přibližuje linii 45° (Graf č. 17 uprostřed).

V případě méněcenných statků podíl těchto statků na celkových výdajích spotřebitele s růstem důchodu klesá, čili EEC je klesající (Graf č. 17 vpravo). (Jindra, 2008)

4.4.2. Vliv změn ceny statku na poptávané množství

Důležitým předpokladem ve zkoumání vlivu změny ceny statku na poptávané množství je to, že důchod spotřebitele, cena druhého statku (y) a ostatní faktory jsou konstantní, mění se pouze cena zkoumaného produktu.

V důsledku změny ceny jednoho statku se mění nejen poloha, ale také směrnice linie rozpočtu (tj. MRS_E), jelikož se mění relativní cena statků X a Y . Z toho vyplývá, že se musí měnit také mezní míra substituce ve spotřebě MRS_c optimální kombinace statků.

V Příloze č. 8 je tato podkapitola doplněna o teorii substitučního a důchodového efektu.

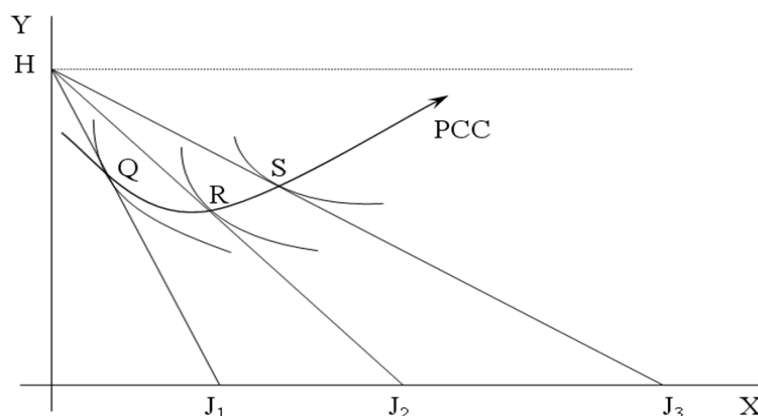
Cenová spotřební křivka PCC

Cenová spotřební křivka PCC je souborem kombinací statků X , Y maximalizujících užitek spotřebitele při různých cenách statku X za předpokladu jinak nezměněných podmínek. (Soukupová, 2001)

Změna ceny jednoho statku (x) se v indifferenční analýze opět projeví změnou linie rozpočtového omezení, která mění navíc svůj sklon pootáčením se kolem bodu x (mění-li se pouze množství y). Tento jev je dobře patrný při konstrukci cenové spotřební křivky PCC, která je souborem kombinací množství statků X a Y při maximálním užitku spotřebitele (jedná se tedy o dotyk rozpočtové linie a indifferenční křivky) a různých cenách statku X , jak je vidět na grafu (Graf č. 18) (Voborník, 2008)

Graf č. 18

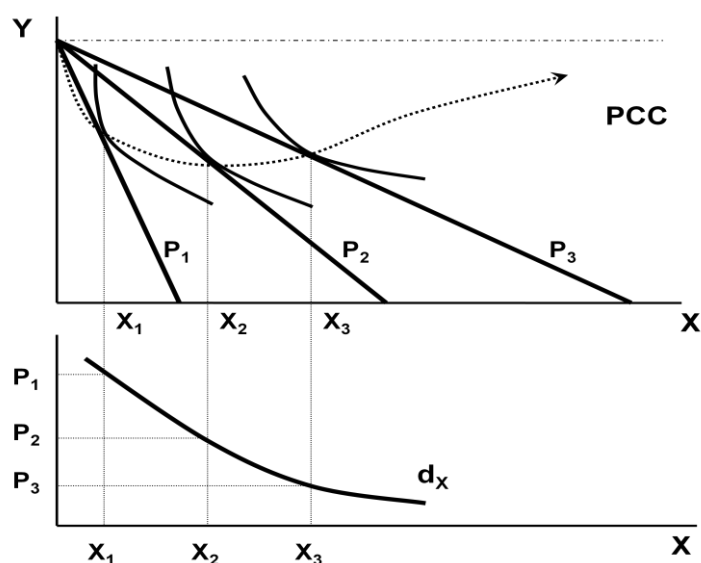

Zdroj: Voborník, 2008, vlastní zpracování

S poklesem ceny produktu X má křivka PCC tendenci dostat se do oblasti s vyšší spotřebitelskou utilitou. V oblasti QR grafu (Graf č. 18) je PCC klesající, s poklesem ceny statku X spotřebitel nakupuje více tohoto statku X a méně statku Y. V oblasti RS je PCC rostoucí, s poklesem ceny statku X nakupuje spotřebitel více tohoto statku X a také nakupuje více statku Y. Hypoteticky v případě tzv. rohového řešení optima spotřebitele, kdy $X=0$ a optimum je tedy někde na ose y, lze říci, že optimum spotřebitele je v bodě H, přičemž obecně křivka PCC nemůže nikdy stoupnout nad tento bod. Bod H tedy vyjadřuje maximální množství komodity Y, které spotřebitel může nakoupit při nulové poptávce po statku X.

Body na PCC jsou základem pro odvození křivky poptávky spotřebitele po statku X, jak lze vidět viz Graf č. 19. (Voborník, 2008)

Graf č. 19

Zdroj: Voborník, 2008, vlastní zpracování

Každé úrovni ceny statku X odpovídá jiná optimální kombinace statku X a Y. Ponechá-li se na ose x množství statku X a na osu y se nanesou jednotlivé cenové úrovně statku X (tj. P_x), vznikne přiřazením odpovídajícího množství statku X k příslušné ceně křivka poptávky spotřebitele po statku X.

4.4.3. Vliv cen ostatních statků na poptávku

Důležitým předpokladem pro další úvahy je opět konstantní cena P_x poptávaného statku X a konstantní důchod spotřebitele. Objektem zkoumání je působení ceny statku Y na poptávku po statku X. Efekt cenové změny lze i v tomto případě rozdělit na substituční a důchodový efekt, tyto se nazývají konkrétně křížový substituční a křížový důchodový efekt.

Substituční (křížový) efekt je pozitivní (to plyne z rovnosti $MRS_E = MRS_C$, nákup množství statku X se v důsledku křížového substitučního efektu pohybuje ve stejném směru jako cena statku Y) a důchodový (křížový) efekt je pro normální statky negativní (nákup množství statku X se v důsledku křížového důchodového efektu pohybuje v opačném směru než cena statku Y). Hodnota celkového křížového efektu závisí na tom, zda převládne křížový substituční nebo křížový důchodový efekt. V případě dvou substitutů převládá v rámci celkového efektu substituční efekt, v případě komplementů převládá důchodový efekt.

Pro substituty je tedy $SE_c > IE_c$ a celkový efekt je pozitivní. Pro komplementy platí $SE_c < IE_c$ a celkový efekt je negativní. (SE_c je substituční efekt, IE_c je důchodový efekt).

Z hlediska efektu změny ceny jednoho statku na poptávku po statku jiném se rozlišují substituční a komplementární statky. Pro substituty platí, že jsou-li statky x a y substituty, potom množství statku x s růstem ceny statku y roste. Celkový efekt křížové cenové změny je pozitivní. Platí tedy:

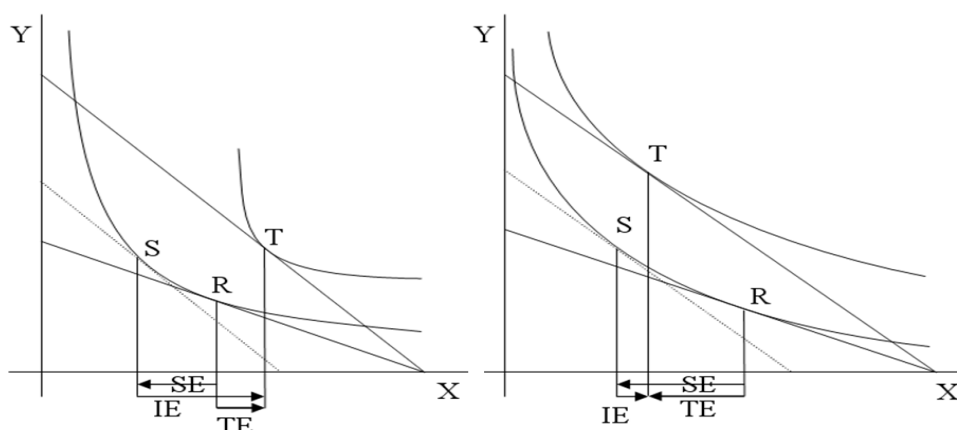
$$\delta X / \delta P_y > 0$$

Komplementy jsou takové statky, u kterých s růstem ceny statku y množství statku x klesá. Celkový efekt křížové změny ceny je tedy negativní:

$$\delta X / \delta P_y < 0$$

Rozdíl mezi substituty (Graf č. 20 vpravo) a komplementy (Graf č. 20 vlevo) je znázorněn na následujících grafech (Graf č. 20):

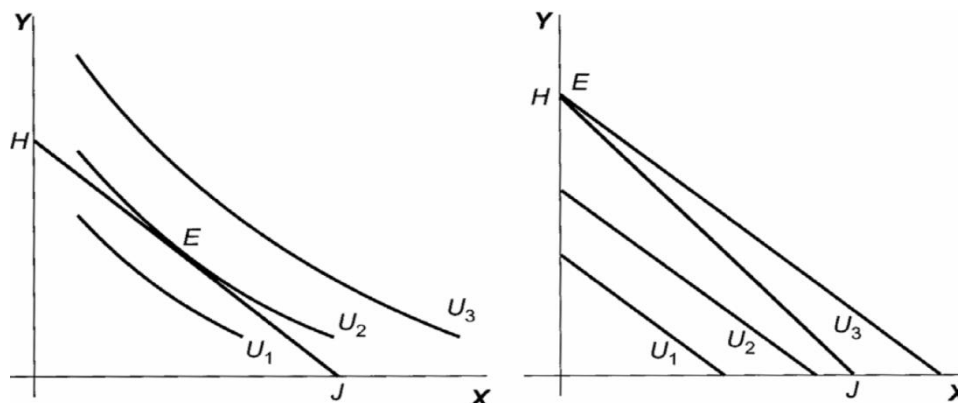
Graf č. 20

Zdroj: Soukupová, 2001, vlastní zpracování

Substituční výrobky či služby lze vzájemně nahrazovat. To znamená, že změna ceny dává výrazný impuls k nahrazení statku dražšího levnějším. Pro statek, který má blízký substitut, bude substituční efekt výrazný. Malá cenová změna vyvolá výraznou změnu optimální kombinace ve smyslu množství statku x a y, dojde tedy k výrazné změně ve výdajích spotřebitele. Optimální kombinaci statků x, y v případě ne úplně dokonalých substitutů lze ilustrovat na grafu (Graf č. 21 vlevo) takto:

Graf č. 21

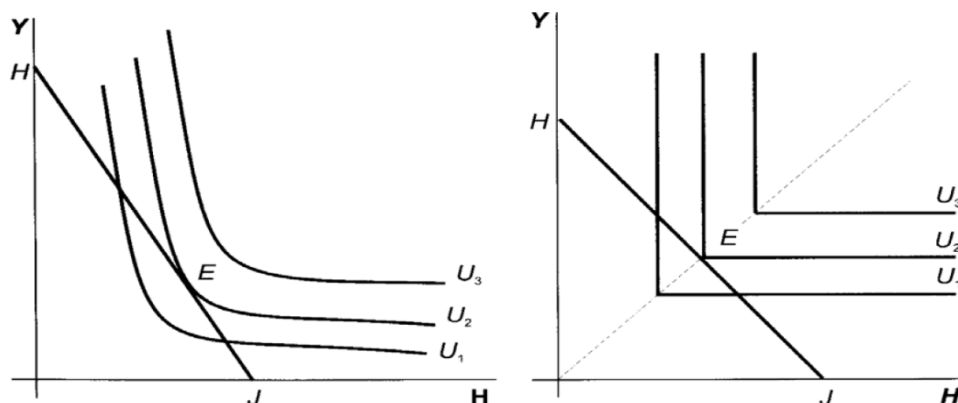
Zdroj: vlastní zpracování

Na grafu (Graf č. 21 vpravo) jsou zobrazeny dokonalé substituty. Dokonalé substituty mohou být snadno vzájemně nahrazeny. Indiferenčními křivkami jsou v tomto případě přímky. V rámci rohového řešení optima spotřebitele lze dospět k názoru, že spotřebitel nakupuje buď statek X nebo statek Y v závislosti na poměru cen statků, kdy v určitém momentě změna ceny vyvolá úplné nahrazení spotřeby jednoho statku druhým statkem. Při jakém poměru cen dojde ke zmíněnému momentu, záleží na preferencích spotřebitele.

Volbu optimální kombinace statků lze vysvětlit takovým způsobem, že spotřebitel nakupuje tak, že je věrný statku x do té doby, než cena jeho substitutu y neklesne pod určitou mez – pak přestane kupovat výrobek x a přesune se k výrobku y. (Soukupová, 2001)

Komplementy bývají spotřebovávány v určitém relativně stabilním poměru, který na cenové změny moc nereaguje. Pokud se nejedná o dokonalé komplementy - pak výrazná změna poměru cen vyvolá jen poměrně malou změnu objemu poptávaného množství statků x a y. Dokonalé komplementy se nahrazují zcela. (Soukupová, 2001) Na grafu (Graf č. 22) vlevo lze vidět běžné komplementy, na grafu vpravo pak komplementy dokonalé:

Graf č. 22

Zdroj: Soukupová, 2001, vlastní zpracování

Substituční a křížový substituční efekt jsou tedy slabší, změna ceny komplementu tedy nevede k výraznému nahrazování statku dražšího statkem levnějším. Změna ceny zde působí na změnu poptávaného množství statku spíše skrze změnu reálného důchodu, čili důchodový a křížový důchodový efekt je v případě komplementů výrazně silnější. V případě dokonalých komplementů je vzájemné nahrazování statků nemožné, protože žádná cenová změna nezmění poměr množství statků X a Y, jak lze vidět na grafu (Graf č. 22) vpravo.

Čisté substituty a komplementy

Výše uvedená definice substitutů a komplementů je nedostatečná, jejím hlavním problémem je asymetrie.

Za určitých okolností totiž je možné, aby statek X byl substitutem ke statku Y a zároveň statek Y byl komplementem ke statku X. Taková situace je zapříčiněna důchodovým efektem. Například růst ceny základním potravin může způsobit pokles poptávky po bonbonech, protože bude výrazně ovlivněn reálný důchod spotřebitele. Avšak růst ceny bonbonů už tak výrazně neovlivní reálný důchod spotřebitele a ani neznamena pokles poptávky spotřebitele po základních potravinách.

Z tohoto důvodu je někdy rozdělení statků na substituty a komplementy vztahováno pouze ke křížovému substitučnímu efektu dle Hickse. Pak jsou substituty takové statky, pro které platí pozitivní křížový substituční efekt:

$$dX / dP_Y > 0 \text{ při } U = \text{konst.}$$

Komplementy lze vyjádřit analogicky:

$$dX / dP_Y < 0 \text{ při } U=\text{konst.}$$

V těchto případech je závislost naprosto symetrická. Tímto je ale neplatný předpoklad, že křížový substituční efekt je pozitivní. Tento předpoklad měl základ v tom, že spotřebitel bude preferovat levnější statek před dražším. Jenže v případě komplementů je nutno tuto myšlenku správně korigovat. Jsou-li totiž dva statky komplementy, spotřebovávají se společně a není možné je navzájem nahrazovat. Proto vzroste-li cena statku Y, klesne poptávka po komplementárním statku X a naopak, a to nejen vlivem změny reálného důchodu spotřebitele (tj. vlivem negativního křížového důchodového efektu), ale také vlivem křížového substitučního efektu, který je v tomto případě negativní.

U čistých komplementů se tedy křížový substituční a křížový důchodový efekt sčítají, tj. mají stejné znaménko. Celkový efekt je tedy také záporný, tj. v protisměru k pohybu ceny. Křížová elasticita poptávky je záporná.

U čistých substitutů působí křížový substituční a křížový důchodový efekt proti sobě. Celkový efekt tedy může být jak pozitivní, tak negativní. Stejně tak křížová elasticita poptávky může být kladná i záporná.

Změna ceny jiných statků posouvá křivku poptávky sledovaného statku:

- růst ceny substitutů vede k posunu křivky poptávky sledovaného statku doprava
- pokles ceny substitutů vede k posunu křivky poptávky sledovaného statku doleva
- růst ceny komplementů vede k posunu křivky poptávky sledovaného statku doleva
- pokles ceny komplementů vede analogicky k posunu křivky poptávky doprava

4.5. Tržní poptávka

Tržní poptávka je součtem individuálních poptávek jednotlivých spotřebitelů na trhu. Graficky si ji lze představit jako horizontální součet jednotlivých individuálních křivek poptávky.

Individuální poptávku spotřebitele po statku i , kde $i = 1, \dots, n$, lze vyjádřit:

$$X_i = D_i(P_1, \dots, P_n, I)$$

kde P_i je cena jednotlivých statků, I důchod spotřebitele.

V modelové situaci si lze představit dva spotřebitele poptávající statek X :

$$X_1 = D_{x1}(P_x, P_y, I_1)$$

$$X_2 = D_{x2}(P_x, P_y, I_2)$$

Tržní poptávka po statku X jako součet výše uvedených individuálních poptávek dvou spotřebitelů bude:

$$X = X_1 + X_2 = MD_x(P_x, P_y, I_1, I_2)$$

Zobecněním lze uvažovat o několika mnoha statcích a o mnoha spotřebitelích:

$$X_i = \quad ij = MD_i(P_1, \dots, P_n, I_1, \dots, I_m)$$

Veškerá výše uvedená teorie ve vztahu k individuální poptávce může být aplikována i na poptávku tržní, je však potřeba mít na zřeteli, že v případě tržní poptávky hrají mnohem významnější roli „ostatní“ vlivy, o které je teorie individuální poptávky z části oproštěna. Jedná se především o faktory psychologické, etické, osobní a kulturní. Dále je nutné si uvědomit, že spotřebitel často jedná v souladu s očekáváním budoucího vývoje v oblasti cen produktů a svého příjmu, což často neodpovídá reálnému vývoji. Jde tedy o značné zkomplikování celé výše uvedené zjednodušené analýzy „ceteris paribus“.

Lze tedy obecně shrnout determinanty tržní poptávky (Schiller-MAKRO, 2004):

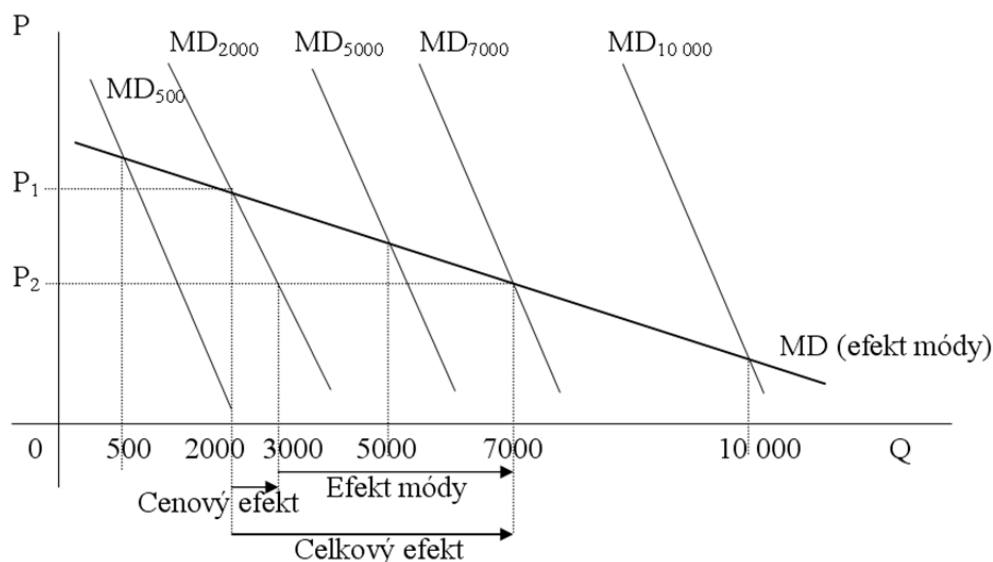
- preference či chutě spotřebitele (mj. také vzhledem k daním a bohatství)
- důchod spotřebitele (mj. také v souvislosti s dostupností úvěrů)
- dostupnost a cena ostatních statků
- očekávání (důvěra) spotřebitele v oblasti důchodu, cen, preferencí
- množství spotřebitelů

4.5.1. Efekt módy

Poptávky jednotlivých spotřebitelů a jejich skupin se navzájem ovlivňují. V tomto duchu lze uvést např. efekt módy, který se projevuje tak, že individuální poptávka spotřebitele roste v závislosti na růstu nakupovaného množství statku ostatními spotřebiteli. Efekt módy firmy často využívají ve svých reklamách, aby co nejvíce zvýšili poptávku po svém výrobku nebo službě.

S růstem nakupovaného množství zboží se tržní křivka poptávky posouvá, jak je vidět na grafu (Graf č. 23) (Jindra, 2008):

Graf č. 23

Zdroj: Jindra, 2008, vlastní zpracování

Při tržní poptávce $Q=500$, není statek pro spotřebitele z hlediska módy atraktivní. S růstem spotřebitelů, kteří daný statek poptávají, však statek roste na atraktivitě, roste po něm poptávka a celá poptávková křivka se posouvá doprava. Vznikají tak pro různé úrovně poptávaného množství Q různé křivky poptávky MD. Při ceně P_1 je $Q=2000$. Klesne-li cena P_1 na úroveň P_2 , znamená to, že by se mělo poptávat $3000=Q$, avšak v důsledku efektu módy a tedy v důsledku zvýšení počtu spotřebitelů, kteří projevují o dané zboží zájem, stoupá poptávka až na $Q=7000$.

Spojením bodů křivek poptávky pro jednotlivé úrovně cen a množství jim odpovídající, vzniká tržní křivka poptávky MD zohledňující efekt módy, jak je vidět na grafu (Graf č. 23). Tato poptávková křivka je více elastická než křivky poptávky odpovídající jednotlivým úrovním množství zboží (MD₅₀₀, MD₂₀₀₀, MD₅₀₀₀, MD₇₀₀₀, MD₁₀₀₀₀).

Z grafu (Graf č. 23) lze vidět, že čistý efekt poklesu ceny statku se skládá z cenového efektu a z efektu módy.

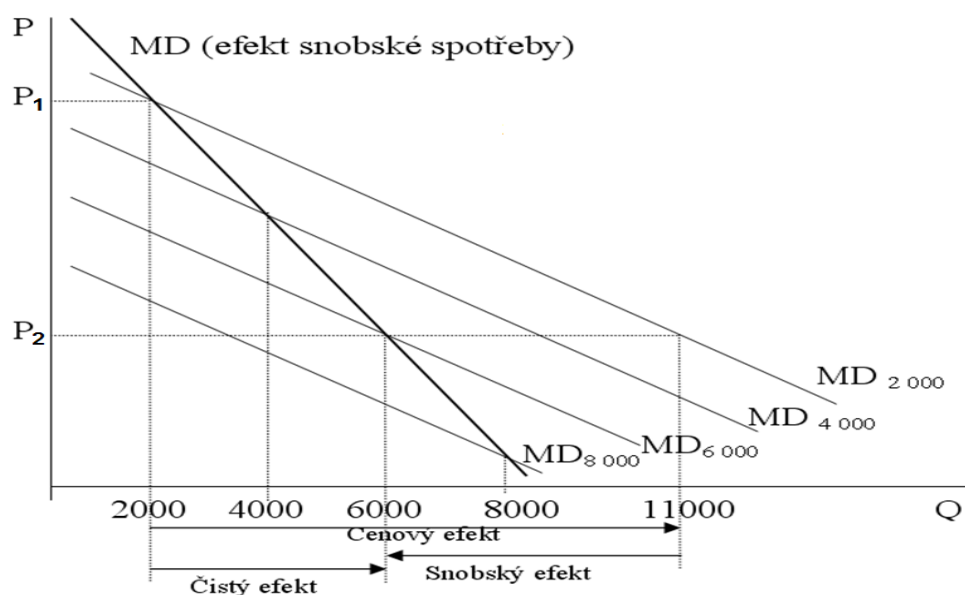

4.5.2. Efekt snobské spotřeby

Opačným efektem oproti efektu módnímu se vyznačuje efekt snobské spotřeby. V tomto případě individuální poptávka spotřebitele s růstem počtu spotřebitelů klesá, protože výrobek ztrácí na exkluzivitě.

I v tomto případě odpovídají různým úrovním poptávaného množství Q různé křivky poptávky, jak lze vidět na grafu (Graf č. 24) (Jindra, 2008):

Graf č. 24

Zdroj: Jindra, 2008, vlastní zpracování

Křivka tržní poptávky MD zohledňující efekt snobské spotřeby je méně elastická než křivky poptávky odpovídající jednotlivým úrovním poptávaného množství zboží (MD_{2000} , MD_{4000} , MD_{6000} , MD_{8000}).

Čistý efekt poklesu ceny je nižší než cenový efekt. Rozdíl mezi čistým a cenovým efektem poklesu ceny je právě snobský efekt spotřeby.

Literární přehled nejběžněji aplikovaných teoretických přístupů k charakteristice chování spotřebitele ve výše uvedené rešerši ukazuje na základě konfrontace zmíněných teorií, že ačkoliv se tyto teoretické přístupy liší, přesto lze nalézt integrační prvek, který představuje jejich vzájemnou provázanost. Konkrétně lze hovořit o psychologii osobnosti člověka (spotřebitele), na které stojí základy ekonomie.

5. Výsledky zkoumání

5.1. Příjmy a výdaje českých domácností z hlediska celorepublikového

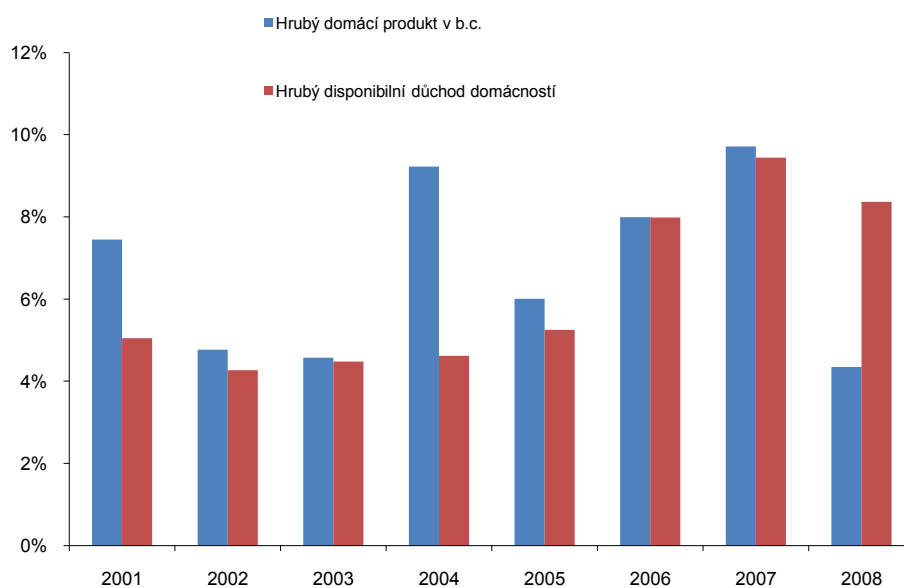
5.1.1. Disponibilní důchod domácností

V následující části práce jsou uvedeny analýzy disponibilního důchodu domácností. Údaje vycházejí z ročních národních účtů let 2000 – 2008 za sektor domácností.

V roce 2000 byl disponibilní důchod domácností 1 231,1 mld. Kč. V roce 2008 to bylo o téměř dvě třetiny více, tj. 1 986,6 mld. Kč. Vývoj nominálního HDP za stejné sledované období zaznamenal nárůst o 68,5 %, z čehož vyplývá, že HDP rostl rychleji, než tomu bylo u disponibilního důchodu domácností, a tedy jeho růst byl poháněn také jinými složkami, než jen disponibilním příjmem domácností.

Co se týče podílu hrubého disponibilního důchodu domácností na HDP ČR, lze říci, že v běžných cenách došlo k poklesu z 56,2 % (rok 2000) na 53,9 % (rok 2008). V roce 2007 došlo ještě k výraznějšímu poklesu podílu disponibilního důchodu na HDP, a to o 4,3 procentní body na hodnotu 51,9 %. Nárůst podílu disponibilního důchodu na HDP v roce 2008 oproti roku 2007 na úroveň 53,9 % lze vysvětlit zpomalením růstu nominálního HDP (+4,3 %) v roce 2008 v porovnání s růstem hrubého disponibilního důchodu domácností, který byl +8,4 %. Jednalo se ve sledovaném období spíše o výjimečný fenomén, poněvadž růst HDP v ostatních letech výrazně převyšoval růst disponibilního důchodu domácností, a to především dynamikou, jejíž potenciál lze vysvětlit složkou zahraničního obchodu, která zaznamenala obrovské oživení vlivem vstupu České republiky do Evropské unie. Ukazatele objemu a dynamiky disponibilního důchodu domácností byly tedy velkou měrou ovlivněny především konjunkturou v české ekonomice. V přepočtu na osobu dle středního stavu obyvatelstva činil v roce 2000 disponibilní důchod českých domácností cca 120 tis. Kč, v roce 2004 se zvýšil o pětinu na cca 144 tis. Kč na osobu a rok a v roce 2008 to bylo již 1,6 krát více než v roce 2000, tj. cca 190 tis. Kč na osobu a rok. (ČSÚ, 2010)

Graf č. 25: Hrubý disponibilní důchod domácností, nominální HDP (meziročně v %)

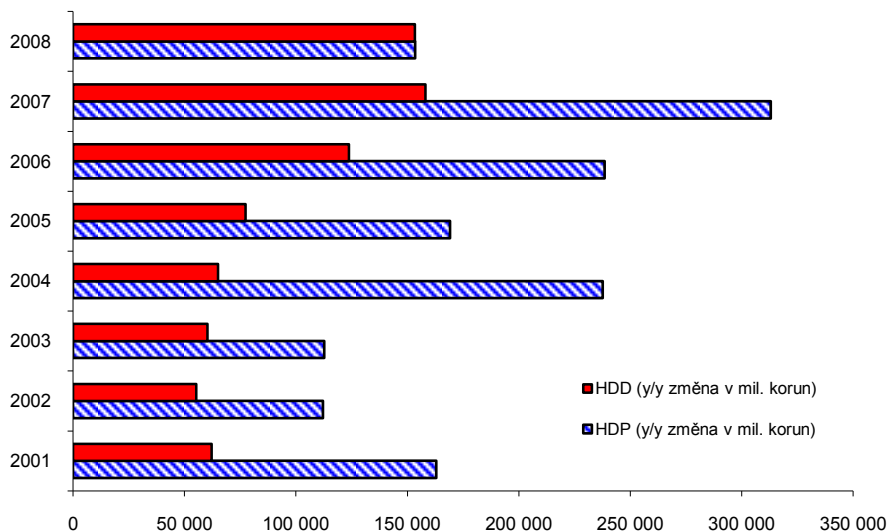

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úpravy

Meziroční vývoj hrubého disponibilního důchodu domácností a nominálního HDP v procentech lze sledovat na grafu (Graf č. 25). Rok 2004 byl výjimečný vstupem České republiky do EU, což se podepsalo jako konjunkturální vliv na vývoj HDP ČR.

Na grafu (Graf č. 26) je vyobrazeno porovnání meziroční změny HDP a hrubého disponibilního příjmu domácností (HDD) v mil. Kč, které koresponduje s komentářem u předchozího grafu (Graf č. 25), totiž že období konjunktury má významný vliv na jeden z hlavních ukazatelů výkonnosti ekonomiky, tj. HDP.

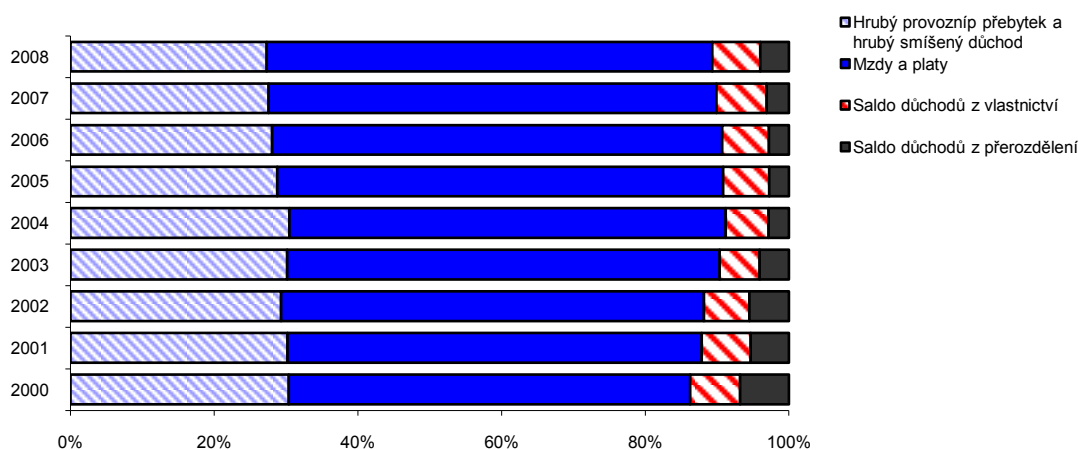
Graf č. 26: Změna HDP a hrubého disponibilního důchodu domácností (HDD, meziročně, v mil. Kč)

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úpravy

Prvotní důchody, které jsou jednou ze složek disponibilního důchodu domácností, se skládají z důchodů plynoucích z pracovní činnosti, podnikání a z důchodů z vlastnictví. Další složkou disponibilního důchodu domácností jsou druhotné důchody, které v čistém vyjádření jsou tvořeny saldem důchodů domácností z přerozdělení. Konkrétní složení disponibilního důchodu českých domácností z jednotlivých komponent lze vidět na grafu (Graf č. 27). Největší podíl na celkových disponibilních příjmech měly zjevně mzdy a platy, tento podíl měl rostoucí tendenci od roku 2000 do roku 2006, pak začal stagnovat na úrovni cca 62 % HDD. Opačný trend lze sledovat u příjmů z podnikání (tj. suma hrubého provozního přebytku a hrubého smíšeného důchodu) – jejich podíl byl v roce 2008 zaznamenán na úrovni cca 27,3 %. Nejvíce kolísá podíl čistých druhotných důchodů domácností, a to z úrovně cca 6,8 % r. 2000, na úroveň 2,7 % r. 2005 a 4 % r. 2008. Naopak stabilní podíl na HDD lze vidět u složky saldo důchodů z vlastnictví, a to zhruba na úrovni 6,5 %.

Graf č. 27: Skladba hrubého disponibilního důchodu domácností v letech 2000 až 2008 (v %)

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úpravy

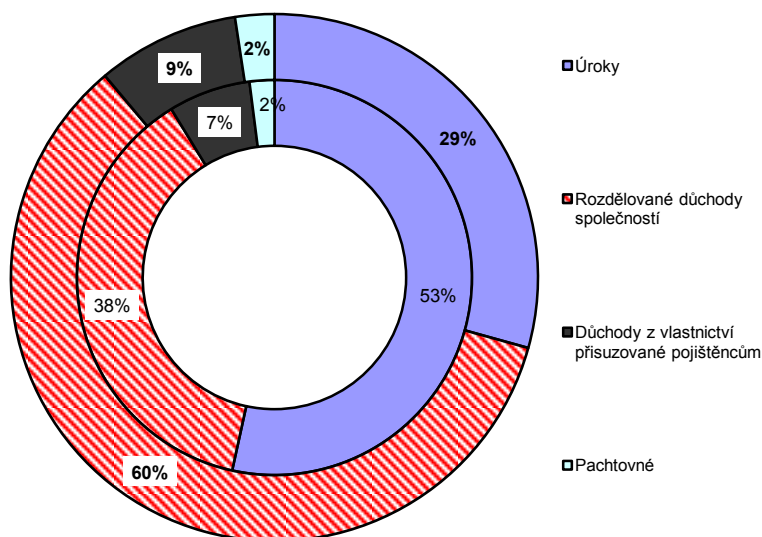
S vývojem HDD korelují s vysokou těsností závislosti prvotní důchody na úrovni 0,88 (především mzdy a platy – s těsností závislosti 0,74). Hrubý provozní přebytek a hrubý smíšený důchod vykazují těsnost závislosti s HDD na úrovni 0,50, saldo důchodů z vlastnictví pak 0,51. Prvotní důchody představovaly v roce 2000 asi 1 147 mld. Kč, v roce 2008 to bylo již 1 907 mld. Kč. Lze tedy říci, že tato složka tvoří podstatnou část disponibilních důchodů domácností. Prvotní důchody byly tvořeny mzdami a platy zhruba ze 65 % podílem na objemu prvotních důchodů v roce 2008. Zbytek prvotních důchodů je tvořen hrubým provozním přebytkem a smíšeným důchodem (celkem ve výši cca 28,5 % v roce 2008) a saldem důchodů z vlastnictví (podíl cca 7 % na prvotních důchodech v roce 2008). Mzdy a platy se od roku 2000 do roku 2008 zvýšily o 544 mld. na 1 232 mld. Kč, což představuje tempo růstu 79 % a jedná se o nejrychlejší nárůst z položek zdrojů disponibilního důchodu domácností, poněvadž průměrný roční růst za sledované období let 2000 – 2008 byl na úrovni 7,6 % (nejrychlejší růst byl v letech 2006/2007 zhruba 9 %, nejpomalejší růst byl v roce 2004, a to pouze 5,5 %). Z výše uvedeného vývoje jednotlivých ukazatelů lze opět vyvodit jasnou souvislost s konjunkturou české ekonomiky. Vývoj ukazatelů podnikatelské oblasti – provozní přebytek a smíšený důchod – vykazovaly výrazně pomalé tempo růstu v období let 2000 a 2008, a to v průměru zhruba 4,8 %, v roce 2005 dokonce tento ukazatel meziročně poklesl o 0,7 %. Důchody z vlastnictví vzrostly na straně příjmu za sledované období 2000 – 2008 dokonce 2,5 krát, přijaté úroky se snížily (zřejmě snížením úrokových sazeb v ekonomice). Na druhé straně výrazný nárůst zadlužení českých domácností (naštěstí způsobený vlivem růstu

počtu a objemu úvěrů na bydlení) způsobil téměř dvakrát vyšší platby úroků, jejichž vývoj bude dále odvislý především od délky otevřených úvěrů, čili lze předpokládat ještě další nárůst plateb za úroky v budoucnu. (ČSÚ, 2010)

Smíšený důchod je odměna za práci vykonávaná živnostníkem (samostatně hospodařícím rolníkem, soukromým lékařem, advokátem atp.) nebo členem rodiny tohoto živnostníka, a dále zisk z tohoto podnikání. Provozní přebytek je tzv. imputované nájemné, tj. nájemné, které by platili bydlící vlastníci domů a bytů, pokud by bylo toto bydlení pronajímáno.

Na grafu (Graf č. 28) lze vidět strukturu příjmů z vlastnictví – vnitřní kruh grafu se týká roku 2000, pro porovnání vnější kruh se pak týká roku 2008.

Graf č. 28: Příjmy z vlastnictví (v %, vnitřní kruh r. 2000, vnější kruh r. 2008)

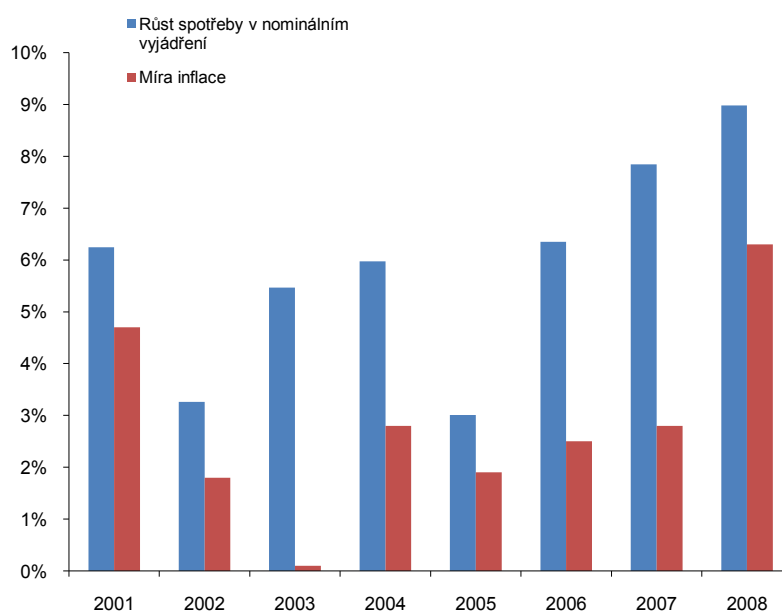

Zdroj: ČSÚ, 2010

Důchody z vlastnictví jsou vlastně dividendy a podíly na zisku, úroky z vkladů a půjček, úroky z leasingových splátek, spotřebních úvěrů. Jedná se v podstatě o důchody z finančního majetku a o pachtovné.

Graficky je ilustrován růst výdajů na individuální spotřebu v běžných cenách a vývoj míry inflace v procentech na grafu (Graf č. 29).

Graf č. 29: Výdaje na individuální spotřebu (v b. c.) a míra inflace (v %)

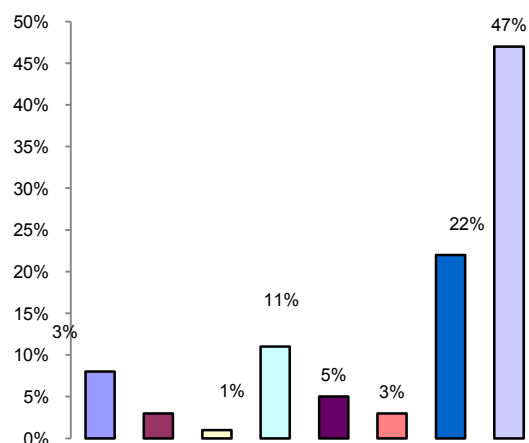

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úpravy

Co se týče struktury důchodů z podnikání domácností, lze říci, že marginální podíl na těchto důchodech představují živnostníci. Zbývající část je odhadována na základě odhadu vlivu šedé ekonomiky. Grafy (Graf č. 30, Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úpravy

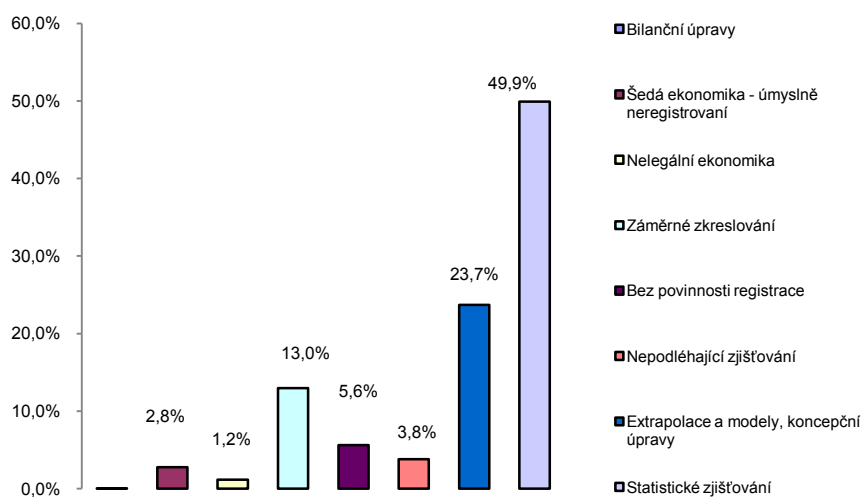
Graf č. 31) zobrazují celou strukturu hrubého provozního přebytku a smíšeného důchodu včetně extrapolací zachycujících odhady ČSÚ za nezjišťované zemědělství.

Graf č. 30: Hrubý provozní přebytek a smíšený důchod v roce 2002 (v %)

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úpravy

Graf č. 31: Hrubý provozní přebytek a smíšený důchod v roce 2006 (v %)

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úpravy

Z grafů (Graf č. 30, Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úpravy)

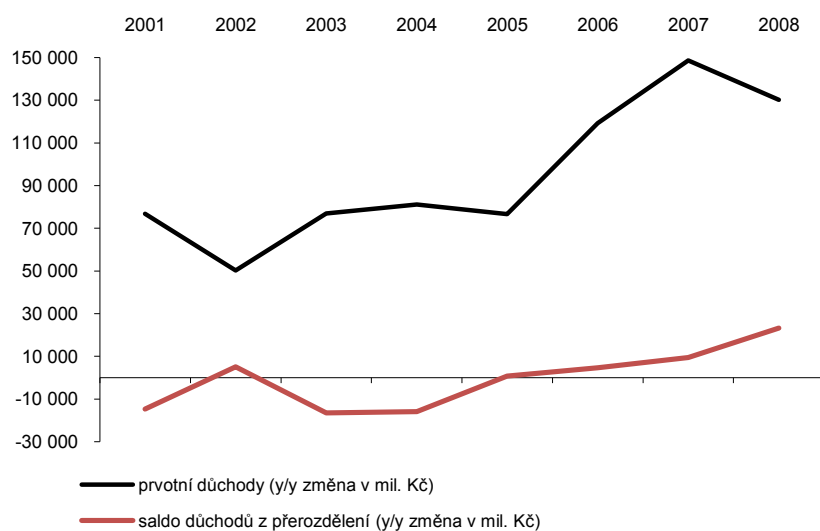
Graf č. 31) vyplývá pozitivum, a to nárůst sledovaného údaje u živnostníků o skoro 3 procentní body (47 % v r. 2002, 49,9 % r. 2006) v rámci struktury důchodů. V úhrnu o 2 procentní body vzrostl vliv šedé ekonomiky, a to z 15 % na 17 %. Tato skutečnost potvrzuje fakt, že každoročně dochází ke zjišťování nižšího tempa růstu důchodů z podnikání domácností na základě daňového přiznání, ačkoliv růst mezd a platů vykazuje tendenci protichůdnou. Je zde pochopitelná snaha živnostníků zkreslit údaje týkající se jejich důchodu z podnikání za účelem odvodu nižších daní.

Saldo důchodů z přerozdělení je tvořeno na straně zdrojů sociálními dávkami (tj. nenaturální sociální transfery – tvoří více jak tři čtvrtiny a jejich podíl stoupl ze 76 % v roce 2000 na 78 % v roce 2008). Nárůst běžných transferů byl z 86 mld. Kč v roce 2000 na 137 mld. Kč v roce 2008. Protože nárůst těchto transferů o 59 % byl nižší jak nárůst sociálních dávek, který byl cca 76 %, v důsledku se zdroje důchodů z rozdělení zvýšily za sledované období let 2000 – 2008 jen o 72 %, což v absolutním čísle představuje 261 mld. Kč, přičemž sociální dávky tvoří z tohoto celku 211 mld. Kč. Prvotní důchody z vlastnictví, práce a živnosti stouply o 66 %, což je nárůst o 760 mld. Kč. Přijaté důchody z přerozdělení dosáhly v roce 2008 cca 625 mld. Kč. (ČSÚ, 2010)

Saldo důchodů z přerozdělení na straně užití představují platby daní (z důchodů a jmění) a sociální příspěvky placené zaměstnavateli a zaměstnanci. Ostatní běžné transfery jsou pak např. placené čisté pojistné na neživotní pojištění. Placené důchody z přerozdělení stouply v roce 2008 na 545 mld. Kč (v roce 2000 to bylo pouze 280 mld. Kč.).

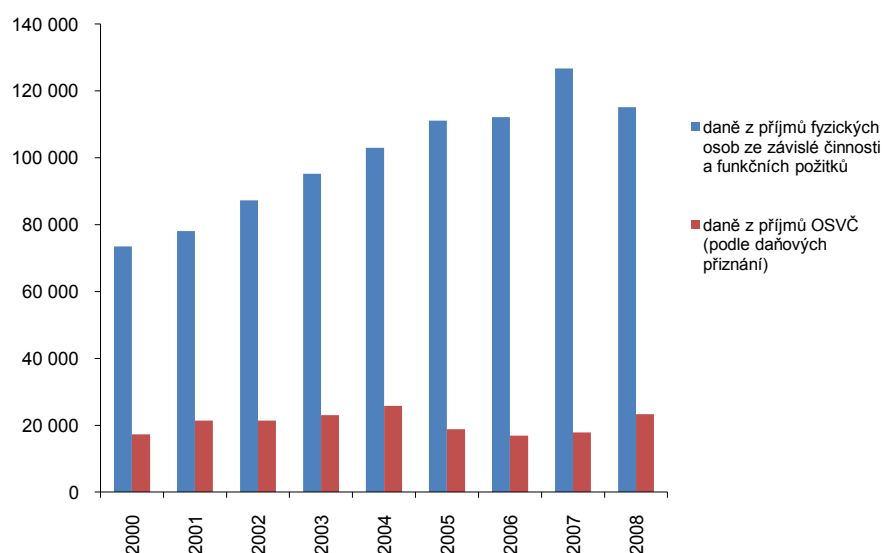
Podíl placených sociálních příspěvků na placených důchodech z přerozdělení ve sledovaném období rostl, a to ze 38 % v roce 2000 na 46 % v 2008. Podíl daní klesal ze 36 % na 28 %. Tento fenomén lze vysvětlit daňovou optimalizací, protože v době ekonomického růstu rostou sociální příspěvky, zatímco objemy placených daní lze optimalizovat resp. snížit nepřiznáním části zisků podnikatelů.

Graf č. 32: Meziroční změny prvotních důchodů a salda důchodů z přerozdělení (v mil. Kč)

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úpravy

Graf č. 33: Daň z příjmu fyzických osob ze závislé činnosti a z příjmů OSVČ (mil. Kč)

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úpravy

Daně z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti stouply mnohem rychleji než daně z příjmů OSVČ. Zatímco daně z příjmů fyzických osob stouply na sledované období

let 2000 – 2008 o takřka 57 %, daně osob OSVČ se zvýšily pouze o 35 %. Jedná se však o čísla založená na datech z daňových přiznání, takže lze předpokládat podstatný vliv daňové optimalizace v tomto směru.

Užití disponibilního důchodu domácností

Disponibilní důchod domácností je použit na individuální spotřebu v rámci výdajů domácností. Nespotřebovanou část tohoto důchodu tvoří úspory. Největší položkou celkového objemu konečné spotřeby v ČR tvoří výdaje na konečnou spotřebu domácností. Jedná se o konečnou spotřebu domácností tvořenou nákupy výrobků a služeb. Do konečné spotřeby domácností se zahrnuje i naturální spotřeba a imputované nájemné. Odhady výdajů na konečnou spotřebu českých domácností jsou tvořeny na základě statistiky rodinných účtů. Je potřeba si uvědomit, že např. u bohatých domácností dochází k výraznému podhodnocení spotřeby. V rámci metodiky SRÚ ČSÚ proto dochází ke korekci čísel na bázi prověřování bilancování toků komodit, kdy je posuzována věrohodnost údajů na straně jejich zdrojů a na straně jejich konečného užití. Podíl výdajů na konečnou spotřebu od roku 2005 mírně klesal ze 71 % v roce 2000 na 70 % v roce 2008. Největší podíl na tomto ukazateli představují výdaje za potraviny, nealkoholické nápoje a za nájemné, jak lze vidět v tabulce (Tabulka č. 1) (ČSÚ, 2010)

Tabulka č. 1: Výdaje domácností na individuální spotřebu (běžné ceny, mil. Kč, podíly položek na výdajích v %)

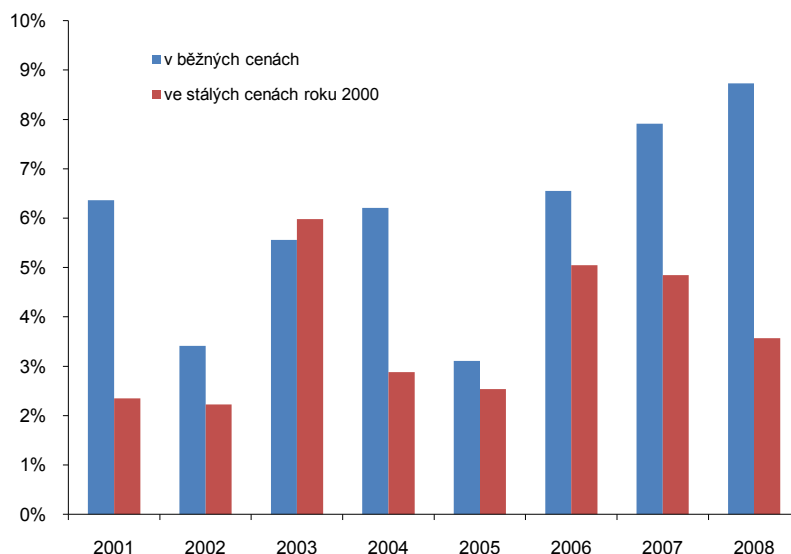
	2000	2008	Změna 2008/2000 v %	Podíl na celk. výdajích (r. 2000) v %	Podíl na celk. výdajích (r. 2008) v %
Potraviny a nealkoholické nápoje	215 256	302 539	140,5	19,0	16,8
Alkoholické nápoje, tabák a narkotika	97 362	140 741	144,6	8,6	7,8
Odivání a obuv	66 427	78 212	117,7	5,9	4,3
Nájemné (vč. imputovaného)	139 170	231 197	166,1	12,3	12,8
Bydlení, voda, elektřina, plyn	107 753	179 532	166,6	9,5	10,0
Bytové vybavení, zařízení domácností; opravy	70 859	94 554	133,4	6,2	5,2
Zdravotnictví	13 728	43 526	317,1	1,2	2,4
Doprava	119 889	211 001	176,0	10,6	11,7
Pošty a telekomunikace	23 939	65 625	274,1	2,1	3,6
Rekreace, kultura a sport	129 241	192 414	148,9	11,4	10,7
Vzdělání	5 253	13 478	256,6	0,5	0,7
Stravovací a ubytovací služby	56 612	85 908	151,7	5,0	4,8
Ostatní zboží a služby jinde neuvezené	89 225	164 941	184,9	7,9	9,1
Celkové výdaje na konečnou spotřebu domácností	1 134 714	1 803 668	159,0	100,0	100,0

Zdroj: ČSÚ, 2010

České domácnosti vydaly na individuální konečnou spotřebu 1,8 bil. Kč v roce 2008, což je o 60 % více oproti stavu r. 2000. Největšího nominálního přírůstku bylo dosaženo u nájemného (nárůst o 92 mld. Kč), výdajů na dopravu (nárůst o 91 mld. Kč) a potravin (nárůst o 87 mld. Kč). Reálně vzrostly celkové výdaje domácností na konečnou spotřebu za sledované období let 2000 – 2008 o 33,4 %. Nejvyššího reálného nárůstu těchto výdajů bylo dosaženo u výdajů za telekomunikace (nárůst o 193 %), vzdělání (nárůst o 129 %) a zdravotnictví (nárůst o 89 %). Jedná se tedy o stejné oblasti výdajů konečné spotřeby domácností, jako tomu bylo u dynamiky v běžných cenách, avšak v odlišném pořadí. (ČSÚ, 2010)

Za sledované období let 2000 – 2008 se téměř nezměnily výdaje na konečnou spotřebu českých domácností za bydlení, vodu, elektřinu a plyn. Jednalo se o změnu v řádech desetin procenta, čili tyto výdaje reálně stagnovaly. Podobnou stagnaci (změnu v řádu procent) lze zaznamenat u alkoholických nápojů, tabáku a narkotik. Výdaje za potraviny a nealkoholické nápoje se v porovnání let 2000 a 2008 změnilo o +19 %, došlo tedy k jejich nárůstu.

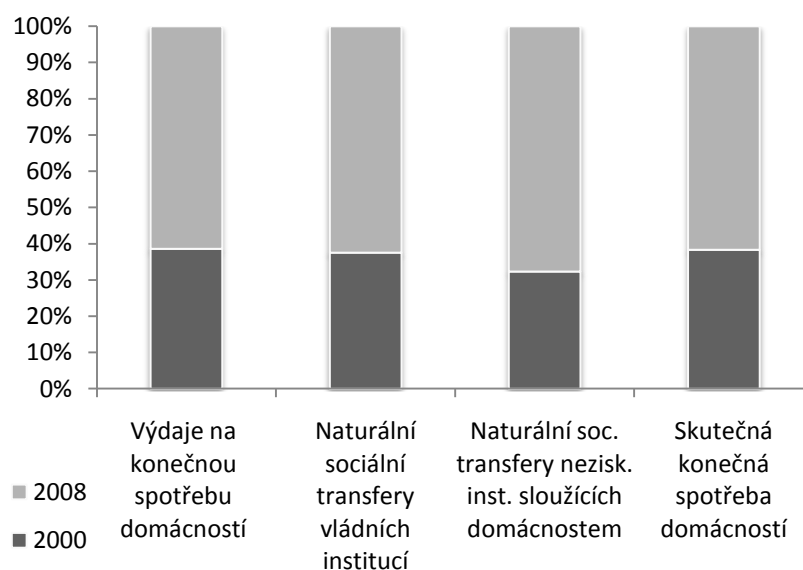
Graf č. 34: Výdaje domácností na konečnou spotřebu (běžné ceny, stálé ceny r. 2000, meziroční změny v %)

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úpravy

Skutečná spotřeba domácností je tvořena krom výdajů na individuální spotřebu také naturálními sociálními transfery, jako jsou výdaje vlády (to bylo v roce 2008 asi 380 mld. Kč) a výdaje neziskových institucí, které slouží domácnostem (v roce 2008 výdaj 30 mld. Kč). Tyto transfery jsou do domácností distribuovány ve formě naturálních dávek a za sledované období byl zaznamenán jejich nárůst vyšší než přírůstek samotných výdajů na konečnou spotřebu. Dynamika tempa skutečné konečné spotřeby (2,2 bil. Kč v roce 2008) však není tímto faktem takřka ovlivněna, poněvadž objem těchto naturálních sociálních transferů tvoří velmi malý podíl na tomto celkovém ukazateli (na rozdíl od individuální spotřeby (1,8 bil. Kč v roce 2008)). Výše popsaný vývoj jednotlivých ukazatelů shrnují tyto grafy: Graf č. 34, Graf č. 35.

Graf č. 35: Skutečná konečná spotřeba domácností (v %)

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úpravy

5.1.2. Vývoj příjmů v ČR

Lze říci, že v roce 2008 pracovalo (přepočtený počet) v českém hospodářství celkem 4 053 tis. osob. Celkové mzdy bez ostatních osobních nákladů byly ve výši 1,1 bil. Kč. Průměrná hrubá měsíční nominální mzda vzrostla za sledované období 2000 – 2008 o 70 %, a to ze 13,3 tis. Kč v roce 2000 na 22,7 tis. Kč v roce 2008. V roce 2010 dosáhl tento kazatel hodnoty takřka 24 tis. Kč. Výše popsané shrnuje Tabulka č. 2.

Tabulka č. 2: Průměrná hrubá měsíční mzda (v Kč)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Průměrná mzda (v Kč)	13 322	14 478	15 550	16 457	17 565	18 419	19 605	21 034	22 593	23 488	23 951

Index (předch. rok = 100)

- nominální mzdy		108,7	107,4	105,8	106,7	104,9	106,4	107,3	107,9	104,0	102,0
- reálné mzdy		103,8	105,5	105,7	103,8	102,9	103,8	104,4	101,5	103,0	100,5

Index (2000 = 100)

- nominální mzdy	100,0	108,7	116,7	123,5	131,8	138,3	147,2	157,9	170,3		
- reálné mzdy	100,0	103,8	109,5	115,7	120,1	123,7	128,4	134,0	136,0		

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úpravy

V tabulce (Tabulka č. 2) jsou reálné mzdy vypočítány jako podíl indexu průměrné hrubé měsíční nominální mzdy a indexu spotřebitelských cen. Meziroční přírůstky nominální mzdy byly ve sledovaném období relativně stabilní. Vývoj reálné mzdy je ovlivněn kromě indexu nominálních mezd také vývojem inflace, kterou lze vyjádřit indexem spotřebitelských cen. Pokud spotřebitelské ceny rostou pomalu, pak reálná mzda roste rychle, jak je vidět z tabulky (Tabulka č. 2). Ve sledovaném období je možné pozorovat rozdílný vývoj mezd v podnikatelské a nepodnikatelské sféře, přičemž je nutné brát v úvahu fakt, že celkový vývoj v této oblasti je ovlivňován především sférou podnikatelskou, poněvadž zde pracuje 83 % všech zaměstnanců. S tím souvisí i odlišný průběh vývoje mezd v podnikatelské vs. nepodnikatelské sféře, kde v podnikatelské sféře dochází k plynulejšímu vývoji mezd, které jsou závislé na hospodářských výsledcích firem, zatímco v nepodnikatelské sféře jsou mzdy závislé na možnostech státního rozpočtu, a proto se jedná o vývojový trend spíše skokového charakteru. (ČSÚ, 2010)

Tabulka č. 3: Průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnanců v podnikatelské / nepodnikatelské sféře (v Kč)

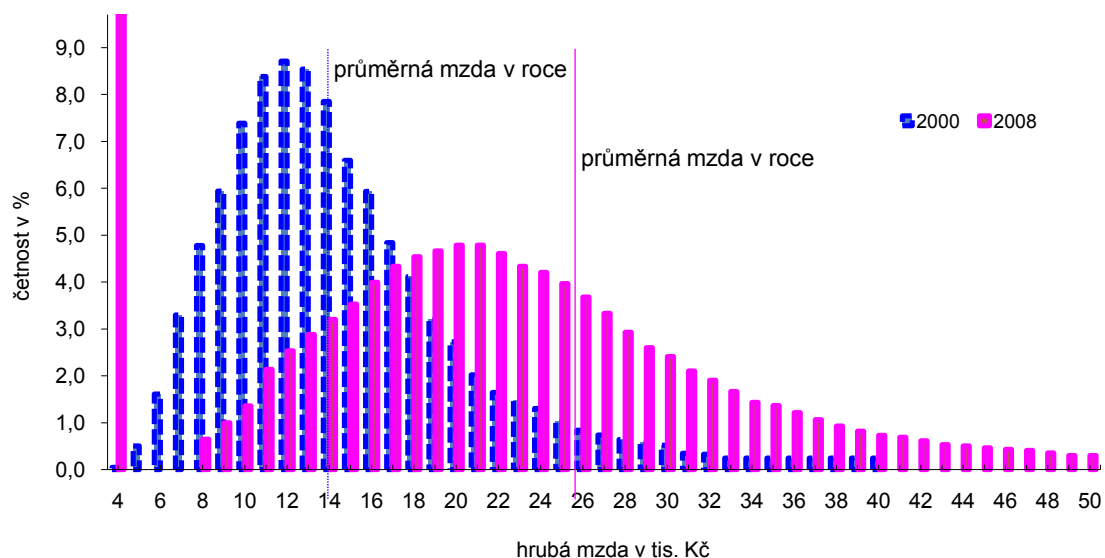
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Podnikatelská sféra											
Průměrná mzda (v Kč)	13 294	14 424	15 415	16 186	17 315	18 110	19 318	20 755	22 559	23 277	23 873
Index (předch. rok = 100)											
- nominální mzdy	.	108,5	106,9	105,0	107,0	104,6	106,7	107,4	108,7	107,7	102,6
- reálné mzdy ²⁾	.	103,6	105,0	104,9	104,1	102,6	104,1	104,5	102,3	102,7	101,1
Nepodnikatelská sféra											
Průměrná mzda (v Kč)	13 457	14 733	16 197	17 692	18 714	19 877	20 977	22 387	23 337	24 432	24 289
Index (předchozí rok = 100)											
- nominální mzdy	.	109,5	109,9	109,2	105,8	106,2	105,5	106,7	104,2	104,7	99,4
- reálné mzdy ²⁾	.	104,6	108,0	109,1	102,9	104,2	102,9	103,8	98,0	103,7	97,9

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úpravy

Také v tabulce (Tabulka č. 3) jsou reálné mzdy vypočítány jako podíl indexu průměrné hrubé měsíční nominální mzdy a indexu spotřebitelských cen. Tato tabulka názorně ilustruje výše popsané ukazatele.

Co se týče vývoje mezd dle odvětví národního hospodářství, lze konstatovat, že rozdíl mezi nejvyšší dosaženou průměrnou mzdou za odvětví (tj. „finanční zprostředkování“) a nejnižší mzdou (tj. „ubytování a stravování“) se za sledované období zvýšil z cca 18 tis. Kč v roce 2000 na cca 33 tis. Kč v roce 2008. Nejpomaleji rostly mzdy v rybolovu a chovu ryb (o 55 %), u ostatních veřejných, sociálních a osobních služeb (o 65 %), v zemědělství, myslivosti a lesnictví (o 65 %). Nejrychleji rostly mzdy ve vzdělávacím sektoru (o 81 %) a ve finančním zprostředkování (o 78 %). Zároveň s růstem mezd dochází ke zvětšování diference mezd jednotlivých zaměstnanců. Na grafu (Graf č. 36) je zaznamenán tvar rozdělení mezd v letech 2000 a 2008. Struktura četností mezd neodpovídá normálnímu rozdělení, ale je zešíkmená vlivem dolní hranice (tj. minimální mzda daná zákonem). Horní omezení není žádné.

Graf č. 36: Rozdělení četností mezd zaměstnanců v letech 2000, 2008

Zdroj: ČSÚ, 2010

V roce 2000 byla maximální četnost cca 12 tis. Kč a v roce 2008 to bylo cca 20 tis. Kč. Průměrná mzda je však posunuta směrem napravo, takže lze říci, že zaměstnanců pobírajících podprůměrnou mzdu je mnohem více než jedna polovina. V roce 2000

cca 64 % a v roce 2008 cca 66 % zaměstnanců pobíralo mzdu podprůměrnou. V roce 2008 však přes 1 % zaměstnanců pobíralo mzdu, která překračovala 100 tis. Kč, takže lze tvrdit, že podobně extrémní hodnoty tohoto ukazatele znatelně ovlivňují průměrnou mzdu směrem nahoru. Průměrná mzda se tak rozchází s obecně vžitou představou, že průměrnou mzdu pobírá „běžný zaměstnanec“. Na průměrnou mzdu dosáhne asi jedna třetina pracujících zaměstnanců.

Kvantily jsou hodnoty mzdy ve vzestupně seřazeném pořadí, přičemž odlišný vývoj těchto hodnot ukazuje změny v distribuci. Decilový poměr se získá podílem krajních decilů. Kvartilový poměr se získá podílem prvního a třetího kvartilu. Přitom oba uvedené poměry vypovídají dobře o nárůstu/poklesu diferenciací mezd v čase a nedochází zde k ovlivnění inflací. Medián je prostřední hodnota v rozdělení mezd a v tomto případě dělí počet zaměstnanců na polovinu. Lze říci, že medián je vhodnější ukazatel než průměr pro korektní srovnání mzdových úrovní. K analýze mezd lze užívat také např. variační koeficient, který vychází z průměrné mzdy (je tedy ovlivňován extrémními výdělky). (ČSÚ, 2010)

Oba kvartilové poměry ve sledovaném období let 2000, 2008 mírně rostly. Distribuce mezd se rozšiřovala především v oblasti nejvyšších výdělků, přičemž toto dokladuje nepravidelně rostoucí variační koeficient, který se v průběhu roku 2006 zvýšil, v roce 2007 stagnoval a v následujícím období opět vzrostl, jak je vidět v tabulce (Tabulka č. 4).

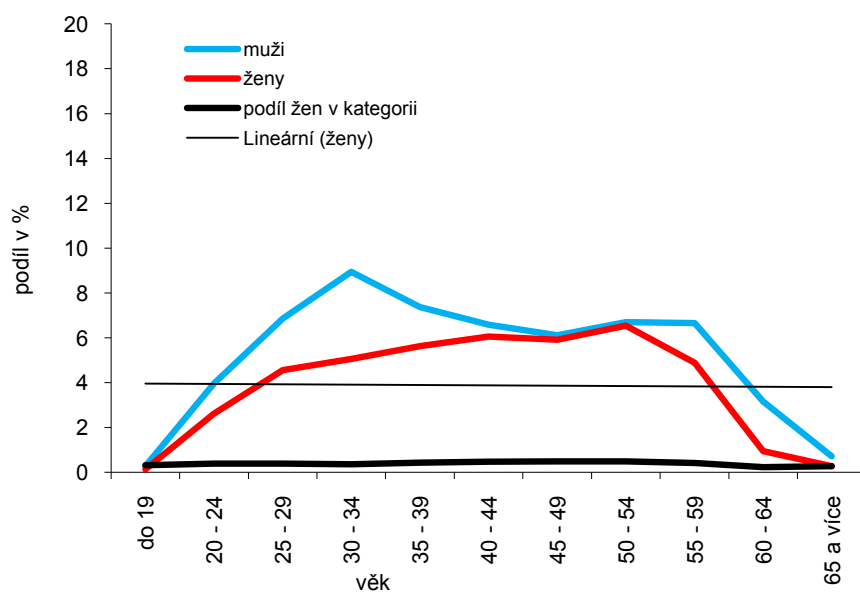
Tabulka č. 4: Mzdová diference za roky 2000, 2008

Ukazatel		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
průměrná mzda (Kč)		15 187	16 353	18 133	19 510	20 545	21 674	22 908	24 604	26 349
minimální mzda (Kč)		4 250	5 000	5 700	6 200	6 700	7 185	7 763	8 000	8 000
první decil	D1	7 953	8 508	9 247	9 814	10 240	10 675	11 299	12 139	12 805
první kvartil	Q1	10 172	10 951	11 946	12 729	13 430	14 062	14 728	15 775	16 854
medián	M	13 100	14 139	15 542	16 707	17 706	18 589	19 512	20 908	22 217
třetí kvartil	Q3	17 094	18 370	20 138	21 725	23 071	24 421	25 636	27 516	29 368
devátý decil	D9	23 046	24 661	27 281	29 416	31 004	33 063	35 083	37 721	40 332
decilový poměr	D9/ D1	2,90	2,90	2,95	3,00	3,03	3,10	3,10	3,11	3,15
kvartilový poměr	Q3/ Q1	1,68	1,68	1,69	1,71	1,72	1,74	1,74	1,74	1,74
variační koeficient	VK	72,5	73,2	79,9	79,3	79,3	77,9	83,3	83,3	85,7

Zdroj: ČSÚ, 2010

Mezi průměrnou mzdou a mediánem (tj. mzdou prostředního zaměstnance) lze vidět rostoucí rozdíl. V roce 2000 byla průměrná mzda 115,9 % mediánové mzdy, v roce 2008 to už bylo 118,6 %. Průměrná mzda v České republice dosahuje lokálního maxima mezi 30 a 40 lety zaměstnance a dále mezi 60 a 64 lety.

Graf č. 37: Podíl zaměstnanců dle věku v r. 2008

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úpravy

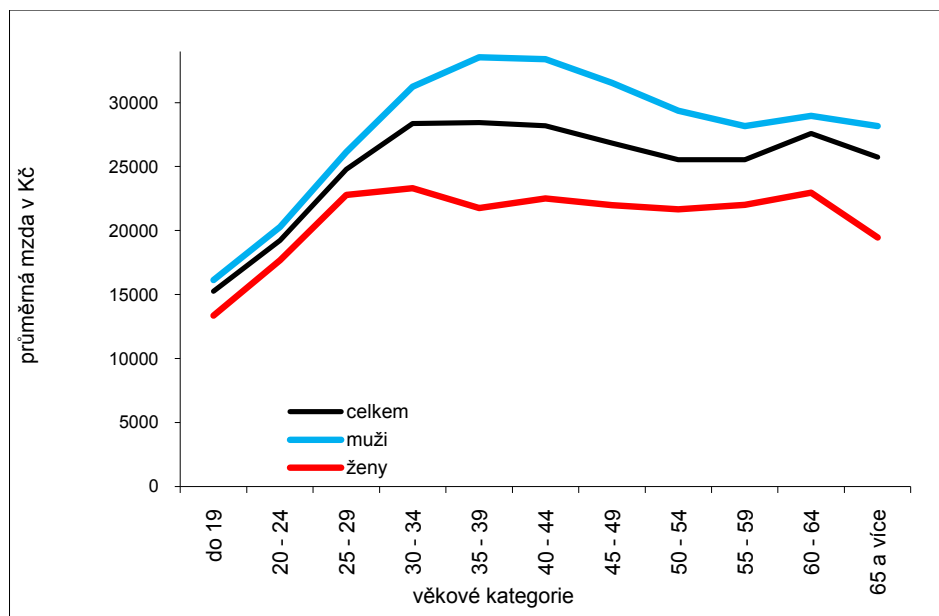
Z grafu (Graf č. 38) lze vyčíst, že nejnižší mzdu pobírají zaměstnanci na počátku pracovní kariéry, s vyšším věkem zaměstnanec pak mzda prudce stoupá, následuje mírná stagnace a pokles. Pracující starobní důchodce má mzdu téměř stejnou, jako mají mladí zaměstnanci ve věku 20 – 24 let. Výjimku tvoří zaměstnanci ve věku 60 – 64 let, kteří po celé sledované období dosahují relativně nejvyšší mzdy. Toto však není způsobeno tím, že by lidé v tomto věku měli výrazně vyšší mzdu, ale tím, že ženy, které jsou obecně o něco hůře placené, odcházejí do důchodu dříve, dále v pracovním procesu zůstávají i přes vyšší věk lépe kvalifikovaní zaměstnanci. Jedná se tedy o odlišnou strukturu zaměstnanosti v jednotlivých věkových kategoriích, což je nutno brát v potaz.

Na grafech (Graf č. 37, Graf č. 38) lze vidět odlišný vývoj mezd u mužů a žen, a to i co do zastoupení v jednotlivých věkových kategoriích. Ženy mezi 25 a 34 lety odcházejí na mateřskou a rodičovskou dovolenou. V této věkové kategorii tedy klesá zastoupení z průměrných cca 43 % na cca 36 %. Mzda průměrná a mediánová na rozdíl od mužů u žen stagnuje nebo mírně klesá.

Mezi věkovými kategoriemi jsou velké rozdíly z hlediska diferenciací mezd. Variační koeficient s rostoucí mzdou stoupá. U kategorie zaměstnanců do 19 let je variační koeficient nejnižší (31 % v roce 2008), u zaměstnanců 35 – 39 let dosahuje hodnoty 93 %, 40 – 45 let 102 % v roce 2008. Největší rozdíly ve mzdách lze nalézt u

zaměstnanců nad 65 let – u těchto starobních důchodců vykazuje pro rok 2008 variační koeficient úroveň 109 %.

Graf č. 38: Průměrná hrubá mzda dle věku v r. 2008

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úpravy

Ženy dlouhodobě berou mzdu v průměru o čtvrtinu nižší než muži. V roce 2000 to bylo cca 73 % mzdy mužů, v roce 2008 to bylo 74 %. Z hlediska mediánových hodnot je trend podobný, rozestup mezi mzdou mužů a žen je menší, skoky ve vývoji jsou ale výraznější, jak je vidět v tabulce (Tabulka č. 5). Průměrná mzda mužů je více vychýlená od střední oblasti v důsledku vyšší variability a šikmosti. Mediánová mzda je u žen na úrovni 79 % mzdy mužů. (ČSÚ, 2010)

Tabulka č. 5: Mzdy dle pohlaví a jejich vzájemný poměr za roky 2000 – 2008

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
-----	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Průměrné mzdy v Kč

Muži	17 251	18 481	20 404	21 983	23 044	24 271	25 593	27 489	29 628
Ženy	12 641	13 755	15 217	16 404	17 256	18 221	19 305	20 684	21 939
Poměr Ž/M (%)	73,3	74,4	74,6	74,6	74,9	75,1	75,4	75,2	74,1

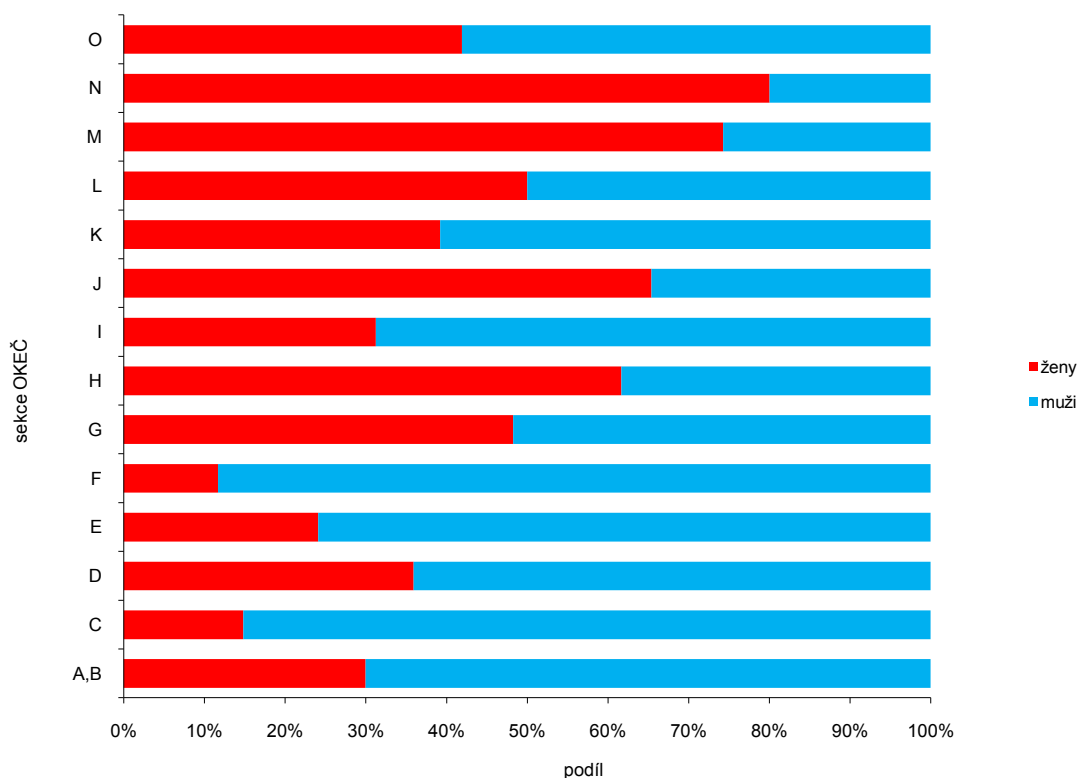
Mediány mezd v Kč

Muži	14 623	15 585	16 938	18 221	19 329	20 265	21 185	22 850	24 447
Ženy	11 436	12 505	13 742	14 838	15 645	16 443	17 310	18 322	19 380
Poměr Ž/M (%)	78,2	80,2	81,1	81,4	80,9	81,1	81,7	80,2	79,3

Zdroj: ČSÚ, 2010

Rozdíly mezi mzdami mužů a žen jsou způsobeny například tím, že ženy odpracují v průměru o cca dvě hodiny měsíčně méně než muži, mají vyšší četnost částečných úvazků a menší počet přesčasů placených zvýhodněnou sazbou (ČSÚ, 2010). Průměrná mzda je tedy ve všech českých odvětvích nižší. Ženy navíc studují odlišné obory vzdělání, obsazují odlišná pracovní místa. Ženy převažují například v odvětví zdravotní a sociální péče, veterinární činnosti, vzdělávání, ve finančním zprostředkování. V odvětví zdravotní a sociální péče a ve veterinární činnosti jsou mzdy v průměru s ostatními odvětvími spíše nižší. V bankovníctví je úroveň disparity mezi příjmem mužů a žen nejvyšší (v roce 2008 měly ženy mzdu na úrovni 54 % mezd mužů). Rozdíly mezi mzdami mužů a mzdami žen jsou dány také strukturou jejich pracovních míst. Například ve zdravotnictví je mnohem více zdravotních sester – žen – než lékařů – mužů, jak je ostatně vidět i na grafu (Graf č. 40), kde jsou jednotlivá pracovní odvětví definována dle klasifikace OKEČ.

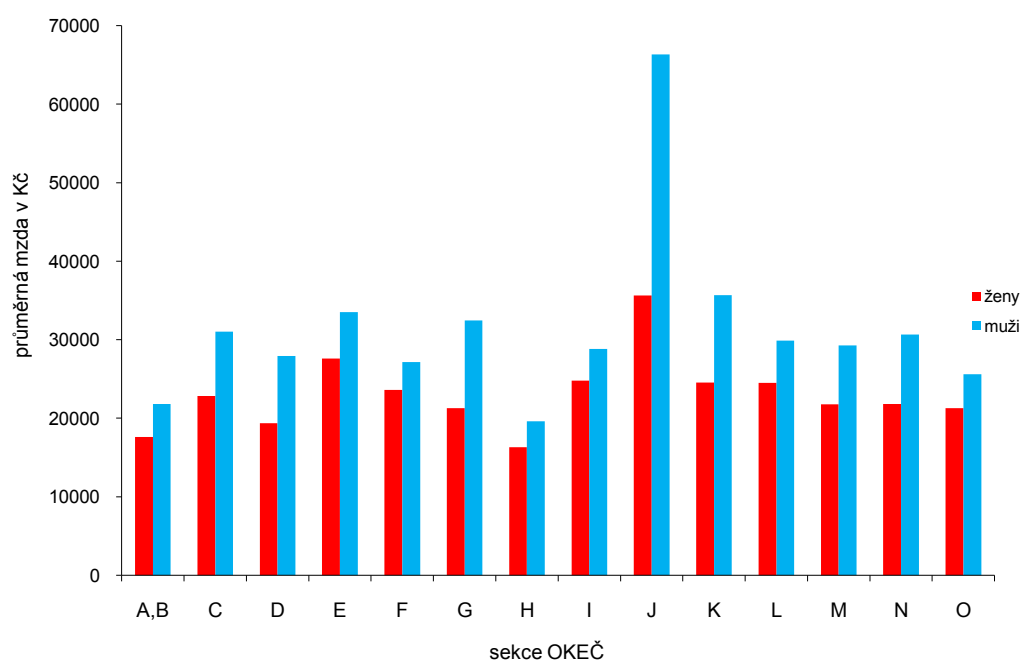
Graf č. 39: Muži a ženy v jednotlivých odvětvích ČR, rok 2008

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úpravy

Faktor vzdělání má velmi významný vliv na výši průměrné mzdy a ve sledovaném období tedy působil na diferenciaci mezd. Na počátku sledovaného období rostly mzdy vysokoškolsky vzdělaných lidí rychleji než u ostatních skupin, po roce 2002 tempo růstu mezd vysokoškoláků stagnovalo, podobně jako u ostatních skupin. V roce 2004 došlo k nárůstu průměrné mzdy zaměstnanců s vyšším vzděláním, což ale zřejmě souvisí s tím, že se tento stupeň vzdělání objevil na trhu práce o něco později, jak je vidět na grafu (Graf č. 41).

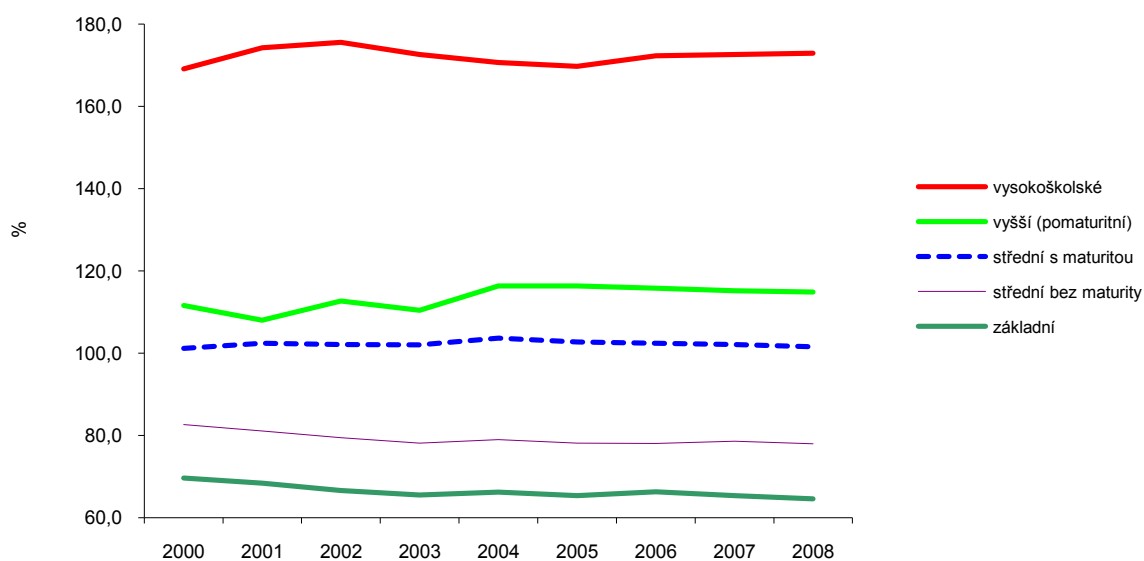
Graf č. 40: Průměrná hrubá mzda mužů a žen v jednotlivých odvětvích, rok 2008

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úpravy

Vyšší vzdělání se samozřejmě vždy zaměstnanci vyplatí. V roce 2008 zvyšovala mediánovou mzdu o 52 % maturita proti ZŠ, mzda prostředního zaměstnance vysokoškolačka proti maturantovi byla zvýšena o 45 %.

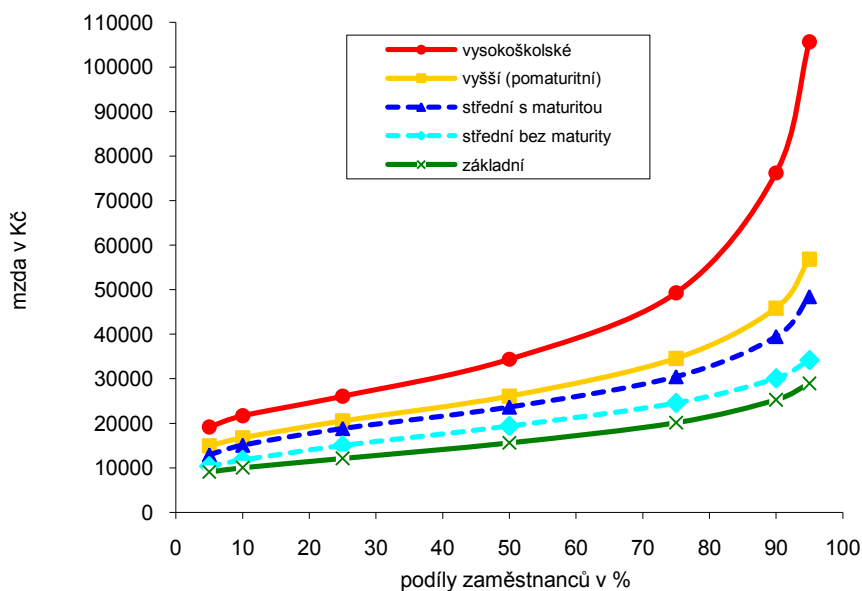
Graf č. 41: Průměrné hrubé mzdy dle vzdělání ve vztahu k průměrné mzdě

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úpravy

S vyšším stupněm vzdělání roste mzdová diferenciace: Na grafu (Graf č. 42) lze vidět 57 % pro SŠ s maturitou proti ZŠ, 70 % VŠ vůči SŠ s maturitou.

Graf č. 42: Distribuce mezd dle dosaženého vzdělání v roce 2008 (v percentilech)

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úpravy

Pokud by se měla porovnat úroveň a vývoj mezd v ČR s tímto ukazatelem v EU, lze toto provést na základě relevantních dat z roku 2006, poněvadž šetření tohoto

druhu se provádějí jednou za čtyři roky. V rámci států Evropské unie dochází k mírným specifickým ve statistickém šetření podobného druhu, proto srovnání v této oblasti mezi jednotlivými zeměmi není vůbec jednoduché. Nejlépe jde srovnávat úroveň celoročního hrubého výdělku. Ten byl v roce 2006 v celé EU 29,7 tis. Euro. V České republice to bylo 9,7 tis. Euro, čili pouze asi třetina průměru EU. Nejvyšší mzdu měli zaměstnanci v Lucembursku (47,0 Euro), Dánsku (42,9 Euro), nejnižší mzda byla u zaměstnanců v Bulharsku (2,6 tis. Euro), což je méně jak desetina celoevropského průměru a zhruba 5,5 % z úrovně průměrné hrubé mzdy v Lucembursku v roce 2006. Při porovnání průměrných mezd ve státech EU lze dojít k závěru, že s přibývajícím věkem průměrná mzda zaměstnance spíše roste, přičemž růst mzdy u mladších zaměstnanců je strmý, zatímco u starších zaměstnanců je růst mzdy pouze pozvolný. Toto se týká např. Itálie, Španělska, Portugalska, Belgie nebo Rakouska. V případě jiných zemí (především nově přistoupivších států, ČR nevyjímaje) dochází k následujícímu vývoji mezd: Nejvyšší mzda je u zaměstnance kolem 35 – 45 let a pak pozvolna dochází k její stagnaci či dokonce poklesu.

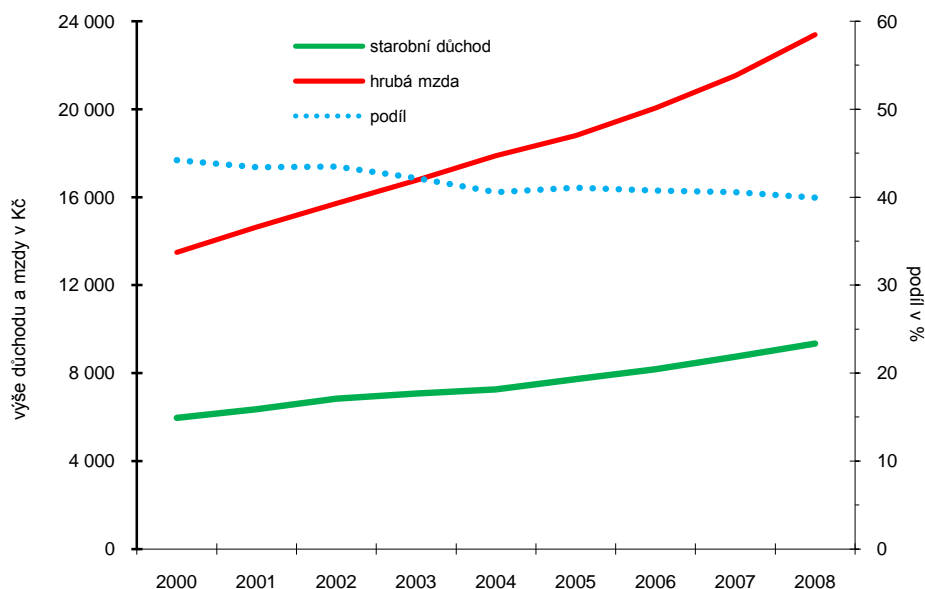
V celé Evropské unii nemanuální pracovníci dostávají vyšší mzdu než pracovníci manuálně pracující. Nejlépe placení jsou řídicí pracovníci, jejichž plat je dvojnásobný v porovnání s průměrnou mzdou (to platí pro celou EU a platí to i pro ČR). O zhruba 40 % vyšší výdělek nad průměrnou mzdou mají v EU i v ČR odborní a vědečtí pracovníci. Z porovnání obou relativních čísel lze vyčíst, že řídicí funkce si cení především v Itálii, Rumunsku, Portugalsku, Španělsku a Rakousku, odbornost si považují v Irsku, Nizozemí, Dánsku. Manažeři však mají všude vyšší mzdu v porovnání s odbornými pracovníky. (ČSÚ, 2010)

5.1.3. Sociální příjmy v ČR – starobní důchody, rodičovský příspěvek a jiné

Sociální příjmy v ČR vzrostly za sledované období let 2000 – 2008 téměř o 60 % na 408,1 mld. Kč. Nejrychleji rostly dávky sociální péče a dávky důchodového pojištění. Podíl těchto dávek tvořil v roce 2008 tři čtvrtiny z celkových sociálních příjmů. Výše vyplácených sociálních dávek je závislá na výši životního minima, které se v průběhu sledovaného období několikrát legislativně upravovalo. Počet starobních, plných, invalidních, částečně invalidních důchodců byl v ČR v roce 2000 cca 2,6 mil., v roce 2008 to bylo už 2,8 mil. obyvatel, přičemž počet starobních důchodců vzrostl z 1,9 mil. lidí v roce 2000 na 2,1 mil. osob v roce 2008. Tyto důchody mají nejvyšší podíl na důchodovém pojištění. K valorizaci důchodů docházelo ve sledovaném období devětkrát. Průměrný měsíční starobní důchod činil v roce 2008 přesně 9 347 Kč a

byl zhruba o polovinu vyšší, než v roce 2000 (5 962 Kč). Podíl starobního důchodu na hrubé mzdě činil v roce 2000 asi 44 % (57 % na čisté mzdě), v roce 2008 to bylo 40 % podíl na hrubé mzdě (53 % na čisté mzdě). (ČSÚ, 2010)

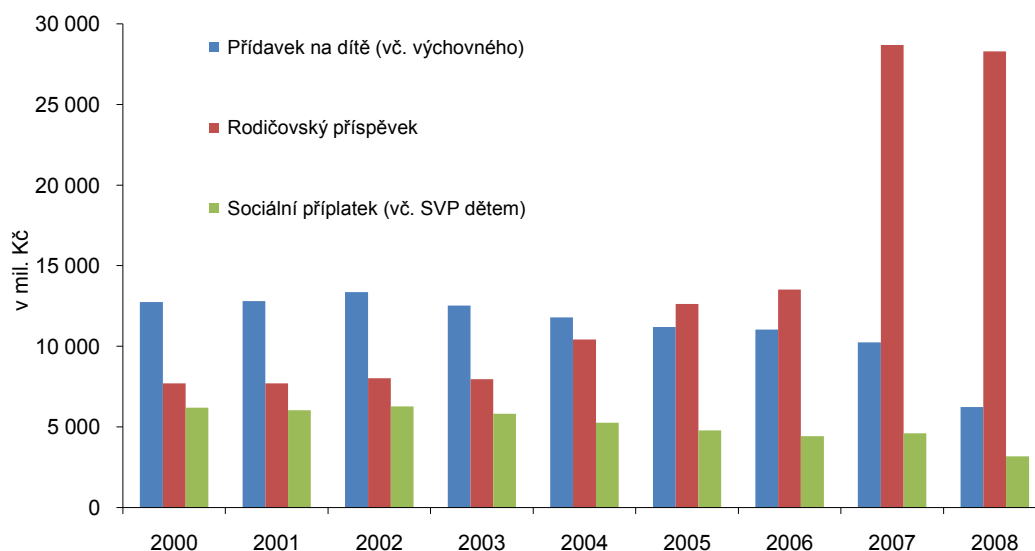
Graf č. 43: Starobní důchod a průměrná mzda v ČR

Zdroj: ČSÚ, 2010

Hrubá mzda se za sledované období v reálných relacích zvýšila o 38 %, důchod reálně vzrostl pouze o 17 %. Důchod tedy rostl o polovinu pomaleji než mzdy. Reálná mzda se v ČR za sledované období neustále zvyšovala, zatímco reálné důchody v letech 2004 a 2008 dokonce mírně poklesly. Co se týče dávek státní sociální podpory (přídavek na dítě, sociální příplatek, příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek, dávky péčovské péče, porodné, pohřebné), bylo v roce 2008 vyplaceno bezmála 42 mld. Kč, tedy skoro o třetinu více oproti roku 2000. V roce 2008 měl na dávkách státní sociální podpory nejvyšší podíl rodičovský příspěvek, a to 67,6 %, dále přídavek na dítě 14,9 % a sociální příplatek 7,6 %.

Graf č. 44: Státní sociální podpora ČR

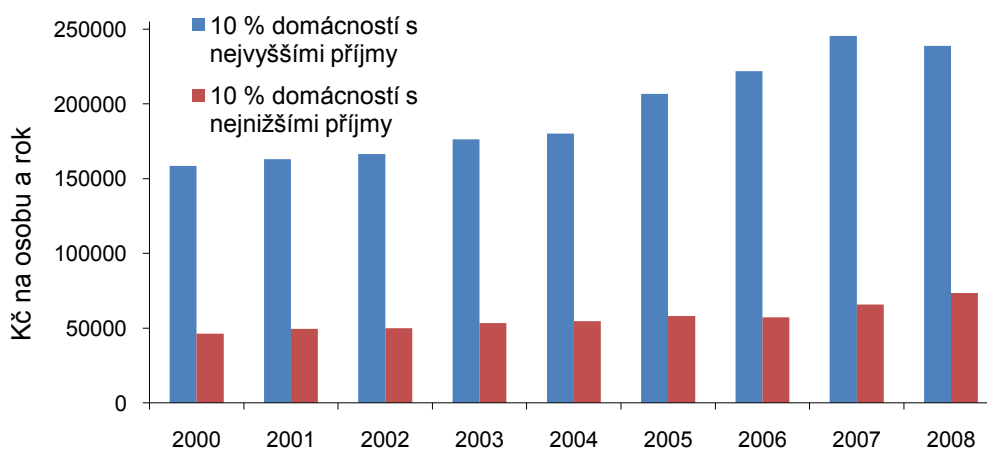
Zdroj: ČSÚ, 2010

Příspěvky v nezaměstnanosti tvořily v roce 2008 částku 7,1 mld. Kč, tj. o čtvrtinu více, než tomu bylo v roce 2000. Tento nárůst podpory byl způsoben nárůstem průměrného příspěvku, poněvadž míra registrované nezaměstnanosti se za sledované období výrazně snížila (i když částečně změnou uplatňované metodiky).

5.1.4. Peněžní vydání domácností

Za sledované období let 2000 – 2008 se průměrná čistá peněžní vydání domácností zvýšila dle statistiky rodinných účtů nominálně o 55,7 %, reálně o 24,3 % (index spotřebitelských cen 2008/2000 byl 125,2). Průměrné roční čisté peněžní vydání české domácnosti je 123 955 Kč na osobu. V roce 2008 byly čisté peněžní příjmy domácností o 10,9 % vyšší než jejich vydání. V roce 2000 byl tento rozdíl o 6 procentních bodů nižší. Lze tedy říci, že domácnosti např. více spořily. U domácností zaměstnanců vzrostla ve sledovaném období let 2000 – 2008 čistá peněžní vydání nominálně o 56,6 %, tj. reálně o 26,7 %. U domácností důchodců bez ekonomicky aktivních členů došlo k nárůstu čistých peněžních vydání o cca 50 % nominálně, o 12 % reálně. Peněžní vydání jsou ovlivněna především úrovní jejich příjmů. (ČSÚ, 2010)

Graf č. 45: Čistá peněžní vydání domácností v letech 2000 – 2008

Zdroj: ČSÚ, 2010

Na grafu (Graf č. 45) je vidět vývoj čistých peněžních vydání u 10 % domácností s nejvyššími a 10 % domácností s nejnižšími příjmy. U domácností s nejnižšími příjmy vzrostla vydání o skoro 60 %, u domácností s nejvyššími příjmy vzrostla vydání asi o 50 %, ačkoliv dynamika růstu jejich příjmů byla asi o 20 % vyšší než dynamika růstu jejich vydání. Za sledované období let 2000 – 2008 se rozdíl mezi čistými peněžními příjmy a čistými peněžními vydáními domácností s různou úrovní příjmů výrazně prohloubil. V roce 2000 byla vydání domácností s nejnižšími příjmy takřka stejná jako jejich příjmy. V roce 2008 byla jejich vydání o 5,5 % vyšší než jejich příjmy, protože tyto domácnosti čerpaly ze svých úspor a půjček. Naopak příjmy domácností s nejvyšším příjmem byly v roce 2000 o 7,5 % vyšší než jejich peněžní vydání a v roce 2008 to bylo již o 27,7 % více. Znamená to, že tyto domácnosti si naopak stále více spoří. Co se týče struktury spotřebních vydání, v letech 2000 – 2008 se snižoval podíl vydání za potraviny a nealkoholické nápoje. V roce 2000 byl tento podíl 23,2 %, v roce 2008 byl podíl vydání za potraviny a nealkoholické nápoje 20,1 %. Naprosto k opačnému vývoji došlo během sledovaného období u podílu vydání za bydlení a energie. Zde došlo ke zvýšení ze 18,4 % v roce 2000 na 19,9 % v roce 2008. Extrémně vysoký podíl vydání za bydlení a energie byl zaznamenán v roce 2006, a to na úrovni 20,7 %. Lze říci, že tedy dochází k pozvolnému sblížení obou zmíněných výdajových skupin, co do jejich podílu na výdajích domácností. (ČSÚ, 2010)

Mezi lety 2000 a 2008 došlo ke stagnaci podílu vydání za bytové vybavení a zařízení domácnosti na úrovni cca 7 %, za dopravu 11 %, rekreaci a kulturu 11 %, za stravování a ubytování 5 %, za vzdělání 0,5 %. V průběhu sledovaného období

postupně rostl podíl vydání za péči o zdraví (růst o 1 procentní bod), za telekomunikace a pošty (růst o cca 1 procentní bod). Růst podílu vydání za ostatní zboží a služby je způsoben především nárůstem vydání za pojištění a finanční služby. Za sledované období došlo k poklesu podílu na vydání za odívání a obuv, ale toto bylo ovlivněno reálným poklesem cen za toto zboží, poněvadž reálný nákup ve zpravodajském souboru domácností SRÚ omezen nebyl.

Tabulka č. 6: Spotřební vydání různých typů domácností v období 2000 – 2008 (v %)

	Domácnosti celkem		Domácnosti zaměstnanců		Domácnosti důchodců		10 % domácností s nejnižšími příjmy		10 % domácností s nejvyššími příjmy	
	2000	2008	2000	2008	2000	2008	2000	2008	2000	2008
SPOTŘEBNÍ VYDÁNÍ (CZ-COICOP)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1. Potraviny a nealkoholické nápoje	23,2	20,1	21,6	18,6	30,9	26,1	27,3	24,4	16,9	14,5
2. Alkoholické nápoje, tabák	3,3	2,7	3,2	2,6	3,2	2,7	3,0	2,9	3,4	2,6
3. Odívání a obuv	6,7	5,2	7,2	5,5	4,2	3,2	6,2	4,8	7,2	5,8
4. Bydlení, voda, energie, paliva	18,4	19,9	17,2	18,3	26,2	27,1	18,5	21,8	16,2	17,1
5. Bytové vybavení, zařízení domácnosti; opravy	7,2	6,8	7,3	6,9	6,7	6,6	5,6	5,4	9,2	7,7
6. Zdraví	1,6	2,7	1,4	2,2	2,7	4,7	1,4	2,2	1,5	2,7
7. Doprava	10,6	11,1	11,6	12,5	6,2	5,9	9,7	7,8	14,9	15,5
8. Pošty a telekomunikace	3,5	4,7	3,5	4,7	3,1	4,2	3,5	5,4	3,4	4,2
9. Rekreace a kultura	10,8	10,5	11,2	10,7	8,2	9,1	9,2	9,1	12,1	11,6
10. Vzdělávání	0,6	0,6	0,6	0,7	0,0	0,0	0,8	0,8	0,4	0,4
11. Stravování a ubytování	5,2	5,2	5,7	5,7	2,4	2,7	5,5	5,8	5,1	5,6
12. Ostatní zboží a služby	8,8	10,6	9,2	11,3	6,1	7,8	9,2	9,4	9,6	12,3

Zdroj: ČSÚ, 2010

U skupin domácností rozdělených dle domácností zaměstnanců a důchodců bez ekonomicky aktivních členů lze sledovat podobný vývoj spotřebních vydání jako u struktury spotřebních vydání celkem. Toto neplatí pro podíl na vydání za dopravu, který se za sledované období zvyšoval a rozdíl na začátku r. 2000 a na konci r. 2008 činil cca jeden procentní bod. Tento nárůst však byl ovlivněn změnou kvótního výběru SRÚ v r. 2006, kdy ve zpravodajském souboru přibýly domácnosti bydlící v malých obcích. V domácnostech důchodců bez ekonomicky aktivních členů podíl

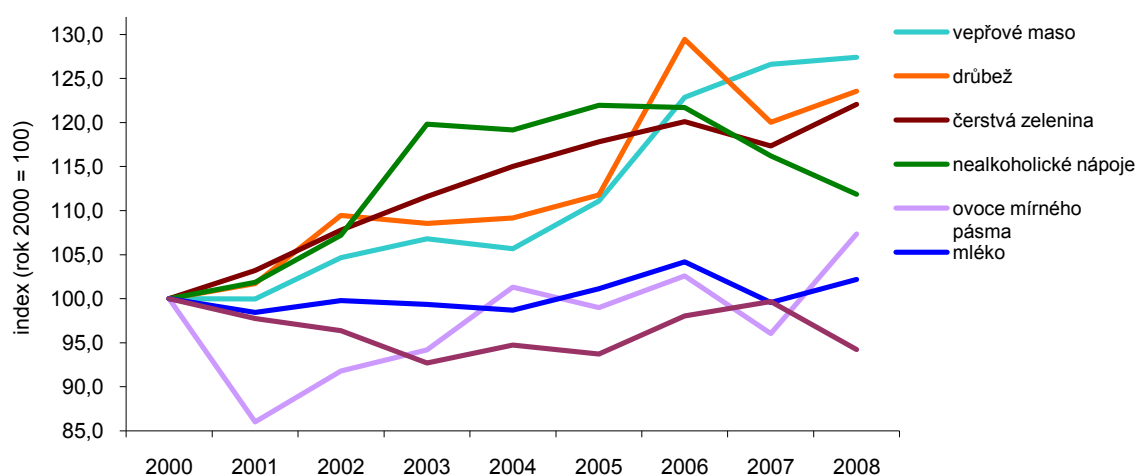
vydání za dopravu stagnoval, dokonce mírně klesal (až na rok 2005, ve kterém došlo k vyššímu nákupu osobních dopravních prostředků a tudíž i k výkyvu v trendu sledovaného ukazatele). U podílu vydání za rekreaci a kulturu u domácností důchodců bez ekonomicky aktivních členů lze za sledované období sledovat stagnaci kromě posledních dvou let, kdy došlo k navýšení o cca 1 procentní bod. V domácnostech zaměstnanců tento podíl výdajů po celé období spíše klesal. U domácností zaměstnanců lze sledovat rozmanitou strukturu spotřebních vydání v porovnání např. s domácnostmi důchodců bez ekonomicky aktivních členů, které se ale výrazně odchylojí od struktury vydání u domácností celkem. U domácností zaměstnanců lze za sledované období vidět následující. Součet podílů vydání za potraviny a nealkoholické nápoje a za bydlení a energie není ani 40 %. Za sledované období dokonce klesl o 2 procentní body. U domácností důchodců součet těchto podílů na zač. období činil 57 %, na konci období to bylo jen 53 %. Výše uvedená analýza vypovídá o skutečnosti, že rozdíly ve stylu hospodaření různých skupin domácností se za sledované období pozvolna zmenšovaly.

Dlouhodobě nejvyšší rozdíly mezi 10 % domácností s nejvyššími příjmy a 10 % domácností s naopak nejnižšími příjmy lze sledovat u podílu vydání za potraviny a nealkoholické nápoje. Tento rozdíl zaujímá 10 procentních bodů. Vyšší podíl těchto vydání je u chudších domácností. U domácností s nejvyššími příjmy lze sledovat, že velmi významná část jejich vydání je tvořena vydáním za zbytné statky. Tyto vyšší výdajové podíly jsou představovány např. vydáním za bytové vybavení, zařízení domácností, rekreaci, kulturu, dopravu (toto je ovlivněno především častějším nákupem osobních dopravních prostředků za vyšší cenu, s tím souvisí vyšší provozní náklady). Podíly vydání za alkoholické nápoje, tabák, za péči o zdraví, pošty, komunikace, vzdělávání, stravování a ubytování jsou na víceméně stejné úrovni jak u domácností s nejvyššími příjmy, tak u domácností s příjmy nejnižšími. Čili ačkoliv jsou tyto podíly vydání takřka stejné, samozřejmě bohatší domácnosti kupují více tohoto zboží a dražší (kvalitnější), chudší domácnosti vynakládají v absolutních číslech menší částky za tato vydání. Mezi lety 2000 a 2008 vzrostl podíl vydání za bydlení a energie u domácností s nejnižšími příjmy o 3,3 procentní body. Domácnosti s nejvyššími příjmy vynaložily za tyto služby pouze cca o 1 procentní bod vyšší část svých finančních prostředků. (ČSÚ, 2010)

Na začátku sledovaného období již ve spotřebě potravin a nealkoholických nápojů nefigurovala tolik osvěta ve zdravé výživě a zdravého životního stylu, jako tomu bylo např. v devadesátých letech 20. století, kdy došlo v této oblasti k velmi zásadním obrátům a změnám. Spotřeba masa celkem se nadále zvyšovala. To bylo ovlivněno zvyšující se spotřebou vepřového masa a drůbežího masa. Naopak spotřeba

hovězího masa klesala – od začátku devadesátých let do roku 2000 dokonce poklesla spotřeba hovězího masa třikrát, avšak v posledních třech sledovaných letech nákup hovězího opět mírně vzrostl. U domácností dochází k omezování spotřeby chleba a běžného pečiva, naopak dochází ke zvyšování spotřeby trvanlivého pečiva. Nákup citrusových plodů a jižního ovoce stagnuje. Roste konzumace čerstvého ovoce mírného pásma. Celková spotřeba tohoto ovoce byla v roce 2008 oproti roku 2000 vyšší o 7,4 % - u nakoupeného množství dokonce došlo k nárůstu o 44 %. Spotřeba čerstvé zeleniny vzrostla o 22 %, nákup dokonce o 49 %. U spotřeby cukru a vajec došlo ke zvýšení za sledované období 2000 – 2008 o 27 % u cukru a o 8 % vajec (nákup dokonce o 14 % vyšší). Nakoupené množství minerálních a stolních vod od devadesátých let neustále rostla (v průběhu devadesátých let dokonce došlo ke čtyřnásobení množství). Tato spotřeba s menší intenzitou rostla do roku 2006, v posledních dvou sledovaných letech došlo k mírnému poklesu. Konzumace piva a vína stále mírně roste, naopak spotřeba ostatních alkoholických nápojů mírně klesá.

Graf č. 46: Indexy spotřebovaného množství vybraných potravin a nealkoholických nápojů v období 2000 – 2008 (rok 2000 = 100)

Zdroj: ČSÚ, 2010

Nakupované množství potravin roste více než jejich celková spotřeba. Dlouhodobě se snižuje množství potravin z vlastních zdrojů (ze zahrádky), z domácího hospodářství atp. Ve sledovaném období pokleslo množství skoro všech potravin získaných jiným způsobem nežli nákupem. U všech druhů masa a mléka došlo k poklesu množství kolem 30 %, u ovoce a zeleniny cca 25 %, u vajec 3,5 %, u brambor cca 0 %. Výjimku tohoto trendu tvoří doma vyrobené víno, jehož množství se zvýšilo o 16 %, a ostatní alkoholické nápoje doma vyrobené, jejichž množství se

zvýšilo o 33 %. Co se týče vybavení domácností, lze říci, že životní standard domácností se zvyšuje. Od roku 2000 takřka čtyřikrát vzrostla vybavenost domácností myčkou na nádobí – v roce 2000 bylo myčkou vybaveno 6 % domácností, v roce 2008 to bylo už 21 % domácností. V roce 2000 měla mikrovlnnou troubu zhruba polovina domácností, v roce 2008 ji měly již tři čtvrtiny domácností.

Tabulka č. 7: Vybavenost domácností v období 2000 – 2008 (v % výskytu)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Automatická pračka	81,4	83,9	85,8	87,0	88,5	89,1	90,1	91,5	92,7
Mikrovlnná trouba	45,8	49,8	55,0	58,4	62,6	65,2	72,2	74,2	75,4
Myčka nádobí	5,9	7,9	8,5	11,8	13,1	14,5	17,2	19,6	21,4
Videopřehrávač / videorekordér	44,8	48,3	50,6	53,9	56,6	56,7	56,7	57,0	55,6
DVD přehrávač / rekordér	x	x	x	x	9,4	17,4	27,6	37,6	46,3
Osobní počítač	20,2	23,9	26,6	31,4	35,7	37,2	43,4	48,4	54,2
Připojení na internet	x	5,8	7,9	11,0	12,4	16,9	22,3	29,9	39,5
Pevná telefonní linka	76,3	76,0	73,8	72,4	65,5	55,2	44,0	34,8	31,1
Mobilní telefon (%)	32,9	50,9	63,0	71,9	78,9	82,8	88,3	91,8	93,8
Mobilní telefon (počet předmětů na 100 domácností)	41,7	74,4	98,1	122,1	141,5	148,6	168,8	181,1	188,4

Zdroj: ČSÚ, 2010

V roce 2001 měla doma osobní počítač necelá čtvrtina domácností, internet mělo k dispozici cca 6 % domácností. V roce 2008 došlo k výraznému nárůstu používání těchto produktů a služeb, a to tak, že počítač již měla více jak polovina domácností a na internet se mohlo připojit o jen 10 procentních bodů méně domácností, tj. cca 40 % domácností. Prudce roste počet mobilních telefonů – v roce 2000 měla mobilní telefon pouze třetina domácností, v roce 2008 to bylo již skoro 94 % domácností, které používaly mobilní telefon. Průměrný počet mobilních telefonů v české domácnosti je však 1,9. Pevnou telefonní linku naopak používá stále méně domácností. V roce 2000 používalo pevnou telefonní linku cca 76 %, v roce 2008 už pouze 31 %. Podobný fenomén lze sledovat u využívání DVD přehrávače vs. videopřehrávače. DVD přehrávač vlastnilo v roce 2004 asi 10 % domácností, v roce 2008 tento přístroj vlastnila téměř každá druhá domácnost. U videopřehrávačů došlo k opačnému vývoji – do roku 2004 se zvyšoval počet domácností, které je

zakoupily, následovala stagnace ve vývoji a v roce 2008 došlo k poklesu, poněvadž tato technologie je již zastaralá.

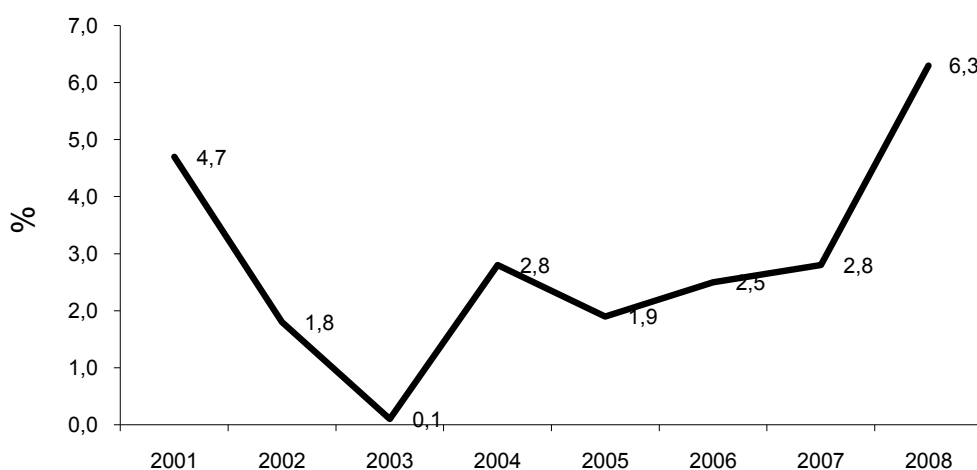
Výše uvedené analýzy vybavenosti domácností ukazují také odlišnosti v životním stylu různých typů domácností. Zatímco v roce 2000 užívala osobní počítač pouze čtvrtina domácností zaměstnanců a jen 1,5 % domácností důchodců bez ekonomicky aktivních členů, v roce 2008 používaly počítač více než dvě třetiny domácností zaměstnanců a cca 15 % domácností důchodců. Mobilní telefony využívalo v roce 2000 pouze 6,3 % domácností důchodců (a vždy pouze jeden), v roce 2008 byl používán mobilní telefon v 85 % domácností důchodců (třetina z nich měla k dispozici dva a více těchto přístrojů). Také domácnosti důchodců méně používají pevnou telefonní linku, ale ne tak radikálně jako domácnosti zaměstnanců. V roce 2000 využívalo pevnou linku o 5 % domácností zaměstnanců více než domácností důchodců, avšak v roce 2008 mělo pevnou linku k dispozici o 16,5 % více domácností důchodců oproti domácnostem zaměstnanců. Vybavení domácností důchodců a domácností zaměstnanců se sice liší, ale rozdíly se postupně během sledovaného období zmenšují. Například vlastní automatickou pračku mělo v roce 2000 asi 60 % domácností důchodců (u zaměstnanců to bylo skoro o 30 % domácností více), v roce 2008 mělo pračku již 85 % domácností důchodců (u zaměstnanců to bylo už jen o 11 % více, čili rozdíl ve vybavenosti se zmenšil o 19 procentních bodů). K podobnému stírání rozdílů ve vybavenosti domácností zaměstnanců vs. důchodců je možné sledovat u mikrovlnné trouby, mrazničky, videopřehrávačů. (ČSÚ, 2010)

Na úroveň vybavení domácnosti má výše příjmu podstatně menší vliv, protože i domácnosti s nižšími příjmy si najdou vhodný způsob, jak si při nízké úrovni příjmu opatřit danou věc dlouhodobé spotřeby. Nakupují pak levnější zboží nebo zboží již použité (z druhé ruky) apod. Vývoj vymykající se výše napsanému bylo možné sledovat u vybavenosti osobními automobily. V roce 2000 byl automobil přítomen u 61 % domácností s nejnižšími příjmy a to bylo o cca 2 procentní body méně než u domácností s nejvyššími příjmy. V roce 2008 však poklesla tato vybavenost osobními automobily u nízkopříjmových domácností na 52 % a u nejbohatších domácností naopak vzrostla na cca 70 %, takže rozdíl se oproti roku 2000 prohloubil o téměř 20 procentních bodů.

5.1.5. Spotřebitelské ceny

Průměrné meziroční tempo růstu spotřebitelských cen v období 2001 – 2008 bylo na úrovni 2,8 %. Došlo k nárůstu spotřebitelských cen o 25,2 %. Vývoj spotřebitelských cen byl každoročně navýšen o 1,8 – 2,8 %, ovšem došlo i k výrazným obousměrným výkyvům. V roce 2003 cenový růst stagnoval, v roce 2008 naopak dosáhl nejvyšší hodnoty za sledované období. V roce 2008 došlo ke kumulaci řady vlivů, jako např. zvyšování DPH, spotřební daně, cen energií, nájemného, potravin, zavedení poplatků ve zdravotnictví. Tyto faktory na začátku sledovaného období takřka nepůsobily. (ČSÚ, 2010)

Graf č. 47: Průměrná míra inflace (průměrná meziroční změna indexu spotřebitelských cen, v %)

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Ve sledovaném období let 2001 – 2008 vzrostly nejvíce ceny u alkoholických nápojů, tabáku, bydlení, vody, energie, paliv, zdraví, pošty, telekomunikace, stravovacích a bytovacích služeb.

Tabulka č. 8: Indexy spotřebitelských cen

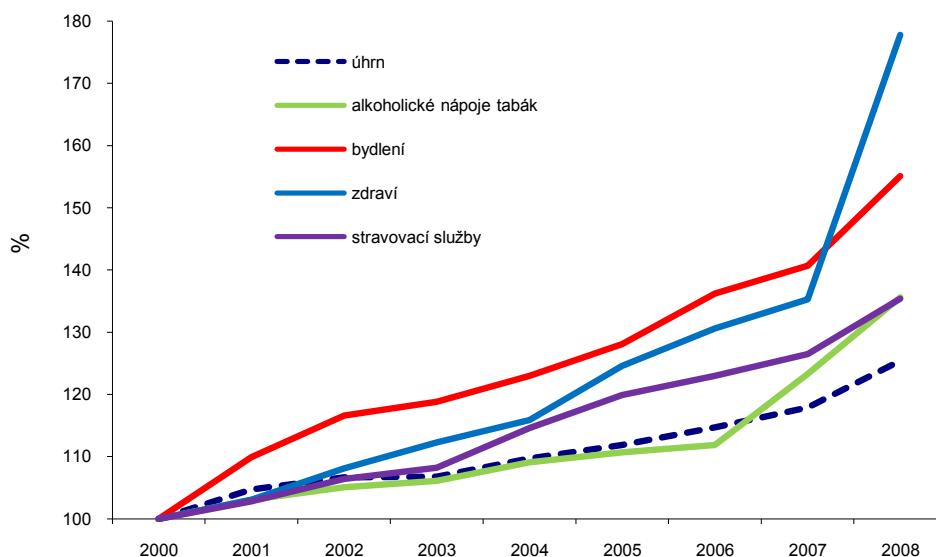
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Index 2008/2000
Úhrn	104,7	101,8	100,1	102,8	101,9	102,5	102,8	106,3	125,2
potraviny, nealkoholické nápoje	105,1	98,1	97,8	103,4	99,7	100,8	104,7	108,1	118,5
alkoholické nápoje, tabák	103,2	101,9	100,9	102,9	101,4	101,2	110,2	109,9	135,6
odívání a obuv	98,3	97,4	95,0	96,0	94,7	94,0	99,2	98,9	76,3
bydlení, voda, energie, paliva	109,9	106,1	102,0	103,5	104,1	106,3	103,4	110,3	155,3
bytové vybavení, zařízení domácnosti	100,1	99,9	98,4	98,1	98,0	98,7	99,9	100,5	93,8
zdraví	103,2	104,7	104,0	103,1	107,6	104,7	103,6	131,4	177,8
doprava	100,3	98,1	100,1	102,2	101,4	101,6	100,4	102,3	106,5
pošty a telekomunikace	105,0	103,3	98,0	112,9	107,6	106,8	100,0	97,3	134,2
rekreace, kultura, sport	105,1	102,0	99,7	101,0	101,8	101,4	100,0	100,8	112,3
vzdělání	102,8	103,6	103,0	102,6	102,3	103,5	102,4	102,7	125,4
stravovací a ubytovací služby	102,8	103,5	101,8	105,9	104,6	102,6	102,8	107,0	135,4
ostatní zboží a služby	104,6	104,0	102,9	104,2	101,0	101,9	102,1	104,7	128,4

Zdroj: ČSÚ, 2010

Ohromný nárůst cen u alkoholických nápojů a tabáku v letech 2007 a 2008 byl způsoben zvýšením spotřební daně na cigarety. Růst cen bydlení lze vysvětlit vlivem deregulace cen nájemného, která vedla ke zdražení nájemného i energií. Růst cen u položky zdraví je způsoben zavedením zdravotnických regulačních poplatků a zvýšením DPH z 5 % na 9% od ledna 2008. V položce pošty a telekomunikace zaznamenaly nárůst cen v roce 2004 vlivem daňových změn, v roce 2007 a 2008 ceny klesaly v důsledku akčních slev mobilních operátorů. Zvýšení DPH z 5 % na 9 % mělo vliv také na stravovací a ubytovací služby v roce 2008. Ceny ovlivněné

administrativními zásahy státu vykazovaly vždy ve všech sledovaných letech vyšší růst, než tomu bylo u cen tržních.

Graf č. 48: Indexy spotřebitelských cen (2000 = 100)

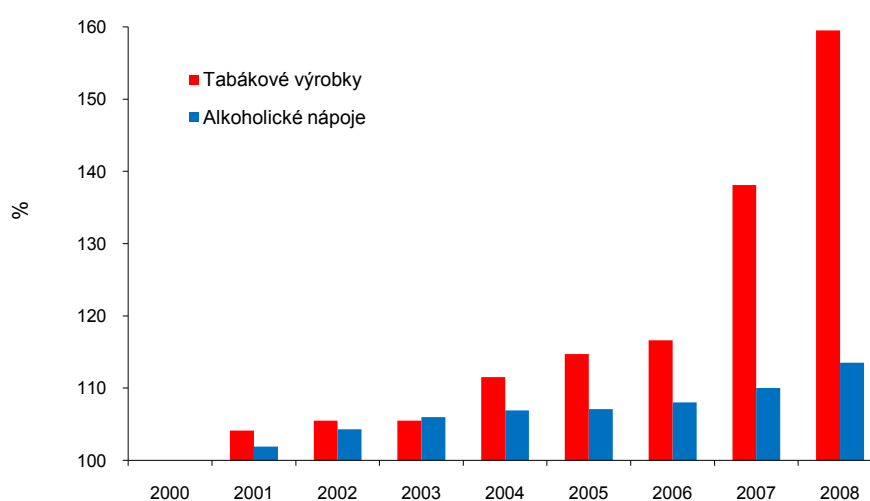
Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Změny DPH v letech 2004 a 2008 měly na sledované ukazatele významný vliv. Na začátku roku 2004 se zvýšila sazba DPH z 5 % na 22 % u veřejných telekomunikačních služeb, dále se po půlroce sazba DPH zvýšila z 5 % na 19 % u řady jiných služeb a naopak u většiny nepotravinářského zboží u veřejných telekomunikačních služeb sazba DPH poklesla z 22 % na 19 %. Zvýšení DPH samozřejmě ovlivňuje cenu spotřebního koše směrem nahoru. Snížení DPH nemělo takový vliv na spotřební koš, projevilo se výrazně akorát u ceny elektřiny, zemního plynu a veřejných telekomunikačních služeb. ČSÚ se touto problematikou zabýval hlouběji a z jeho propočtů vyplynulo, že podíl změn daní na celkovém přírůstku hladiny spotřebitelských cen byl cca 0,8 procentního bodu, přičemž z toho byl vliv spotřebních daní 0,3 procentního bodu a vliv změny DPH byl 0,5 procentního bodu. Zvýšení sazby DPH (z 5 % na 9 %) v roce 2008 se projevilo zejména u potravin a nealkoholických nápojů, dále u služeb spojených se zdravím, dopravou, veřejným stravováním, ubytováním. Dle ČSÚ byl dopad tohoto zvýšení sazby DPH na meziměsíční přírůstek indexu spotřebitelských cen cca 1,1 procentního bodu. (ČSÚ, 2010)

Co se týče spotřebních daní z tabákových výrobků, pohonných hmot a lihu, došlo k jejich navýšení v roce 2004. U tabákových výrobků docházelo k dalšímu

navyšování spotřební daně i po tomto roce. Cenový dopad těchto navyšování spotřebních daní byl úspěšně tlumen obchodní politikou výrobců a dovozců. Lze říci, že v letech 2007 a 2008 byly jedním z nejsilnějších faktorů ovlivňujících růst cenové hladiny právě rostoucí ceny tabákových výrobků, bydlení a ceny potravin. Mezi lety 2000 a 2008 vzrostly ceny tabákových výrobků skoro o 60 %, ceny alkoholických nápojů vzrostly za stejné období jen asi o 14 %.

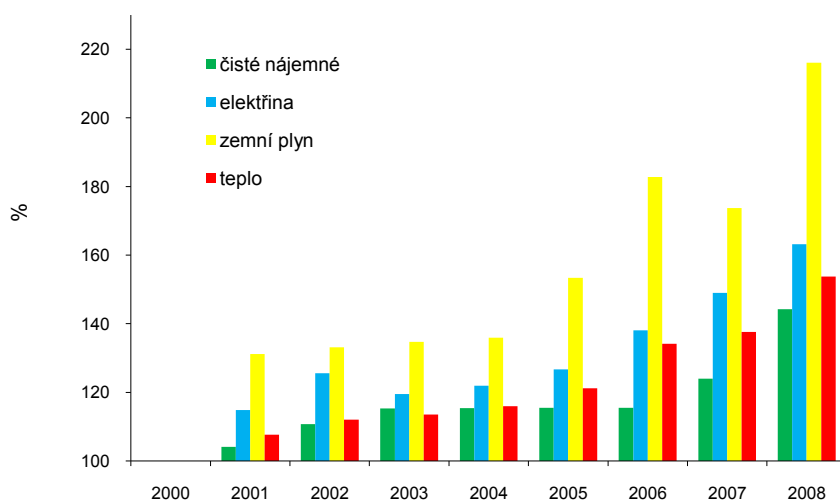
Graf č. 49: Indexy spotřebitelských cen tabákových výrobků a alkoholických nápojů (rok 2000 = 100)

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Cena bydlení měla v celém sledovaném období vyšší růst než průměrná cenová hladina, a to především vlivem postupné deregulace cen energií, nájemného, vodného, stočného a odvozu odpadu. Meziroční tempo tohoto růstu cen bylo rozdílné: od 2 % do 10 %. V roce 2008 tento růst cen kulminoval na 10,3 %.

Graf č. 50: Indexy spotřebitelských cen, rok 2000 = 100

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Za posledních sledovaných osm let se celkově zvýšily regulované ceny bydlení o 40 % až 70 %, přičemž ceny plynu rostly více než dvojnásobně. Ceny čistého nájemného se do roku 2002 zvyšovaly v závislosti na výši inflace a na koeficientu velikosti obce. Od roku 2003 chybělo legislativní ošetření deregulace, ke zvyšování regulovaného nájemného docházelo v důsledku jakési setrvačnosti z minulých let. V letech 2007 a 2008 kulminoval meziroční růst cen čistého nájemného. Ceny plynu vzrostly více než dvojnásobně, poněvadž byly upravovány téměř každé čtvrtletí. Největší růst byl v roce 2001 z důvodu růstu světových cen zemního plynu. V roce 2002 došlo naopak k významnému snížení ceny zemního plynu, a to o 8 % v dubnu a o 7 % v říjnu, čímž byl meziroční růst cen zemního plynu zpomalen. V letech 2003 a 2004 došlo celkově ke zvýšení cen zemního plynu celkem o 17 %. V roce 2006 došlo ke snížení ceny o 5,5 % a v roce 2007 o 4 %, což se nakonec projevilo jako celkový meziroční pokles cen zemního plynu o 5 %. V roce 2008 ceny zemního plynu začaly opět růst. Ceny českého zemního plynu jsou silně ovlivňovány cenami zemního trhu na světových trzích, které jsou mj. dále ovlivněny také globální ekonomickou a politickou situací ve světě. Ceny elektrické energie se za sledované období hlavně zvyšovaly, s výjimkou roku 2003, kdy došlo k jejich snížení, jak lze vidět v tabulce (Tabulka č. 9).

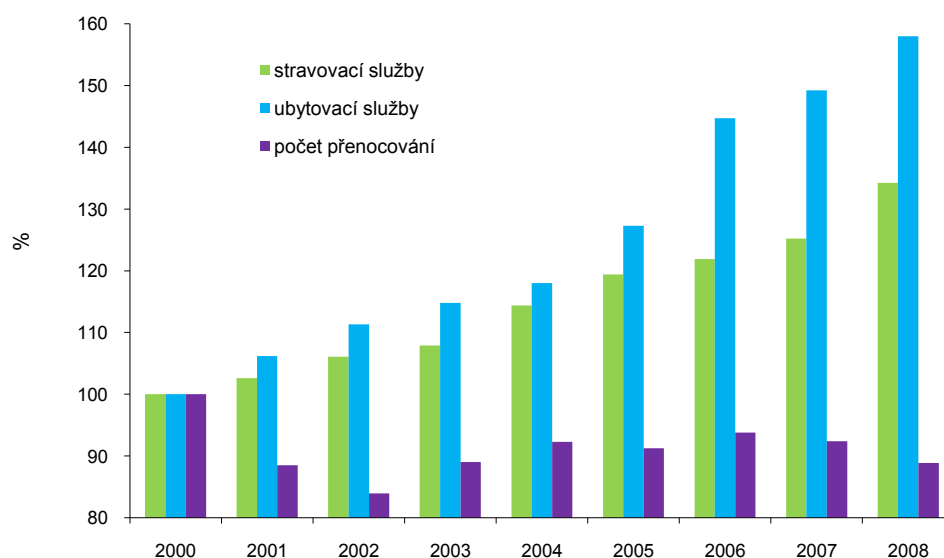
Tabulka č. 9: Indexy spotřebitelských cen, předchozí rok = 100

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Index 2008/2000
Čisté nájemné	104,1	106,3	104,2	100,1	100,1	100,0	107,3	116,2	144,2
vodné	109,9	108,2	105,5	105,0	104,4	103,5	106,6	107,9	163,9
stočné	111,9	108,4	105,4	105,8	105,9	105,6	105,6	108,6	173,5
odvoz odpadků	100,3	107,9	108,3	106,5	109,9	101,9	101,0	101,9	144,0
elektřina	114,8	109,4	95,2	102,0	104,0	109,0	107,9	109,5	163,2
plyn	131,0	101,6	101,1	101,0	112,9	119,1	95,0	124,3	216,1
teplo	107,6	104,1	101,3	102,2	104,5	110,7	102,6	111,7	153,8

Zdroj: ČSÚ, 2010

Ceny tepla na otop a ohřev vody rostly nejpomaleji v letech 2003, 2004 a 2007. Naopak nejvýrazněji rostly tyto ceny v roce 2008. Ceny veškerých energií byly regulovány, přičemž v letech 2006 – 2007 podléhala regulaci pouze distribuce elektřiny a plynu. Lze říci, že po cenách plynu byl zaznamenán nejrychlejší růst u cen vodného a stočného. Tyto ceny rostly každoročně, tempo jejich růstu se v období 2001 – 2006 zpomalovalo, od roku 2007 docházelo k jeho zrychlování. Růst cen stočného byl za sledované období hned po plynu druhý největší růst cen v rámci položek „bydlení“. Co se týče oddílu „zdraví“, tak většina zboží a služeb byla administrativně ovlivňována usměrňováním při tvorbě cen. Týká se to především léků, ačkoliv v posledních letech byly některé druhy léků z této cenové regulace vyňaty. Ceny léků a doplatky za léky v jednotlivých sledovaných letech rostly. Největší vliv na tento růst cen však měly především změny v roce 2008, v rámci kterých došlo ke zvýšení DPH u léků (a jiných zdravotnických výrobků) z 5 % na 9 % a ke zavedení regulačních poplatků v českém zdravotnictví. Ceny stravovacích a ubytovacích služeb byly ovlivněny především tržními vlivy. Nicméně administrativní vlivy zde byly také uplatňovány, a to zvýšení sazby DPH z 5 % na 19 % u jídel a nápojů v restauracích v roce 2004 a zvýšení sazby DPH z 5 % na 9 % u ubytovacích služeb a u školních jídelen v roce 2008. Ke stejnému zvýšení sazeb DPH došlo v roce 2008 u cen potravin, což se samozřejmě dále promítlo do cen jídel v restauracích. V roce 2006 došlo ke změně dotačního systému ubytování na vysokoškolských kolejích, což mělo vliv na ceny ubytovacích služeb. Za sledované období let 2000 – 2008 došlo k růstu cen stravovacích služeb o 34 % a k růstu cen ubytovacích služeb o 58 %. (ČSÚ, 2010)

Graf č. 51: Indexy spotřebitelských cen, indexy počtu přenocování (rok 2000 = 100)

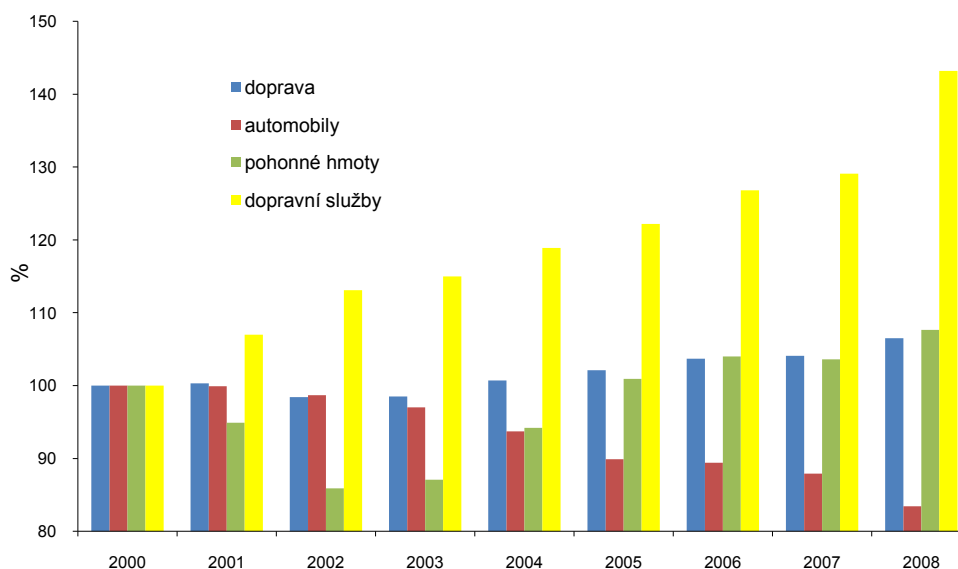

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Ceny v dopravě byly též ovlivněny zároveň tržními i administrativními vlivy. Tržní vývoj měl vliv především na ceny pohonných hmot, dopravních prostředků, jejich servisu a náhradních dílů. Většina cen dopravních služeb podléhá věcnému usměrňování cen nebo o nich rozhodují místní orgány státní správy – příkladem může být městská hromadná doprava. Ve sledovaném období rostly ceny dopravních služeb o 43 % (ceny kolejové osobní dopravy rostly o 55 %, silniční osobní dopravy o 43 %, letecké dopravy o 25 %). Ceny pohonných hmot se za sledované období let 2000 – 2008 zvýšily o 7,6 %. Zde je však nutné zdůraznit fakt, že ceny pohonných hmot se výrazně zvýšily mezi lety 1999 a 2000, a to o 25 %, v dalších letech klesaly a zase na úroveň roku 2000 se dostaly až v roce 2005. Světové ceny ropy měly do roku 2004 velmi podobný vývoj. Od roku 2005 rostly spotřebitelské ceny méně výrazně - neodrážel se v nich výrazný růst světových cen ropy. Důvodem byly vlivy ze strany kurzu dolaru, konkurence na trhu s pohonnými hmotami a světová hospodářská krize posledních dvou sledovaných let.

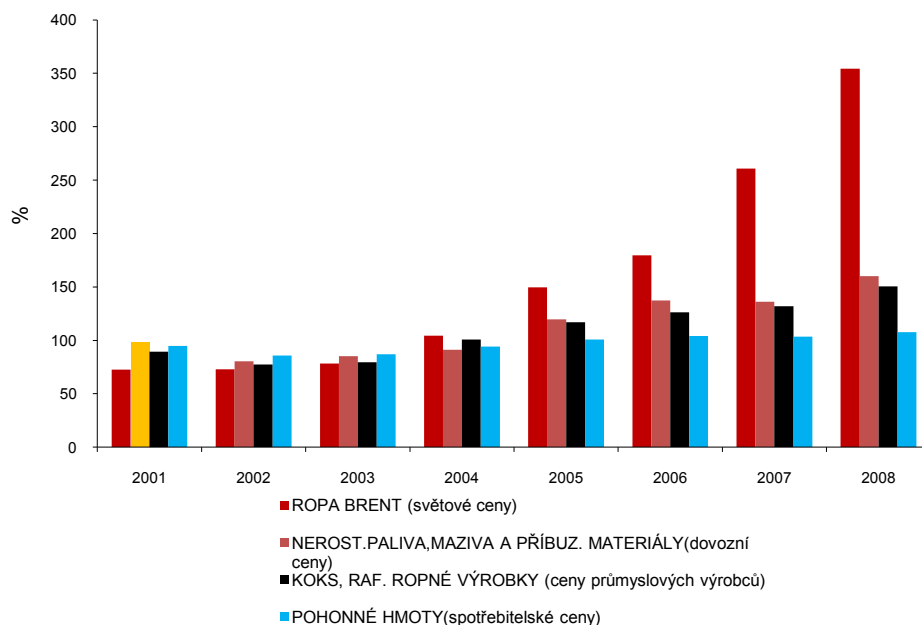
Graf č. 52: Indexy spotřebitelských cen (rok 2000 = 100)

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Hospodářská krize měla silný vliv také na automobilový průmysl. To se projevilo poklesem cen automobilů ve sledovaném období let 2000 – 2008 o 17 %.

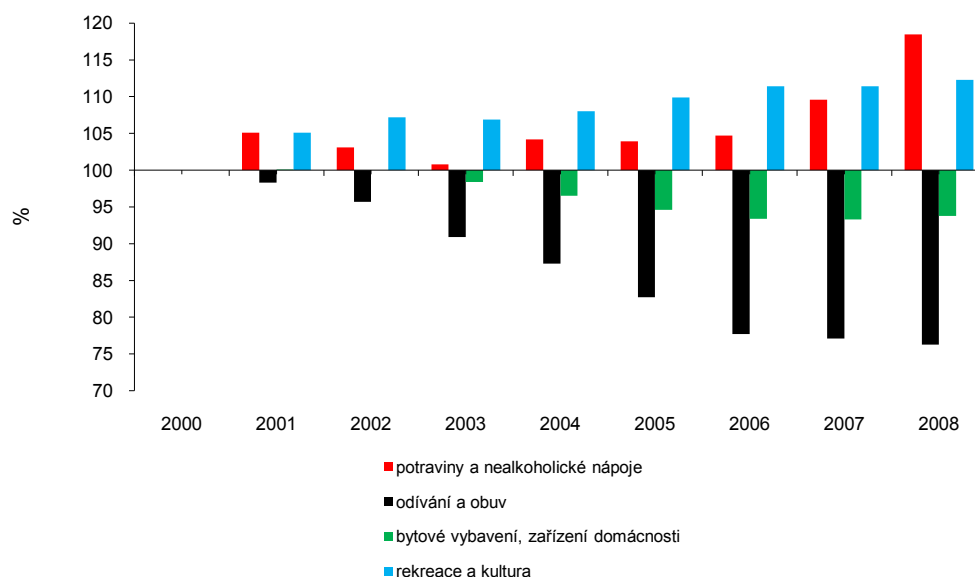
Graf č. 53: Cenové indexy, rok 2000=100

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Ceny potravin, nealkoholických nápojů, rekreace a kultury ovlivňovaly tržní ceny směrem vzhůru. Ceny odívání, obuvi, bytového vybavení a zařízení domácností působily směrem dolů. – viz Graf č. 54.

Graf č. 54: Indexy spotřebitelských cen (rok 2000=100)

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Ceny potravin a nealkoholických nápojů se za sledované období let 2000 – 2008 zvýšily o 18,5 %, přičemž meziroční vývoj těchto cen byl dosti odlišný (viz Tabulka č. 8), což významně ovlivňovalo celkovou hladinu spotřebitelských cen. Nejvíce se to týkalo let 2003 a 2008, kdy byla inflace minimální a maximální. V roce 2003 ceny potravin a nealka poklesly meziročně o cca 2 %, v roce 2008 pak vzrostly o cca 8 %. Lze říci, že největší podíl na růstu cen potravin zejména v posledních třech sledovaných letech měly ceny pečárenských výrobků a obilovin. Na konci roku 2007 a v roce 2008 zrychlil růst cen mléka, sýrů, vajec, olejů a tuků. Ceny masa rostly nejvíce v roce 2001 a v dalším sledovaném období se jejich růst zastavil.

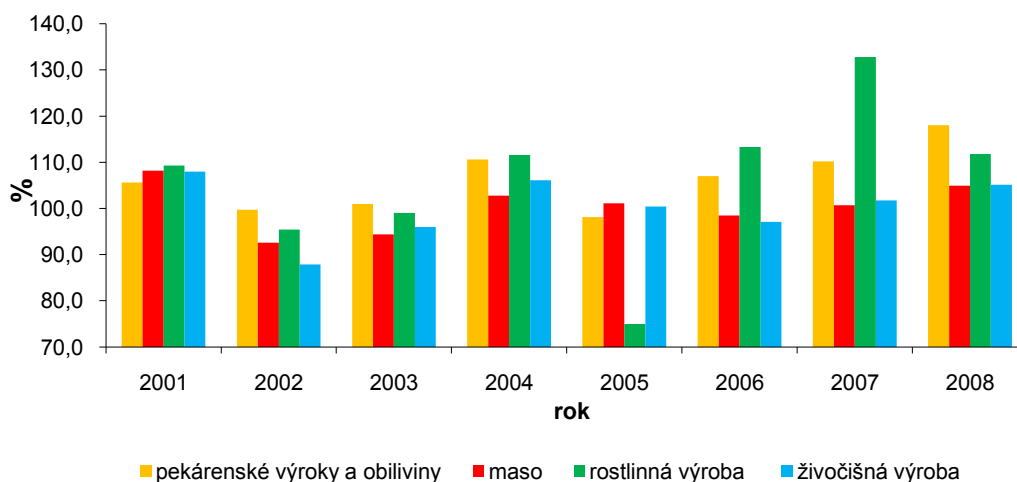
Tabulka č. 10: Indexy spotřebitelských cen, předchozí rok=100

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Index 2008/2000
Pekárenské výrobky, obiloviny	105,6	99,7	101,0	110,6	98,1	107,0	110,2	118,0	160,7
maso	108,2	92,6	94,4	102,8	101,1	98,5	100,7	104,9	102,3
Mléko, sýry, vejce	102,8	100,0	97,1	103,9	100,6	99,1	106,2	111,6	122,5
Oleje a tuky	102,3	101,7	99,0	104,1	100,3	96,9	104,4	114,2	124,3
Ovoce	113,2	97,3	101,5	102,5	101,4	93,8	107,9	105,9	124,5
Zelenina	101,4	105,7	97,5	95,1	90,6	117,4	105,5	93,7	104,6

Zdroj: ČSÚ, 2010

Lze říci, že vývoj spotřebitelských cen potravin a nealkoholických nápojů byl za sledované období v souladu s vývojem cen v zemědělské výrobě. Je to dobře vidět u vývoje cen v rostlinné výrobě, která je přímo ovlivněná růstem cen obilovin a vývojem spotřebitelských cen pekárenských výrobků. U cen živočišných výrobků nebyly zaznamenány podobně jako u ceny masa takřka žádné významné výkyvy.

Graf č. 55: Indexy spotřebitelských cen, indexy cen v zemědělské výrobě (předchozí rok = 100)

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

U položek oddílu rekreace a kultura byl za sledované období zaznamenán diferencovaný vývoj. V průměru ceny v tomto oddílu rostly za sledované období 2000 – 2008 o cca 12 %. Nejrychleji rostly ceny rekreace a kultury – zvýšily se až o 48 %. Naopak k poklesu došlo u audiovizuálních a fotografických zařízení a zařízení

na zpracovávání dat – pokles o 47 %. Růst cenové hladiny byl ovlivněn nejsilněji cenami bydlení.

Rozklady meziročních přírůstků indexů spotřebitelských cen vyjadřují vliv jednotlivých sledovaných oddílů spotřebního koše na zvýšení celkové cenové hladiny v procentních bodech. V celém analyzovaném období let 2000 – 2008 se na růstu cenové hladiny podílely nejsilněji ceny bydlení, dokonce i v letech 2003 a 2006, kdy nedocházelo ke změně cen čistého nájemného. V tabulce (Tabulka č. 9) je dobře vidět růst cen energií a čistého nájemného. Velmi variabilní vliv na cenovou hladinu měly ceny potravin a zčásti ceny dopravy v důsledku změn v cenách pohonných hmot. Další sledované oddíly spotřebního koše měly ve sledovaném období let 2000 – 2008 takřka rovnoměrný vliv na růst cenové hladiny – výkyvy směrem vzhůru byly vždy způsobeny změnou daní, což je dobře vidět právě v roce 2008. (ČSÚ, 2010)

Tabulka č. 11: Rozklad meziročních přírůstků spotřebitelských cen v procentních bodech

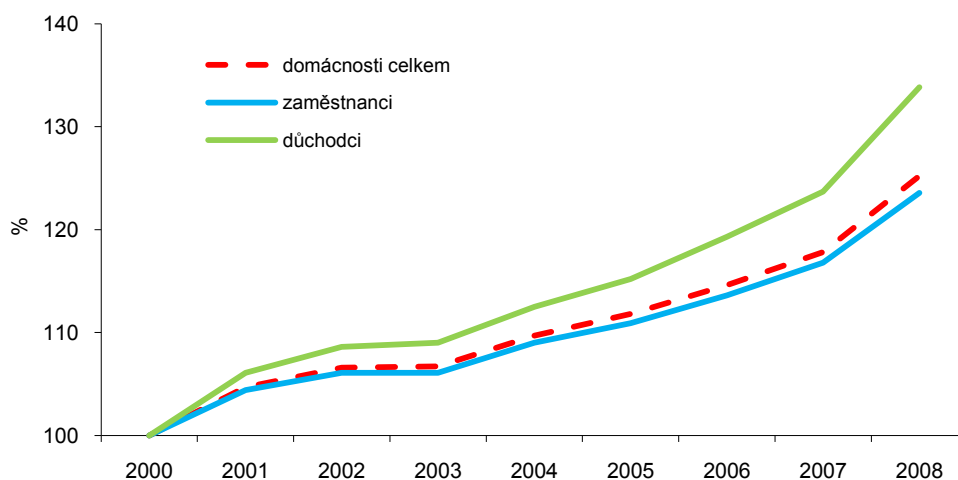
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Úhrn	4,7	1,8	0,1	2,8	1,9	2,5	2,8	6,3
potraviny, nealkoholické nápoje	1,0	-0,4	-0,4	0,6	-0,1	0,2	0,8	1,3
alkoholické nápoje, tabák	0,3	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,8	0,9
odívání a obuv	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2	-0,3	0,0	-0,1
bydlení, voda, energie, paliva	2,4	1,6	0,5	1,0	1,1	1,7	0,8	2,6
bytové vybavení, zařízení domácnosti	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	0,0	0,0
zdraví	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,6
doprava	0,0	-0,2	0,0	0,2	0,1	0,2	0,0	0,3
pošty a telekomunikace	0,1	1,1	-0,1	0,3	0,2	0,2	0,0	-0,1
rekreace, kultura, sport	0,5	0,2	0,0	0,1	0,2	0,1	0,0	0,1
vzdělání	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
stravovací a ubytovací služby	0,2	0,2	0,1	0,4	0,4	0,2	0,2	0,4
ostatní zboží a služby	0,2	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,3

Zdroj: ČSÚ, 2010

Lze konstatovat, že za sledované období let 2000 – 2008 se vývoj spotřebitelských cen projevilo zvýšením indexů spotřebitelských cen, tj. zvýšením životních nákladů u domácností zaměstnanců o 23,6 % a u domácností důchodců dokonce o 33,8 % (rok 2000=100). V celém sledovaném období došlo u indexu spotřebitelských cen domácností důchodců k rychlejšímu růstu než u domácností zaměstnanců, což bylo ovlivněno zejména cenami v oddíle bydlení, protože výrazné zvýšení těchto cen bylo umocněno ještě vyšší vahou ve spotřebním koši u domácností důchodců. Vyšší růst indexu spotřebitelských cen byl způsoben také cenami v oddíle zdraví v důsledku zavedení regulačních zdravotnických poplatků v roce 2008. Dále se u domácností důchodců v první polovině sledovaného období promítl růst cen v oddíle pošty a telekomunikace, a to zejména vlivem paušálního poplatku za pevnou linku. V druhé polovině sledovaného období se u domácností důchodců projevilo velmi málo snížení cen mobilních sítí. Vyšší podíl výdajů za veřejnou dopravu, kde rostly ceny velmi výrazně, se také projevilo růstem indexu spotřebitelských cen u domácností důchodců. V důsledku nižší váhy audiovizuálních a fotografických zařízení a zařízení pro zpracování dat, jejichž ceny významně klesaly, rostly u důchodců indexy spotřebitelských cen v oddíle rekreace a kultura výrazněji, než tomu bylo u domácností zaměstnanců. V oddíle ostatní zboží a služby působilo na důchodce nejvíce zvýšení cen sociálních služeb.

Na zmírnění růstu indexu spotřebitelských cen u důchodců působily ceny potravin, které ve sledovaném období let 2000 – 2008 patřily k cenově podprůměrně rostoucím položkám sledovaného spotřebního koše a jejich váha byla u domácností důchodců mnohem výraznější, než tomu bylo u domácností zaměstnanců. Ceny alkoholických nápojů a tabáku ovlivnily indexy spotřebitelských cen důchodců méně výrazně než u zaměstnanců. (ČSÚ, 2010)

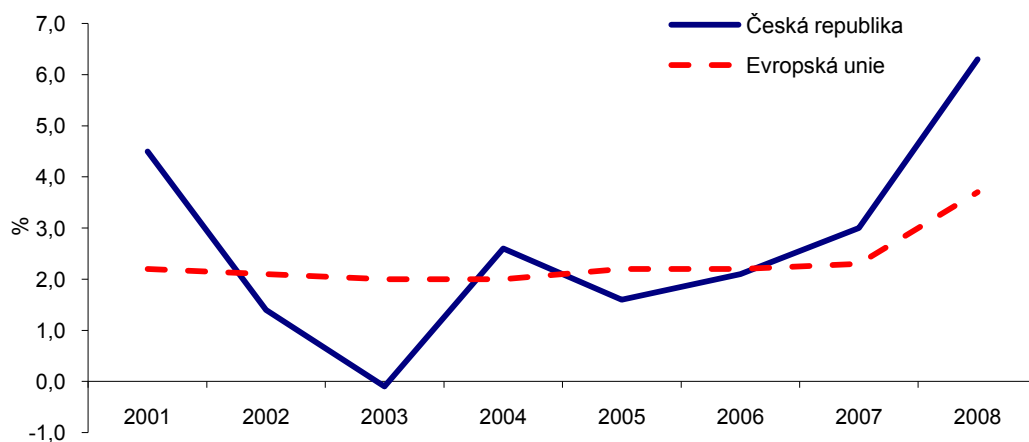
Graf č. 56: Indexy spotřebitelských cen (rok 2000=100)

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Harmonizovaný index spotřebitelských cen ve sledovaném období let 2000 – 2008 takřka kopíroval národní index spotřebitelských cen. V porovnání s Evropskou unií byl výrazně vyšší v letech 2001 a 2008, naopak výrazně nižší v roce 2003. Na základě dat ČSÚ lze konstatovat, že cenové výkyvy v letech 2001 a 2008 se týkaly kromě České republiky také dalších nových členských zemí, přičemž cenový vývoj u původní EU15 byl takřka vyrovnaný. V roce 2008 však došlo u všech zemí ke zrychlení cenového růstu – u jednotlivých zemí v různé míře.

Graf č. 57: Průměrná roční změna harmonizovaného indexu spotřebitelských cen

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

5.1.6. Zkoumání závislostí mezi vybranými makroekonomickými ukazateli a determinantami spotřeby obyvatelstva

Předmětem následující analýzy je zkoumání vzájemného vztahu mezi vývojem ekonomiky, příjmem jednotlivců a jejich výdaji na potraviny respektive jednotlivé druhy potravin. Analýza v tomto ohledu se opírá o výsledky elasticit charakterizujících vzájemný vztah mezi českým HDP, průměrným příjmem na obyvatele a mezi příjmem na obyvatele a HDP ve vztahu k celkovým výdajům na potraviny a spotřebě jednotlivých potravinových položek. V tomto ohledu jsou HDP, výdaje na potraviny a příjem analyzovány ve stálých cenách r. 2000 za použití standardní metodiky ČSÚ a dále objem samotné spotřeby je sledován dle charakteru dané potraviny buď v hmotnostních nebo v objemových jednotkách (kg, litry, ks.).

Obecně lze říci, že HDP ČR se během posledních dvou desítek let výrazně navýšil. Jeho nominální hodnota vzrostla z cca 1,5 bil. (v roce 1995) Kč na téměř 3,7 bil. Kč (r. 2010). Tento růst je na první pohled velmi výrazný, přičemž k tomuto růstu docházelo také vlivem inflace, která byla v ČR zejména v devadesátých letech 20. století nezanedbatelná. Pokud je tato hodnota HDP očištěna standardním deflátorem, pak HDP ČR vykazuje v cenách r. 2000 nárůst hodnoty z 2,1 bil. Kč (r. 1996) na hodnotu 3,7 bil. Kč (r. 2010), což je nárůst o 76,19 %, a to je mnohem méně v porovnání s nárůstem HDP ČR v nominálním vyjádření (146,67 %).

Růst HDP (tj. růst výkonu národní ekonomiky ČR) položil základy růstu příjmu populace v ČR. Průměrná mzda v České republice se ve sledovaném období navýšila z 10 tis. Kč v roce 1996 na 23 tis. Kč v roce 2010 v nominálním vyjádření, tj. jedná se o nárůst o 144,9 %. V reálných hodnotách byl tento růst o něco nižší, přibližně z hodnoty 12,5 tis. Kč v roce 1996 na hodnotu 19,3 tis. Kč v roce 2010, což v relativním vyjádření představuje nárůst o 54,4 %.

Růst mezd, ke kterému v posledních letech v ČR došlo, měl velmi výrazný vliv na formování struktury spotřeby. Obecně česká společnost, ačkoliv to není mnoha lidmi takto vnímáno, je společností relativně bohatou. Hodnota HDP na obyvatele v nominálním vyjádření převyšuje částku cca 350 tis. Kč, což znamená cca 20,59 USD. V paritě kupní síly dokonce HDP ČR v roce 2010 dosahovalo hodnoty cca 25 600 USD na obyvatele, což řadí Českou republiku do společnosti padesáti nejvyspělejších států světa.

Česká společnost v posledních letech prošla velmi výraznými změnami. Změnil se hodnotový, ekonomický, sociální a morální žebříček obyvatel. Spolu s tím, jak rostla životní úroveň, přetvářely se i spotřební zvyklosti obyvatel. Přičemž v tomto ohledu

Ize uplatnit dokonce tezi vycházející z aplikace Tornquistovy funkce (Tvrdoň, 2006). V tomto ohledu je vhodné poznamenat, že lidé se při své spotřebě řídí koncepcí maximalizace užitku ve vztahu k nákupu statků a na druhou stranu ve vztahu k finančním výdajům za tyto statky vynaloženým. Jak roste kupní síla obyvatelstva, tak roste potenciál lidí kupovat čím dál tím větší objemy zboží a služeb. Lidé se za posledních patnáct let naučili zboží a služby, které jsou jim na trhu poskytovány, nakupovat a spotřebovávat ve stále se zvětšující míře. Nicméně toto se netýká některých specifických položek, mezi něž právě patří potraviny, kde lze s úspěchem uplatnit výše zmíněnou Tornquistovou funkci. Vzhledem k tomu, že česká společnost je společností vyspělou, kde v zásadě 99 % populace netrpí specifickým ani chronickým hladem (Kuna, 2010), lze říci, že růst příjmů se jen v omezené míře promítá do růstu poptávky po potravinách. Růst příjmů se v tomto případě projevuje tím, že se mění struktura spotřeby potravin od méně kvalitních ke kvalitním a od spotřeby konvenčně vyráběných potravin ke spotřebě biopotravin (Brožová, 2008).

To, že dochází k určitým specifickým změnám ve spotřebním chování obyvatel, které je plně v souladu s výše uvedenými předpoklady, potvrzuje i následující Tabulka č. 12.

Tabulka č. 12: Struktura čistých peněžních vydání domácností v České republice (v %)

	1989	1991	1993	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007	2009	09/89
Potraviny, nápoje a veřejné stravování	33,9	35,5	32,5	31,8	29,6	27,0	26,8	25,3	24,4	22,3	22,3	0,66
Průmyslové zboží	39,7	37,4	35,5	35,5	34,9	33,2	32,6	32,0	31,2	30,0	29,2	0,74
Služby	17,8	19,5	22,7	23,9	26,3	29,0	30,0	32,0	32,6	31,6	34,0	1,91
Platby a jiné výdaje	8,6	7,6	9,3	8,8	9,2	10,8	10,6	10,7	11,8	16,1	14,5	1,69

Zdroj: ČSÚ, 2010

Z tabulky (Tabulka č. 12) vyplývá, že co do struktury čistých peněžních vydání domácností v ČR došlo za sledované období 1989 – 2009 k několika významným změnám. Zatímco u podílu vydání za potraviny, nápoje a veřejné stravování na celkových čistých peněžních výdajích lze zaznamenat pokles z 33,9 % v roce 1989 na 22,3 % v roce 2009 a u podílu vydání za průmyslové zboží na celkových čistých

peněžních výdajích lze zaznamenat též pokles (z 39,7 % v roce 1989 na 29,2 % v roce 2009); naopak u vydání za služby, platby a jiné výdaje došlo k nárůstu podílu výdajů na celkových čistých peněžních vydáních (u služeb o 16 procentních bodů, u plateb a jiných výdajů nárůst o 6 procentních bodů).

Je tedy vidět, že se česká společnost za období posledních dvacet let přiblížila vyspělým zemím světa, o čemž svědčí v čase se zvyšující výdaje za služby (lze hovořit o výdajích za určitý životní nadstandard) a naopak snižující se výdaje za potraviny (tj. statek nezbytný, jehož spotřeba se s rostoucím příjmem spotřebitele tolik nezvyšuje; poptávka po potravinách vykazuje nižší pružnost).

V tomto ohledu je důležité poznamenat, že trvale se snižující podíl výdajů zejména na potraviny není způsoben tím, že by lidé více spořili, nebo že by redukovali svou spotřebu, ale je to způsobeno tím, že konzumní kapacity jednotlivce (myšleno konzumní kapacita potravin) je omezená. V tomto se naplňuje koncept výše zmíněné Tornquistovy křivky, který je typický pro spotřebu potravinářských produktů, které jsou specifické tím, že na rozdíl od produktů ostatních sektorů vyrábějících konzumní produkty, kde spotřebitel může být ovlivňován reklamou, společenských tlakem či osobním chtíčem (individuální poptávkou) k téměř neomezené spotřebě (např. jeden automobil na pondělí, druhý na úterý, třetí na středu – spotřebitel je omezen pouze vlastní kupní silou a velikostí disponibilních parkovacích ploch), v případě spotřeby potravin je jednotlivec determinován do značné míry (až na určité výjimky) fyziologickou kapacitou. Průměrná kalorická spotřeba na obyvatele a den je ve vyspělých zemích cca 3 300 kcal/os./den. (Smutka a kol., 2011)

Pokles podílu výdajů na potraviny na celkových výdajích spotřebitelů v ČR není dán tím, že by spotřebitelé v reálu až tolik redukovali objem spotřeby potravin, ale je primárně dán nižším tempem růstu výdajů na potraviny v porovnání s výdaji na některé další položky spotřeby. V tomto ohledu je např. vidět, že jen v nominálním vyjádření se např. v letech 1995 – 2009 výdaje na potraviny zvýšily o 58 %, což značí, že výdaje reálně rostou, avšak tempo růstu jejich hodnoty je výrazně nižší v porovnání s výdaji u jiných sledovaných položek - Pošta a komunikace, Zdraví, Vzdělávání a další (viz Tabulka č. 13).

Tabulka č. 13: Výdaje na konečnou spotřebu domácností podle účelu - národní pojetí (ceny roku 2000) (v mil. Kč)

COICOP	1995	1999	2001	2003	2005	2007	2009	09/95
1000 POTRAVINY, NEALKOHOLICKÉ NÁPOJE	162718	211089	221983	223240	228594	245580	256583	1,58
2000 ALKOHOLICKÉ NÁPOJE, TABÁK	113253	101361	93449	99443	100908	104271	101934	0,90
3000 ODÍVÁNÍ A OBUV	54982	62891	69564	78099	86653	95656	101025	1,84
4000 BYDLENÍ, VODA, ENERGIE, PALIVA	272042	241780	241170	259023	272325	276298	276972	1,02
5000 BYTOVÉ VYBAVENÍ, ZAŘÍZENÍ DOMÁCNOSTÍ	65003	69141	69832	76880	84220	99971	98049	1,51
6000 ZDRAVÍ	5751	11564	16165	16410	19137	25190	27324	4,75
7000 DOPRAVA	102994	117907	122033	137270	159913	188088	206969	2,01
8000 POŠTY A TELEKOMUNIKACE	4533	17858	35295	56314	56510	66489	75234	16,60
9000 REKREACE, KULTURA A SPORT	138955	131583	133457	147822	158586	171638	178752	1,29
10000 VZDĚLÁVÁNÍ	3666	4650	4721	6019	9242	10128	12381	3,38
11000 STRAVOVACÍ, UBYTOVACÍ SLUŽBY	51263	52503	60170	59140	57174	61421	66495	1,30
12000 OSTATNÍ ZBOŽÍ A SLUŽBY	57272	99417	93489	102668	100314	128970	123305	2,15
CELKEM	991628	1120296	1161328	1258158	1327217	1462349	1509285	1,52

Zdroj: ČSÚ, 2010

V tabulce (Tabulka č. 13) lze vidět vývoj výdajů na konečnou spotřebu domácností dle účelu v národním pojetí (ceny r. 2000). Kromě výdajů na alkohol a tabák, kde lze sledovat mírný pokles ve vývoji výdajů z 113 253 mil Kč v roce 1995 na 101 934 mil. Kč v roce 2009 (tj. relativní pokles o 10 %), všechny ostatní výdaje sledované v rámci klasifikace COICOP za sledované období rostly. Nejvýznamnější růst výdajů lze zaznamenat u položky Pošty a komunikace, kde došlo až k šestnáctinásobnému nárůstu.

Elasticita výdajů spotřebitele ve vztahu k příjmům a HDP v ČR

Z výše uvedeného textu, v němž je popisována problematika růstu hodnoty a struktury individuálních výdajů na spotřebu zboží a služeb, tedy vyplývá, že navzdory rostoucí hodnotě výdajů na potraviny se jejich podíl na celkové hodnotě

spotřebního koše průměrného spotřebitele v ČR dlouhodobě snižuje. Tento trend je ještě mnohem více vidět, pakliže se na výsledky vývoje hodnoty spotřebních výdajů aplikuje teorie elasticity, a to konkrétní výpočet elasticity výdajů na spotřebu ve vztahu k vývoji HDP ČR a vývoji průměrného příjmu (mezd) v ČR.

Z následující tabulky (Tabulka č. 14) vyplývá, že jak ve vztahu k vývoji HDP, tak ve vztahu k vývoji průměrných mezd v rámci národního hospodářství ČR mají výdaje na potraviny výrazně nižší elasticitu v porovnání s většinou ostatních výdajových položek.

Tabulka č. 14: Elasticita výdajů spotřebitele ve vztahu k příjmům a HDP v ČR v %

Sloupec A: Pružnosti výdajů (výdaje na konečnou spotřebu domácností podle účelu - národní pojetí (ceny roku 2000)) ve vztahu k příjmům (průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnanců v národním hospodářství ČR (bez podlim. ek. subjektů) podle odvětví) za období 1996 – 2009

Sloupec B: Pružnosti výdajů (výdaje na konečnou spotřebu domácností podle účelu - národní pojetí (ceny roku 2000)) ve vztahu k HDP (růst HDP v % (stálé ceny)) v ČR v letech 1996 - 2009

	A	B
1000 POTRAVINY, NEALKOHOLICKÉ NÁPOJE	0,776650672	0,789634
1100 Potraviny	0,727671475	0,818697
1200 Nealkoholické nápoje	1,376239889	1,69133
2000 ALKOHOLICKÉ NÁPOJE, TABÁK	0,684661861	0,844789
2100 Alkoholické nápoje	0,540742421	0,563437
2200 Tabák	0,962859472	1,212815
2300 Narkotika	-	-
3000 ODÍVÁNÍ A OBUV	1,389441754	1,490314
3100 Odívání	1,130901127	1,229328
3200 Obuv včetně oprav a půjčování	1,878951873	1,981318
4000 BYDLENÍ, VODA, ENERGIE, PALIVA	0,537156947	0,52451
4100 Nájemné z bytu	1,480661643	1,710698
4200 Imputované nájemné	0,668166608	0,782476
4300 Běžná údržba a opravy bytu	4,076119272	4,613901
4400 Ostatní služby souv.s bytem	0,834147462	1,022186
4500 Elektřina, teplo, plyn, paliva	0,85686202	1,053935
5000 BYTOVÉ VYBAVENÍ, ZAŘÍZENÍ DOMÁCNOSTÍ	0,822734299	1,052833
5100 Nábytek, zařízení, koberce, podlahové krytiny	1,173457129	1,421139
5200 Bytový textil	0,849839156	1,037152
5300 Přístroje a spotřebiče pro domácnost vč. oprav	1,817369978	2,290633
5400 Stolní, kuchyňské potřeby pro domácnost	1,150422885	1,446068
5500 Náradí a různé potřeby pro dům a zahradu	2,370073941	2,742595
5600 Zboží a služby pro běžnou údržbu domácnosti	1,249298378	1,569201

6000 ZDRAVÍ	2,588300533	3,041208
6100 Léčiva a zdravotnické prostředky	2,646273551	2,741297
6200 Ambulantní zdravotní péče	3,665458183	4,438055
6300 Ústavní zdravotní péče	2,428924387	2,953545
7000 DOPRAVA	1,033408629	1,264927
7100 Nákup osobních dopravních prostředků	1,616335695	1,949987
7200 Provoz osobních dopravních prostředků	1,100160258	1,421277
7300 Dopravní služby	1,604408484	1,990678
8000 POŠTY A TELEKOMUNIKACE	4,555447909	5,265179
8100 Poštovní služby	4,259378214	-
8200 Telefonní a telefaxové zařízení	5,846899312	7,104712
8300 Telefonické a telefaxové služby	4,937441557	5,643017
9000 REKREACE, KULTURA A SPORT	1,013663062	1,177721
9100 Zařízení a vybavení audio-video	3,555475479	4,182396
9200 Ostatní výrobky pro rekreaci kulturu	8,062965534	9,074051
9300 Ostatní rekreační vybavení, květiny, zahrada, domácí zvířata	1,222220355	1,526001
9400 Rekreační a kulturní služby	1,090475164	1,326983
9500 Noviny, knihy a papírenské zboží	1,808505583	1,933842
9600 Dovolená s komplex. službami	1,131428968	1,326469
10000 VZDĚLÁVÁNÍ	2,245016277	2,580769
10100 Předškolní a základní vzdělávání	3,588417552	4,472173
10200 Střední vzdělávání	0,795642901	-
10300 Pomaturitní a nástavbové studium	9,572506481	11,422
10400 Vyšší a vysokoškolské vzdělávání	4,415995598	4,263039
10500 Vzdělávání nedefinované stupněm	3,456465538	3,908169
11000 STRAVOVACÍ, UBYTOVACÍ SLUŽBY	1,126357082	1,321261
11100 Stravovací služby	1,377647501	1,519016
11200 Ubytovací služby	2,817475206	3,37659
12000 OSTATNÍ ZBOŽÍ A SLUŽBY	1,660103201	2,061564
12100 Osobní péče	1,081378928	1,331572
12200 Prostituce	3,933574214	4,65753
12300 Osobní potřeby a doplňky jinde neuvedené	1,024751962	1,321642
12400 Sociální péče	4,192385883	5,174452
12500 Pojištění	3,438676097	4,054098
12610 FISIM	4,259524115	5,664768
12620 Finanční služby jinde neuvedené	1,470428127	1,296694
12700 Ostatní služby jinde neuvedené	2,34117129	3,146078
CELKEM	0,838668604	0,879806

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní zpracování

Z výše uvedené tabulky (Tabulka č. 14) vyplývá, že reálné výdaje na potraviny se v letech 1996 – 2009 ve vztahu k růstu reálné hodnoty HDP a reálné hodnoty mezd (obojí ve stálých cenách r. 2000) chovaly výrazně neelasticky.

V průměru na jednocentní změnu hodnoty HDP, resp. průměrné mzdy, připadala 0,77 - 0,79 procentní změna výdajů na potravinářské produkty. Z toho vyplývá, že výdaje na potraviny ve vztahu k příjmům se chovají neelasticky. Nižší míru elasticity, než mají potraviny, lze v praxi najít pouze u výdajů na některé specifické produkty, jako jsou např. výdaje na alkoholické nápoje a bydlení. Obě tyto položky ve sledovaných letech představovaly výrazné specifikum. V tomto případě je vhodné zdůraznit zejména položku bydlení, která v jiných vyspělých státech představuje výraznou nákladovou položku v rámci spotřebitelského koše, nicméně v případě ČR ve sledovaných letech byla tato položka výrazně ovlivněna regulací trhu s nájmem bydlení. V případě alkoholu lze konstatovat, že zde existuje české specifikum, které spočívá v extrémně vysoké spotřebě piva, které je de facto „národním nápojem“ a ve sledovaných letech se jeho ceny držely na relativně nízké úrovni vlivem obrovské konkurence na vnitřním trhu a vlivem specifického postavení tohoto nápoje v rámci českého trhu.

Získaná data tedy podporují tezi, že v současné době růst příjmu již nestimuluje přímo růst spotřeby potravin. Toto je potvrzeno zápornou elasticitou anebo nízkou hodnotou elasticity (nepružná elasticita) v případě produktů s nižší mírou přidané hodnoty a vysokým zastoupením v rámci celkového objemu konzumované hmoty. Na druhou stranu z výše uvedených tabulek vyplývá, že pokud je hodnota elasticity vyjadřující vztah mezi růstem příjmu a spotřebou vysoká (pružná elasticita), jedná se o komodity, které jsou charakteristické vyšší kvalitou, vyššími kilogramovými cenami a jsou to zpravidla položky, které rozšiřují pestrost spotřebního koše. To demonstruje rozložení elasticit zejména v případě ovoce a zeleniny.

Elasticita objemové spotřeby ve vztahu k příjmům v ČR

Na základě tabulky v Příloze č. 1 lze říci, že v dlouhodobém časovém horizontu (období let 2000 – 2009) kladnou nízkou elasticitou ve vztahu k příjmu je charakteristická objemová spotřeba těchto produktů: chléb, pšeničné pečivo, trvanlivé pečivo, hovězí maso, ryby. (viz Příloha č. 1)

Naopak vysokou hodnotu kladné elasticity vyjadřující vztah mezi příjmem a objemovou spotřebou potravin lze u běžného konzumenta najít v případě následujících položek: těstoviny, telecí maso, skopové, kozí, koňské maso, zvěřina, sýry, ovoce mírného pásma, jižní ovoce (s výjimkou banánů), ořechy, okurky, rajčata, papriky, kedlubny, hlávkový salát, melouny, fazole, houby, hrách, kakaové

boby, kakaové výrobky, cukrářské výrobky, včelí med, nealkoholické nápoje. (viz Příloha č. 1)

Dlouhodobě zápornou elasticitu ve vztahu k příjmu vykazují: tučné maso, vepřové maso, vnitřnosti, králičí maso, kravské mléko, kozí mléko, mléčné konzervy, vejce, sádlo, pokrmové tuky, lesní plody, banány, okurky nakládačky, zelí, kapusta, květák, cibule, česnek, špenát, mrkev, petržel, celer, zelený hrášek, čočka, brambory, cukr, nečokoládové cukrovinky, čaj, zrnková káva. (viz Příloha č. 1)

Tato zjištění vyplývající z distribuce jednotlivých hodnot elasticit v případě vybraných potravinových produktů poukazují na to, že klasické potraviny, které tvoří páteř spotřeby, již v případě ekonomicky vyspělé společnosti nereagují na růst příjmů růstem vlastního objemu spotřeby, ale naopak – jejich objemová spotřeba je na růst příjmů relativně necitlivá, v některých případech dokonce růst příjmu jednotlivce vede k poklesu spotřeby a nahrazení těchto produktů produkty s vyšší mírou užitku pro spotřebitele. Toto se ukazuje např. u produktů, jako jsou: cukr, brambory, zelí, kapusta, květák, sádlo, vejce, mléko, vepřové maso. U všech těchto komodit je vidět, že spotřebitel je již v zásadě nasycen a růst příjmů není v tomto případě konvertován do růstu vyššího objemu spotřeby.

Naopak výsledky zpracovaných analýz poukazují na skutečnost, že pokud dochází ke změnám ve spotřebě ve vztahu k fyzickému nárůstu konzumovaného objemu, děje se tomu tak v případě potravin, jejichž spotřeba je stimulována moderními trendy ve společnosti: novými konzumními návyky, snahou o zlepšení životního stylu, větším zájmem spotřebitelů o kvalitu konzumovaných produktů.

Proto je vidět, že růst příjmů se promítá přímo do odklonu od spotřeby vysoce objemových položek s vysokou „prázdnou“ nutriční hodnotou, ale s nízkým obsahem ostatních kvalitních živin. A naopak - je tedy vidět příklon spotřebitelů ke konzumaci těch potravin, které mají vyváženou míru živin, uspokojují potřebu hladu a zároveň jejich konzumace je v souladu se zvyšujícími se nároky na zdravý životní styl jedince moderní společnosti.

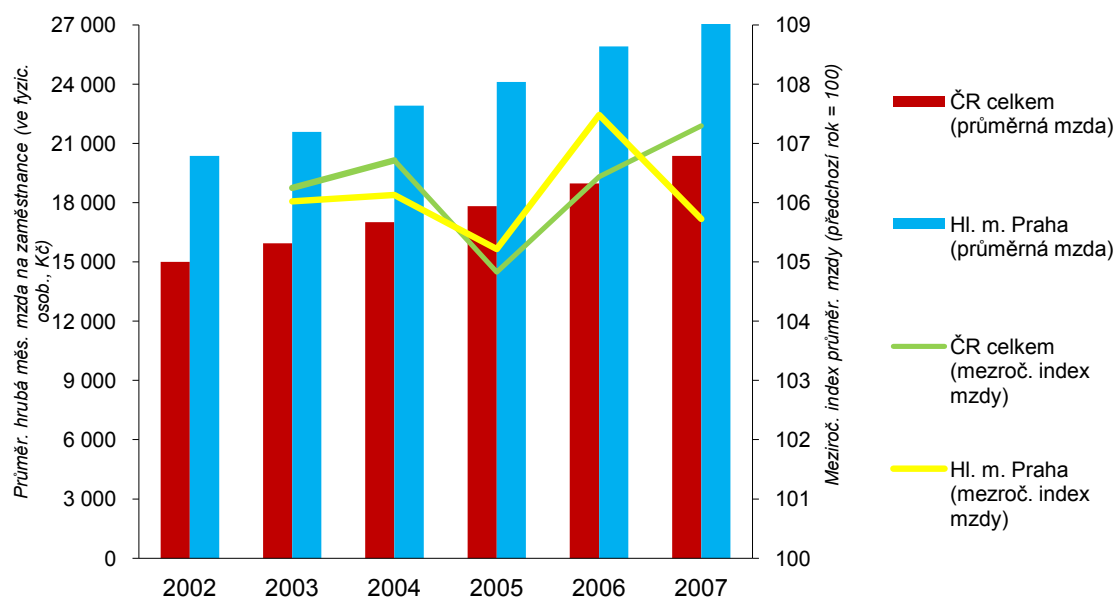
5.2. Příjmy a spotřeba v ČR z hlediska regionálního

Základním zdrojem při zkoumání mezd z regionálního pohledu je roční podnikové výkaznictví. Územní členění dat do krajů se získává přímo od vykazujících jednotek a provádí se dle místa skutečného pracoviště. Z regionálního pohledu budou dále

mzdy poměřovány s fyzickým počtem zaměstnanců (ne přepočteným, jako tomu bylo na národní úrovni v předchozích kapitolách). To by ale nemělo mít zásadní vliv na prováděné analýzy. Dalším zdrojem dat je strukturální mzdová statistika, ve které jsou zjišťovány údaje za jednotlivé zaměstnance a průměrná mzda je výsledkem poměření s placenou dobou zaměstnance. Toto zaměření strukturální statistiky na zaměstnance obohatí datovou základnu o mzdovou diferenciaci.

V roce 2007 dosáhl v ČR průměrný evidenční počet zaměstnanců 4 159 tis. fyzických osob. Mzdy byly zúčtovány celkem ve výši 1 016 mld. Kč. Průměrná měsíční mzda za zaměstnance činila 20 360 Kč a byla tedy oproti roku 2002 o více jak třetinu nominálně vyšší. Průměrné roční tempo růstu mezd tak bylo na úrovni cca 6 %. (ČSÚ, 2010)

Graf č. 58: Průměrná hrubá měsíční mzda na zaměstnance v období 2002 – 2007

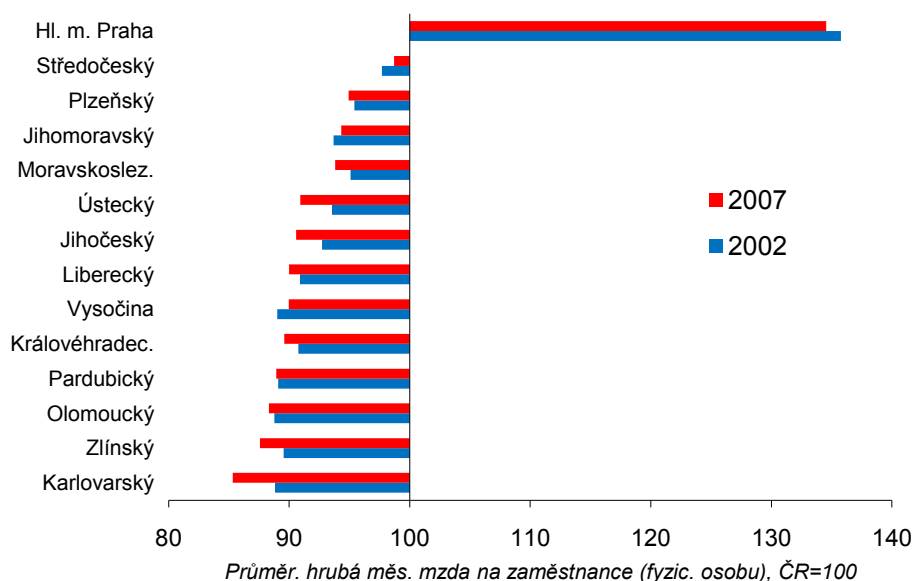

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Variační rozpětí průměrných mezd se v roce 2007 pohybovalo mezi jednotlivými kraji mezi 27,4 tis. Kč (v Praze) a 17,4 tis. Kč (v Karlovarském kraji). Mzdy v Praze tak převyšovaly více jak o třetinu úroveň mezd za celou ČR. V analyzovaném období se tento poměr prakticky neměnil. Nadprůměrně rychle rostl evidenční počet zaměstnanců – v letech 2002 – 2007 o více než 13 %. Nejvyšší roční růst mezd byl

zaznamenán ve sledovaném období let 2002 – 2007 na Vysočině (průměrné roční tempo růstu cca 7 %), v Pardubickém kraji (6 %) a v Olomouckém kraji (6 %), tj. v krajích s celkově nižší mzdovou úrovní, dále byl vysoký růst mezd ve Středočeském a Jihomoravském kraji (cca 7 %), tj. v krajích s relativně vyšší úrovní mezd. Naopak k nejnižšímu růstu mezd došlo na Karlovarsku (5,5 %) a v Ústeckém kraji (5,7 %).

Graf č. 59: Průměrná hrubá měsíční mzda na zaměstnance v krajích v období 2002 – 2007 (ČR = 100)

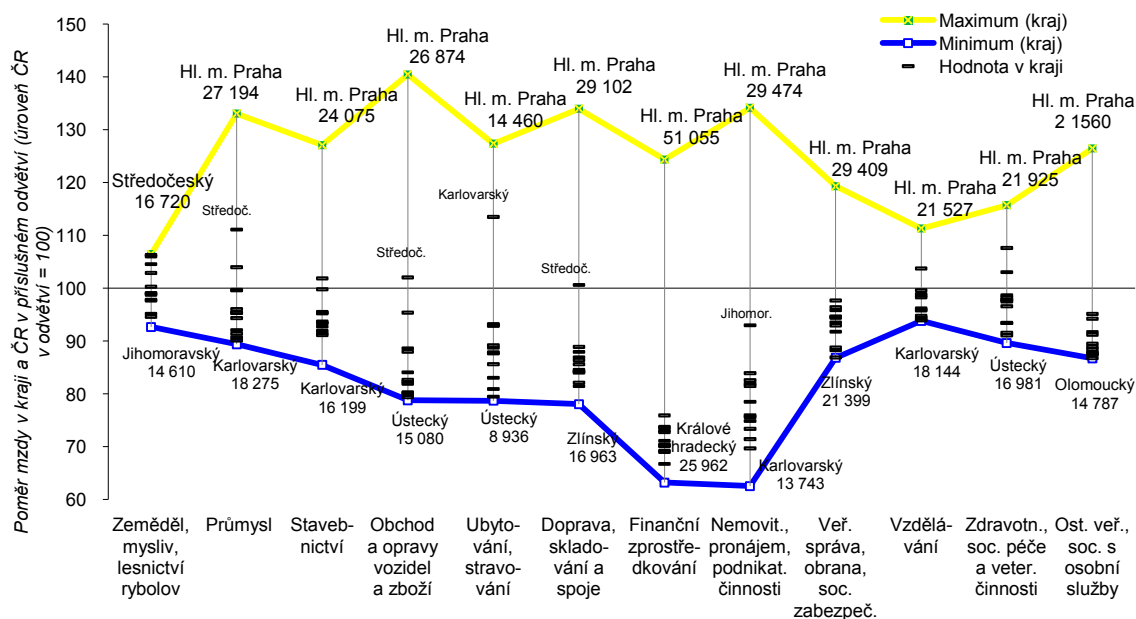

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Celkové mzdové rozdíly mezi kraji lze sledovat na konstantní úrovni. Pokud by se sledovaly diference s vyloučením kraje Praha, tj. pouze 13 krajů na místo čtrnácti, pak lze sledovat mírný nárůst regionálních disparit vlivem neustále lepšího postavení Středočeského kraje při prohlubujícím se špatném postavení Karlovarského kraje. I přes tyto mírné divergentní tendence lze však říci, že mzdové disparity zůstávají v mimopražských krajích spíše omezené.

Graf č. 60: Průměrná mzda dle odvětví v roce 2007 (mzda v ČR = 100)

Zdroj: ČSÚ, 2010

V Praze je koncentrace terciárních aktivit s vyššími nároky na kvalifikaci pracovníků. S tím souvisí nadprůměrná mzda v Praze. V těchto odvětvích lze sledovat také nejvyšší mezikrajové rozdíly. Z pohledu zaměstnanosti například v kvantitativně významném odvětví činnosti v oblasti nemovitostí, pronájmu a v podnikatelských aktivitách dosáhly průměrné mzdy v roce 2007 v Praze více než dvojnásobku úrovně regionu s nejhorším postavením – Karlovarského kraje. Odvětví veřejných služeb jsou charakteristická omezenou mzdovou diferenciací, kromě veřejné správy, obrany a povinného sociálního zabezpečení, kde je vyšší koncentrace řídicích aktivit v Praze. Nejmenší mezikrajové rozdíly jsou v sektoru primárním, kde také jako v jediném sektoru nejsou vypláceny nejvyšší mzdy v Praze. Mzdové rozdíly existují např. u průmyslu, kde nadprůměrná mzda je vidět ve Středočeském a Moravskoslezském kraji, a dále u ubytování a stravování (vliv zahraničního cestovního ruchu v Karlovarském kraji). V ostatních odvětvích nejsou mzdové rozdíly u mimopražských krajů příliš rozvinuté.

Jeden z jednoduchých ukazatelů diferenciací zaměstnanců a mezd je poměr mediánové a průměrné mzdy, jehož výhoda spočívá v tom, že není ovlivněn inflací. Mzdová diferenciací u mužů je vyšší než u žen. Mediánová mzda mužů byla v roce 2008 za ČR 83 % průměrné mzdy mužů, u žen byl tento poměr podobný, a to 88 %.

Vyšší mzdová diferenciacie u mužů je v Praze, kde mediánová mzda mužů je 75 % průměru, kdežto u žen je to 84 %. Nejnížší je naopak v Moravskoslezském kraji, kde dosahuje u mužů 88 % a u žen cca 92 %. (ČSÚ, 2010)

Tabulka č. 15: Poměr mediánové a průměrné mzdy mužů v letech 2002 a 2008

	2002	2008
ČR CELKEM	83,0	82,5
Hl. m. Praha	73,7	75,4
Jihomoravský	84,8	83,5
Pardubický	87,3	84,8
Ústecký	89,0	85,4
Středočeský	87,2	86,3
Liberecký	86,9	86,9
Plzeňský	88,0	87,3
Zlínský	86,5	87,5
Jihočeský	87,0	87,6
Královéhrad.	86,6	87,7
Moravskoslez.	90,5	87,7
Vysočina	86,0	88,0
Olomoucký	86,0	88,0
Karlovarský	86,7	88,4

Zdroj: ČSÚ, 2010

Z tabulek (Tabulka č. 15, Tabulka č. 16) vyplývá, že Praha a Jihomoravský kraj jsou regiony s největším převisem průměrné mzdy nad mediánovou, a to u mužů i žen. Nejmenší převis průměrné mzdy nad mediánovou byl zaznamenán současně u obou pohlaví na Vysočině, v Olomouckém kraji a v Královéhradeckém kraji.

Tabulka č. 16: Poměr mediánové a průměrné mzdy žen v letech 2002 a 2008

	2002	2008
ČR CELKEM	90,3	88,3
Hl. m. Praha	85,5	84,3
Jihomoravský	92,1	89,6
Zlínský	91,8	90,4
Karlovarský	93,8	90,7
Ústecký	94,8	91,0
Středočeský	92,5	91,3
Jihočeský	93,7	91,4
Pardubický	90,3	91,7
Moravskoslez.	94,1	91,9
Plzeňský	93,0	92,3
Královéhrad.	92,7	92,3
Vysočina	92,4	92,7
Liberecký	93,7	92,7
Olomoucký	91,2	92,7

Zdroj: ČSÚ, 2010

Lze říci, že poměry mediánové a průměrné mzdy u mužů ve sledovaném období let 2002 – 2008 stagnovaly, u žen se průměrná mzda od mediánové pomalu vzdaluje, jak lze sledovat u většiny krajů v ČR.

Tabulka č. 17: Poměr mediánové mzdy v letech 2002 a 2008 (ženy/muži v %)

	2002	2008
ČR CELKEM	81,1	79,3
Zlínský	78,0	73,3
Vysočina	79,4	73,8
Moravskoslezs.	79,4	76,9
Karlovarský	78,9	77,0
Jihočeský	80,3	77,8
Jihomoravský	83,4	77,9
Liberecký	81,2	78,5
Středočeský	78,1	78,9
Olomoucký	78,9	79,2
Ústecký	79,9	79,8
Plzeňský	78,9	80,5
Pardubický	82,5	80,7
Královéhradec.	82,8	80,9
Hl. m. Praha	81,0	81,4

Zdroj: ČSÚ, 2010

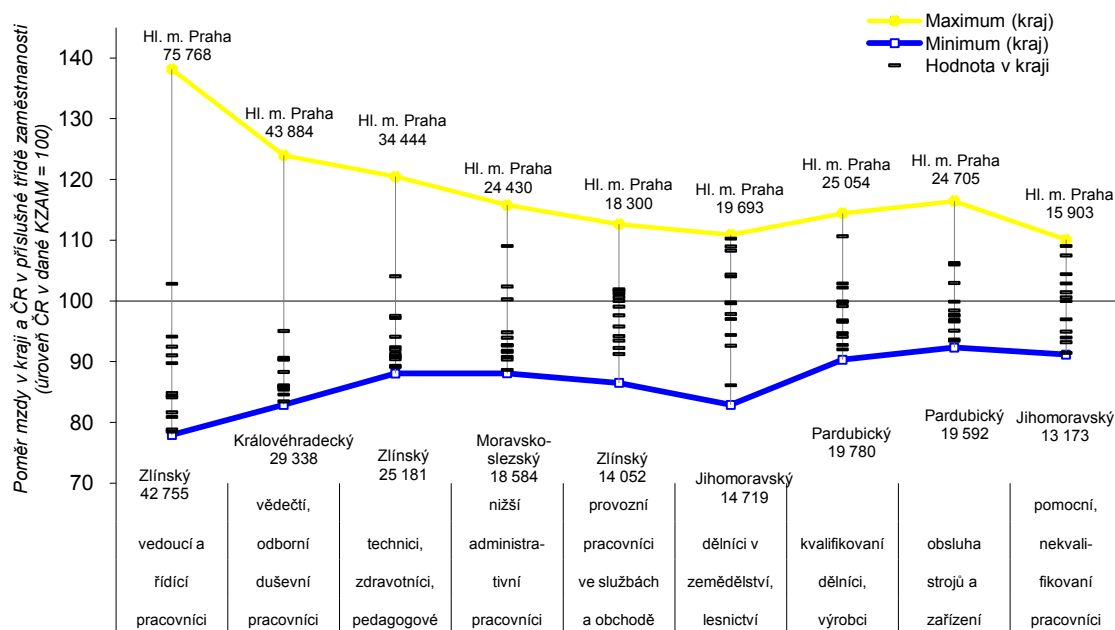
Tabulka č. 18: Poměr průměrné mzdy v letech 2002, 2008 (ženy/muži v %)

	2002	2008
ČR CELKEM	74,6	74,0
Vysočina	74,0	70,1
Zlínský	73,4	70,9
Jihomoravský	76,8	72,6
Hl. m. Praha	69,8	72,8
Moravskoslezs.	76,4	73,4
Liberecký	75,3	73,6
Pardubický	79,8	74,6
Jihočeský	74,6	74,6
Středočeský	73,6	74,6
Ústecký	75,0	74,9
Karlovarský	72,9	75,0
Olomoucký	74,4	75,2
Plzeňský	74,7	76,2
Královéhradec.	77,3	76,8

Zdroj: ČSÚ, 2010

Z tabulek (Tabulka č. 17, Tabulka č. 18) vyplývá, že v období 2002 – 2008 dosahovaly mzdy žen v ČR cca 75 % úrovně u průměrné mzdy mužů a cca 80 % u mediánové mzdy. Tyto poměry byly v jednotlivých sledovaných letech víceméně stabilní, u mediánu byl vývoj o něco více kolísavý. Největší disproporce průměrných mezd lze nalézt mezi pohlavími v Praze (mzda žen cca 73 % úrovně mužů (průměr za období 2002 – 2008)), ve Zlínském kraji (v průměru 73 %), na Vysočině (v průměru 74 %), a nejmenší disproporce pak lze vidět na východě Čech, tj. v průměru za sledované období let 2002 – 2008 cca 78 %. U mediánových mezd lze vidět následující: V průměru za sledované období let 2002 – 2008 lze nalézt největší disproporce ve Zlínském kraji, na Vysočině a ve Středočeském kraji, a to cca 79 %. Nejmenší disproporce byly naopak nalezeny na východě Čech (cca 83 %). V Praze jsou spíše nižší rozdíly mezi pohlavími, a to 82 %, což je důsledkem odlišné distribuce mezd oproti ostatním krajům. Je zde větší variabilita a šikmost, na což reaguje více průměrná mzda než mzda mediánová.

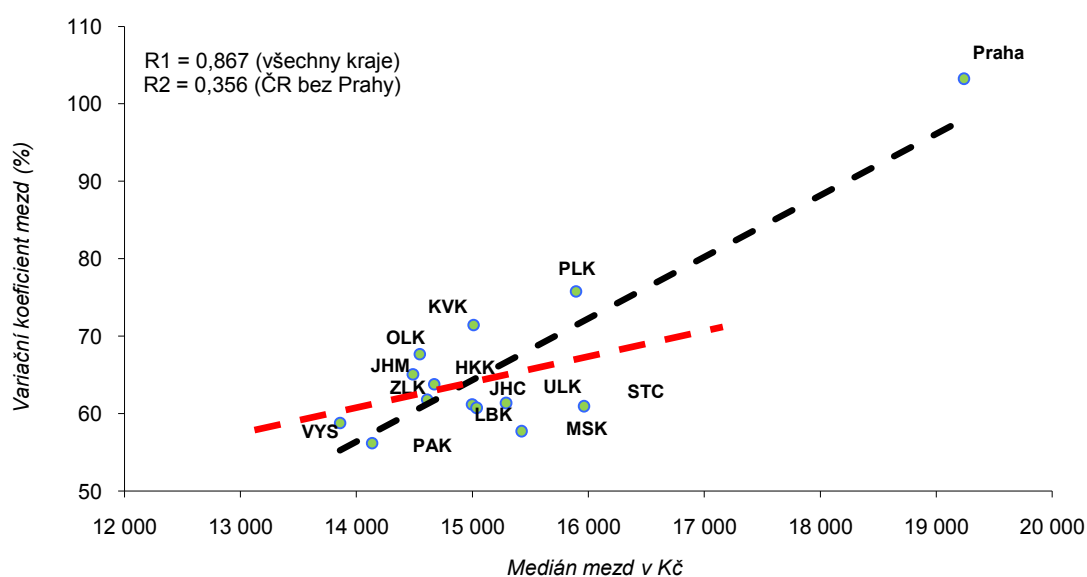
Graf č. 61: Průměrná mzda v r. 2008 (klasifikace zaměstnání ČSÚ, mzda v ČR v daném odvětví = 100)

Zdroj: ČSÚ, 2010

Třídy s vyššími nároky na kvalifikaci pracovníka vykazují nadprůměrné mzdy při vyšší mezikrajské variabilitě, která je způsobena především excentrickým postavením Prahy, což je patrné ve všech třídách klasifikace zaměstnání ČSÚ. Nejnižší mzdu lze sledovat v grafu (Graf č. 61) ve svých třídách zaměstnanosti u regionů: jih Moravy a východní Čechy. Mzdové disparity mimopražských krajů se příliš neliší v závislosti na třídě zaměstnání. Více se odlišuje jen třída vedoucích a řídicích pracovníků, kde je nadprůměrná mzda ve Středočeském kraji, a třída vědeckých pracovníků, kde jsou relativně malé rozdíly: Jihomoravský kraj cca 34 tis. Kč a Královéhradecký kraj cca 29 tis. Kč. V třídách s vyšším zastoupením méně kvalifikovaných pracovníků je vidět převis pražských dat nad ostatními regiony nejméně. (ČSÚ, 2010)

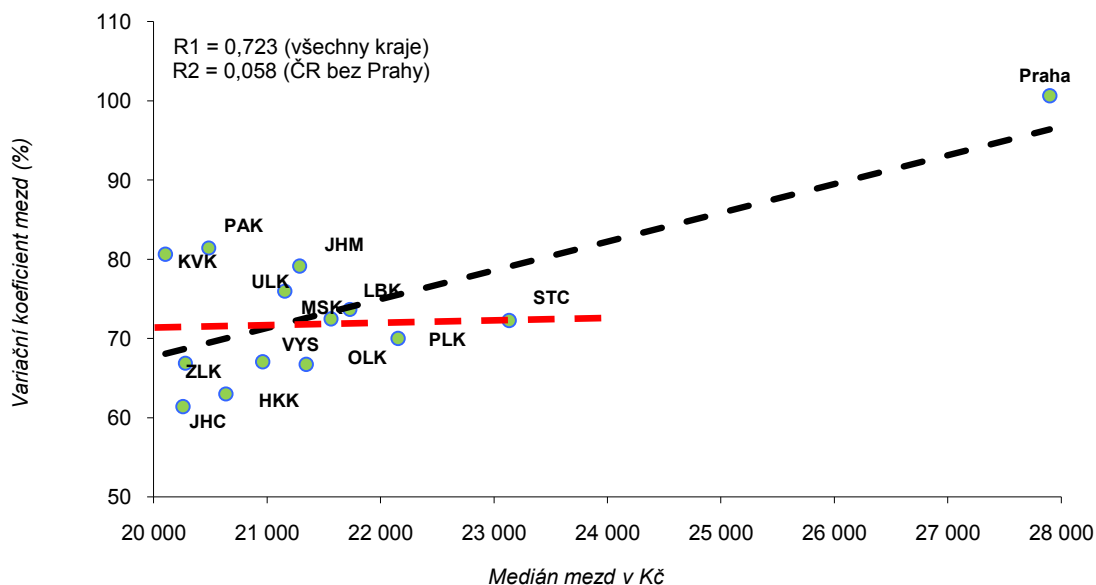
Graf č. 62: Závislost mezi výší mzdy a její variabilitou v jednotlivých krajích, rok 2002

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Praha dlouhodobě dosahuje nejvyšší mzdové variability (Variační koeficient mezd představuje vlastně míru variability (tj. rozptýlení) hodnot mezd jednotlivých zaměstnanců, takže čím větší je variační koeficient, tím větší je mzdová variabilita uvnitř sledované kategorie.) při nadprůměrných mzdách, což ovlivňuje míru závislosti mezi průměrnou mzdou pracovníka a její variabilitou v ostatních sledovaných krajích. Těsnost tohoto vztahu se ve sledovaném období let 2002 – 2008 v krajích snížila, poněvadž dynamika růstu mezd nebyla na jejich variabilitě v jednotlivých krajích závislá. Je důležité zmínit, že při použití průměrných místo mediánových mezd byla naměřená těsnost vztahu úrovně mzdy a její variability nepatrně vyšší, než je uvedeno v grafech (Graf č. 62, Graf č. 63). Tak např. v roce 2008 pro mimopražské regiony nabyly korelační koeficient hodnoty až 0,27.

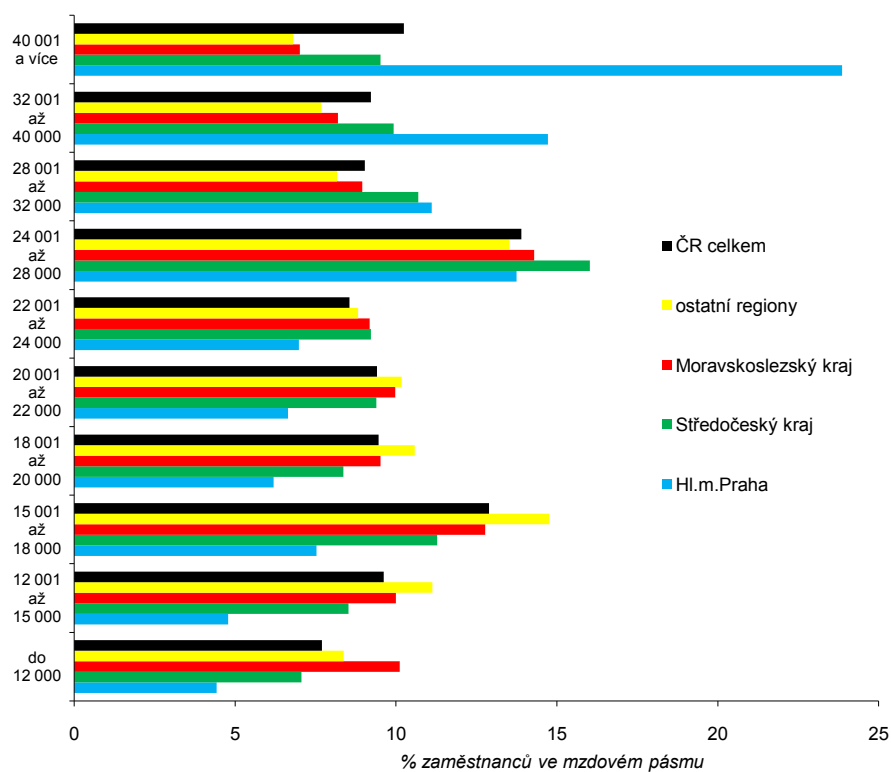
Graf č. 63: Závislost mezi výší mzdy a její variabilitou v jednotlivých krajích, rok 2008

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

V letech 2002 – 2008 lze vysledovat, že ve většině krajů dochází k mírnému prohlubování mzdové diference, což je nejvíce vidět v Pardubickém kraji – viz grafy (Graf č. 62, Graf č. 63). V Praze mzdová variabilita stagnovala, přesto má stále značný náskok oproti ostatním sledovaným krajům ČR.

Graf č. 64: Podíly zaměstnanců (%) v pásmech hrubé měsíční mzdy (Kč) v roce 2008

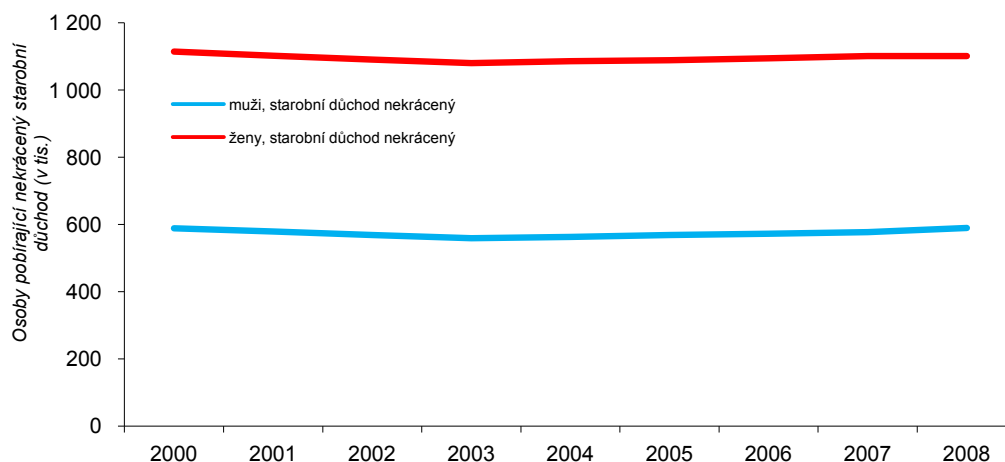
Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Sociální příjmy – starobní důchody

V roce 2008 pobíral v České republice nějaký důchod každý třetí až čtvrtý obyvatel. Většinu tvořily ženy (přes 60 %). Ženy tvoří většinu mezi příjemci všech druhů důchodů kromě invalidních (částečný invalidní důchod pobírá cca 46 %, plný pak cca 49,8 %).

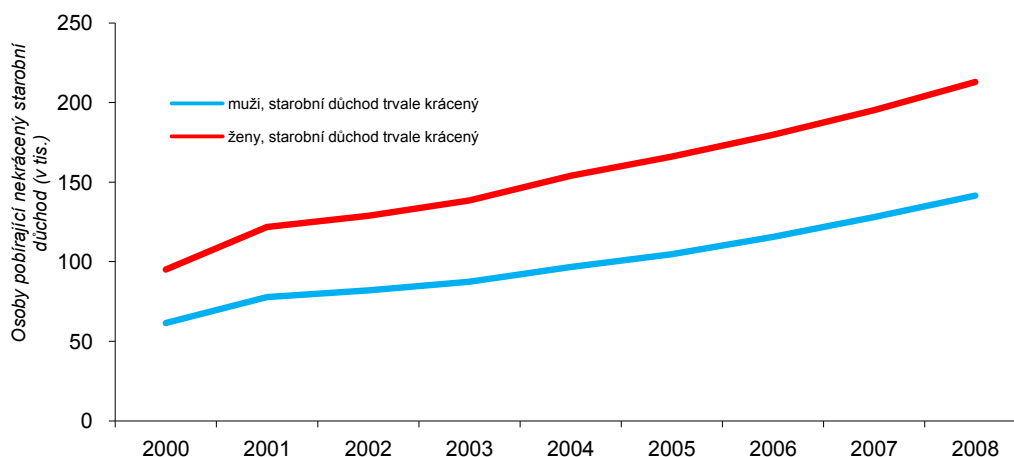
Graf č. 65: Počet důchodců s nezkráceným důchodem v ČR za období 2000 – 2008

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Počet lidí, kteří pobírají nějaký důchod, neustále roste – v roce 2008 byl jejich počet o skoro 7 % vyšší než v roce 2001, přičemž tempo růstu počtu mužů bylo takřka dvojnásobné oproti ženám.

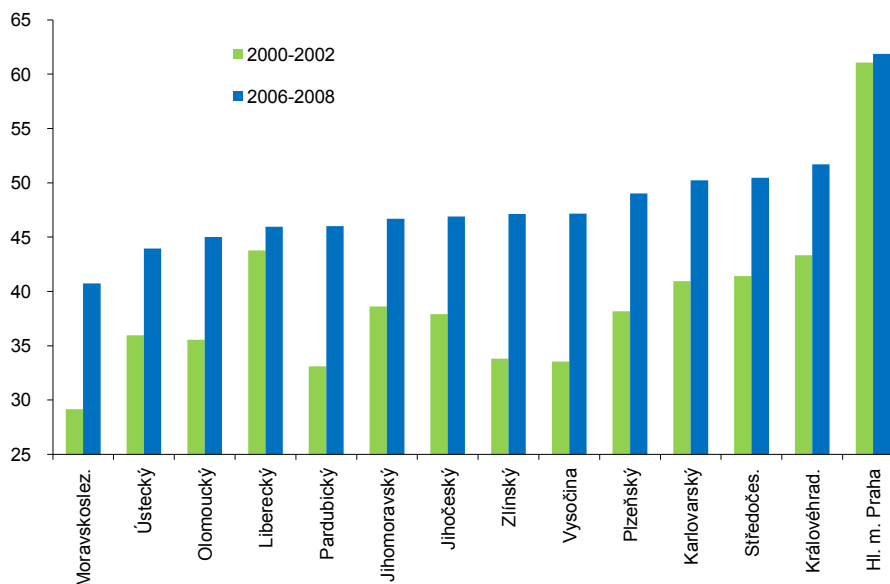
Graf č. 66: Počet důchodců se zkráceným důchodem v ČR za období 2000 – 2008

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Kvantitativně nejvýznamnější důchod je v České republice důchod starobní. Starobní důchody pobíralo v roce 2008 o 8 % více důchodců, než tomu bylo v roce 2001. Tempo růstu bylo opět u mužů vyšší než u žen. Rychlejší růst byl zaznamenán u počtu předčasných důchodců (nárůst za sledované období skoro o 80 %) a částečných invalidních důchodců (nárůst u mužů o 30 %, u žen o 40 %). (ČSÚ, 2010)

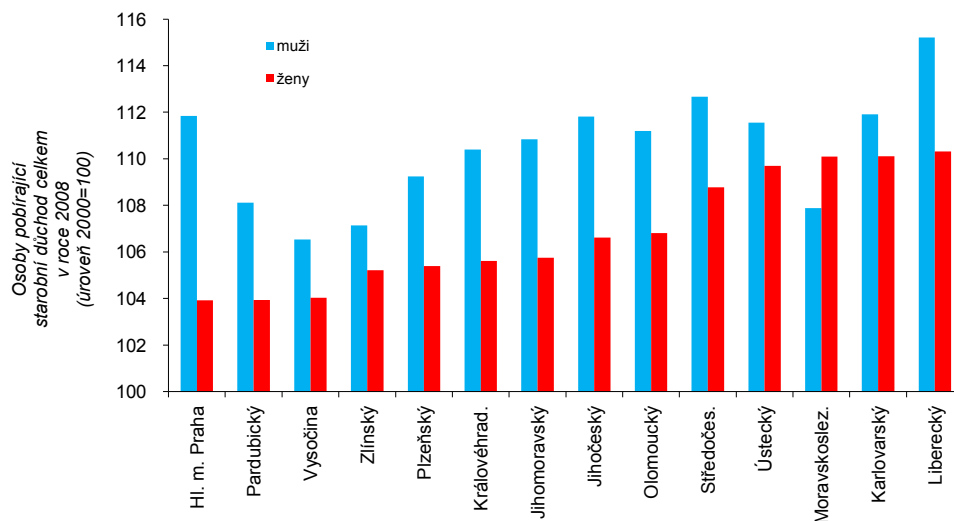
Graf č. 67: Míra ekonomické aktivity obyvatel ve věku 55 - 64 let (v %)

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Nejvíce se zvýšil za sledované období let 2001 – 2008 počet lidí pobírajících důchody v Libereckém kraji (o 11 %), nejméně pak v Praze (o 4 %), přičemž zde počet žen jako příjemců důchodu jako v jediném kraji stagnoval). Celkový počet důchodců je silně ovlivňován vývojem počtu důchodců pobírající trvale zkrácený důchod (až o tři roky dříve přiznaný starobní důchod). Na konci roku 2008 byl každý šestý starobní důchod trvale zkrácený, v roce 2001 to byl každý desátý důchod. Co se týče tempa růstu počtu předčasných odchodů do starobního důchodu, docházelo k výrazným mezikrajovým rozdílům. V Ústeckém kraji a v Olomouckém kraji se jejich počet za sledované období zdvojnásobil, v Praze se naopak zvýšil o méně jak polovinu, a to především vlivem nízkého přírůstku u žen. Využívání předčasných odchodů do důchodu samozřejmě souvisí se zaměstnaností a trhem práce obecně v jednotlivých regionech ČR.

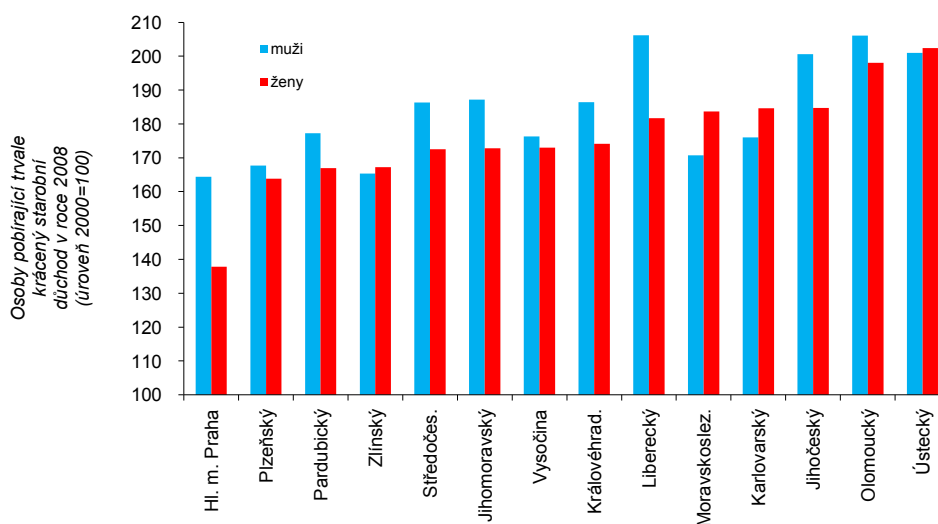
Graf č. 68: Starobní důchodci v krajích celkem (rok 2001 = 100)

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Nejnižší podíl příjemců trvale zkráceného důchodu na celkovém počtu starobních důchodců byl v roce 2008 v Praze, a to na úrovni 10 %. Na dvojnásobné úrovni oproti Praze byl tento podíl zaznamenán na východě Čech, v Moravskoslezském, Ústeckém a Jihočeském kraji.

Graf č. 69: Starobní důchodci s trvale zkráceným důchodem (rok 2001 = 100)

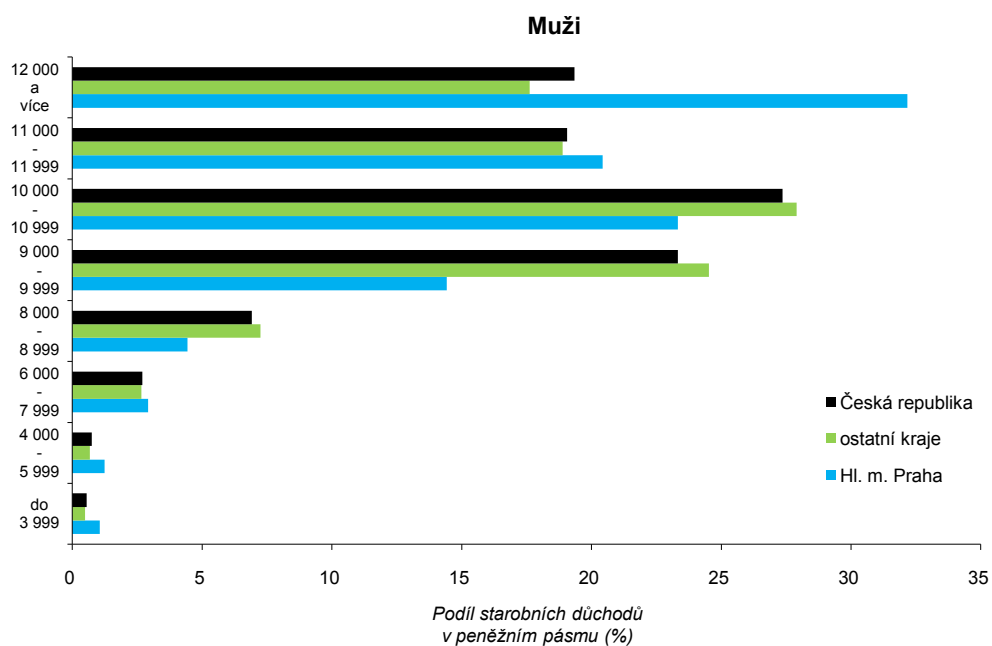

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Co se týče počet osob s částečným invalidním důchodem, ve sledovaném období let 2001 a 2008 vzrostly nejvíce v Pardubickém kraji, a to o 60 %, a dále na Vysočině o 50 %, což samozřejmě ovlivňuje růst celkového počtu důchodců v ČR. K významným meziregionálním rozdílům dochází v celkovém počtu důchodců ve věku nad 60 let. Nejnižší podíl těchto důchodců k celkové populaci ČR je ve většině okresů Plzeňského, Středočeského kraje a v Praze. Nejvyšší podíl je pak na severní Moravě, v Pardubickém kraji a v Ústeckém kraji. Vyšší podíl těchto důchodců na celkové populaci lze vysvětlit kromě uplatnění na trhu práce také vyšší plodností žen, poněvadž při vyšším počtu narozených dětí se ženám snižuje věk odchodu do důchodu. Průměrný měsíční starobní důchod byl v roce 2008 asi 9,6 tis. Kč. Regionální rozdíly ve výších starobních důchodů vycházejí z historické podmíněnosti. Vyšší důchody lze zaznamenat ve městech, nižší naopak v tradičních zemědělských oblastech, jako je např. jižní Morava. Specifické jsou vysoké důchody v oblastech, kde byl v minulosti preferován těžký průmysl – Sokolovsko, Mostecko, Chomutovsko, Teplice, Karviná. Růst těchto vysokých důchodů byl však ve sledovaném období let 2000 – 2008 velmi nízký, a to pouze 50%. Nejvíce rostly starobní důchody v oblastech s převahou měst, která jsou orientována na služby, jako jsou například České Budějovice a Hradec Králové. Meziokresní rozdíly ve starobních důchodech nebyly zaznamenány nijak vysoké, tempo růstu úrovně starobních důchodů bylo v Praze průměrné (kopírovalo úroveň celonárodní).

Co se týče výše starobních důchodů mužů a žen, i zde dochází k ovlivnění ze strany historické podmíněnosti. V oblastech s minulostí vyspělým průmyslem dosahují ženy jen 70% úrovně důchodů mužů. V zemědělských oblastech je tento podíl cca 84 %. Historická podmíněnost je patrná i ve vztahu k invalidním důchodům, které jsou nejvyšší opět především v bývalých průmyslových oblastech, a především u mužů. (ČSÚ, 2010)

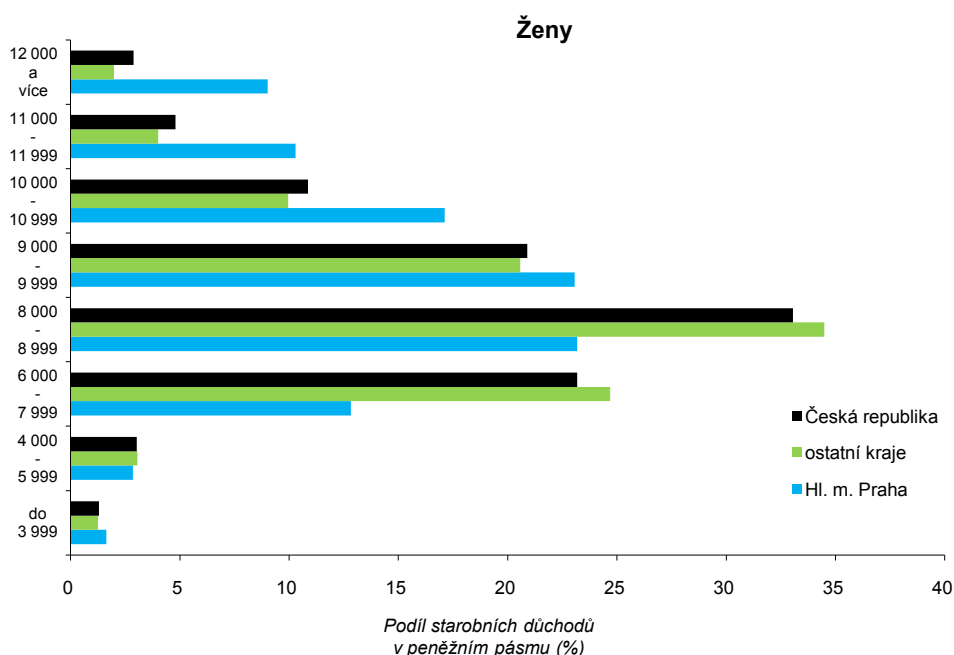
Graf č. 70: Podíl starobních důchodů mužů v peněžním pásmu (v %, Kč)

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Podíl starobního důchodu ve vztahu k průměrné mzdě se ve sledovaném období let 2002 a 2007 ve všech krajích zhoršoval – nejvíce kvůli nadprůměrnému růstu mezd v kraji Vysočina. Podíl starobního důchodu k průměrné mzdě byl nejvyšší v Karlovarském kraji, a to cca 50 %, a nejnižší v Praze na úrovni 34 %.

Graf č. 71: Podíl starobních důchodů žen v peněžním pásmu (v %, Kč)

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Průměrná hodnota důchodu nemusí vždy vystihovat skutečné rozložení důchodů dle jejich výše, což lze vidět např. u nerovnoměrného rozložení příjemců důchodů do různých pásem výší důchodu. Z výše uvedených grafů (Graf č. 70, Graf č. 71) je vidět, že rozložení starobních důchodů mužů i žen v Praze je více nerovnoměrné oproti průměru ostatních regionů ČR. (ČSÚ, 2010)

5.2.1. Disponibilní příjmy domácností dle SNÚ

Systém národních účtů (SNÚ) poskytuje ucelený pohled na příjmy domácností. Čistý disponibilní důchod je nejdůležitějším ukazatelem SNÚ. Tento syntetický ukazatel vypovídá o úrovni materiálního bohatství domácností, které trvale bydlí v daném regionu. V roce 2008 byl čistý disponibilní důchod vztahený na jednoho obyvatele cca 182 tis. Kč. Regionální rozdíly byly přitom velmi významné. Praha se v rámci tohoto srovnávání pohybovala s výší disponibilního důchodu v celém sledovaném období o třetinu výše nad celonárodní úroveň (dlouhodobě mírně nadprůměrně se pohybují též Středočeský kraj a Plzeňský kraj). Ústecký kraj a Karlovarský kraj dosahovaly jen cca 87 % výše disponibilního důchodu ČR. (ČSÚ, 2010)

Ve sledovaném období let 2000 – 2008 byl zaznamenán nejrychlejší růst čistého disponibilního důchodu na obyvatele v kraji Vysočina, v Pardubickém a Středočeském kraji. Nejpomalejší růst byl zaznamenán na Karlovarsku, Ústecku, Liberecku a v Královéhradeckém kraji. Nominálně rostl v ČR čistý disponibilní důchod průměrným ročním tempem 6 %. Nejsilnější dynamiky 9 – 12 % dosáhla většina krajů v roce 2007.

Tabulka č. 19: Mezuregionální variabilita čistého disponibilního důchodu per capita

ČR, včetně Prahy (14 krajů)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Maximum	150 994	162 270	170 588	181 308	187 074	194 277	212 792	228 853	243 497
Minimum	103 028	108 732	111 100	116 396	120 566	126 752	137 869	146 918	158 690
Maximum (ČR=100)	133,2	135,5	136,2	138,5	136,8	135,1	137,1	135,2	134,0
Minimum (ČR=100)	90,9	90,8	88,7	88,9	88,1	88,1	88,8	86,8	87,3
Poměr max/min	1,47	1,49	1,54	1,56	1,55	1,53	1,54	1,56	1,53
Variační koef. (%)	10,6	11,3	11,6	12,4	12,1	11,5	12,1	11,8	11,5

ČR, bez Prahy (14 krajů)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Maximum	118 665	123 845	133 403	140 937	147 494	152 842	165 869	181 255	193 753
Minimum	103 028	108 732	111 100	116 396	120 566	126 752	137 869	146 918	158 690
Maximum (ČR=100)	104,6	103,4	106,5	107,6	107,8	106,3	106,9	107,1	106,6
Minimum (ČR=100)	90,9	90,8	88,7	88,9	88,1	88,1	88,8	86,8	87,3
Poměr max/min	1,15	1,14	1,20	1,21	1,22	1,21	1,20	1,23	1,22
Variační koef. (%)	4,4	4,3	4,7	5,0	5,3	4,9	5,0	5,3	5,2

Zdroj: ČSÚ, 2010

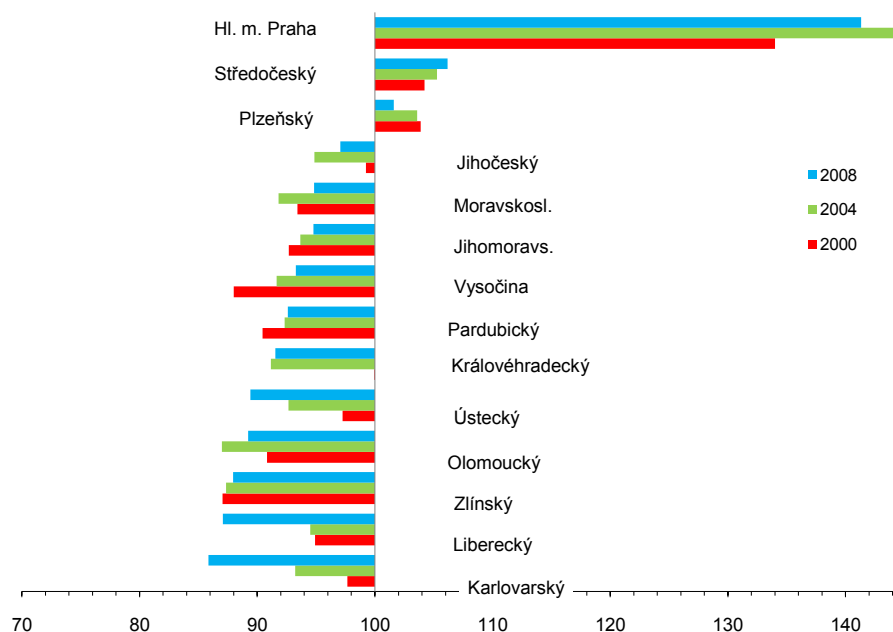
V tabulce (Tabulka č. 19) při regionalizaci účtů domácností ČSÚ užívá tzv. principu trvalého bydliště. Vychází z metodiky ESA a metodického doporučení Eurostatu. Rodinné účty sestavované ČSÚ v podmínkách české statistiky nejsou vhodné pro zachycení požadované regionální struktury. Proto ČSÚ při sestavování regionálních účtů sektoru domácností použil alternativní zdroje dat a některé položky alokoval do krajů prostřednictvím demografických a jiných ukazatelů. Celkově tedy byla zvolena smíšená metodika odhadu. Některé ukazatele (například náhrady zaměstnancům či většina položek sociálních dávek) byly regionalizovány tzv. přímým

nápočtem (metodou „bottom – up“ – tj. rozvrhování hodnot ukazatelů národních účtů do regionů podle regionálně zjištěných indikátorů). Jiné pak méně přesnou metodou - pomocí klíčů (metodou „top-down“ – tj. agregování potřebných údajů za pracoviště organizací umístěných v konkrétních regionech). Čistý disponibilní důchod je zde sestaven pouze z hlediska tvorby, nikoliv užití. Mezuregionální rozdíly ve výši čistého disponibilního důchodu per capita jsou výrazně ovlivněny Prahou. Pokud by se hodnotily rozdíly pouze mezi 13 kraji s vyloučením Prahy, pak se disparity měřené variačním koeficientem snižují o více než polovinu. Ve sledovaném období let 2000 – 2008 došlo k mírnému prohloubení meziregionálních rozdílů, a to bez ohledu na to, zdali Praha je či není zahrnuta do tohoto hodnocení. K prohloubení meziregionálních rozdílů došlo primárně vlivem divergentního vývoje v první polovině zkoumaného období. K růstu disparit pomáhá pozitivní vývoj v dlouhodobě příznivě postaveném Středočeském kraji a mírně se prohlubující zaostávání severních a severozápadních Čech. Naopak tlumící účinek vyvolává vývoj v Pardubickém kraji a na Vysočině. Nepříznivé postavení těchto krajů z roku 2000 se díky pozitivnímu vývoji vylepšuje směrem k průměru.

Díky regionálním účtům domácností lze posoudit postavení a vývoj krajů z hlediska příjmů zaměstnanců (Graf č. 72) a příjmů z podnikání (Graf č. 73). Co se týče příjmů zaměstnanců, postavení krajů i krátkodobé trendy jsou podobné, jako tomu bylo u průměrných mezd zaměstnanců. Lze vidět, že Praha zaujímá stabilní dominanci (o 40 % nad úroveň celé ČR), nadprůměrné postavení se pak týká Středočeského kraje, Plzeňského kraje, příznivý vývoj se týká kraje Vysočina, Středočeského kraje a Jihomoravského kraje, nepříznivé postavení je u severních a severozápadních Čech. (ČSÚ, 2010)

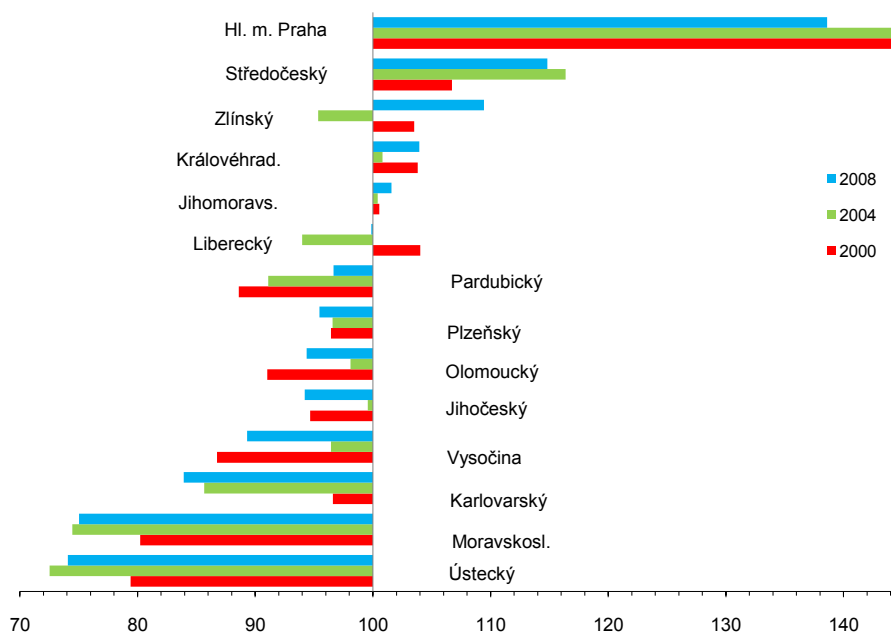
Graf č. 72: Příjmy zaměstnanců na obyvatele (ČR = 100)

Zdroj: ČSÚ, 2010

Příjmy z podnikání se vyznačují oproti náhradám zaměstnancům vyššími mezikrajskými disparitami, přičemž lepší pozice u příjmů z podnikání zauímají Zlínský kraj, Liberecký kraj. U náhrad zaměstnancům dosahují lepší pozice kraj Vysočina a Moravskoslezský. Podobné v obou zmiňovaných ukazatelích je postavení Prahy a Středočeského kraje resp. Karlovarského kraje.

Graf č. 73: Čistý provozní přebytek a čistý smíšený důchod per capita (ČR =100)

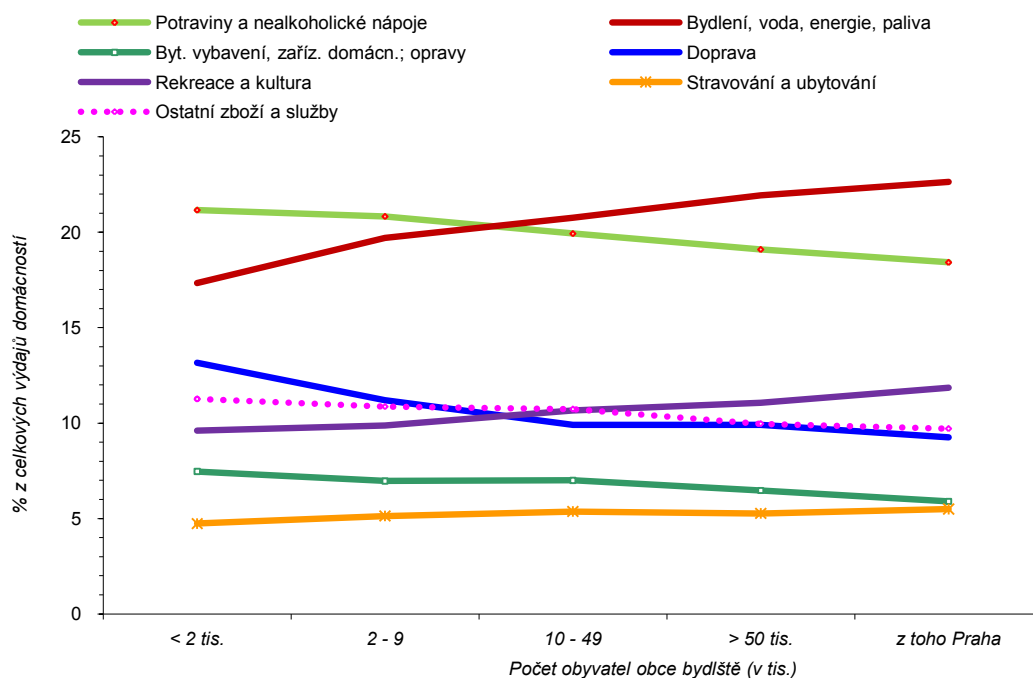

Zdroj: ČSÚ, 2010

5.2.2. Peněžní vydání dle SRÚ

Regiony NUTS 2 se odlišují absolutní výší peněžních vydání, která přímo souvisejí s rozdílným příjmem. Celková čistá peněžní vydání v Praze převyšují dlouhodobě národní úroveň o čtvrtinu. Z mimopražských krajů vydávají domácnosti nejvíce ve středních Čechách (cca 2 % nad průměrem). Ostatní regiony se od sebe v tomto příliš neliší, až na střední Moravu, kde jsou peněžní výdaje domácností cca 9 % pod průměrem ČR. Spotřební vydání obecně v ČR tvoří 90 % všech peněžních vydání českých domácností. Rozdíly ve spotřebních vydáních se mezi regiony snížily, což je způsobeno tím, že většinu nespotebních výdajů tvoří výdaje na pořízení nebo rekonstrukci bytu či domu, což jsou dlouhodobě nejvyšší výdaje ve Středočeském kraji a v Praze. (ČSÚ, 2010)

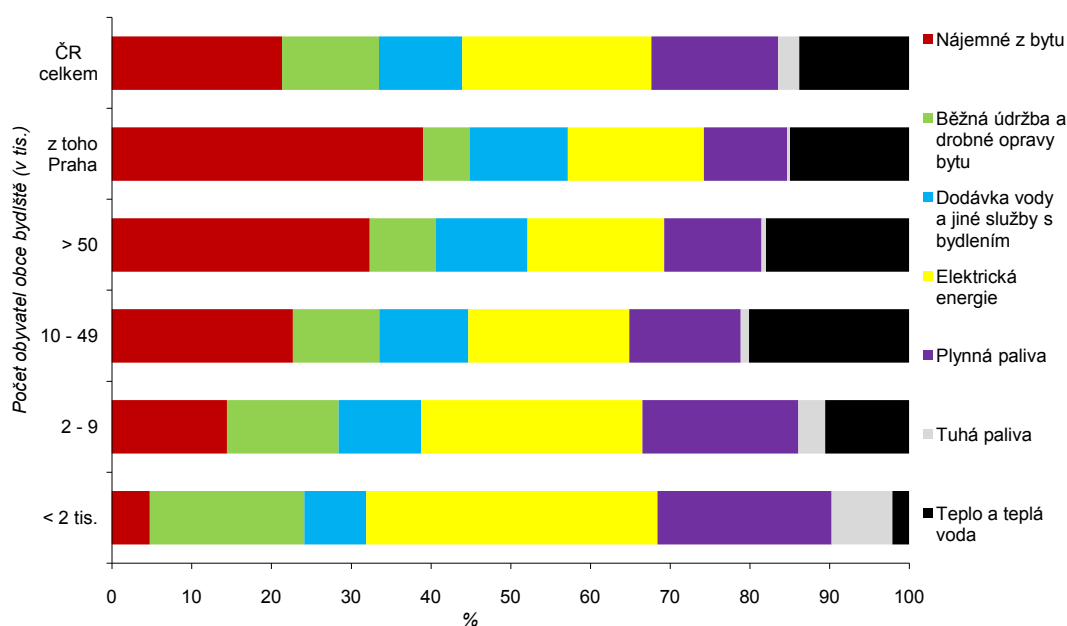
Graf č. 74: Spotřební vydání domácností ČR dle velikosti obce bydliště (průměr za období 2006 – 2008)

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

V období let 2001 – 2005 celkové spotřební výdaje domácností zaměstnanců v České republice rostly nominálně průměrným ročním tempem 4,5 % (v Praze byl zaznamenán nárůst o 4 %), v období let 2006 – 2008 rostly o 7,7 %, přičemž v tomto sledovaném období ukazatel celkových spotřebních výdajů domácností v České republice vzrostl o 6,5 % (v Praze o 4,5 %). V rámci struktury spotřebních výdajů lze konstatovat, že dlouhodobě mírně klesá váha potravin, alkoholických a nealkoholických nápojů, odívání a obuvi. Naopak roste váha u bydlení včetně energií, pošt a telekomunikací, oddílu ostatní zboží a služby (tj. hlavně pojištění) a především v období 2007 – 2008 váha zdraví.

Graf č. 75: Spotřební výdaje domácností, průměr za období 2006 – 2008

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Při analýze období let 2006 – 2008 lze zjistit, že peněžní vydání všech skupin domácností se v průměru nominálně zvýšila o 15 %, přičemž nejvyšší tempo růstu bylo u zdraví (o 54 %, z toho ambulantní a zdravotní péče vzrostla o 100 %) a vzdělání (o 30 %), ovšem u obou oddílů byla absolutní výše výdajů dosti malá. O pětinu více vydaly domácnosti na rekreaci, kulturu, stravování, ubytování. Náklady související s vybavením bytu nebo odíváním vzrostly minimálně – o 9 % odívání, o 7 % nádobí a kuchyňské potřeby. Výdaje za bydlení a energie vzrostly o desetinu, přičemž jednou z hlavních příčin růstu výdajů bylo nájemné, které se zvýšilo za sledované období let 2006 – 2008 o cca 25 %. Ve stejném období vzrostla v Praze spotřební vydání domácností o 13 %. Oproti průměru ČR zde rychleji rostly výdaje na vzdělávání, dopravní služby (dvakrát rychleji než v ČR), tabákové výrobky, dovolenou s komplexními službami, pojištění. Naopak tempo růstu výdajů v Praze zaostávalo za národní úrovní v dopravě, a to vlivem meziročního poklesu výdajů nákup a provoz osobních automobilů v roce 2008, a dále zaostávalo v bytovém vybavení a zařízení domácnosti. (ČSÚ, 2010)

Struktura výdajů pražských domácností se oproti ČR dlouhodobě mírně liší. V roce 2008 měly v pražských domácnostech vyšší váhu výdaje na bydlení, vodu, energie, paliva, a to zejména vlivem vyšších nákladů na nájemné z bytu, které je 2,5 krát nad úrovní ČR. Vyšší byly v Praze z důvodu vyšších nákladů na dovolenou vyšší výdaje na

rekreaci, kulturu. Naopak relativně menší vydání v porovnání s průměrem ČR měly pražské domácnosti za potraviny a nealkoholické nápoje a u dopravy. Odlišností ve struktuře výdajů domácností dle velikosti obce je více, než je tomu u rozdílů zjištěných mezi regiony, jak lze vidět na grafu (Graf č. 74). Na venkově mají větší váhu výdaje za dopravu, potraviny (pekárenské výrobky a obiloviny v první řadě) a nealkoholické nápoje, bytové vybavení a zařízení pro domácnosti, ostatní zboží a služby (zejména pojištění). S rostoucí velikostí obcí se začíná zvyšovat role vzdělávání, stravování, ubytování, rekreací, kultury, telekomunikací, bydlení a energií. Na grafu (Graf č. 75) je vidět odlišné váhové složení nákladů na bydlení, energie. Pražské domácnosti vydají až 40 % nákladů na bydlení právě za nájemné. V obcích do 2 000 obyvatel naopak skoro 60 % těchto nákladů jde na vrub spotřeby plynu a elektřiny. Peněžní vydání domácností v jednotlivých českých regionech jsou ovlivněna mnoha faktory. Jde o velikost příjmu, míru nezaměstnanosti, urbanizaci, místní cenovou úroveň především služeb, spotřebitelské preference atd. Lze říci, že i v tomto ohledu má výjimečné postavení Praha, poněvadž ostatní regiony mezi sebou nemají nijak podstatné rozdíly. Při vyloučení Prahy ze souboru sledovaných českých regionů je rozdíl mezi regionem s nejvyšším peněžním vydáním a regionem s vydáním nejnižším cca 9 %.

Ačkoliv sledované údaje ze SRÚ v regionálním členění mají spíše orientační charakter, ukazují na některé dlouhodobější tendence a rozdíly. Toto se týká zejména dopravních prostředků, kde dochází k plynulému nárůstu jejich počtu na domácnost, a to ve směru město – venkov; jinak mezi regiony je odlišná nadprůměrná vybavenost domácností ve středních a jihozápadních Čechách (v případě kol a motocyklů i ve východních Čechách). V menší míře lze nalézt rozdíly ve vybavenosti domácností některými moderními komunikačními prostředky (počítače, internetové připojení, kabelová TV), kde dochází k rostoucí vybavenosti ve směru venkov – město. Naopak vybavenost satelitem je vyšší na venkově a v regionech jihozápadu a severozápadu ČR. S růstem velikosti obce bydliště se navyšuje počet rekreačních objektů ve vlastní domácnosti, dochází v tomto i ke zvyšování rozdílů mezi západní a východní částí ČR. Například v Praze je 28 objektů na 100 domácností, na Moravě pouze šest objektů. (ČSÚ, 2010)

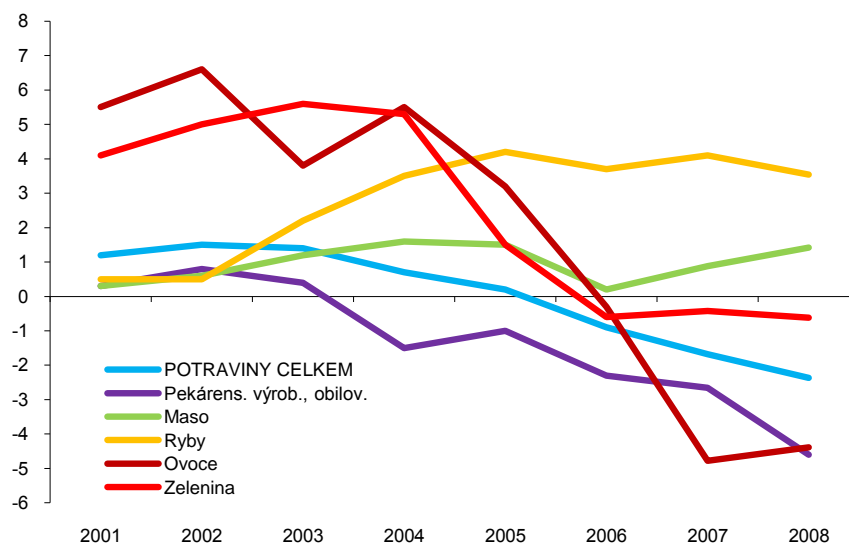
5.2.3. Spotřebitelské ceny

V Praze rostly spotřebitelské ceny za sledované období let 2000 – 2008 asi o 23 %, při průměrném meziročním tempu růstu 2,5 % (v ČR to bylo 2,8 %). Od roku 2001 má v Praze cenový růst obecně mírnější tempo. Kolísání cen víceméně kopíruje a

koresponduje s národní úrovní. Je vhodné zde zmínit, že ve druhé polovině devadesátých let byla situace úplně opačná: ceny v Praze rostly rychleji než v průměru v ČR, a to především kvůli deregulaci bydlení (až 10 % meziroční růst). (ČSÚ, 2010)

Ve sledovaném období let 2001 – 2008 se cenový vývoj v Praze mezi jednotlivými složkami spotřebního koše dosti odlišoval. Nejvíce pražské domácnosti vydávali peněžní prostředky za bydlení, vodu, energie, paliva (tento oddíl má nejvyšší váhu na spotřebním koši pražských domácností, ačkoliv nevykázal nejvyšší cenový růst). V Praze rostly nadprůměrně také ceny zdraví (zde byla zaznamenána nejvyšší dynamika při relativně malé váze ve spotřebním koši), pošty, telekomunikací, stravovacích a ubytovacích služeb, alkoholických nápojů, tabáku. V těchto oddílech spotřebního koše byly výraznější meziroční cenové růsty z hlediska časového období rozloženy silně nerovnoměrně. Většinou se na nich podílely i administrativní vlivy, podobně jako je tomu v ČR. Jednou z nejvýznamnějších částí spotřeby pražských domácností jsou stále potraviny a nealkoholické nápoje, ačkoliv jejich váha je zde nižší než na celorepublikové úrovni. Ceny v tomto oddílu rostly mírněji, a to nejen ve srovnání s ČR, ale také ve vztahu s jinými složkami spotřeby v Praze. V roce 2008 byly ceny o cca 16 % vyšší než v roce 2000, přičemž většinou byl tento růst soustředěn do posledních dvou sledovaných let. V období let 2002 – 2006 ceny potravin v Praze stagnovaly. Rozdíly ve vývoji cen mezi vybranými třídami v rámci položky potraviny jsou vidět na následujících grafech.

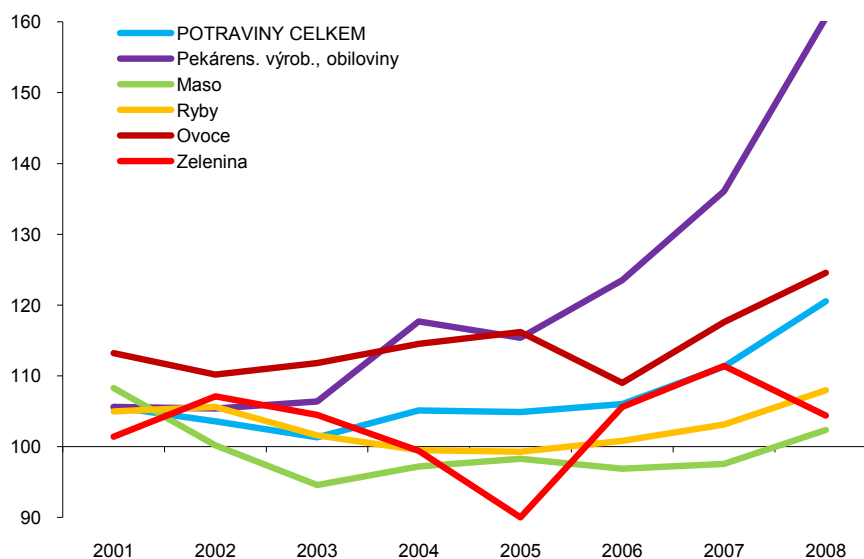
Graf č. 76: Indexy spotřebitelských cen vybraných potravin, rozdíl mezi Prahou a ČR v p. b. (rok 2000 = 100)

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Nejrychleji rostly v Praze (podobně jako v ČR) ceny pekárenských výrobků a obilovin. Za celé hodnocené období došlo k jejich nárůstu o 56 %, a to hlavně vlivem výrazného zrychlení v období let 2006 – 2008. Naopak ceny váhově nejvýznamnější složky potravin, tj. masa, prakticky stagnovaly. Mírný růst ve sledovaném období byl zapříčiněn jen výraznějším meziročním zvýšením v roce 2001 a pak v roce 2008.

Graf č. 77: Indexy spotřebitelských cen vybraných potravin v ČR (rok 2000 = 100)

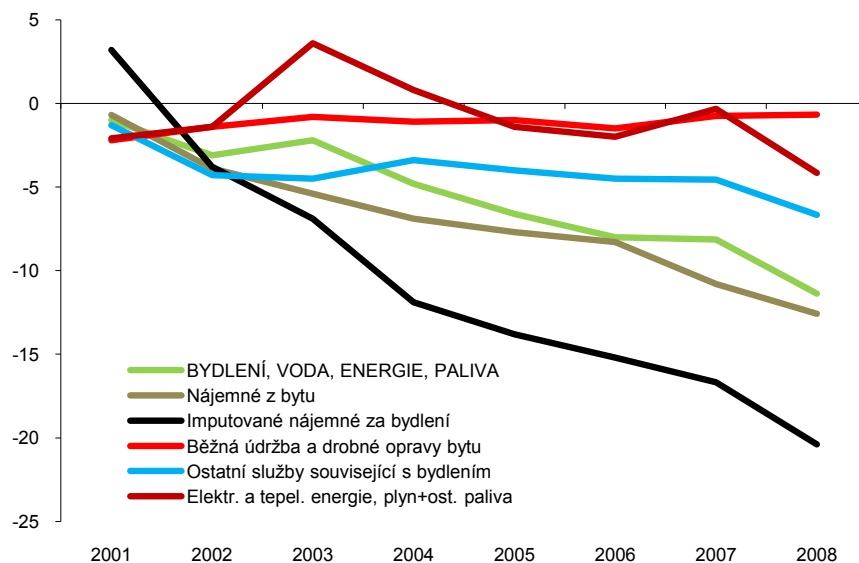

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Růst cen zeleniny byl také v úhrnu ve shodě s vývojem cen v ČR a byl minimální. Vývoj cen v jednotlivých letech se podobně jako u ovoce vyznačoval silnou kolísavostí. U cen nealkoholických nápojů lze naopak sledovat jak v Praze, tak v ČR jistou stabilitu. Do roku 2007 u této položky docházelo k nepatrnému poklesu, který byl následně korigován mírným zvýšením cen v posledním sledovaném roce. Z pozorování dynamiky růstu cen v Praze s národní úrovní lze vyvodit, že většina položek ve skupině potravin v Praze rostla rychleji do roku 2005, tj. v období stagnace cen potravin v ČR. V posledních dvou sledovaných letech, kdy ceny potravin v ČR zrychlují svůj růst, je toto tempo v Praze pod úrovní cen ČR. Zajímavý vývoj lze vysledovat u cen masa a ryb, které jako jediné složky potravin rostly v úhrnu v celém sledovaném období v Praze dynamičtěji nežli v České republice. Vývoj celkových spotřebitelských cen v Praze je determinován především cenami bydlení, vody, energií a paliv. Zvyšování vah tohoto oddílu ve spotřebním koši pro pražské domácnosti je důsledkem již zmiňovaného rychlého růstu cen bydlení a energií v Praze, a to zejména v druhé polovině devadesátých let, kdy dynamika těchto cen převýšila národní úroveň. (ČSÚ, 2010)

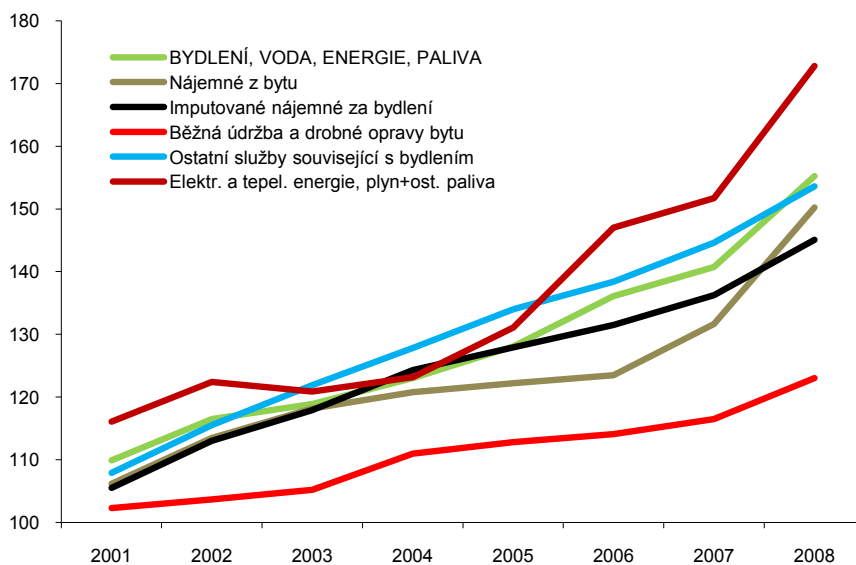
Graf č. 78: Indexy spotřebitelských cen, rozdíl Praha vs. ČR v p. b. (rok 2000 = 100)

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Mezi lety 2000 a 2008 vzrostly ceny bydlení a energií v Praze o 44 %, v ČR to bylo o 55 %. Tempo růstu bylo v jednotlivých letech nevyrovnané, neboť zde dochází k ovlivňování zejména ze strany deregulace nájemného za bydlení. – Mírné bylo v Praze v období 2003 – 2005, kdy bylo meziročně cca 1 – 3 %; naopak nejvyšší bylo v Praze v letech 2001 a 2008, kdy bylo na úrovni cca 9 %.

Graf č. 79: Indexy spotřebitelských cen v ČR (rok 2000 = 100)

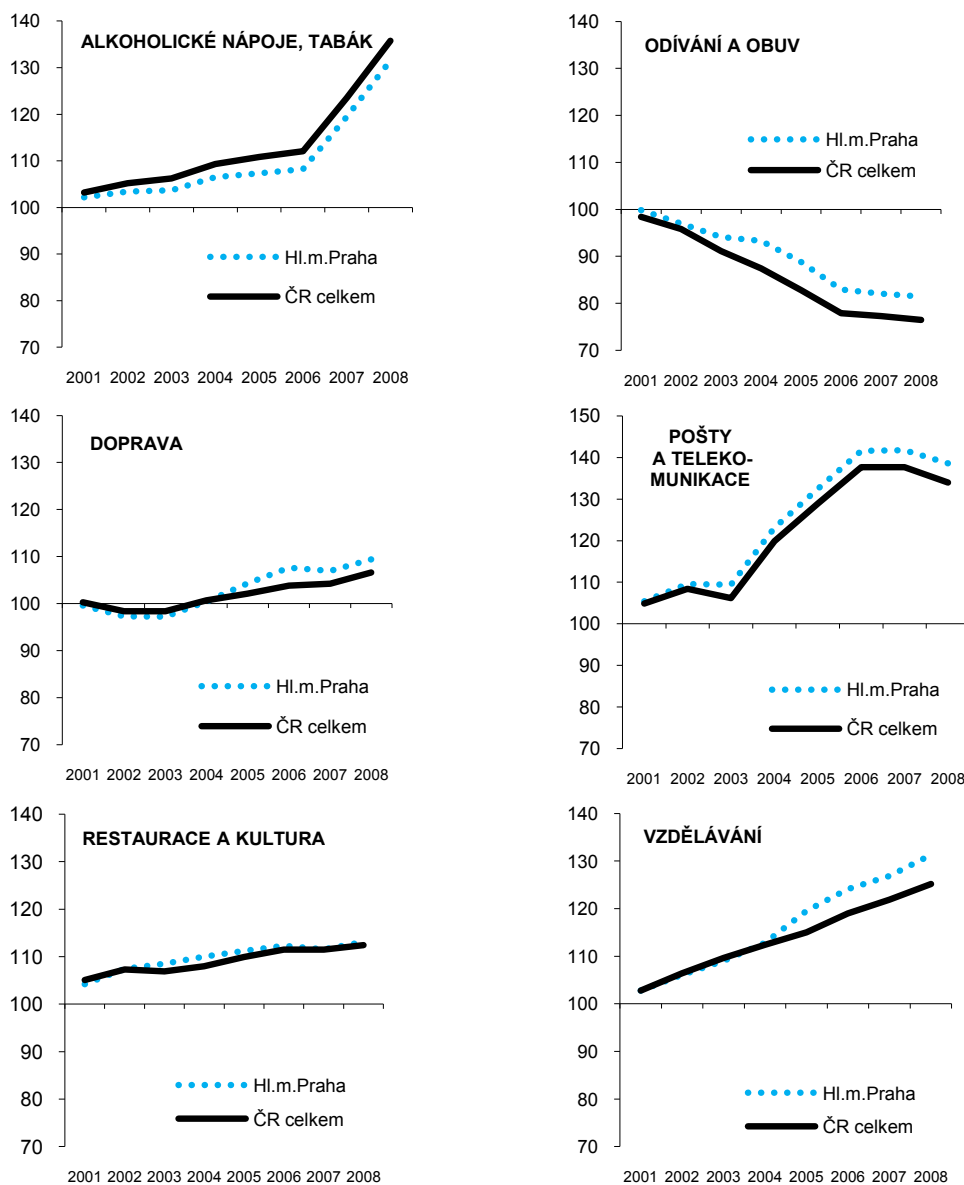

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

Diferencovaná tempa růstu lze sledovat také mezi jednotlivými složkami bydlení. V Praze nejvíce od roku 2000 vzrostly ceny elektrické energie a tepelné energie, plynu a ostatních paliv - průměrné meziroční tempo růstu bylo téměř 7 %. Dále vzrostly ceny ostatních služeb souvisejících s bydlením (vodné, stočné), a to meziročně o 5 %. Do kolísání cen energií a nájemného se promítají především administrativní vlivy. Ceny za vodné a stočné se zvyšovaly ve sledovaných letech relativně plynule, podobně jako imputované nájemné, tj. služby bydlení poskytované vlastníky daného bytu či domu, kteří v něm zároveň bydlí.

Z porovnání cenového vývoje Prahy s celorepublikovou úrovní (Graf č. 78) lze vidět, že růst cen v Praze v rámci bydlení a energií po většinu sledovaného období od roku 2000 zaostával za celorepublikovými tempy růstu (nejvíce u odhadovaného imputovaného nájemného, nejméně u paliv, tepelných energií, běžné údržby a oprav bytu). Ceny spotřebního koše v Praze ve většině položek rostly rychleji než v ČR (Graf č. 80), ačkoliv v úhrnu růst cen v Praze od roku 2001 za dynamikou ČR zaostával. Některé položky s vyšší cenovou dynamikou se na celkové spotřebě podílejí relativně malou vahou, jak je to např. u vzdělávání, pošty, telekomunikací, odívání, obuvi – v souhrnu tvoří méně než 10 % celkové potřeby. (ČSÚ, 2010)

Graf č. 80: Indexy spotřebitelských cen, porovnání Prahy a ČR (rok 2000 = 100)

Zdroj: ČSÚ, 2010, vlastní úprava

V některých méně významných oddílech spotřeby rostly ceny v Praze velmi odlišně, jak je vidět např. u položky zdraví, kde se cenový vývoj v obou hodnocených územích odlišuje natolik, že lze hovořit o skokové změně v roce 2008 a jedná se o cenově nejdynamičtější oddíl spotřeby (ze 12 hodnocených oddílů spotřeby). Toto bylo způsobeno zavedením zdravotnických regulačních poplatků a zvýšením 5% DPH na 9%. V Praze se zvýšily tyto ceny oproti roku 2000 o 62%, v ČR dokonce o 78%. Podobných obrovských rozdílů v cenové úrovni Prahy a ČR si lze všimnout u pošt, telekomunikací, vzdělávání. Jediný oddíl spotřeby, který ve sledovaném období let

2000 – 2008 zaznamenal významný a plynulý pokles cen, je odívání a obuv (v Praze nižší dynamika cen u obuvi).

V dopravě se zvyšovaly ceny pouze mírně. Stabilizované rozdíly mezi vývojem cen rekreace a kultury v Praze a ČR vykazují vnitřní nesourodost: na jedné straně dynamičtější plynulý nárůst cen rekreací, kultury, novin, knih a papírenského zboží (ceny mezi lety 2000 a 2008 narostly o 40 %, přičemž větší nárůst cen lze zaznamenat v mimopražských regionech); na straně druhé dlouhodobý pokles u audiovidea, fotografické techniky, datových zařízení (pokles skoro o 50 % v ČR, pokles o 40 % v Praze byl menší vlivem širší nabídky). Pro lepší vystihnutí meziregionálních rozdílů slouží jako dodatečná informace (orientační) data z šetření vybraných reprezentantů dle krajů. Tato data se sbírají pravidelnými 14-denními šetřeními průměrných spotřebitelských cen vybraného zboží a služeb v jednotlivých krajích České republiky. Zjištěné údaje nejsou dále očišťovány, proto mají spíše orientační charakter. Nelze je tedy použít např. pro výpočet regionální inflace cen.

Tabulka č. 20: Cenové indexy vybraných reprezentantů spotřebního koše (průměry prosincových cen v letech 2003, ..., 2008)

	Průměr za 58 šetřených reprezentantů spotřebního koše	z toho vybraní reprezentanti podle tříd (skupin) spotřeby - COICOP (počet hodnocených reprezentantů)					
		Pekárenské výrobky; obiloviny	Maso a ryby	Mléko, sýry a vejce; Oleje a tuky	Ovoce a zelenina	Alkoholické a nealkohol. nápoje	Vybrané skupiny služeb
Česká republika	Stálé váhy (v %) vybraných tříd (skupin) spotřeby celkem (rok 2005)						
	443,1	24,9	41,9	36	25,6	57,4	156,8
Česká republika	Cenový index (2003-2008)						
	100	100	100	100	100	100	100
Hl. m. Praha	106,1	100,6	101,7	101,3	101,1	99,9	120,3
Středočeský	99,7	101,6	102	100,3	107,8	102,8	92,6
Jihočeský	100,6	100,7	101,9	103	102,5	102,3	96,1
Plzeňský	99,7	96,5	96,6	98,2	104,2	100	102,4
Karlovarský	101,3	97,9	104,9	98,9	101,2	102,7	99,3
Ústecký	98,4	95,8	97,8	96,8	100,2	94,4	100,3
Liberecký	101,4	99,4	103,8	102,9	101,6	103,6	100,6
Královéhradecký	98	101,4	102,1	100,4	98,3	98,4	90,3
Pardubický	97,7	98,5	96,3	99,9	95,2	97,8	97,3
Vysočina	98,4	102,5	100,7	103,7	97,3	105	91,6
Jihomoravský	100,4	101,3	99,9	99,9	98	100,1	101,5
Olomoucký	97,1	96,5	98,1	97,9	97,1	96,6	94,1
Zlínský	99,1	103,6	102,7	101,2	99,5	100,6	93,1
Moravskoslezský	98,5	99,9	96	98,3	94,1	99,6	102,2

Zdroj: ČSÚ, 2010

Cenový index je agregát za vybrané reprezentanty spotřebního koše. Reprezentanti jsou vybírány dle datové dostupnosti. Více než polovina skupin COICOP není zastoupena žádným reprezentantem. Relativně lépe jsou podchyceny potraviny, ale i zde je nutné brát výsledky s určitou obezřetností. Pro agregaci jednotlivých reprezentantů do souhrnného indexu bylo použito prostého zprůměrování (pro krajskou úroveň není váhové schéma k dispozici). Rozdíly v cenách potravin včetně alkoholických nápojů mezi jednotlivými kraji nejsou nikterak výrazné, pohybují se

v rozmezí plus minus 5 % celostátní hodnoty. Podstatnější rozdíl lze sledovat u ovoce a zeleniny, kde je tendence k vyššímu růstu cen v Čechách oproti Moravě. Ve všech pěti sledovaných skupinách potravin a nealkoholických nápojů lze zaznamenat ceny pod celostátní úroveň u krajů Pardubického, Olomouckého, Moravskoslezského a relativně i Ústeckého. Naopak k vyšším cenám potravin inklinují kraje Středočeský, Jihočeský, relativně Liberecký a Zlínský. Cenová rozkolísanost potravin je patrná u Karlovarského kraje a na Vysočině.

U služeb dochází při šetření meziregionálních rozdílů v cenách vybraných druhů služeb k zajímavějším zjištěním, než tomu bylo u potravin. V Praze ceny 14 vybraných položek permanentně ve sledovaném období převyšovaly celostátní úroveň o cca 20 %. V jiných krajích docházelo ve vývoji těchto cen také k mírně nadprůměrným hodnotám, jako např. u kraje Moravskoslezského či Jihomoravského, kde výrazně dominují krajská města. V převážně venkovských oblastech byly ceny vybraných služeb naměřeny jako podprůměrné – Vysočina, Středočeský kraj, Královéhradecký kraj. (ČSÚ, 2010)

Vzhledem ke spíše orientačnímu charakteru výše komentovaných dat je nutno přijímat výše uvedené komentáře obezřetně. Jedním z možných faktorů, který způsobuje meziregionální rozdíly ve spotřebitelských cenách vybraného zboží a služeb, mohou být přetrvávající odlišnosti ve skladbě maloobchodních prodejních jednotek či míra konkurence na straně nabídky v jednotlivých regionech. Dalším možným faktorem je různá kupní síla obyvatelstva v jednotlivých regionech. Tuto skutečnost potvrzují i vypočtené indexy, kdy třem regionům s nejvyšší nezaměstnaností (Moravskoslezský kraj, Ústecký kraj a Olomoucký kraj) náleží tři z posledních čtyř míst dle cenového indexu potravin. V případě Prahy a Karlovarského kraje toto však neplatí, poněvadž zde je vyšší cenová úroveň spíše odrazem jiných nákupních zvyklostí obyvatel a silné orientace obou regionů na zahraniční cestovní ruch. Meziregionální rozdíly ve spotřebitelských cenách potravin lze hledat spíše než v rámci mezikrajových rozdílů, tak v rámci rozboru dle velikosti obce. Toto platí v případě, že rozhodujícími faktory diferenciací jsou struktura maloobchodní sítě a koupěschopnost lokálního obyvatelstva (tj. např. souvislost mezi velikostí obce a výší čistého příjmu domácností).

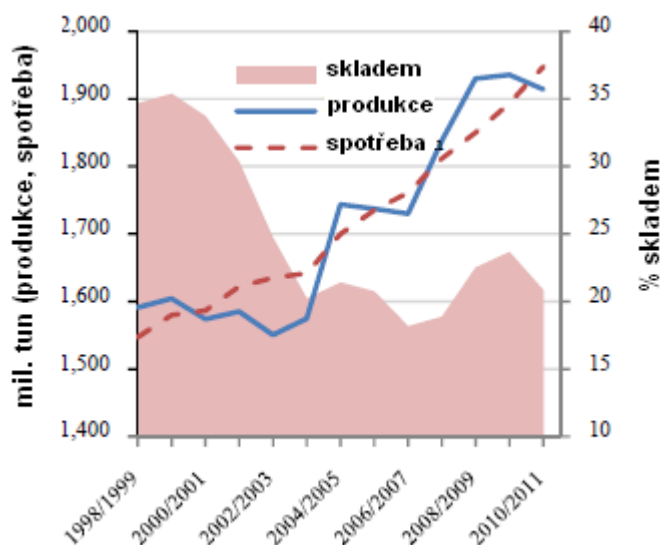
5.2.4. Vývoj spotřebitelských cen potravin na trhu ČR v kontextu vývoje cen na trhu světovém a trhu EU

Následující text analyzuje vývoj cen na světovém, evropském a českém trhu potravin. Cílem je identifikovat obecné vývojové trendy na jednotlivých trzích v

případě vlastního vývoje cen potravinářský produktů a následně komparovat jednotlivé vývojové trendy z hlediska vzájemného působení zejména ve vztahu „světový trh a trh EU“ a dále pak „trh zemí EU a trh ČR“. Následná analýza umožňuje porozumět cenovému vývoji na jednotlivých trzích a poukazuje na vývoj cen vybraných komodit z hlediska globálního trhu (maso, mléko, obiloviny, olejniny, cukr). Důraz je kladen na vývoj cen potravin na trhu ČR. Na vybraném segmentu potravin (vepřové a drůbeží maso, mléko, vejce, máslo, mouka, chléb atd.) je demonstrován vývoj cen v posledních cca 12 měsících, které jsou ve znamení růstu cen na globálních trzích.

Zemědělství hraje velmi důležitou roli ve vývoji soudobé lidské společnosti – významu agrárního sektoru jakožto jednoho z pilířů lidské společnosti si byli vědomi již staří Řekové. V tomto ohledu je vhodné citovat antického filozofa Xenofona, který už 400 let před Kristem vyslovil ve svém spisu O hospodaření následující myšlenku: „Zemědělství je matkou a živitelkou všech ostatních umění.“ (Diouf, 2004). Agrární trh, objem agrární produkce a vývoj cen agrární produkce jsou důležité faktory ovlivňující stabilitu ekonomiky každé země. Na fungujícím agrárním trhu je v současné době závislých téměř 7 miliard obyvatel planety Země (Jeníček, 2010) a přibližně miliarda lidí (FAO, 2011) trvale trpí hladu, a to navzdory skutečnosti, že objem světové agrární produkce se trvale zvyšuje. Jen v letech 1960-2008 objem produkce ve světě vzrostl o více než 100 % (Smutka a kol., 2009). Agrární produkce ve světě trvale roste. Ve sledovaném období její objem rostl v průměru o cca 2 % ročně (UN FAO, 2010). Permanentní růst objemu produkce lze velmi dobře demonstrovat prostřednictvím vývoje světové produkce zrnin, která jen v letech 1998 - 2010 vzrostla z cca 1,6 mld. tun na více než 1,9 mld. tun - Graf č. 81 (World Bank, 2011). Růst světové produkce je stimulován trvale rostoucí světovou poptávkou po agrární produkci (Svatoš, 2008), která v posledních letech roste dynamičtěji, než vlastní objem agrární produkce, o čemž svědčí trvale klesající objem zásob (toto lze opět demonstrovat na vývoji světových zásob zrnin – viz Graf č. 81).

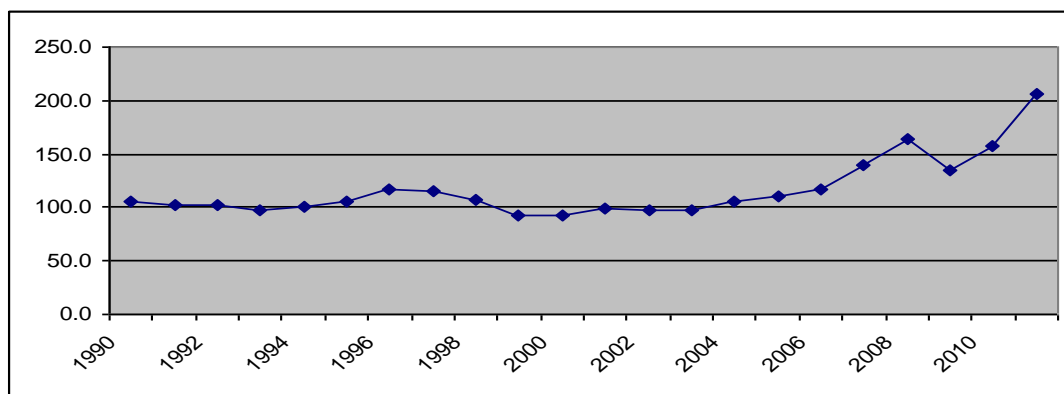
Graf č. 81: Světová produkce, spotřeba a zásoba zrnin

Zdroj: World Bank, 2011, vlastní úprava

Rostoucí poptávka po agrárních a potravinářských produktech v posledních letech velmi výrazně ovlivnila vývoj světových cen (Graf č. 82), které zejména v období let 2000 - 2011 velmi výrazně vzrostly s výjimkou roku 2009, kdy došlo ke globálnímu poklesu cen, který byl způsoben globální ekonomickou krizí (World Bank, 2011). Nicméně cenový vývoj na globálním trhu s agrární a potravinářskou produkcí byl ovlivněn nejen růstem počtu poptávajících, ale i celou řadou dalších faktorů.

Graf č. 82: Světový index cen potravin (období 2002 – 2004 = 100)

Zdroj: FAO, 2011, vlastní úprava

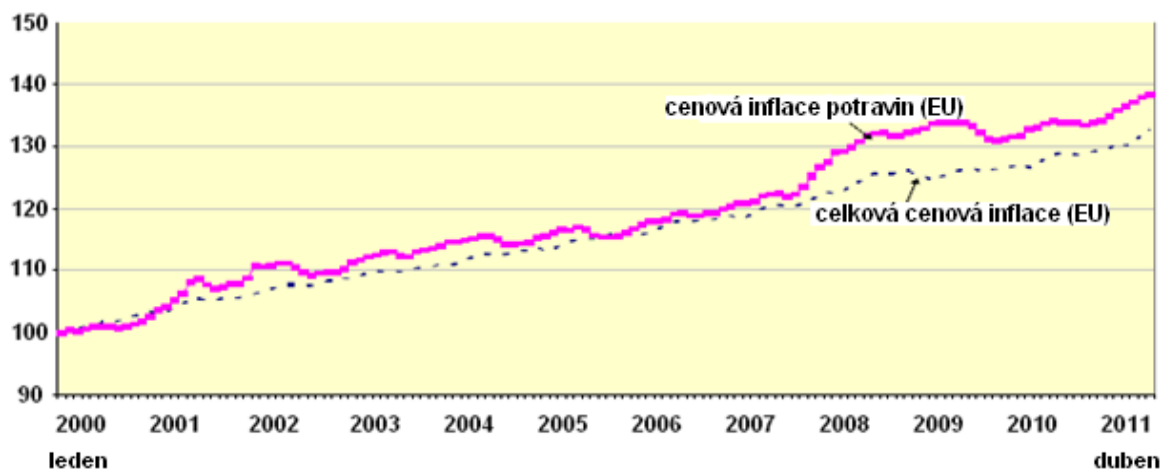

Mezi nejvýznamnější důvody růstu cen pak patří následující (Kain, 2011):

- Rozvíjející se ekonomiky bohatnou
Obyvatelé těchto zemí mění své stravovací návyky. Zatímco dříve převládaly v jejich jídelníčku obiloviny, nyní jedí více masa, jehož produkce je energeticky mnohem náročnější.
- Drahá ropa a podpora biopaliv
Růst cen ropy navyšuje ceny pohonných hmot a hnojiv a zvyšuje zemědělcům jejich náklady. Díky podpoře biopaliv končí 15 % světové produkce obilnin jako surovina pro výrobu pohonných hmot.
- Spekulantů
Na komoditních trzích se pohybují pouhé stovky velkých hráčů, kteří jsou schopni investicemi v řádu miliard dolarů prudce hýbat cenami potravin.
- Výkyvy počasí
Požáry v Rusku, sucha v Číně a naopak záplavy v Austrálii či Pákistánu vyhnaly v roce 2010 cenu mnoha potravin o desítky procent. Kvůli nízkým zásobám se totiž výpadek produkce okamžitě projeví na ceně.
- Politika centrálních bank
Jenom americká centrální banka dala od konce finanční krize do ekonomiky takřka 2,5 bilionů dolarů. Část těchto peněz končí i na komoditních trzích a zvyšuje tak ceny potravin.

Růst cen agrární produkce dopadl na většinu ekonomik světa, přičemž nejméně příznivý vliv růstu cen agrární produkce lze sledovat v případě rozvojových zemí, které jsou navíc v pozici čistého importéra agrární produkce (FAO-OECD, 2011). V případě trhu zemí EU 27 lze konstatovat, že ceny agrární produkce rovněž reagovaly na růst cen potravin na globálním trhu, třebaže je tento trh od trhu globálního relativně izolován působením Společné zemědělské politiky zemí EU. Zatímco ceny světového trhu v letech 2000 - 2010 vzrostly o více než 100 % (jak v nominálním, tak i v reálném vyjádření – Graf č. 82), ceny agrárního trhu zemí EU vzrostly ve sledovaném období pouze o cca 30 procentních bodů (Graf č. 83).

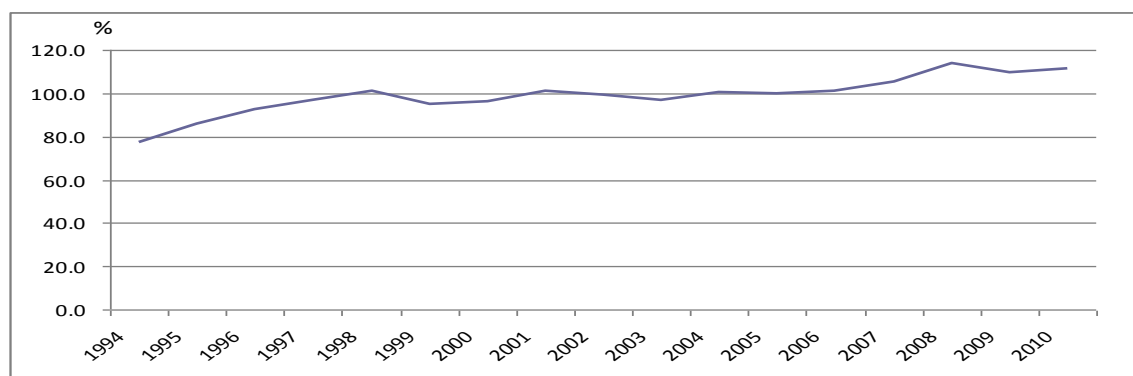
Graf č. 83: Celková cenová inflace v EU a inflace cen potravin v EU (leden 2000 až duben 2011, leden 2000 = 100)

Zdroj: Eurostat, 2011, vlastní úprava

V tomto ohledu se projevilo působení společné zemědělské politiky, kdy všeobecný růst cen na globálním trhu, ke kterému došlo v letech 2000 - 2010 vedl ke snížení cenové diference existující mezi trhem světovým a trhem zemí EU. Na růst globálních a evropských cen reagovaly ceny agrárního a potravinářského trhu všech zemí EU27 – český agrární trh nevyjímaje (Graf č. 84).

Graf č. 84: Vývoj cen agrárních a potravinářských produktů v ČR v letech 1994 - 2010

Zdroj: ČSÚ, 2011

Vzájemná analýza vývojových trendů reálných cen agrárních a potravinářských produktů na světovém trhu, na trhu zemí EU a na trhu ČR dokládá vysokou míru korelace vývoje cen na jednotlivých trzích, ačkoliv jednotkové ceny obchodovaných produktů jsou na jednotlivých analyzovaných trzích odlišné (Tabulka č. 21).

Tabulka č. 21: Vývoj indexu spotřebitelských cen v období 2000 - 2010

Proměnná	Označené korelace jsou významné na hlad. $p < 0,050$ N = 9				
	Průměry	Sm.odch.	Svět	ČR	EU
Svět	113,4808	23,80532	1,000000	0,795937	0,975597
ČR	104,5556	9,46746	0,795937	1,000000	0,796953
EU	110,8222	9,34609	0,975597	0,796953	1,000000

Zdroj: vlastní zpracování

Mezi světovým a evropským trhem existují v oblasti cenového vývoje velmi výrazné vzájemné vazby. V tomto ohledu je analyzován vývoj cen vybraných potravinářských produktů na českém trhu v letech 2010 a 2011, a to v reakci na vývoj cen na trhu světovém, které vykazují od roku 2002 výrazný růst, přičemž od druhé poloviny roku 2010 ceny rostou s výjimkou roku 2009 kontinuálně (viz Tabulka č. 22). K nejvýraznějšímu růstu ceny na světovém trhu došlo zejména u cukru, oleje, obilovin, mléka a masa.

Tabulka č. 22: Světový index cen potravin

rok		index	maso	mléko	obilí	oleje, tuky	cukr
2000		90	96	95	85	68	116
2001		93	96	107	86	68	123
2002		90	90	82	95	87	98
2003		98	97	95	98	101	101
2004		112	114	123	107	112	102
2005		117	120	135	103	104	140
2006		127	119	128	121	112	210
2007		159	125	212	167	169	143
2008		200	153	220	238	225	182
2009		157	133	142	174	150	257
2010		185	152	200	183	193	302
2010	květen	170	152	209	155	170	216
	červen	168	152	203	151	168	225
	červenec	172	151	198	163	174	247
	srpen	183	156	193	185	192	263
	září	194	153	198	208	198	318
	říjen	205	158	203	220	220	349
	listopad	213	161	208	223	243	373
	prosinec	223	166	208	238	263	398
2011	leden	231	167	221	245	278	420
	únor	238	171	230	259	279	418
	březen	232	175	234	251	260	372
	duben	235	181	229	265	259	346
	květen	232	183	231	262	259	311

Zdroj: FAO, 2011, vlastní úprava

Následující text v tomto ohledu analyzuje vývoj cen na trhu s potravinami v ČR v období od srpna 2010 do května 2011. Analyzován je vývoj cen vybraných komodit prodávaných na pultech nejvýznamnějších obchodních řetězců operujících na trhu ČR (Tesco, Interspar, Kaufland, Lidl, Penny, Billa, Albert).

Mezi vybrané produkty, jejichž cenový vývoj je analyzován, patří následující: vepřové a drůbeží maso, vejce, mléko, máslo, sýr, jogurty, mouka, rýže, chléb, cukr, olej a káva.

V rámci analýzy vlivu vývoje globálních cen potravin na ceny na trhu ČR je kalkulována elasticita jednotlivých vybraných produktů na procentní změnu hodnoty cen světového trhu s potravinami (data pocházejí z databáze FAO). K výpočtu konkrétní hodnoty elasticity je v tomto ohledu použit vzorec pro výpočet elasticity bodové (Tvrdoň, 2006):

$$E = \frac{X_2 - X_1}{X_1} : \frac{P_2 - P_1}{P_1}$$

Získané výsledky jsou následně komparovány s vývojovým trendem na trhu EU a na trhu světovém. Vývoj cen potravin na trhu světovém, trhu EU a na trhu ČR je monitorován prostřednictvím bazického indexu (ve stálých cenách – viz Graf č. 82, Graf č. 83, Graf č. 84). Elasticita cen jednotlivých vybraných potravinářských výrobků prodávaných v maloobchodní síti v rámci ČR je kalkulována na základě vývoje jednotkových cen sledovaných výrobků v KČ. Data o vývoji cen v rámci retailové sítě v ČR pocházejí z terénního sběru dat, který probíhal ve vybraných obdobích od srpna 2010 do května 2011.

Vlastní analýza vývoje spotřebitelských cen potravin

Jako výchozí báze byla použita data analyzující trendy vývoje cen potravin na celkové úrovni v České republice, Evropské unii a ve světě. Pro další analýzy bylo zpracováno statistické potvrzení vzájemné závislosti – hodnoty korelace jsou uvedeny v tabulce (Tabulka č. 21). Z výše uvedeného je patrné, že Evropská unie jako celek je ve vývoji cen potravin závislá na vývoji světových cen. Nicméně, hodnota korelace spotřebitelských cen mezi Českou republikou a EU je výrazně nižší v porovnání s hodnotou korelace mezi vývojem cen na trhu EU a na trhu světovém. Z toho lze usuzovat na určitou autonomii ve vývoji cen na trhu ČR. Spotřebitelské ceny českého trhu obecně nekopírují cenové trendy globálního trhu přímo. Z výsledků šetření plyne, že zde existuje určité časové zpoždění a v případě některých výrobků je dokonce zřetelně vidět, že růst cen na globálních trzích nemá téměř žádný vliv na růst cen tuzemských. To lze vysvětlit pravděpodobně působením společné zemědělské politiky EU a konkurenčními tlaky existujícími na trhu v ČR (tlak řetězců na zemědělské prvovýrobce a potravináře ve snaze udržet nízké pultové ceny).

Tabulka č. 23: Vybrané charakteristiky týkající se cenového vývoje vybraných potravin ve sledovaném období

	Srpen 2010 Cena v Kč	Květen 2011 Cena v Kč	Průměrná změna v %	Elasticita ceny tuzemských potravin ve vztahu k procentní změně světové ceny potravinového trhu v %
máslo Jihočeské - 250 g	32.90	36.07	9.63	0.190962
kuře chlazené standard - 1 kg	58.47	57.90	-0.98	-0.01939
káva Jihlavanka standard 250g	40.73	44.40	9.00	0.178592
jogurt bílý Hollandia - 500 g	16.83	17.40	3.37	0.066788
vepřová kotleta s kostí nejlev. - 1kg	109.64	98.29	-10.35	-0.20536
mléko trvanlivé nejlev. - 1l	12.04	14.47	20.17	0.400095
Chléb Šumava ks 1200g	14.92	25.90	73.59	1.460074
Eidam 30% nejlevnější - 1kg	121.56	113.96	-6.26	-0.12411
10 vajec M	22.04	24.90	12.96	0.257161
slunečnicový olej	42.40	61.15	44.22	0.877358
1 kg hladké mouky	7.90	9.90	25.32	0.502278
1 kg dlouhozrn. Rýže Bask	34.30	34.65	1.02	0.020245
1 kg cukr krystal Korunní	16.90	19.90	17.75	0.352189

Zdroj: vlastní zpracování

Vysoký růst ceny chleba je dán zejména růstem cen v květnu roku 2011, kdy cena chleba v porovnání s dubnem 2011 skokově narostla v reakci na dlouhodobý růst cen obilnin o cca 25 %.

Z hlediska výsledků uvedených v tabulce (Tabulka č. 23) lze vybrané výrobky rozdělit do několika skupin. Pokles cen oproti roku 2010 je zaznamenán u vepřového masa (vepřové kotlety), sýru eidam a chlazeného kuřete (Z hlediska reliability je třeba zmínit, že ve třech obchodních řetězcích probíhala cenová akce na chlazené kuře, ve dvou na vepřovou kotletu s kostí a pouze sýr eidam neměl deklarovanou žádnou jinou cenovou akci, než případnou množstevní slevu. Je tedy možné říci, že i s ohledem na procentuelní míru poklesu se pokles průměrné ceny jeví jako neprůkazný.).

U výrobků, jako jsou jogurt bílý a rýže dlouhozrná, obecně ke změnám cen nedošlo. Co se týká růstu cen, ten se projevil zejména v případě oleje, chleba, mouky, másla, kávy, vajec a cukru. V tomto ohledu je vhodné zdůraznit, že nejvyšší dynamika růstu cen je patrná v případě oleje, mouky a chleba, tedy produktů z olejnin a obilnin.

Tabulka č. 24: Změna ve spotřebitelských cenách potravin v EU (duben 2011 v porovnání s dubnem 2010, v %)

	celkem HICP	jídlo	chléb, obilí	maso	ryby, mořské plody	mléko, sýry, vejce	oleje, tuky	ovoce	zelenina	cukr	ostatní potraviny
EU	3.2	3.2	4.1	2.2	3.8	2.9	7.1	5.8	0.3	5.1	1.1
ČR	1.6	3.9	8.7	0.8	0.3	5.9	16.9	2.9	-1.3	3.2	1.7

Zdroj: Eurostat, 2011, vlastní úprava

Tabulka č. 25: Změna cen zemědělských komodit v EU (duben 2011 v porovnání s dubnem 2010, v %)

	potravin pšenice	krmná pšenice	kukuřice	ječmen	sušené odstředěné mléko	máslo	sýr (eidam)	hovězí	vepřové	kuřecí maso
EU	98	69	68	83	1	31	19	8	16	19
ČR	114	-	93	99	29	39	12	1	14	11

Zdroj: Eurostat, 2011, vlastní úprava

Tabulky (Tabulka č. 24, Tabulka č. 25) umožňují komparaci meziročních změn spotřebitelských cen a zemědělských prvovýrobců v EU a ČR. V souladu s daty uvedenými v tabulce (Tabulka č. 23) lze hlavní změny spotřebitelských cen nalézt u obilnin a chleba, olejů a tuků a mléčných výrobků.

Výsledek analýzy vývoje spotřebitelských cen potravin

Z výsledku výše uvedené analýzy vyplývají ve vztahu k vývoji cen potravin na světovém, evropském a zejména na českém trhu následující zjištění:

Ceny potravin v posledních několika letech významně vzrostly na všech sledovaných trzích. Jen v období 2002 - 2011 (duben) vzrostly ceny potravin na světovém trhu o cca 110 procentních bodů, ceny na trhu zemí EU27 se zvýšily o cca 30 procentních bodů a ceny na trhu ČR se ve stejném období navýšily o cca 15 - 20 procentních bodů (v reálných cenách).

Výrazný růst cen postihl zejména trh světový, protože ceny na trhu EU vzrostly v důsledku aplikované společné zemědělské ekonomiky (SZP) výrazně méně. SZP v tomto ohledu působila jako jakýsi štít působící proti vlivu růstu světových cen, které byly dlouhodobě nižší v porovnání s cenami na vnitřním trhu EU, a v důsledku růstu cen globálního trhu došlo pouze k postupnému vyrovnávání diferencí mezi oběma analyzovanými trhy. (FAOSTAT, 2011)

Důležitým aspektem jak evropského, tak i světového trhu v posledních letech byl růst cen primární agrární produkce, zejména obilovin, cukru a olejnin. Zatímco v případě trhu světového se růst cen promítl přímo do růstu cen potravin, v případě trhu EU tomu bylo pouze částečně. Z výše uvedených tabulek vyplývá, že například cena pšenice na trhu EU vzrostla jen v období duben 2010 – duben 2011 o cca 100 %, zatímco ceny produktů z pšenice vzrostly o cca 4 % - podobně je tomu v České republice. Tento stav lze vysvětlit tím, že růst ceny primární suroviny je absorbován subjekty, jako jsou zpracovatelé zemědělské produkce a následní distributoři na úrovni velkoobchodu a maloobchodu.

Ve vztahu k vývoji cen na trhu ČR lze říci, že ceny potravin silně korelují s vývojem cen na trhu světovém a na trhu zemí EU. Globální růst cen se tedy logicky nevyhnul ani ČR. Nicméně ceny na trhu v ČR kopírovaly zejména cenový vývoj na trhu v EU, což znamená, že růst spotřebitelských cen byl výrazně nižší, než tomu bylo na světovém trhu. V případě potravinářských produktů lze vidět, že růst cen se projevil zejména v případě produktů z obilí a olejnin. Ve vztahu k růstu cen na trhu světovém pak lze říci, že nejcitlivěji na změny globálních cen reagovaly zejména chléb (pečivo) a rostlinné tuky a oleje. V případě ostatních sledovaných agrárních produktů lze konstatovat, že spotřebitelské ceny jsou ve vztahu k vývoji cen globálního trhu neelastické. Ve vztahu k vývoji cen na trhu EU lze říci, že nejcitlivěji na změny cen potravin na trhu EU27 reagují ceny produktů z olejnin, obilí, mléka a zeleniny. Růst cen, zejména v případě obilí a olejnin, doprovázený růstem cen produktů z nich vyráběných je plně v kontextu s růstem poptávky po nepotravinářském využití těchto komodit, které jsou v současné době ve stále se zvyšující míře spotřebovávány pro výrobu biopaliv.

6. Závěr

Světový spotřební trh dnes zaujímá více než šest miliard lidí, přičemž se jedná o jednotlivce a domácnosti, které nakupují zboží a služby pro uspokojení svých potřeb. Chování spotřebitele je do značné míry pro produkty nabízející organizace velká neznámá (tzv. „black box“), přičemž toto chování a rozhodovací proces spotřebitele při nakupování zboží a služeb je možné cíleně a velmi účinně ovlivňovat skrze:

- marketingové podněty - kvalitu výrobku, jeho vzhled, cenu, distribuci, komunikaci se zákazníkem - obecně se jedná o kulturní faktory, společenské aj.
- a znalost psychologie - je výhodné identifikovat osobnosti spotřebitele, jeho věk, vnímání, motivaci, postoje aj.

Disertační práce si mimo jiné kladla za cíl uvést chování konečného spotřebitele z hlediska psychologie a marketingu do kontextu ekonomické teorie. V disertační práci je uvedena deskripce a vysvětlení výše zmíněného působení psychologických faktorů a marketingových dovedností na spotřebitele jako zákazníka firem poptávajícího ekonomické statky a tato teorie plynule přechází v ekonomickou teorii spotřebitele, čímž byl zmíněný dílčí cíl splněn.

Dalším dílčím cílem bylo vysvětlit racionální chování spotřebitele z hlediska mikroekonomie, což bylo splněno obsahem uvedeným v kapitolách zabývajících se analýzou poptávky spotřebitele:

- na základě maximalizace spotřebitelova užitku - racionální chování spotřebitele je volba takového spotřebního koše, který mu přinese maximální možný užitek uspokojující jeho potřeby - rovnováhu (optimum) spotřebitele lze velmi dobře ilustrovat např. pomocí indifferenční analýzy v ordinalistickém pojetí teorie užitku nebo rovnicovým vyjádřením v kardinalistickém pojetí
- a na základě minimalizace výdajů spotřebitele - tento způsob je výhodnější při měření změny ve výši životních nákladů či reálného příjmu spotřebitele;
  - o lze užít Hicksových poptávek vyjadřujících závislost kupovaného množství statku na cenách komodit při dané hladině užitku;
  - o v rámci analýzy poptávky spotřebitele lze uvést také výdajovou funkci - spotřebitel má snahu s růstem ceny statku nezvyšovat své výdaje proporcionálně, ale minimalizovat je substitucí dražšího statku za levnější.

Obecně lze jako determinanty finální spotřeby obyvatelstva prezentovat následující ukazatele:

- potřeby, chutě, preference spotřebitele – tato problematika je v rámci splnění prvního a druhého dílčího cíle práce podrobně vysvětlena v literární rešerši disertační práce;
- spotřebitelův příjem, důchod – tato oblast je řešena v kapitole č. 5 Výsledky zkoumání, a to především na bázi dat Českého statistického úřadu;
- cenu a dostupnost ostatních statků (substitutů a komplementů vůči poptávanému zboží / službě) – cenami se autor práce zabývá v rámci kapitoly č. 5, dostupnost výrobků není řešena z důvodu neexistující komplexní databáze týkající se dostupnosti vybraných výrobků v rámci jednotlivých českých regionů (krajů, měst apod.) a v rámci celé České republiky;
- množství spotřebitelů – v České republice je cca 10.500.000 obyvatel, celkový přírůstek obyvatelstva se pohybuje kolem 0 %; v období let 1995 – 2002 celkový počet obyvatel České republiky mírně klesal, od roku 2003 dochází díky přistěhovalcům ze zahraničí k opětovnému nárůstu; nejvíce lidí žije v Praze (1.300 tis.), dále pak v Brně (405 tis.), Ostravě (315 tis.), Plzni (174 tis.), Liberci (105 tis.) a Olomouci (102 tis.); počet hospodařících domácností v ČR vzrostl za sledované období let 2000 – 2008 o cca 30 tis., počet členů na domácnost je v průměru cca 2,5.

Co se týče (dílčího cíle číslo tři) analýzy hlavních determinant spotřeby obyvatelstva v České republice a ve vybraných regionech ČR (krajích, městech) za účelem rozšíření mikroekonomického teoretického oddílu (literární rešerše) disertační práce o reálný pohled vytvořený na základě v praxi získaných relevantních dat a uvedení tak problematiky mikroekonomického oddílu práce do kontextu reálného světa (tvořeného množinou regionů), lze uvést následující. Analýza spotřebitelských příjmů a vydání v České republice v období let 2000 – 2008 ukazuje na výrazný růst české ekonomiky do roku 2008. Tento ekonomický růst měl silný vliv na chování českých domácností, co se týče s nakládáním peněžními prostředky. Sledovaný cenový vývoj nebyl způsobován primárně inflací, což mělo za důsledek relativně nízkou ochotu domácností spořit. V porovnání s devadesátými léty minulého století byl tak pro analyzované období charakteristický růst zadluženosti českých domácností, naštěstí především investováním půjčených peněz do nemovitostí. Disponibilní důchod, tj. mzdy, platy, renty, rostl především ve druhé polovině sledovaného období let 2000 – 2008 rychleji než nominální HDP. V roce 2000 byla úroveň disponibilního

důchodu na obyvatele ČR cca 120 tis. Kč, v roce 2008 to již bylo 190 tis. Kč (aktuálně v roce 2010 byl tento ukazatel na téměř totožné úrovni), jedná se tedy skoro o 60% nárůst. Co se týče mezd a platů, ty rostly rychleji v porovnání s příjmy živnostníků (tj. než hrubý provozní přebytek) a v porovnání se saldem důchodů z vlastnictví. Míra úspor od roku 2004 výrazně vzrostla (v roce 2000 byly hrubé úspory na úrovni 100 mld. Kč, v roce 2008 to bylo již skoro 210 mld. Kč). Meziroční přírůstky disponibilního důchodu nestačily na přírůstky spotřeby, a tak lze konstatovat, že spotřeba musela být sycena právě z úspor. V průměru za sledované období let 2000 – 2008 rostl HDP v reálných cenách tempem cca 4 %, se svým vrcholem v roce 2006 (6,8 %), aktuálně za období 2000 – 2010 lze hovořit o průměrném nárůstu HDP v reálných cenách cca 3 %. Finální spotřeba domácností rostla každým rokem v průměru o 3,5 % (aktuálně je toto číslo za období let 2000 – 2010 cca 2,8 %). V rámci sledovaného období vzrostla průměrná hrubá měsíční nominální mzda o 70 % (z 13 tis. Kč v roce 2000 na 23 tis. Kč v letech 2008, aktuálně v roce 2011 je tento ukazatel na téměř stejné úrovni), reálně vzrostla o 35 %. O nejvyšším růstu nominálních mezd lze hovořit v odvětví českého vzdělávání. Co se týče rozdělení mezd dle četnosti, maximální četnost mezd byla v roce 2000 kolem 12 tis. Kč, v roce 2008 to bylo již 20 tis. Kč. Na průměrnou mzdu v ČR nedosáhnou dvě třetiny pracujících. Zatímco v roce 2000 dosahovala průměrná mzda asi 116 % mzdy mediánové, v roce 2008 to bylo skoro 119 %, což svědčí o prohlubujícím se rozdílu mezi těmito dvěma mzdovými ukazateli. V roce 2007 byla diferenciací příjmů nižší v porovnání s rokem 2002, a to zejména vlivem snížení zdanění nízkých příjmů fyzických osob, zdvojnásobení rodičovského příspěvku apod., což se odrazilo ve vyšším růstu nízkých příjmů. Zatímco v roce 2002 byly příjmy v 10. decilu 5,7x vyšší než příjmy v 1. decilu, v roce 2007 byl tento poměr vyšší jen 5,5x. Také podíl objemu příjmů 20 % osob s nejvyššími příjmy k objemu příjmů 20 % lidí s nejnižšími příjmy se snížil.

Ze Statistiky rodinných účtů bylo Českým statistickým úřadem zjištěno, že za uplynulých deset let domácnosti nevyužívaly k přímé spotřebě všechny své finanční prostředky. Došlo k výrazným rozdílům v hospodaření domácností: Domácnosti s nejvyššími příjmy utracely menší část svého rozpočtu (tempo růstu příjmů bylo o cca 20 % vyšší než tempo růstu vydání); zatímco domácnosti s nejnižšími příjmy utracely své finance podstatně rychlejším tempem. V rámci struktury spotřebních vydání domácností stále více roste podíl vydání na bydlení, energie, který je na podobné úrovni jako podíl vydání za potraviny a nealkoholické nápoje (ty v minulosti jednoznačně dominovaly nad výdaji na

bydlení). Domácnosti stále více spotřebovávají maso, čerstvou zeleninu, ovoce mírného pásma; naopak méně spotřebovávají potraviny opatřené z vlastních zdrojů (spotřebitelé si potraviny stále častěji kupují, než aby je pěstovali na zahradě či v rámci svého domácího hospodářství). Dlouhodobě se zlepšuje životní standard českých domácností, o čemž referují i pozitivní výsledky z šetření vybavenosti domácností v rámci SRÚ. Spotřebitelské ceny v ČR za sledované období vzrostly o cca 25 %, přičemž největší podíl (přes 50 %) na této skutečnosti měl růst cen bydlení, vody, energie, paliv, dále alkoholických nápojů, tabáku, potravin a nealka. Naopak u odívání, obuvi, u bytového vybavení, oprav a zařízení domácností se ceny snížily. Životní náklady zaměstnanců vzrostly za sledované období o 23 %, životní náklady důchodců vzrostly ještě o 11 procentních bodů více, což je zapříčiněno jinou vnitřní strukturou spotřeby důchodců, kteří spotřebovávají především výrobky a služby s rychlejším růstem cen (jedná se například o vyšší potřebu léků, častější platby regulačních zdravotnických poplatků, pečovatelskou službu aj.).

V Praze průměrná mzda zaměstnanců dlouhodobě převyšuje národní úroveň o více než 30 %, a to především z důvodu specifické odvětvové struktury pracovních míst s koncentrací služeb a aktivit, které kladou na pracovníka vyšší kvalifikační nároky. Naopak mzdy v intervalu pouze 85 – 90 % celorepublikového průměru lze vysledovat v Karlovarském kraji, střední Moravě a ve východních Čechách. Nejnížší mzdovou dynamiku lze dlouhodobě zaznamenat v Karlovarském kraji a Ústeckém kraji, jinak mzdové rozdíly mezi kraji ovlivněnými postavením Prahy zůstaly ve sledovaném období na konstantní úrovni. Nejvyšší mzdová diferenciací byla zaznamenána v Praze, mírně v nadprůměru pak v Jihomoravském kraji, Karlovarském, Pardubickém. Čistý peněžní příjem na jednoho člena pražské domácnosti převyšuje celorepublikový průměr o více než 30 %, mírně nadprůměrný je taktéž ve středních Čechách a v Plzeňském kraji. Naopak příjem na severní Moravě a v Pardubickém kraji je 10 % pod průměrem ČR. Náklady na bydlení rostou s velikostí obce, přičemž ve struktuře nákladů na bydlení lze nalézt dlouhodobé výrazné rozdíly mezi městem a venkovem. V Praze byly celkové peněžní výdaje domácností o 25 % nad průměrem ČR. I v regionech (ve shodě s výše popsányi obecnými trendy) dlouhodobě posilují výdaje na bydlení, energie, a to především na úkor potravin. Struktura nákladů pražských domácností se oproti zbytku ČR značně odlišuje. Na venkově je větší váha výdajů za dopravu, potraviny a nealko, bytové vybavení a zařízení domácností. S rostoucí velikostí obce roste podíl výdajů na vzdělávání, stravování, ubytování, rekreaci, kulturu, telekomunikace a především na

bydlení. Lze říci, že tyto rozdíly ve struktuře výdajů domácností jsou patrné napříč administrativně správními regiony ČR a spíše lze hledat jejich spojitost se skutečností, zda jde o město nebo o venkov. Obecně v Praze za sledované období let 2000 – 2008 vzrostly spotřebitelské ceny o 23 % při průměrném meziročním tempu růstu 2,5 % (přičemž celá ČR vykazovala tempo růstu 2,8 %). V devadesátých letech minulého století byla situace opačná a v Praze rostly ceny rychleji než v průměru v ČR, a to zejména kvůli deregulacím. Celkový růst spotřebitelských cen v Praze je determinován především cenami za bydlení a energie (tyto složky se na spotřebním koši pro Prahu pohybují na úrovni jedné třetiny, zatímco na úrovni celé ČR je to podíl pouze jedné čtvrtiny koše). Obecně lze říci, že cenové rozdíly potravin mezi jednotlivými kraji v ČR jsou minimální. Naopak u služeb jsou tyto rozdíly markantnější a lze říci, že jsou ovlivněny přítomností velkých měst.

V roce 2009 zasáhla české domácnosti hospodářská (finanční) krize, což se projevilo faktickou stagnací jejich příjmů, stagnací spotřeby a nižším ročním přírůstkem hrubých úspor. Lze tedy říci, že i objem mezd a platů zůstal na úrovni roku 2008. Dopad krize na sektor českých domácností byl méně výrazný než dopad na celou českou ekonomiku mimo jiné díky tomu, že díky přerozdělení peněz od vládního sektoru získaly domácnosti v čistém vyjádření v roce 2009 o 75 mld. Kč více než v roce 2008. Hrubý disponibilní důchod domácností tak klesl meziročně 2009/2008 jen o 11 mld. Kč, tj. relativně o 0,6 %, na 1,98 bil. Kč. Lze říci, že ačkoliv se přírůstek aktiv českých domácností v roce 2009 (133 mld. Kč) oproti roku 2008 (242 mld. Kč) výrazně zredukoval, byly domácnosti jako sektor schopny vygenerovat 14 mld. Kč celkový přebytek použitelný pro financování deficitních sektorů české ekonomiky. (ČSÚ, 2010)

Z analýzy vývoje spotřebitelských cen potravin na trhu ČR v kontextu vývoje cen na trhu světovém a trhu EU pak vyplývá následující. Ve zkoumaném období let 2002 - 2011 (duben) vzrostly ceny potravin na světovém trhu o cca 110 procentních bodů, ceny na trhu zemí EU27 se zvýšily o cca 30 procentních bodů a ceny na trhu ČR se ve stejném období navýšily o cca 15 - 20 procentních bodů (v reálných cenách). Ceny potravin na evropském trhu vzrostly oproti světovým cenám díky společné zemědělské ekonomice výrazně méně. Na základě analýz lze říci, že ceny potravin v ČR silně korelují s vývojem cen na trhu světovém a na trhu zemí EU. U potravinářských produktů lze vidět, že růst cen se projevil zejména v případě produktů z obilí a olejin. Ohledně vztahu cen potravin v ČR vs. ceny na trhu světovém lze říci, že nejcitlivěji na změny globálních cen reagovaly zejména chléb (pečivo) a rostlinné tuky a oleje. Spotřebitelské ceny

ostatních sledovaných agrárních produktů jsou ve vztahu k vývoji cen globálního trhu neelastické. Ve vztahu k vývoji cen na trhu EU lze říci, že nejcitlivěji na změny cen potravin na trhu EU27 reagují v ČR ceny produktů z olejnin, obilí, mléka a zeleniny. Růst cen, zejména v případě obilí a olejnin, doprovázený růstem cen produktů z nich vyráběných koresponduje s růstem poptávky po nepotravinářském využití těchto komodit - například pro výrobu biopaliv.

Co se týče zkoumané problematiky elasticity výdajů spotřebitele ve vztahu k příjmům a HDP v ČR, lze konstatovat následující. Výdaje na potraviny mají jak ve vztahu k vývoji HDP, tak ve vztahu k vývoji průměrných mezd v rámci národního hospodářství ČR výrazně nižší elasticitu v porovnání s většinou ostatních výdajových položek. Reálné výdaje na potraviny se v letech 1996 – 2009 ve vztahu k růstu reálné hodnoty HDP a reálné hodnoty mezd chovaly výrazně neelasticky. Nižší míru elasticity, než mají potraviny, lze v praxi najít pouze u výdajů na některé specifické produkty, jako jsou např. výdaje na alkoholické nápoje (obrovská spotřeba piva v ČR) a bydlení (problém (de)regulace). Růst příjmu v současnosti již nestimuluje přímo růst spotřeby potravin. Toto bylo potvrzeno zápornou elasticitou anebo nízkou hodnotou elasticity (nepružnou elasticitou) v případě produktů s nižší mírou přidané hodnoty a vysokým zastoupením v rámci celkového objemu konzumované hmoty. Na druhou stranu, pokud je hodnota elasticity vyjadřující vztah mezi růstem příjmu a spotřebou vysoká (tzv. pružná elasticita), jedná se o komodity, které jsou charakteristické vyšší kvalitou, vyššími kilogramovými cenami a jsou to zpravidla položky, které rozšiřují pestrost spotřebního koše, jako je například ovoce a zelenina. Ohledně zkoumané elasticity objemové spotřeby ve vztahu k příjmům v ČR lze konstatovat, že klasické potraviny v případě vyspělé společnosti již nereagují na růst příjmu spotřebitele růstem spotřeby vlastního objemu, ale naopak jejich objemová spotřeba je na růst příjmu relativně necitlivá a u některých produktů dokonce spotřebitel substituuje za potraviny s vyšší mírou užítku (např.: cukr, brambory, zelí, kapusta, květák, sádlo, vejce, mléko, vepřové maso - spotřebitel je těmito potravinami v zásadě nasycen). Potraviny s vyšším užítkem pro spotřebitele jsou takové, které odpovídají svým složením a povahou moderním trendům ve společnosti, což je snaha o dodržování zdravé životosprávy a zlepšení životního stylu člověka.

7. Použité zdroje

- [1] BLATNÝ, M. (2004): *Psychologie osobnosti*. FF MU, Brno. [online citace 18.6.2006] Zdroj: <http://www.phil.muni.cz/psych/download/ostatni/kurz/Psychologie%20osobnosti.rtf>
- [2] BÖHM-BAWERK, E. (1991): *Základy teorie hospodářské hodnoty statků*. Academia, Praha.
- [3] BROŽOVÁ, I. (2008): *Biopotraviny v maloobchodě*. Sborník Výzvy pro 21. století. PEF ČZU, Praha. ISBN 978-80-213-1813-7.
- [4] BŘEZINOVÁ, O. (2008): *Chování spotřebitele*. Mikroekonomie. Přednášky. UTB, Zlín. [online citace 20.5.2008] Zdroj: <http://lwell.sweb.cz/mikro1.doc>
- [5] CEMPÍREK, V. (2000): *Oborová didaktika ekonomických předmětů*. Učební text. Univerzita Pardubice. [online citace 22.6.2006] Zdroj: <http://mail.upce.cz/~tulka/Vaclav%20Cempirek.htm>
- [6] COLANDER, D. C. (2001): *Microeconomics*. McGraw Hill/Irwin, New York. ISBN 0-07-231794-9.
- [7] ČSÚ (2010): *České domácnosti: dopady krize na hospodaření s penězi. Krátká tematická analýza*. Vícetématické informace. ČSÚ, Praha. [online citace 15.05.2011] Zdroj: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/ainformace/7807003AE7EB>
- [8] ČSÚ (2010): *Indexy spotřebitelských cen*. Metodická příručka pro uživatele. ČSÚ, Praha. [online citace 18.11.2010] Zdroj: [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/isc_metodicka_prirucka/\\$File/manual_is_c_2011.pdf](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/isc_metodicka_prirucka/$File/manual_is_c_2011.pdf)
- [9] ČSÚ (2010): *Rozdíly mezi daty zveřejňovanými Českým statistickým úřadem a Eurostatem*. Vícetématické informace. ČSÚ, Praha. [online citace 26.11.2010] Zdroj: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozdily_mezi_daty_zverejnovanymi_ceskym_statistickym_uradem_a_eurostatem
- [10] ČSÚ (2010): *Spotřeba potravin v roce 2009*. Práce, sociální statistiky. ČSÚ, Praha. [online citace 30.3.2011] Zdroj: <http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/3004-10>
- [11] ČSÚ (2010): *Statistická ročenka ČR 2010 - Metodika SRÚ*. ČSÚ, Scientia, Praha. ISBN 978-80-250-2033-3.
- [12] ČSÚ (2010): *Statistické ročenky jednotlivých krajů ČR*. Regionální výstupy. ČSÚ, Praha. [online citace 18.12.2010] Zdroj: <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/s/2009-1>

- [13] ČSÚ (2010): *Vývoj cen, příjmů a spotřebních vydání domácností v letech 2000 až 2008*. Souborné informace. ČSÚ, Praha. [online citace 10.12.2010] Zdroj: <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/115-09>
- [14] ČSÚ (2011): *Indexy spotřebitelských cen*. Inflace, spotřebitelské ceny. [online citace 4.6.2011] Zdroj: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/isc_cr
- [15] ČSÚ (2011): *Spotřební koš pro výpočet CPI od ledna 2011*. Životní úroveň, spotřeba domácností. ČSÚ, Praha. [online citace 20.4.2011] Zdroj: [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/spotrebni_kos_2011/\\$File/spot_kos2011.pdf](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/spotrebni_kos_2011/$File/spot_kos2011.pdf)
- [16] ČSÚ (2011): *Životní podmínky (EU-SILC)*. Životní úroveň, spotřeba domácností. ČSÚ, Praha. [online citace 19.4.2011] Zdroj: [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zivotni_podminky_\(eu_silc\)](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zivotni_podminky_(eu_silc))
- [17] DENZAU, A. (1992): *Microeconomic Analysis*. Irwin, Homewood. ISBN 0256070121.
- [18] DIOUF, J. (2004): *Africa needs a Marshall Plan*. Le Monde diplomatique, December 2004, France, ISSN 0026-9395.
- [19] DUŠKOVÁ, L. (2005): *Stimulace a motivace*. Presentace. VŠE, Praha. [online citace 19.6.2006] Zdroj: <http://nb.vse.cz/~duskova/3PA521/1>
- [20] EINSTEIN, A., INFELD, L. (1962): *Fyzika jako dobrodružství poznání*. Orbis, Praha.
- [21] EUROPEAN COMMISSION (2011): *Economic analysis of EU agriculture*. [online citace 4.6.2011] Zdroj: http://ec.europa.eu/agriculture/analysis/markets/foodprices/food05_2011_en.pdf
- [22] FAJKUS, B. (2005): *Filozofie a metodologie vědy*. Academia, Praha. ISBN 80-200-1304-0.
- [23] FAO (2011): *FAOSTAT Database*. [online citace 6.6.2011] Zdroj: <http://faostat.fao.org/default.aspx>
- [24] FAO-OECD (2011): *OECD-FAO Agricultural Outlook 2010-2019*. [online citace 6.6.2011] Zdroj: http://www.oecd.org/document/10/0,3746,en_21571361_44315115_4285274_6_1_1_1_1,00.html
- [25] FESTINGER, L. (1957): *Theory of Cognitive Dissonance*. Stanford University Press. ISBN 0804709114.
- [26] FRANK, R. H. (1995): *Mikroekonomie a chování*. Svoboda, Praha. ISBN 80-205-0438-9.
- [27] GRAVELLE, H., REES, R. (1992): *Microeconomics*. Longman, London. ISBN 0582023866.

- [28] GRIFFITHS, A. (2000): *Intermediate Microeconomics: Theory and Applications*. Financial Times, Prentice-Hall, Harlow. ISBN 0582382262.
- [29] HEYNE, P. (1991): *Ekonomický styl myšlení*. VŠE, Praha. ISBN 80-7079-781-9.
- [30] HIRSHLEIFER, J. (2005): *Price Theory and Applications: Decisions, Markets, and Information*. CUP, Cambridge. ISBN 0-521-52342-7.
- [31] HLADKÝ, J., LEITMANOVÁ, I. (2008): *Mikroekonomie II*. Studijní text. JU, České Budějovice. [online citace 15.6.2008] Zdroj: http://home.zf.jcu.cz/public/departments/kuf/ufrpks_mgr/ufrp_kf2/data/1/mie2/mie2.pdf
- [32] HOLMAN, R. (2001): *Ekonomie*. 2. přepracované a doplněné vydání. C. H. Beck, Praha. ISBN: 80-7179-387-6.
- [33] HYMAN, D. N. (1988): *Modern Microeconomics*. Irwin, Boston. ISBN 0256074852.
- [34] JENÍČEK, V. (2010): *Population problem in the future – challenges, questions*. Agric. Econ. – Czech, 56, Praha. ISSN: 0139-570X.
- [35] JINDRA, V. (2008): *Poptávka*. Přednášky. Univerzita Hradec Králové. [online citace 20.6.2008] Zdroj: http://edu.uhk.cz/~jindrvo1/download.php?predmet=miek2&type=prednasky&file=03_Poptavka.ppt
- [36] KAIN, P. (2011): *Levné potraviny jsou minulostí, svět si za jídlo připlatí*. [online citace 9.6.2011] Zdroj: <http://www.enviweb.cz/clanek/archiv/85908/levne-potraviny-jsou-minulosti-svet-si-za-jidlo-priplati>
- [37] KLEIN, R. L. (1966): *Úvod do ekonometrie*. Svoboda, Praha.
- [38] KONEČNÝ, B., SOJKA, M. (1991): *Moderní ekonomie*. Economia, Praha. ISBN 80-85378-01-9.
- [39] KOONTZ, H., WEHRICH, H. (1993): *Management*. Victoria Publishing, Praha. ISBN 80-85605-45-7.
- [40] KOTLER, P. (2001): *Marketing management*. Grada Publishing, Praha. ISBN 80-247-0016-6.
- [41] KRÖNER, S. (1970): *Zkušenost a teorie*. Svoboda, Praha.
- [42] KUNA, Z. (2010): *Demografický a potravinový problém světa*. Wolters Kluwer ČR, Praha. ISBN 978-80-7357-588-5.
- [43] LIPSEY, R., LANCASTER, K. (1956): *The general theory of second best*. Review of Economic Studies 25.
- [44] MAJDA, D. (2008): *Substituční a důchodový efekt*. Studijní materiály. MFF UK, Praha. [online citace 15.7.2008] Zdroj: <http://ekonomie.majda.cz/zima/materialy-doc/p4/substitutni-a-duchodovy-efekt.doc>

- [45] MANKIW, N. G. (2000): *Zásady ekonomie*. Grada, Praha. ISBN 80-7169-891-1.
- [46] MARTINČÍK, D. (2005): *Základy mikroekonomie*. ZČU, Plzeň. ISBN 80-7043-421-X.
- [47] MASLOW, A. H. (1943): *A theory of human motivation*. Psychological Review 50.
- [48] MASLOW, A. H. (1970): *Motivation and personality*. Harper & Row, New York. ISBN 0060419873.
- [49] MERTOVIÁ, R. (2002): *Diplomová práce*. FF UK, Praha. [online citace 18.6.2006]
Zdroj: <http://www.medaci.cz/studie/diplomka.html#subkultura>
- [50] MUSIL, P. (2008): *Mikroekonomie II. Přednášky*. MU, Brno. [online citace 20.7.2008] Zdroj: <http://pmusil.czechian.net/mikro2-1.ppt>
- [51] NAKONEČNÝ, M. (1995): *Psychologie osobnosti*. Academia, Praha. ISBN 80-200-0525-0.
- [52] NICHOLSON, W. (2002): *Microeconomic Theory : Basic Principles and Extensions*. South-Western/Thomson Learning, Cincinnati. ISBN 0030335930.
- [53] PETEROVÁ, J. (2008): *Zkoumání příčin mezikrajských rozdílů v cenách hlavních zem. komodit*. SPU, Nitra. ISBN 978-80-552-0060-6.
- [54] PETEROVÁ, J., ŽÍDKOVÁ, D. (1998): *Tendence ve výrobě a spotřebě hlavních komodit v ČR a v EU*. AE im. O. Langego, Wrocław. ISBN 83-7011-344-3.
- [55] PINDYCK, R. S., RUBINFELD, D. L. (1989): *Microeconomics*. Macmillan Publishing Company, New York. ISBN 0-02-395810-3.
- [56] POPPER, K. R. (1952): *The Open Society and Its Enemies*. Routledge, London.
- [57] RUSSELL, B. (1993): *Logika, věda, filosofie, společnost*. Svoboda-Libertas, Praha. ISBN 80-205-0219-X.
- [58] SALVATORE, D. (2003): *Microeconomics: Theory and Applications*. Oxford University Press, New York. ISBN 0-19-568616-0.
- [59] SAMUELSON, A. P., NORDHAUS, W. D. (1991): *Ekonomie*. Svoboda, Praha. ISBN 80-205-0192-4.
- [60] SEKERKA, B. (2007): *Makroekonomie*. Profess Consulting, Praha. ISBN 80-7259-050-2.
- [61] SCHILLER, B. R. (2004): *Makroekonomie dnes*. Computer Press, Brno. ISBN 80-251-0169-X.
- [62] SCHILLER, B. R. (2004): *Mikroekonomie dnes*. Computer Press, Brno. ISBN 80-251-0109-6.
- [63] SIRŮČEK, P., NESET, P. a kol. (2003): *Makroekonomická teorie I. Cvičebnice*. Melandrium, Slaný. ISBN 80-86175-32-4.
- [64] SMUTKA, L., MIFFEK, O., STEININGER, M., ŠKUBNA, O. (2009): *The Development of Global Agricultural Production and Consumption: Foodstuff Production vs.*

Nonfood Agricultural Production Utilisation. SHT&R, Dillí, Indie, ISSN: 0972-222X.

- [65] SMUTKA, L., SVATOŠ, M., VOLOŠIN, J., POKORNÁ, I. (2011): *Vývoj agrárního zahraničního obchodu ČR v evropském a světovém kontextu*. Powerprint, Praha. ISBN 978-80-87415-22-1.
- [66] SOUKUP, J. (2003): *Mikroekonomická analýza*. Melandrium, Slaný. ISBN 80-86175-30-8.
- [67] SOUKUPOVÁ, J., HOŘEJŠÍ, B., MACÁKOVÁ, L., SOUKUP, J. (2001): *Mikroekonomie*. Management Press, Praha. ISBN 80-7261-005-8.
- [68] STEININGER, M. (2006): *Chování spotřebitele z pohledu teorie ekonomie*. PEF ČZU, Praha. ISBN 80-213-1474-5.
- [69] SUŠICKÁ, V. (2005): *Definice kultury*. FF UK, Praha. [online citace 18.6.2006]
Zdroj: <http://uprav.ff.cuni.cz/Definicekultury.doc>
- [70] SVATOŠ, M. (2008): *Selected trends forming European agriculture*. Agric. Econ. – Czech, 54, Praha. ISSN: 0139-570X.
- [71] ŠTIKOVÁ, O. (1999): *Spotřeba potravin a analýza základních faktorů, které se ovlivňují*. VÚZE, Praha. ISBN 80-85898-79-9.
- [72] ŠTIKOVÁ, O., SEKAVOVÁ, H., MRHÁLKOVÁ, I. (2006): *Vliv změny cen na spotřebu potravin*. Výzkumná studie č. 82, ÚZEI, Praha. ISBN 80-86671-31-3.
- [73] TVRDOŇ, J. (2006): *Ekonometrie*. ČZU, Praha. ISBN 80-213-0819-2.
- [74] UN FAO (2011): *The State of Food and Agriculture 2010-11*. Rome, Italy. ISBN: 978-92-5-106768-0.
- [75] ÚSTAV EKONOMIE (2008): *Hicksův a Slutského rozklad*. Studijní materiály. PEF MZLU, Brno. [online citace 26.6.2008]
Zdroj: <http://old.mendelu.cz/~econom/pdf/mikro2/rozklady.pdf>
- [76] VARADZIN, F., BŘEZINOVÁ, O. (2003): *Hledání ve světě ekonomie (věda, metodologie, ekonomie)*. Professional Publishing, Praha. ISBN 80-86419-56-8.
- [77] VARIAN, HAL R. (1995): *Mikroekonomie*. Viktoria Publishing, Praha. ISBN 80-85865-25-4.
- [78] VARIAN, HAL R. (2005): *Intermediate Microeconomics: A Modern Approach*. W.W. Norton, New York. ISBN: 9780393927023.
- [79] VEDEME.CZ (2006): *Motivace a vedení lidí*. [online citace 18.6.2006] Zdroj: http://www.vedeme.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=85&Itemid=1&limit=1&limitstart=0&PHPSESSID=381fa4806f8ccacbf319075e78f99086
- [80] VOBORNÍK, P. (2008): *Poptávka spotřebitele*. Projekty. Univerzita Hradec Králové. [online citace 25.6.2008] Zdroj: <http://uhk.mikmik.cz/1/dvoet.pdf>
- [81] WHITEHEAD, A. N. (1970): *Matematika a dobro a jiné eseje*. Mladá fronta, Praha.

- [82] WIKIPEDIE (2008): *De Morganovy zákony*. [online citace 29.4.2008]
Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/De_Morganovy_z%C3%A1kony
- [83] WIKIPEDIE (2008): *Paradox lháře*. [online citace 2.4.2008]
Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Paradox_lh%C3%A1%C5%99e
- [84] World Bank (2011): *Food price watch*. [online citace 5.6.2011] Zdroj:
http://www.worldbank.org/foodcrisis/foodpricewatch/april_2011.html
- [85] World Bank (2011): *Responding to global food price volatility and its impact on food security*. [online citace 5.6.2011] Zdroj:
[siteresources.worldbank.org/.../DC2011-0002\(E\)FoodSecurity.pdf](http://siteresources.worldbank.org/.../DC2011-0002(E)FoodSecurity.pdf)

8. Seznam příloh

Příloha č. 1: Potraviny a nealkoholické nápoje, elasticita

Příloha č. 2: Životní podmínky (EU-SILC)

Příloha č. 3: Spotřební koš pro výpočet CPI od ledna 2011

Příloha č. 4: Úvod do vývoje vědeckého myšlení

Příloha č. 5: Metodické vysvětlivky ke SRÚ

Příloha č. 6: Doplněk k analýze poptávky na základě maximalizace užitku
spotřebitelem

Příloha č. 7: Další přístupy k teorii spotřebitele

Příloha č. 8: Teorie substitučního a důchodového efektu

Příloha č. 1: Potraviny a nealkoholické nápoje, elasticita

Zdroj: vlastní výpočty, ČSÚ (2010): *Spotřeba potravin v roce 2009*. Práce, sociální statistiky. ČSÚ, Praha. [online citace 30.3.2011] Zdroj:

<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/3004-10>

POTRAVINY A NEALKOHOLICKÉ NÁPOJE	Elasticita v %		
POTRAVINY PEKÁRENSKÉ VÝROBKY, OBILOVINY			
Obiloviny v hodnotě zrna	1,401513	kravské mléko	0,690064
pšenice	1,59823	kozí mléko	0,692539
žito	3,088631	Mléko konzumní celkem	1,735268
kukuřice	4,104152	kravské mléko	1,736472
ostatní obiloviny	1,570545	kozí mléko	1,738194
rýže	3,229017	Sýry celkem	1,739488
Obiloviny v hodnotě mouky	1,420944	tavené sýry	1,754358
pšeničná mouka žitná	1,594263	přírodní sýry	1,831121
mouka kroupy, ječná krupice, ovesné vločky	2,907626	tvrdé	2,825491
ostatní mouky	2,436756	měkké	2,67704
rýže	3,229017	plísňové	4,463129
Mlýnské a pekárenské výrobky		ostatní sýry	1,339925
chléb	0,733802	Mléčné konzervy	3,548807
pšeničné pečivo	0,738502	Tvaroh	1,440104
trvanlivé pečivo	0,82226	Ostatní mléčné výrobky	1,489099
těstoviny	2,430599		1,496885
MASO V HODNOTĚ NA KOSTI	0,510356	Vejsce	1,349044
Vepřové maso	0,364892	18 ks = 1 kg (brutto)	1,354064
Hovězí maso	2,222619	20 ks = 1 kg (netto)	1,326058
Telecí maso	4,807692	OLEJE A TUKY	a 0,431363
Skopové, kozí, koňské maso	6,392671	(a - celkem, b - v hodnotě čistého tuku)	b 0,328899
Drůbež	0,900145	Máslu	a 1,614417
Zvěřina	7,158453		b 1,375501
Králici	0,560085	Sádlo	a 0,538465
Vnitřnosti ¹⁾	0,497217		b 0,685636
RYBY CELKEM (mrtvá hmotnost)	0,759751	Ostatní živočišné tuky	a
MLÉKO, MLÉČNÉ VÝROBKY, SÝRY, VEJCE			b
Mléko a mléčné výrobky	0,689755	Jedlé rostlinné tuky a oleje	a 0,46067
v hodnotě mléka (bez másla)	0,692219		b 0,359146

rostlinný tuk	a	0,86502	hlávkový salát	5,10049
ztužený pokrmový tuk	a	0,89599	špenát	5,939968
jedlé oleje	a	0,461055	mrkev	2,005354
OVOCE V HODNOTĚ ČERSTVÉHO		1,754819	petržel	5,117711
Ovoce mírného pásma		2,281847	celer	6,337987
jablka		2,367182	melouny	7,365504
hrušky		2,808726	zelený hrášek	7,475709
švestky		8,721565	zelená fazole	18,46564
třešně		7,068542	ostatní zelenina	2,612151
višně		10,99735	houby	3,302589
meruňky		13,16792	Luštěniny	1,287728
broskve		6,394158	fazole	6,436839
rybíz		7,72769	hrách	2,925453
angrešt		6,949866	čočka	3,356275
jahody zahradní		3,123316	Brambory	0,640282
vinné hrozny lesní		3,083619	CUKR, CUKROVINKY, CUKRÁŘSKÉ VÝROBKY	
plody ostatní ovoce mírného pásma		1,813482	Cukr	1,82037
Jižní ovoce		1,516595	Kakaové boby	1,605333
citróny a grapefruity pomeranče a mandarinky		1,944958	Kakaové výrobky	1,542401
banány		3,347886	čokoláda	3,348889
ostatní jižní ovoce		8,523386	čokoládové cukrovinky	1,060594
ananas			kakaový prášek	5,454748
kiwi			Nečokoládové cukrovinky	1,216946
Ořechy ve skořápce ¹⁾		2,573061	Cukrářské výrobky	1,90402
ZELENINA, LUŠTĚNINY, BRAMBORY			Včelí med	1,422816
Zelenina v hodnotě čerstvé		0,878815	OSTATNÍ POTRAVINY	
okurky salátové		4,000412	Mák	0,730994
rajčata		4,812044	Droždí	2,196141
paprika		3,533917	Polévkové přípravky	0,912188
okurky nakládačky		5,36145	Sůl	0,430188
zelí		5,230227	NEALKOHOLICKÉ NÁPOJE	
kapusta		6,535206	ČAJ, ZRNKOVÁ KÁVA	
květák		2,996754	Čaj	7,037153
kedlubny		3,492102	Zrnková káva	2,143057
cibule		4,440527	MINERÁLNÍ VODY	
česnek		5,397985	A NEALKOHOLICKÉ NÁPOJE	2,29131
			Minerální vody	2,200422
			Sodové vody	2,736273
			Limonády	1,918222
			Ostatní nápoje	2,715905

Příloha č. 2: Životní podmínky (EU-SILC)

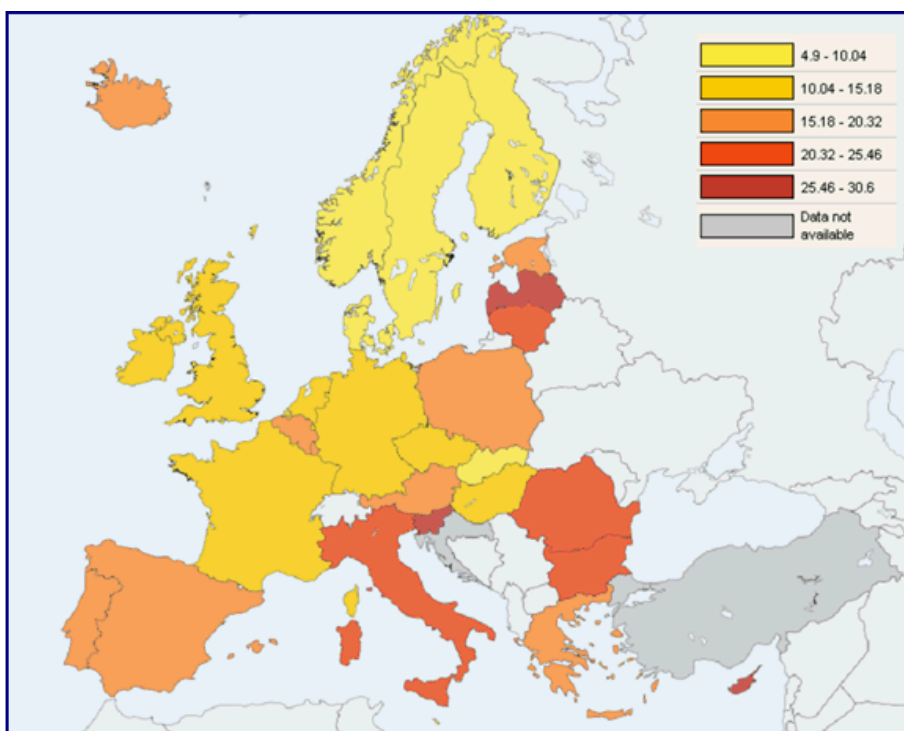
Zdroj: ČSÚ (2011): *Životní podmínky (EU-SILC)*. Životní úroveň, spotřeba domácností. ČSÚ, Praha. [online citace 19.4.2011] Zdroj: [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zivotni_podminky_\(eu_silc\)](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zivotni_podminky_(eu_silc))

Životní podmínky (EU-SILC)

Šetření s názvem European Union – Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC) se pro Českou republiku stalo závazným s jejím vstupem do Evropské unie. Od roku 2005 Český statistický úřad šetření pravidelně zajišťuje na území České republiky pod názvem *Životní podmínky*.

Prostřednictvím tohoto statistického zjišťování získáváme dlouhodobě srovnatelná data o sociální situaci domácností a to nejen v rámci ČR, ale celé Evropské unie. Díky jednotné metodice šetření máme možnost porovnat mezi sebou výsledky jednotlivých zemí, kde šetření probíhá, tzn. všech 27 členských států EU a dále Islandu, Norska a Švýcarska.

Graf č. 1: Podíl domácností, které mají problém s vlhkostí bytu v roce 2009 (v %)

Účelem šetření je získávat reprezentativní údaje o příjmovém rozdělení jednotlivých typů domácností, údaje o způsobu, kvalitě a finanční náročnosti bydlení, o vybavení

domácností předměty dlouhodobého užívání a o pracovních, hmotných a zdravotních podmínkách dospělých osob žijících v domácnostech.

Například prostřednictvím dotazníku za domácnost se zjišťuje kvalita bydlení, kterou ovlivňuje výskyt problémů spojených s bytem a jeho bezprostředním okolím. Jedním z těchto problémů je vlhkost, tzn. zatékání střechou, vlhké zdi, podlahy, základy, nebo shnilá okna, rámy, podlahy. Graf č. 1 zobrazuje tento problém ve srovnání se zeměmi, kde šetření *Životní podmínky* probíhá.

Tabulka č. 1: Míra ohrožení příjmovou chudobou vybraných skupin osob v roce 2009

Skupina osob	Podíl osob ohrožených chudobou (v %)	Skupina osob	Podíl osob ohrožených chudobou (v %)
Osoby celkem	8,6	Domácnosti bez dětí celkem	6,4
Muži	7,5	Jednotlivci	19,5
Ženy	9,5	2 dospělí (alespoň jeden 65 a více let)	2,2
Děti do 17 let	13,3	2 dospělí (oba do 64 let)	4,9
18 až 64 let	7,6	Domácnosti s dětmi celkem	10,5
65 a více let	7,2	Neúplné rodiny s dětmi	40,3
Pracující osoby celkem	3,2	2 dospělí s 1 dítětem	4,6
Nepracující osoby celkem	12,9	2 dospělí s 2 dětmi	7,2
Nezaměstnaní	46,9	2 dospělí se 3 a více dětmi	23,1
Starobní důchodci	7,1		
Ostatní nepracující	13,0		

Data zjištěná v šetření Životní podmínky jsou využívána při zkoumání úrovně peněžní a materiální chudoby či intenzity ekonomické aktivity. Boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení je součástí Evropského sociálního programu přijatého na zasedání Evropské rady v Nice v roce 2000. Oficiálním evropským rokem boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení byl rok 2010.

Chudoba a sociální vyloučení jsou vnímány jako stav, kdy se jedinec nebo skupina lidí plně nepodílí na ekonomickém a sociálním životě společnosti nebo kdy jim jejich příjem a přístup k ostatním zdrojům neumožňuje dosáhnout takového životního standardu, který je považován ve společnosti za přijatelný.

Česká republika se v Evropě řadí k zemím s nejnižší mírou chudoby. Z výsledků šetření *Životní podmínky 2009* byla (na základě zjištěných příjmů za celý rok 2008) vypočtena hranice chudoby ve výši 109 184 Kč na spotřební jednotku domácnosti. Uvedeného příjmu nedosáhlo 8,6 % osob žijících v soukromých domácnostech ČR. Byly to především osoby z domácností nezaměstnaných a z neúplných rodin s dětmi (podrobněji viz Tabulka č. 1).

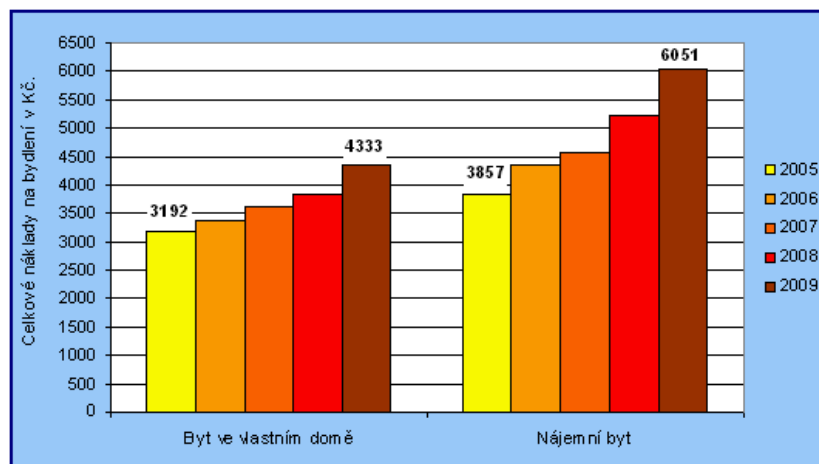
Jednotky zjišťování

Výběrovou jednotkou pro zjišťování *Životní podmínky* je byt. Výběr bytů probíhá náhodným dvoustupňovým výběrem, kdy jsou v prvním stupni vybrány sčítací obvody, což jsou nejmenší existující územní jednotky ČR. Z každého sčítacího obvodu je na druhém stupni vybráno 10 bytů jednoznačně identifikovaných adresou a číslem bytu.

Jednotkami zjišťování jsou hospodařící domácnosti tvořené osobami obvykle bydlícími ve vybraném bytě. Obvykle bydlící znamená, že se osoba převážně zdržuje v šetřeném bytě, nemusí však mít na této adrese své trvalé bydliště. Osoby, s nimiž tazatel provede rozhovor při první návštěvě bytu, tvoří tzv. panelovou složku šetření. Panelové osoby se opakovaně šetří po dobu čtyř po sobě následujících let. Jestliže se některá z těchto osob v průběhu zjišťování přestěhuje do jiné soukromé domácnosti v České republice, je následně dohledána a vyšetřena na nové adrese.

Hospodařící domácnost je založena na prohlášení osob, které spolu žijí ve stejném bytě, že společně také hospodaří, tj. společně hradí základní nezbytné výdaje domácnosti jako je strava, náklady na bydlení, ostatní provozní výdaje domácnosti apod.

Graf č. 2: Celkové měsíční náklady domácností na bydlení v letech 2005 až 2009 (v Kč)

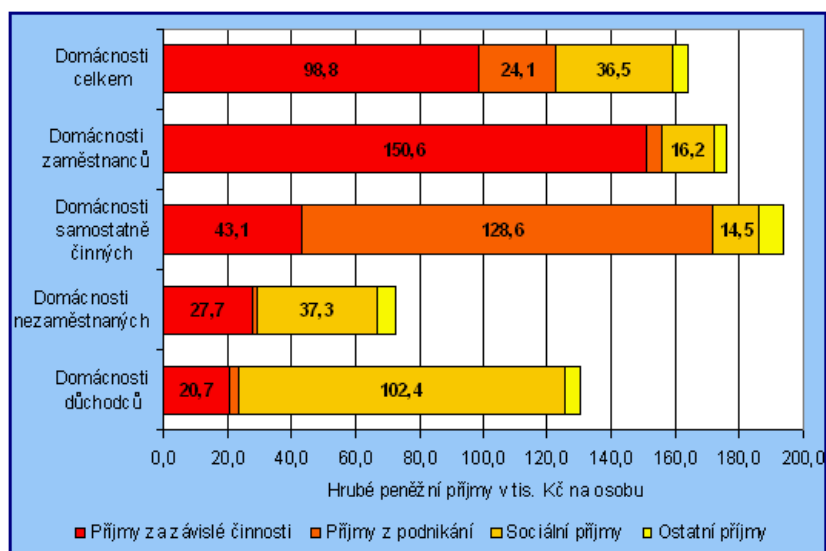
Obsah zjišťování

Šetření se provádí formou osobního rozhovoru respondenta s tazatelem, který zjištěné údaje zaznamenává do připravených dotazníků. Dotazník má jednak papírovou a od roku 2008 také elektronickou formu. Šetření se skládá ze tří tematicky stálých částí (dotazník za byt, za domácnost a za osoby starší 16 let) a jedné části, která se každoročně mění (tzv. modul).

- V dotazníku za byt se zapisují demografické údaje o všech osobách obvykle bydlících v daném bytě, údaje o jejich společném hospodaření a vzájemných vztazích mezi nimi.
- V dotazníku za domácnost se zjišťují zejména údaje týkající se bydlení, vybavenosti domácnosti, její finanční situace, spotřeby z vlastního hospodářství a pobíraných sociálních dávek.
- Dotazník za osoby se vyplňuje s jednotlivými osobami v domácnosti staršími 16 let. Zjišťují se zejména informace o jejich ekonomické aktivitě a příjmech za předchozí kalendářní rok, a dále údaje o zdraví.

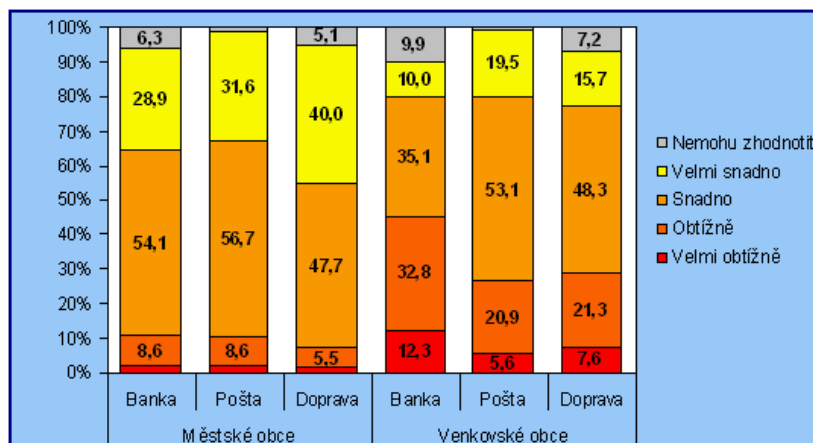
Modul většinou tematicky rozšiřuje některou z oblastí, na které je šetření zaměřeno (materiální nebo sociální vyloučení, peněžní chudoba, bydlení, finanční situace).

Graf č. 3: Hrubé peněžní příjmy domácností podle postavení osoby v čele 2009 (v tis. Kč)

V roce 2005 byl tématem modulových otázek *mezigenerační přenos chudoby* (informace o situaci v rodině a o rodičích v období, kdy bylo respondentovi 12-14 let). Modul z roku 2006 se týkal *sociální participace jednotlivců* (účast na kulturních a společenských akcích, četnost kontaktů s příbuznými a známými). Téma modulu z roku 2007 rozšiřovalo otázky související s *bydlením* (stav rozvodů vody a elektřiny, dostupnost některých zařízení a služeb). V roce 2008 se modul zaměřil na problém *zadluženosti domácností* (vlastnictví běžného účtu, zda domácnost splácí půjčky/úvěry, zda domácnost očekává změnu v jejich finanční situaci). V roce 2009 byla jako téma zvolena *materiální deprivace domácností* (problémy s bydlením, dostupnost služeb, materiální a sociální podmínky dětí). V roce 2010 se sledovalo *sdílení příjmů a financí v domácnosti a rozhodování o nakládání s nimi*.

Graf č. 4: Dostupnost vybraných služeb pro domácnost podle typu obce v roce 2009 (podíly v %)

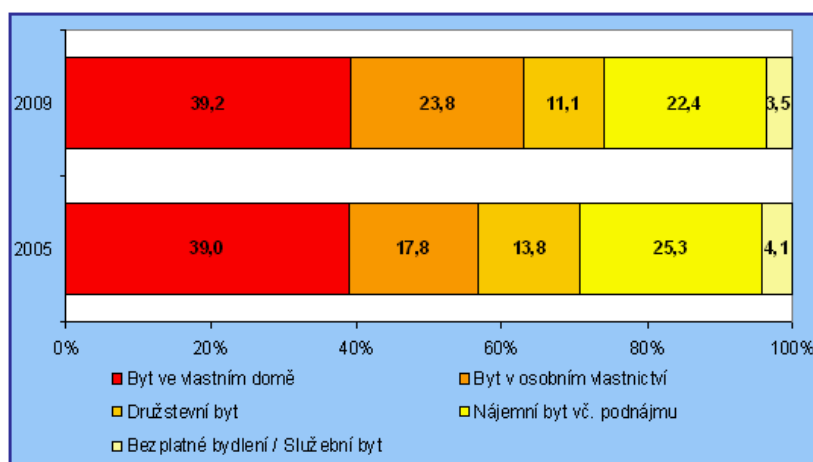

Panelová složka zjišťování

Životní podmínky domácností se neustále vyvíjí – mění se složení domácnosti, ekonomická aktivita a příjem jednotlivých členů domácnosti apod. Zjišťování *Životní podmínky* zkoumá především tzv. průřezovou složku, která uceleně zachycuje informace z daného roku šetření. Vývoj některých proměnných je současně zaznamenán v tzv. panelové složce, která obsahuje informace za tytéž domácnosti resp. osoby nejen v daném roce šetření, ale také za předchozí roky, kdy byla domácnost nebo osoba vyšetřena.

V České republice je zaveden čtyřletý rotační panel – to znamená, že dotazníky jsou vyplňovány se stejnými domácnostmi čtyři roky po sobě. Každý rok se tedy obnovuje jedna čtvrtina vybraných domácností – ukončené domácnosti, které již byly šetřeny čtyřikrát, jsou nahrazeny domácnostmi novými. Aby byla v jednotlivých letech šetření velikost výběru přibližně stejná, je vždy velikost souboru nově vybraných domácností přizpůsobena počtu vyšetřených domácností z předchozího roku šetření.

Graf č. 5: Podíl domácností žijících v jednotlivých typech bytů v letech 2005 a 2009

Ochrana individuálních dat

Ve všech fázích zpracování je zaručena přísná anonymita zjištěných údajů, práce s daty neumožňuje následnou identifikaci osob či domácností. Získaná data jsou důsledně chráněna podle přísných požadavků zákona o státní statistické službě č. 89/1995 Sb. a podle zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů. Všichni pracovníci ČSÚ zúčastnění na zjišťování a procesu zpracování dat jsou vázáni mlčenlivostí o všech šetřených skutečnostech ve smyslu §16 zákona o státní statistické službě.

Publikace

Zpracované podrobné údaje ze šetření *Životní podmínky* jsou obsaženy v publikacích ČSÚ vydávaných podle Edičního plánu v tematické skupině 3 – PRÁCE, SOCIÁLNÍ STATISTIKY, podskupině 30 – Životní úroveň. Publikace s názvem *Příjmy a životní podmínky domácností ČR*, která vychází každoročně, obsahuje metodické vysvětlivky a tabulky o domácnostech i osobách, členěné podle sociálních skupin, výše příjmů, počtu dětí a pracujících členů, pracovní aktivity, krajů a dalších ukazatelů. Jednotlivé části publikace jsou dostupné také v elektronické podobě.

Příloha č. 3: Spotřební koš pro výpočet CPI od ledna 2011

Zdroj: ČSÚ (2011): *Spotřební koš pro výpočet CPI od ledna 2011*. Životní úroveň, spotřeba domácností. ČSÚ, Praha. [online citace 20.4.2011] Zdroj:

[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/spotrebni_kos_2011/\\$File/spot_kos2011.pdf](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/spotrebni_kos_2011/$File/spot_kos2011.pdf)

**Spotřební koš pro výpočet indexu
spotřebitelských cen (CPI) od ledna 2011
domácnosti celkem - stálé váhy roku 2008**

COICOP	NAZEV	MĚRNÁ JEDNOTKA	VÁHA
0	ÚHRN		1000,000000
01	POTRAVINY A NEALKOHOLICKÉ NÁPOJE		170,332703
01.1	Potraviny		153,441689
01.11	Pekárenské výrobky; obiloviny		27,341956
01.111	CHLÉB		6,758911
01.111.01	CHLÉB KONZUMNÍ KMÍNOVÝ	1 kg	5,314473
01.111.02	PEČIVO PŠENIČNO ŽITNÉ	1 kg	0,853941
01.111.03	CHLÉB TOUSTOVÝ SVĚTLÝ	1 kg	0,590497
01.112	PEČIVO BĚŽNÉ		6,595419
01.112.01	PEČIVO PŠENIČNÉ BÍLÉ	1 kg	5,751390
01.112.02	BAGETA SVĚTLÁ FRANCOUZSKÁ	1 kg	0,844029
01.113	PEČIVO JEMNÉ		3,686394
01.113.01	MÁSLOVÝ KOLÁČ Z KYNUTÉHO TĚSTA	1 kg	0,760632
01.113.02	KOBLIHA CUKRÁŘSKÁ	10 ks	1,570290
01.113.04	PIŠKOTOVÁ ROLÁDA	1 kg	0,760632
01.113.05	PIZZA S NÁPLNÍ BALENÁ MRAZENÁ	1 kg	0,594840
01.114	PEČIVO TRVANLIVÉ		4,627255
01.114.01	SUŠENKY NEPLNĚNÉ	1 kg	0,993805
01.114.02	SUŠENKY SLEPOVANÉ NEMÁČENÉ	1 kg	0,993805
01.114.03	SLADKÉ OPLATKY PLNĚNÉ NEMÁČENÉ	1 kg	1,145990
01.114.04	DROBNÝ SLANÝ KRAKER	1 kg	0,499850
01.114.05	PIŠKOTY DĚTSKÉ SVĚTLÉ	100 g	0,993805
01.115	PŠENIČNÁ MOUKA		1,202071
01.115.01	PŠENIČNÁ MOUKA HLADKÁ	1 kg	0,622603
01.115.02	PŠENIČNÁ MOUKA HRUBÁ	1 kg	0,579468
01.116	TĚSTOVINY		1,103726
01.116.01	ŠPAGETY NEVAJEČNÉ	1 kg	0,472608
01.116.02	TĚSTOVINY VAJEČNÉ	1 kg	0,631118
01.117	OSTATNÍ VÝROBKY Z OBILOVIN		2,515643
01.117.01	KUKUŘIČNÉ LUPÍNKY (CORNFLAKES)	1 kg	1,266910
01.117.02	HOUSKOVÉ KNEDLÍKY V PRÁŠKU	1 kg	0,870654
01.117.03	LISTOVÉ TĚSTO MRAŽENÉ	1 kg	0,378079
01.118	RÝŽE		0,852537
01.118.01	RÝŽE LOUPANÁ DLOUHOZRNNÁ	1 kg	0,852537
01.12	Maso		40,547829
01.121	MASO VEPŘOVÉ		8,442688
01.121.01	VEPŘOVÁ PEČENĚ S KOSTÍ	1 kg	2,017405
01.121.02	VEPŘOVÁ KÝTA BEZ KOSTI	1 kg	1,929458
01.121.03	VEPŘOVÁ KRKOVICE	1 kg	1,629152
01.121.04	VEPŘOVÁ PLEC	1 kg	1,744741
01.121.05	VEPŘOVÝ BŮČEK	1 kg	1,121932
01.122	MASO HOVĚZÍ		3,339366
01.122.01	HOVĚZÍ MASO ZADNÍ BEZ KOSTI	1 kg	1,069663
01.122.02	HOVĚZÍ MASO PŘEDNÍ BEZ KOSTI	1 kg	0,970837
01.122.03	HOVĚZÍ MASO PŘEDNÍ S KOSTÍ	1 kg	0,688056
01.122.04	HOVĚZÍ SVÍČKOVÁ PRAVÁ	1 kg	0,610810

01.123	OSTATNÍ MASA A VNITŘNOSTI		2,287005
01.123.01	MASO MLETÉ	1 kg	0,973976
01.123.02	VEPŘOVÁ JÁTRA	1 kg	0,686145
01.123.03	KRÁLÍK DOMÁCÍ	1 kg	0,626884
01.124	UZENÁŘSKÉ ZBOŽÍ		15,478470
01.124.01	ŠPEKÁČKY	1 kg	1,854089
01.124.02	JEMNÉ PÁRKY	1 kg	1,408804
01.124.03	GOTHAJSKÝ SALÁM	1 kg	0,927037
01.124.05	ŠUNKOVÝ SALÁM	1 kg	1,408804
01.124.07	PAPRIKOVÁ KLOBÁSA	1 kg	2,447672
01.124.08	POLIČAN	1 kg	1,260303
01.124.10	ŠUNKA VEPŘOVÁ	1 kg	1,789265
01.124.12	ŠUNKA KRUTÍ	1 kg	1,098878
01.124.13	ANGLICKÁ SLANINA	1 kg	0,943103
01.124.14	JÁTROVÁ PAŠTIKA	1 kg	0,589946
01.124.16	TLAČENKA SVĚTLÁ DRŮBEŽÍ	1 kg	0,612715
01.124.17	UZENÁ VEPŘOVÁ KRKOVICE	1 kg	0,568927
01.124.18	UZENÁ KUŘECÍ STEHNA	1 kg	0,568927
01.125	MASOVÉ KONZERVY A OSTATNÍ MASNÉ VÝROBKY		2,156713
01.125.01	LUNCHEON MEAT	1 kg	1,380997
01.125.03	GRILOVANÉ KUŘE	1 kg	0,775716
01.126	DRŮBEŽ		8,843587
01.126.01	KUŘATA KUCHANÁ CELÁ	1 kg	2,741502
01.126.02	KUŘECÍ ŘÍZKY KUCHYŇSKY UPRAVENÉ	1 kg	2,501391
01.126.03	KUŘECÍ STEHNA	1 kg	2,452831
01.126.04	KRUŽTY KUCHANÉ	1 kg	0,675447
01.126.05	KACHNY KUCHANÉ	1 kg	0,472416
01.13	Ryby		4,483181
01.131	RYBY ČERSTVÉ, CHLAZENÉ, MRAZENÉ A VÝROBKY Z NICH		2,045839
01.131.01	KAPR CHLAZENÝ, MRAŽENÝ	1 kg	0,551130
01.131.02	FILÉ MRAŽENÉ	1 kg	1,218874
01.131.03	LOSOS FILET	1 kg	0,275835
01.132	OSTATNÍ RYBY A RYBÍ VÝROBKY		2,437342
01.132.01	UZENÁ MAKRELA	1 kg	1,508332
01.132.03	TUŇÁK RŮŽOVÝ V KONZERVĚ	1 kg	0,929010
01.14	Mléko, sýry a vejce		30,281676
01.141	VEJCE A VAJEČNÉ VÝROBKY		2,637792
01.141.01	VEJCE SLEPIČÍ ČERSTVÁ	10 ks	2,637792
01.143	MLÉKO ČERSTVÉ, TRVANLIVÉ		5,043814
01.143.01	MLÉKO POLOTUČNÉ PASTEROVANÉ	1 l	1,005192
01.143.02	MLÉKO POLOTUČNÉ TRVANLIVÉ	1 l	1,274344
01.143.03	MLÉKO ODSTŘEDĚNÉ TRVANLIVÉ	1 l	1,256490
01.143.04	MLÉKO PLNOTUČNÉ TRVANLIVÉ	1 l	1,256490
01.143.05	BIO MLÉKO	1 l	0,251298
01.144	MLÉKO KONZERVOVANÉ A SUŠENÉ		0,787391
01.144.01	KONDENZOVANÉ MLÉKO NESLAZENÉ	500 g	0,322892
01.144.03	SUŠENÉ PLNOTUČNÉ MLÉKO (SUNAR)	500 g	0,464499
01.145	SÝRY		10,472241
01.145.02	EIDAMSKÁ CIHLA	1 kg	2,734504
01.145.03	HERMELÍN	1 kg	1,023243
01.145.04	TAVENÝ SÝR NEOCHUCENÝ	1 kg	2,381587
01.145.05	OLOMOUCKÉ TVARŮŽKY	1 kg	0,583231
01.145.06	LUČINA	1 kg	1,326466
01.145.07	NIVA	1 kg	1,055958
01.145.08	GOUDA	1 kg	1,367252
01.146	JOGURTY		5,027527

01.146.01	JOGURT BÍLÝ NETUČNÝ	150 g	1,555351
01.146.02	SMETANOVÝ JOGURT OVOCNÝ	150 g	2,777739
01.146.03	BIO JOGURT OVOCNÝ	150 g	0,694437
01.147	OSTATNÍ MLÉČNÉ VÝROBKY		6,312911
01.147.01	ZAKYSANÉ MLÉČNÉ VÝROBKY TEKUTÉ	1 l	0,547500
01.147.02	SMETANA SLADKÁ TRVANLIVÁ	1 l	1,734782
01.147.03	TVAROH MĚKKÝ KONZUMNÍ	1 kg	2,956759
01.147.04	POLÁRKOVÝ DORT	1 l	1,073870
01.15	Oleje a tuky		7,856373
01.151	MÁSLO		4,035928
01.151.01	MÁSLO ČERSTVÉ	1 kg	2,709524
01.151.02	MÁSLO POMAZÁNKOVÉ	1 kg	1,326404
01.152	VEPŘOVÉ SÁDLO A SLANINA		0,331995
01.152.01	VEPŘOVÉ SÁDLO ŠKVAŘENÉ	1 kg	0,331995
01.153	JEDLÉ OLEJE		1,624895
01.153.01	OLEJ OLIVOVÝ	1 l	0,390968
01.153.02	OLEJ ROSTLINNÝ	1 l	0,522100
01.153.03	OLEJ SLUNEČNICOVÝ	1 l	0,711827
01.154	ROSTLINNÉ A OSTATNÍ TUKY		1,863555
01.154.01	ROSTLINNÉ MÁSLO	1 kg	1,269333
01.154.02	ROSTLINNÝ TUK NA PEČENÍ	1 kg	0,433386
01.154.03	ZTUŽENÝ POKRMOVÝ TUK	1 kg	0,160836
01.16	Ovoce		12,097762
01.161	CITRUSY		2,375328
01.161.01	POMERANČE	1 kg	1,777410
01.161.02	CITRONY	1 kg	0,597918
01.162	BANÁNY		1,673128
01.162.01	BANÁNY ŽLUTÉ	1 kg	1,673128
01.163	JABLKA A OSTATNÍ JÁDROVINY		2,043333
01.163.01	JABLKA KONZUMNÍ	1 kg	2,043333
01.164	PECKOVINY A BOBULOVINY		2,917170
01.164.02	BROSKVE/NEKTARINKY	1 kg	1,114732
01.164.03	HROZNY STOLNÍ	1 kg	1,250025
01.164.04	JAHODY ZAHRADNÍ	1 kg	0,552413
01.165	OSTATNÍ OVOCE		1,044217
01.165.01	VODNÍ MELOUN ČERVENÝ	1 kg	0,642130
01.165.02	KIWI	1 kg	0,402087
01.166	OVOCNÉ VÝROBKY		0,593832
01.166.01	KOMPOT MERUŇKOVÝ (EVENT. BROSKVOVÝ)	1 kg	0,593832
01.167	SUCHÉ PLODY A SUŠENÉ OVOCE		1,450754
01.167.01	JÁDRA LÍSKOVÝCH OŘÍŠKŮ	100 g	0,600417
01.167.02	ROZINKY	1 kg	0,463435
01.167.03	ŠVESTKY SUŠENÉ	1 kg	0,386902
01.17	Zelenina		13,505920
01.171	BRAMBORY		1,892996
01.171.01	KONZUMNÍ BRAMBORY	1 kg	1,892996
01.172	VÝROBKY Z BRAMBOR		1,340507
01.172.01	HRANOLKY BRAMBOROVÉ MRAŽENÉ	1 kg	0,691833
01.172.02	BRAMBOROVÉ KNEDLÍKY V PRÁŠKU	1 kg	0,302758
01.172.03	BRAMBOROVÉ LUPÍNKY	200 g	0,345916
01.173	PLODOVÁ ZELENINA (ČERSTVÁ I MRAŽENÁ)		4,459795
01.173.01	RAJSKÁ JABLKA ČERVENÁ KULATÁ	1 kg	1,811546
01.173.02	OKURKY SALÁTOVÉ	1 kg	1,036381
01.173.03	PAPRIKY	1 kg	1,611868
01.174	OSTATNÍ ZELENINA (ČERSTVÁ I MRAŽENÁ)		4,111932
01.174.01	ZELÍ HLÁVKOVÉ BÍLÉ	1 kg	0,478884
01.174.02	KVĚTÁK BÍLÝ CELÝ	1 ks	0,561517

01.174.03	MRKEV	1 kg	0,552685
01.174.04	CELER	1 kg	0,452847
01.174.05	CIBULE SUCHÁ	1 kg	0,582870
01.174.06	ŽAMPIONY BÍLÉ	1 kg	0,434767
01.174.07	ČESNEK SUCHÝ	1 kg	0,486845
01.174.08	BROKOLICE	1 ks	0,561517
01.175	ZELENINOVÉ VÝROBKY		1,465788
01.175.01	NAKLÁDANÉ ZELÍ	1 kg	0,451045
01.175.02	STERILOVANÉ OKURKY	1 kg	0,798954
01.175.03	ŠPENÁTOVÝ PROTLAK MRAŽENÝ	1 kg	0,151303
01.175.04	DĚTSKÁ VÝŽIVA	220 g	0,064486
01.176	LUŠTĚNINY		0,234902
01.176.01	ČOČKA VELKOZRNNÁ Cukr, marmeláda, med, čokoláda, cukrovinky a cukrářské výrobky	1 kg	0,234902
01.18			11,277798
01.181	MARMELÁDY, DŽEMY		0,376469
01.181.01	JAHODOVÝ DŽEM	1 kg	0,376469
01.182	CUKR		1,676260
01.182.01	CUKR KRYSTALOVÝ	1 kg	1,296817
01.182.02	CUKR MOUČKOVÝ	1 kg	0,379443
01.183	ČOKOLÁDA A ČOKOLÁDOVÉ VÝROBKY		4,553340
01.183.01	ČOKOLÁDA MLÉČNÁ TABULKOVÁ	100 g	1,883503
01.183.02	ČOKOLÁDOVÝ DEZERT	250 g	1,328000
01.183.03	ČOKOLÁDOVÁ TYČINKA PLNĚNÁ	100 g	1,009835
01.183.05	DIA ČOKOLÁDA	100 g	0,332002
01.184	CUKROVINKY NEČOKOLÁDOVÉ		2,080918
01.184.01	KYSELÝ OVOCNÝ DROPS	100 g	0,394147
01.184.02	ŽELATINOVÉ CUKROVINKY	100 g	0,967552
01.184.03	ŽVÝKACÍ GUMA	1 bal.	0,719219
01.185	CUKRÁŘSKÉ VÝROBKY		1,897381
01.185.01	ŽLOUTKOVÝ VĚNEČEK	10 ks	1,571675
01.185.03	OVOCNÁ ZMRZLINA PRŮMYSLOVĚ VYRÁBĚNÁ	1 l	0,325706
01.186	MED, OVOCNÉ CUKRY, UMĚLÁ SLADIDLA		0,693430
01.186.01	PRAVÝ VČELÍ MED	1 kg	0,693430
01.19	Potravinářské výrobky a přípravky jinde neuvedené		6,049194
01.191	POLÉVKY A OMÁČKY		1,205830
01.191.01	MASOVÝ EXTRAKT	100 g	0,401943
01.191.02	POLÉVKA GULÁŠOVÁ DEHYDROVANÁ	100 g	0,803887
01.192	SŮL, KOŘENÍ		1,034195
01.192.01	SŮL JEDLÁ PŘÍRODNÍ JODIDOVANÁ	1 kg	0,127817
01.192.02	PEPŘ ČERNÝ MLETÝ	100 g	0,453189
01.192.03	KMÍN	100 g	0,453189
01.193	PŘÍPRAVKY K DOPLNĚNÍ A DOCHUCENÍ JÍDEL		2,163603
01.193.01	KEČUP RAJČATOVÝ	1 kg	0,713770
01.193.02	HOŘČICE	1 kg	0,469833
01.193.03	TATARSKÁ OMÁČKA POTŘEBY PRO PEČENÍ A OSTATNÍ POTRAVINY A POCHUTINY	1 l	0,980000
01.194			1,645566
01.194.01	DROŽDÍ	1 kg	0,750793
01.194.02	POCHOUTKOVÝ SALÁT	1 kg	0,894773
01.2	Nealkoholické nápoje		16,891014
01.21	Káva, čaj a kakao		6,531526
01.211	KAKAO		0,325104
01.211.01	KAKAOVÝ PRÁŠEK	100 g	0,325104
01.212	KÁVA		3,834225
01.212.01	KÁVA PRAŽENÁ MLETÁ	100 g	1,009640
01.212.02	KÁVA ZRNKOVÁ PRAŽENÁ	100 g	1,012074
01.212.03	KÁVA ROZPUSTNÁ	100 g	1,812511

01.213	ČAJ		1,989463
01.213.01	ČAJ ČERNÝ PORCOVANÝ	100 g	1,316370
01.213.02	ČAJ OVOCNÝ PORCOVANÝ	100 g	0,673093
01.214	KÁVOVÉ NÁHRAŽKY A SMĚSI		0,382734
01.214.01	KÁVOVINOVÝ EXTRAKT	100 g	0,382734
01.22	Minerální vody, nealkoholické nápoje, ovocné a zeleninové šťávy		10,359488
01.221	SIRUPY A KONCENTRÁTY		0,912046
01.221.01	OVOCNÝ SIRUP	1 kg	0,912046
01.222	OVOCNÉ A ZELENINOVÉ ŠŤÁVY		1,204577
01.222.01	POMERANČOVÁ ŠŤÁVA	1 l	0,961337
01.222.02	RAJČATOVÁ ŠŤÁVA	1 l	0,243240
01.223	MINERÁLNÍ A STOLNÍ VODY		5,496079
01.223.01	PŘÍRODNÍ PRAMENITÁ VODA	1 l	1,844847
01.223.02	PŘÍRODNÍ MINERÁLNÍ VODA UHLIČITÁ	1 l	3,651232
01.224	OSTATNÍ NEALKOHOLICKÉ NÁPOJE		2,746786
01.224.01	NEALKOHOLICKÝ NÁPOJ S OVOCNOU PŘÍCHUTÍ	1 l	1,130778
01.224.02	ORANŽÁDA	1 l	0,506595
01.224.04	COCA-COLA (PEPSI-COLA)	1 l	1,109413
02	ALKOHOLICKÉ NÁPOJE, TABÁK		85,987255
02.1	Alkoholické nápoje		41,172355
02.11	Lihoviny		11,754492
02.111	LIHOVINY		11,754492
02.111.01	TUZEMSKÝ TMAVÝ (TUZEMÁK)	1 l	2,376065
02.111.02	VODKA JEMNÁ	1 l	3,118948
02.111.03	FERNET STOCK	1 l	1,966139
02.111.04	KARLOVARSKÁ BECHEROVKA	1 l	2,042484
02.111.05	PRAVÁ SKOTSKÁ WHISKY	1 l	0,972437
02.111.06	BRANDY	1 l	1,278419
02.12	Vína		7,408493
02.121	VÍNO		7,408493
02.121.01	JAKOSTNÍ VÍNO BÍLÉ	1 l	2,886541
02.121.02	JAKOSTNÍ VÍNO ČERVENÉ	1 l	2,886542
02.121.03	ŠUMIVÉ VÍNO POLOSLADKÉ	0,75 l	1,031062
02.121.04	PRAVÝ ITALSKÝ VERMUT	1 l	0,604348
02.13	Piva		22,009370
02.131	PIVO		22,009370
02.131.01	PIVO VÝČEPNÍ, SVĚTLÉ, LAHVOVÉ	0,5 l	14,399851
02.131.02	PIVO LEŽÁK - ZNAČKOVÉ, SVĚTLÉ, LAHVOVÉ	0,5 l	6,967484
02.131.03	PIVO VÝČEPNÍ, SVĚTLÉ, V PLECHOVCE	0,33 l	0,642035
02.2	Tabák		44,814900
02.20	Tabák		44,814900
02.201	TABÁK		44,814900
02.201.01	PETRA KS BOX	1 bal.	8,987987
02.201.02	SPARTA BLUE KS BOX	1 bal.	4,747870
02.201.03	RED AND WHITE ORIGINAL	1 bal.	9,228195
02.201.04	MARLBORO KS BOX	1 bal.	3,494038
02.201.05	VICEROY SPECIAL FILTER RED	1 bal.	13,115798
02.201.06	RONSON LONDON RED	1 bal.	2,620506
02.201.08	WINSTON CLASSIC RED	1 bal.	0,873487
02.201.09	KENT WHITE INFINA	1 bal.	1,747019
03	ODÍVÁNÍ A OBUV		47,207768
03.1	Odivání		36,542595
03.11	Oděvní materiály		0,135930
03.111	ODĚVNÍ MATERIÁLY		0,135930
03.111.01	ŠATOVKA DÁMSKÁ	1 m2	0,135930
03.12	Oděvy		34,071427
03.121	PRÁDLO A PLETENÉ OŠACENÍ PÁNSKÉ		4,815802

03.121.02	PÁNSKÉ PYŽAMO	1 ks	0,503136
03.121.03	PÁNSKÁ KOŠILE - KLASICKÁ	1 ks	0,918705
03.121.05	PÁNSKÝ PULOVŘ BAVLNĚNÝ - MIKINA	1 ks	0,910919
03.121.06	PÁNSKÝ PULOVŘ BAVLNĚNÝ- TRIČKO	1 ks	1,246012
03.121.07	PÁNSKÉ SPODNÍ PRÁDLO	1 ks	0,590557
03.121.08	PÁNSKÝ PULOVŘ	1 ks	0,646473
03.122	PRÁDLO A PLETENÉ OŠACENÍ DÁMSKÉ		8,014227
03.122.01	DÁMSKÉ KALHOTKY BAVLNĚNÉ	1 ks	1,378086
03.122.04	DÁMSKÉ PLAVKY	1 ks	0,486896
03.122.05	DÁMSKÁ VESTA	1 ks	1,978592
03.122.06	DÁMSKÝ PULOVŘ - DLOUHÝ RUKÁV	1 ks	0,496690
03.122.09	DÁMSKÁ PODPRSENKA	1 ks	1,394660
03.122.10	DÁMSKÝ PULOVŘ - KRÁTKÝ RUKÁV	1 ks	2,279303
03.123	PRÁDLO A PLETENÉ OŠACENÍ DĚTSKÉ		2,135415
03.123.01	DÍVČÍ KALHOTKY BAVLNĚNÉ	1 ks	0,188974
03.123.02	DĚTSKÉ PYŽAMO BAVLNĚNÉ	1 ks	0,264977
03.123.04	DĚTSKÝ PULOVŘ BAVLNĚNÝ - MIKINA	1 ks	0,482941
03.123.05	DĚTSKÝ PULOVŘ BAVLNĚNÝ - TRIČKO	1 ks	0,643495
03.123.06	KOJENECKÉ DUPAČKY DĚTSKÝ PULOVŘ BAVLNĚNÝ - TRIČKO, DLOUHÝ RUKÁV	1 ks	0,260134
03.123.08		1 ks	0,294894
03.124	KONFEKCE PÁNSKÁ		5,503595
03.124.01	PÁNSKÝ OBLEK	1 ks	0,764081
03.124.02	PÁNSKÁ BUNDA LETNÍ	1 ks	0,488686
03.124.03	PÁNSKÁ BUNDA ZIMNÍ	1 ks	1,234302
03.124.04	PÁNSKÉ KALHOTY	1 ks	1,489047
03.124.05	PÁNSKÉ KALHOTY JEANSOVÉ - KLASICKÉ	1 ks	1,176267
03.124.06	PÁNSKÉ SPORTOVNÍ KALHOTY LYŽAŘSKÉ	1 ks	0,351212
03.125	KONFEKCE DÁMSKÁ		10,302486
03.125.01	DÁMSKÝ PLÁŠŤ ZIMNÍ	1 ks	0,656279
03.125.02	DÁMSKÁ BUNDA ZIMNÍ	1 ks	1,175266
03.125.03	DÁMSKÝ KOSTÝM	1 ks	0,977654
03.125.04	DÁMSKÉ SAKO	1 ks	1,057499
03.125.07	DÁMSKÉ ŠATY LETNÍ	1 ks	0,636086
03.125.08	DÁMSKÁ HALENKA	1 ks	1,359022
03.125.09	DÁMSKÁ SUKNĚ	1 ks	0,544249
03.125.12	DÁMSKÉ KALHOTY	1 ks	1,698720
03.125.13	DÁMSKÉ SAKO (KABÁTEK) KOŽENÉ	1 ks	0,498991
03.125.14	DÁMSKÉ JEANSOVÉ KALHOTY	1 ks	1,698720
03.126	KONFEKCE DĚTSKÁ		1,452007
03.126.01	DĚTSKÁ BUNDA ZIMNÍ	1 ks	0,399033
03.126.04	DĚTSKÁ LYŽAŘSKÁ SOUPRAVA	1 ks	0,235170
03.126.05	DĚTSKÉ JEANSOVÉ KALHOTY	1 ks	0,679314
03.126.06	DÍVČÍ SUKNĚ	1 ks	0,138490
03.127	PUNČOCHY A PONOŽKY PÁNSKÉ		0,718487
03.127.01	PÁNSKÉ PONOŽKY BAVLNĚNÉ	1 pár	0,718487
03.128	PUNČOCHY A PONOŽKY DÁMSKÉ		0,806183
03.128.01	DÁMSKÉ PONOŽKY BAVLNĚNÉ	1 pár	0,450404
03.128.02	DÁMSKÉ PUNČOCHOVÉ KALHOTY	1 ks	0,355779
03.129	PUNČOCHY A PONOŽKY DĚTSKÉ		0,323225
03.129.01	DĚTSKÉ PUNČOCHOVÉ KALHOTY	1 ks	0,210096
03.129.02	DĚTSKÉ PONOŽKY BAVLNĚNÉ	1 pár	0,113129
03.13	Oděvní doplňky a textilní galanterie		1,948120
03.131	ODĚVNÍ DOPLŇKY		1,744538
03.131.01	DÁMSKÝ ŠÁTEK /ŠÁLKA/	1 ks	0,548718
03.131.02	ČEPICE BASEBALOVÁ	1 ks	0,317799
03.131.03	PÁNSKÉ RUKAVICE KOŽENÉ	1 pár	0,560222
03.131.04	DÁMSKÝ KLOBOUK	1 ks	0,317799

03.132	TEXTILNÍ GALANTERIE		0,203582
03.132.01	NITĚ ŠICÍ	500 m	0,203582
03.14	Čištění, opravy a půjčování oděvů		0,387118
03.141	ČIŠTĚNÍ, OPRAVY A PŮJČOVÁNÍ ODĚVŮ		0,387118
03.141.02	PŮJČOVÁNÍ SVATEBNÍCH ŠATŮ	3 dny	0,118213
03.141.03	ČIŠTĚNÍ PÁNSKÉHO OBLEKU	1 služba	0,268905
03.2	Obuv včetně oprav		10,665173
03.21	Obuv		10,390808
03.211	OBUV PÁNSKÁ		3,408270
	PÁNSKÁ VYCHÁZKOVÁ OBUV CELOROČNÍ KOŽENÁ	1 pár	1,013780
03.211.01			
03.211.02	PÁNSKÁ VYCHÁZKOVÁ OBUV LETNÍ KOŽENÁ	1 pár	0,611689
03.211.03	PÁNSKÁ VYCHÁZKOVÁ OBUV ZIMNÍ KOŽENÁ	1 pár	0,691122
03.211.04	PÁNSKÁ OBUV PRO VOLNÝ ČAS - KOŽENÁ	1 pár	1,091679
03.212	OBUV DÁMSKÁ		5,464758
	DÁMSKÁ VYCHÁZKOVÁ OBUV CELOROČNÍ KOŽENÁ	1 pár	1,639563
03.212.01			
03.212.02	DÁMSKÁ VYCHÁZKOVÁ OBUV LETNÍ KOŽENÁ	1 pár	1,437024
03.212.03	DÁMSKÁ VYCHÁZKOVÁ OBUV ZIMNÍ KOŽENÁ	1 pár	1,419750
03.212.04	DÁMSKÁ OBUV PRO VOLNÝ ČAS - TEXTILNÍ	1 pár	0,677521
03.212.05	DÁMSKÁ OBUV DOMÁCÍ TEXTILNÍ	1 pár	0,290900
03.213	OBUV DĚTSKÁ		1,517780
	DĚTSKÁ OBUV VYCHÁZKOVÁ CELOROČNÍ KOŽENÁ	1 pár	0,215695
03.213.01			
03.213.02	DĚTSKÁ OBUV VYCHÁZKOVÁ LETNÍ KOŽENÁ	1 pár	0,278601
03.213.03	DĚTSKÁ OBUV VYCHÁZKOVÁ ZIMNÍ KOŽENÁ	1 pár	0,194900
03.213.04	DĚTSKÁ OBUV PRO VOLNÝ ČAS - KOŽENÁ	1 pár	0,445371
03.213.06	DĚTSKÁ OBUV DOMÁCÍ TEXTILNÍ	1 pár	0,163879
03.213.07	DĚTSKÁ OBUV ZIMNÍ - SNĚHULE	1 pár	0,219334
03.22	Opravy a půjčování obuvi		0,274365
03.221	OPRAVY A PŮJČOVÁNÍ OBUVI		0,274365
03.221.01	VÝMĚNA DÁMSKÝCH PATNÍKŮ - EXPRES	1 pár	0,274365
04	BYDLENÍ, VODA, ENERGIE, PALIVA		253,400912
04.1	Nájemné z bytu		32,331899
04.11	Nájemné placené nájemníky za první (hlavní) bydlíště		32,331899
	ČISTÉ NÁJEMNÉ PLACENÉ NÁJEMNÍKY V NÁJEMNÍCH BYTECH		25,187939
04.111			
04.111.06	BYT NÁJEMNÍ - 2 OBYTNÉ MÍSTNOSTI - SE SMLUVNÍM NÁJMEM	1 m2	6,225024
04.111.07	SUBI TRŽNÍ NÁJEMNÉ ZPROSTŘEDKOVANÉ RK BYT NÁJEMNÍ - 1 OBYTNÁ MÍSTNOST - S REGULOVANÝM NÁJMEM	1 m2	1,196425
04.111.08			
04.111.09	BYT NÁJEMNÍ - 1 OBYTNÁ MÍSTNOST - S DEREGULOVANÝM NÁJMEM	1 m2	0,913672
04.111.10	BYT NÁJEMNÍ - 2 OBYTNÉ MÍSTNOSTI- S REGULOVANÝM NÁJMEM	1 m2	2,986845
04.111.11	BYT NÁJEMNÍ - 2 OBYTNÉ MÍSTNOSTI- S DEREGULOVANÝM NÁJMEM	1 m2	2,280959
04.111.12	BYT NÁJEMNÍ - 3 OBYTNÉ MÍSTNOSTI- S REGULOVANÝM NÁJMEM	1 m2	3,025585
04.111.13	BYT NÁJEMNÍ - 3 OBYTNÉ MÍSTNOSTI- S DEREGULOVANÝM NÁJMEM	1 m2	2,310544
04.111.14	BYT NÁJEMNÍ - 4 OBYTNÉ MÍSTNOSTI- S REGULOVANÝM NÁJMEM	1 m2	0,625595
04.111.15	BYT NÁJEMNÍ - 4 OBYTNÉ MÍSTNOSTI- S DEREGULOVANÝM NÁJMEM	1 m2	0,477747
04.112	ÚHRADA PLACENÁ V BYTECH BYTOVÝCH DRUŽSTEV		7,143960
	BYT DRUŽSTEVNÍ I. KATEGORIE - 2 OBYTNÉ MÍSTNOSTI	1 měsíčně	2,520939
04.112.01			
04.112.02	BYT DRUŽSTEVNÍ I. KATEGORIE - 3 OBYTNÉ MÍSTNOSTI	1 měsíčně	3,983672
04.112.03	BYT DRUŽSTEVNÍ I. KATEGORIE - 4 OBYTNÉ	1 měsíčně	0,639349

MÍSTNOSTI			
04.2	Imputované nájemné za bydlení		109,220622
04.21	Imputované nájemné vlastníků - nájemníků		109,220622
04.211	HYPOTETICKÉ NÁJEMNÉ VLASTNÍKŮ		109,220622
04.211.01	SUBI HYPOTETICKÉ NÁJEMNÉ VLASTNÍKŮ		109,220622
04.3	Běžná údržba a drobné opravy bytu		5,378941
04.31	Výrobky pro běžnou údržbu a drobné opravy bytu		2,406022
	VÝROBKY PRO BĚŽNOU ÚDRŽBU A OPRAVY BYTU		
04.311			2,406022
04.311.01	OBKLADAČKY POROVINOVÉ	1 m2	0,483186
04.311.02	UMYVADLO	1 ks	0,225764
04.311.03	BATERIE DŘEZOVÁ 1/2 coulová	1 ks	0,251446
04.311.04	OMÍTKOVÁ SMĚS	40 kg	0,145954
04.311.05	PRIMALEX PLUS BÍLÝ	7,5 kg	0,183103
04.311.06	LAMINÁTOVÁ PODLAHA (PLOVOUCÍ PODLAHA)	1 m2	0,347434
04.311.07	UNIVERZÁLNÍ AKRYLÁTOVÁ BARVA	1 kg	0,288732
04.311.08	DŘEVĚNÁ PODLAHA	1 m2	0,242147
04.311.09	SÁDROKARTONOVÉ DESKY	1 m2	0,140954
04.311.10	SILIKONOVÝ TMEL	300 ml	0,097302
04.32	Služby pro běžnou údržbu a drobné opravy bytu		2,972919
04.321	SLUŽBY PRO BĚŽNOU ÚDRŽBU A OPRAVY BYTU		2,972919
04.321.01	MALÍŘSKÉ PRÁCE	1 m2	0,288112
04.321.02	NATĚRAČSKÉ PRÁCE	1 m2	0,145468
04.321.03	OBKLADAČSKÉ PRÁCE	1 m2	0,532206
04.321.04	TOPENÁŘSKÉ PRÁCE	1 hod.	0,250587
04.321.05	INSTALATÉRSKÉ PRÁCE - VÝMĚNA BATERIE	1 výkon	0,298520
04.321.06	TRUHLÁŘSKÉ PRÁCE	1 hod.	1,458026
04.4	Ostatní služby související s bydlením		18,994482
04.41	Dodávka vody (vodné)		8,906228
04.411	VODNÉ		8,906228
04.411.01	VODNÉ	1 m3	8,906228
04.42	Sběr pevných odpadů		3,462767
04.421	SBĚR PEVNÝCH ODPADŮ		3,462767
04.421.01	ODVOZ POPELA A PEVNÝCH ODPADKŮ	1 ročně	3,462767
04.43	Odvádění odpadních vod kanalizací (stočné)		3,189655
04.431	STOČNÉ		3,189655
04.431.01	STOČNÉ	1 m3	3,189655
04.44	Ostatní služby související s bydlením jinde neuvedené		3,435832
04.441	OSTATNÍ SLUŽBY SOUVISEJÍCÍ S BYDLENÍM		3,435832
	ÚHRADA SLUŽEB SPOJENÝCH S UŽÍVÁNÍM		
04.441.01	NÁJEMNÍHO BYTU	1 měsíčně	2,061499
	ÚHRADA SLUŽEB SPOJENÝCH S UŽÍVÁNÍM		
04.441.02	DRUŽSTEVNÍHO BYTU	1 měsíčně	1,374333
04.5	Elektrická a tepelná energie, plyn a ostatní paliva		87,474968
04.51	Elektrická energie		36,278252
04.511	ELEKTRÍNA		36,278252
04.511.01	SUBI ELEKTRÍNA		36,278252
04.52	Plynná paliva		24,049571
04.521	PLYN ZE SÍTĚ		23,705048
04.521.01	SUBI PLYN ZE SÍTĚ		23,705048
04.522	PLYN V BOMBÁCH		0,344523
04.522.01	PROPAN - BUTAN	10 kg	0,344523
04.53	Kapalná paliva		0,031947
04.531	TEKUTÁ PALIVA		0,031947
04.531.01	PETROLEJ	1 l	0,031947
04.54	Tuhá paliva		3,596192
04.541	TUHÁ PALIVA		3,596192
04.541.01	ČERNÉ UHLÍ	100 kg	0,402878

04.541.02	HNĚDÉ UHLÍ	100 kg	2,064206
04.541.03	BRIKETY HNĚDOUHELNÉ	100 kg	0,147757
04.541.04	KOKS ČERNOUHELNÝ	100 kg	0,145351
04.541.05	DŘEVO PALIVOVÉ	100 kg	0,418000
04.541.06	DŘEVO PALIVOVÉ LISTNATÉ	100 kg	0,418000
04.55	Tepelná energie		23,519006
04.551	TEPLO A TEPLÁ VODA		23,519006
04.551.01	TEPLO PRO OTOP A PŘÍPRAVU TEPLÉ VODY BYTOVÉ VYBAVENÍ, ZAŘÍZENÍ DOMÁCNOSTI, OPRAVY	1 GJ	23,519006
05	Nábytek, byt. zařiz. a výzd. koberce a ost. podl. krytina; opravy		55,190047
05.1	Nábytek a bytové zařízení		21,744400
05.11	NÁBYTEK		18,778998
05.111	NÁBYTEK		15,602498
05.111.01	ŽIDLE ČALOUNĚNÁ	1 ks	1,662727
05.111.02	STŮL JÍDELNÍ KUCHYŇSKÝ	1 ks	0,985844
05.111.03	KUCHYŇSKÁ SKŘÍŇKA SPODNÍ	1 ks	1,045118
05.111.04	KUCHYŇSKÁ SKŘÍŇKA NÁSTĚNNÁ	1 ks	1,045118
05.111.05	KUCHYŇSKÁ PRACOVNÍ DESKA	1 běžný metr	1,045118
05.111.06	SKŘÍŇKA SE ZÁSUVKAMI	1 ks	1,095030
05.111.07	SKŘÍŇKA DVOUDVĚŘOVÁ	1 ks	1,095030
05.111.09	ČALOUNĚNÁ SEDACÍ SOUPRAVA	1 soupr.	2,671896
05.111.10	DĚTSKÁ POSTÝLKA	1 ks	0,483943
05.111.12	SKŘÍŇ ŠATNÍ DVOUDVĚŘOVÁ	1 ks	0,730010
05.111.13	BOTNÍK	1 ks	1,119276
05.111.15	POSTEL - DVOULŮŽKO	1 ks	2,623388
05.112	BYTOVÉ ZAŘÍZENÍ A DOPLŇKY		3,176500
05.112.01	STOLNÍ LAMPA	1 ks	1,255959
05.112.02	OBRAZOVÝ RÁM	1 ks	0,814280
05.112.03	ZÁCLONOVÁ TYČ	1 ks	1,106261
05.12	Koberce a ostatní podlahová krytina		2,673497
05.121	KOBERCE A OSTATNÍ PODLAHOVÉ KRYTINY		2,673497
05.121.02	LINOLEUM	1 m2	0,896183
05.121.03	KOBEREC BYTOVÝ	1 m2	1,777314
05.13	Opravy nábytku, zařízení a podlahových krytin		0,291905
05.131	OPRAVY NÁBYTKU, ZAŘÍZENÍ A PODLAHOVÝCH KRYTIN		0,291905
05.131.01	OPRAVA ČALOUNĚNÉHO KŘESLA	1 oprava	0,291905
05.2	Bytový textil		4,917280
05.20	Bytový textil		4,917280
05.201	BYTOVÝ TEXTIL		2,530677
05.201.01	PŘIKRÝVKA PROŠÍVANÁ	1 ks	0,537528
05.201.02	PŘIKRÝVKA VELKÁ ZE SYNTETICKÝCH VLÁKEN	1 ks	0,537528
05.201.03	DEKORAČNÍ TKANINA	1 m2	0,852793
05.201.04	PLETENÉ SYNTETICKÉ ZÁCLONY	1 m2	0,602828
05.202	LOŽNÍ A STOLNÍ PRÁDLO		2,386603
05.202.01	LOŽNÍ SOUPRAVA (DAMAŠEK,SATÉN)	1 soupr.	0,383646
05.202.02	LOŽNÍ SOUPRAVA (KREP)	1 soupr.	0,575467
05.202.03	PROSTĚRADLO BAVLNĚNÉ	1 ks	0,407575
05.202.06	LOŽNÍ SOUPRAVA (DAMAŠEK,SATÉN) - internetový obchod	1 soupr.	0,191823
05.202.07	SMYČKOVÝ RUČNÍK (FROTÉ)	1 ks	0,828092
05.3	Přístroje a spotřebiče pro domácnost včetně oprav		9,901585
05.31	Hlavní (velké) přístroje pro domácnost elektrické a neelektrické		7,125983
05.311	CHLADNIČKY, MRAZNIČKY		2,020155
05.311.05	EL. CHLADNIČKA S MRAZNIČKOU	1 ks	1,008532
05.311.06	ELEKTRICKÁ MRAZNIČKA	1 ks	0,507356
05.311.07	EL. CHLADNIČKA S MRAZNIČKOU - internetový obchod	1 ks	0,504267

05.312	PRAČKY A SUŠIČKY, MYČKY NÁDOBÍ		1,922437
05.312.02	MYČKA NÁDOBÍ	1 ks	0,632985
05.312.04	AUTOMATICKÁ BUBNOVÁ PRAČKA	1 ks	0,859634
05.312.05	AUTOMATICKÁ BUBNOVÁ PRAČKA- internetový obchod	1 ks	0,429818
05.313	VAŘÍCÍ A VYHŘÍVACÍ ZAŘÍZENÍ		1,951252
05.313.01	SPORÁK KOMBINOVANÝ	1 ks	0,870555
05.313.02	MIKROVLNNÁ TROUBA	1 ks	0,296799
05.313.03	PLYNOVÝ KOTEL	1 ks	0,783898
05.314	OSTATNÍ ZAŘÍZENÍ A PŘÍSTROJE PRO DOMÁCNOST		1,232139
05.314.02	DOMÁCÍ VODÁRNA	1 ks	0,234716
05.314.04	ELEKTRICKÝ VYSAVAČ PODLAHOVÝ	1 ks	0,664950
05.314.05	ELEKTRICKÝ VYSAVAČ PODLAHOVÝ - internetový obchod	1 ks	0,332473
05.32	Malé domácí elektrické spotřebiče		1,976935
05.321	MALÉ DOMÁCÍ ELEKTRICKÉ SPOTŘEBIČE		1,976935
05.321.01	ELEKTRICKÝ RUČNÍ ŠLEHAČ	1 ks	0,677697
05.321.03	VARNÁ KONVICE	1 ks	1,040754
05.321.05	ELEKTRICKÁ ŽEHLIČKA	1 ks	0,258484
05.33	Opravy domácích přístrojů a spotřebičů		0,798667
05.331	OPRAVY DOMÁCÍCH SPOTŘEBIČŮ		0,798667
05.331.01	OPRAVA AUTOMATICKÉ PRAČKY	1 oprava	0,798667
05.4	Skleněné, keramické, stolní a kuchyňské potřeby pro domácnost		4,494457
05.40	Skleněné, keramické, stolní a kuchyňské potřeby pro domácnost		4,494457
05.401	SKLENĚNÉ, PORCELÁNOVÉ A KERAMICKÉ NÁDOBÍ		1,299791
05.401.01	NÁPOJOVÁ SKLENKA	1 ks	0,430041
05.401.04	VÁZA	1 ks	0,291408
05.401.05	PORCELÁNOVÝ TALÍŘ	1 ks	0,363624
05.401.06	ŠÁLEK S PODŠÁLKEM PORCELÁNOVÝ	1 souprava	0,214718
05.402	KOVOVÉ NÁDOBÍ A PŘÍBORY		1,638049
05.402.01	SMAŽICÍ PÁNEV	1 ks	0,420218
05.402.02	JÍDELNÍ PŘÍBOR	6 ks	0,132671
05.402.03	HRNEC KUCHYŇSKÝ NEREZOVÝ	1 ks	1,085160
05.403	OSTATNÍ KUCHYŇSKÉ POTŘEBY		1,556617
05.403.01	KUCHYŇSKÝ NUŽ	1 ks	0,605354
05.403.03	VAŘEČKA	1 ks	0,676450
05.403.04	VÁHY KUCHYŇSKÉ	1 ks	0,274813
05.5	Nářadí, nástroje a různé potřeby pro dům a zahradu		2,831977
05.51	Nástroje a nářadí dlouhodobé spotřeby pro dům a zahradu vč. oprav		2,178010
05.511	ELEKTROMECHANICKÉ RUČNÍ NÁSTROJE A NÁŘADÍ		2,178010
05.511.01	MOTOROVÁ PILA	1 ks	0,502369
05.511.02	ELEKTRICKÁ RUČNÍ VRTAČKA	1 ks	0,483226
05.511.03	ELEKTRICKÁ SEKAČKA NA TRÁVU STRUNOVÁ	1 ks	1,192415
05.52	Nástroje a nářadí krátkodobé spotřeby pro dům a zahradu vč. oprav		0,653967
05.521	RUČNÍ MECHANICKÉ NÁŘADÍ AJ. POTŘEBY PRO DŮM A ZAHRADU		0,653967
05.521.01	ŠROUBOVÁK	1 ks	0,142819
05.521.02	HRÁBĚ ŽELEZNÉ S NÁSADOU	1 ks	0,098116
05.521.03	SPÍNAČ KOLÉBKOVÝ DOMOVNÍ	1 ks	0,106971
05.521.05	TUŽKOVÁ BATERIE 1.5V	1 ks	0,094832
05.521.06	HŘEBÍKY	1 kg	0,116397
05.521.07	ŽÁROVKA ÚSPORNÁ	1 ks	0,094832
05.6	Zboží a služby pro běžnou údržbu domácnosti		11,300348
05.61	Spotřební zboží pro domácnost		10,377653

05.611	PRACÍ PROSTŘEDKY		4,309041
05.611.01	SAPONÁTOVÝ PRACÍ PROSTŘEDEK	1 kg	3,509356
05.611.02	AVIVÁŽNÍ PROSTŘEDEK ČISTÍCÍ A ÚKLIDOVÉ PROSTŘEDKY AJ.	1 l	0,799685
05.612	DROGISTICKÉ ZBOŽÍ		3,937582
05.612.01	TEKUTÝ PŘÍPRAVEK NA MYTÍ NÁDOBÍ	1 l	0,252252
05.612.02	TEKUTÝ PRÁŠEK NA ČIŠTĚNÍ NÁDOBÍ	1 l	0,504503
05.612.04	LEPIDLO UNIVERZÁLNÍ	50 ml	0,633711
05.612.07	SMETÁK	1 ks	0,227132
05.612.08	OSVĚŽOVAČ VZDUCHU	300 ml	0,680729
05.612.09	TABLETY DO MYČKY NÁDOBÍ	10 tablet	0,252251
05.612.10	UNIVERZÁLNÍ ČISTÍCÍ PROSTŘEDEK	1 l	0,579936
05.612.11	ČISTÍCÍ PROSTŘEDEK NA WC	1 l	0,347962
05.612.12	ČISTÍCÍ PROSTŘEDEK NA OKNA	1 l	0,231975
05.612.13	ČISTÍCÍ HOUBIČKA	1 ks	0,227131
05.613	OSTATNÍ POTŘEBY PRO DOMÁCNOST		2,131030
05.613.01	PAPÍROVÉ UBROUSKY	100 ks	1,120490
05.613.02	MIKROTENOVÝ SÁČEK	50 ks	0,410779
05.613.03	HLINÍKOVÁ FOLIE (ALOBAL)	1 m2	0,355524
05.613.04	NŮŽKY PRO DOMÁCNOST	1 ks	0,244237
05.62	Služby domácího personálu a služby pro domácnost		0,922695
05.621	SLUŽBY POMOCI V DOMÁCNOSTI		0,922695
05.621.01	PRANÍ PRÁDLA	1 dávka	0,208078
05.621.02	ČIŠTĚNÍ KOBERCŮ	1 m2	0,353508
05.621.03	HLÍDÁNÍ DĚTÍ	1 hod.	0,361109
06	ZDRAVÍ		24,998575
06.1	Léčiva a zdravotnické prostředky		15,210995
06.11	Léčiva		11,661784
06.111	LÉKY PŘEDEPSANÉ LÉKAŘEM		5,548697
06.111.90	SUBI LÉKY PŘEDEPSANÉ LÉKAŘEM		5,548697
06.112	LÉKY BEZ RECEPTU A DALŠÍ LÉČIVA		6,113087
06.112.90	SUBI LÉKY BEZ RECEPTU A DALŠÍ LÉČIVA		6,113087
06.12	Ostatní zdravotnické výrobky		0,318840
06.121	OSTATNÍ ZDRAVOTNICKÉ VÝROBKY		0,318840
06.121.01	RYCHLOOVBÁZ - NÁPLAST S POLŠTÁŘKEM	1 m	0,153273
06.121.02	OCHRANNÉ PÁNSKÉ PROSTŘEDKY	3 ks	0,049352
06.121.04	AUTOLÉKÁRNIČKA	1 ks	0,051714
06.121.06	TEPLOMĚR LÉKAŘSKÝ DIGITÁLNÍ	1 ks	0,064501
06.13	Léčebné a protetické prostředky		3,230371
06.131	Léčebné a protetické prostředky		3,230371
06.131.01	ZDRAVOTNÍ ORTOPEDICKÉ VLOŽKY DO BOT	1 pár	0,450727
06.131.02	MĚŘIČ KREVNIHO TLAKU DIGITÁLNÍ (TONOMETR)	1 ks	0,291518
06.131.03	DIOPTRICKÉ BRÝLE	1 ks	2,190056
06.131.04	KONTAKTNÍ ČOČKY MĚKKÉ	6 ks	0,298070
06.2	Ambulantní zdravotní péče		7,745499
06.21	Ambulantní lékařská péče		3,584916
06.211	AMBULANTNÍ LÉKAŘSKÁ PÉČE		3,584916
06.211.01	LÉKAŘSKÁ PROHLÍDKA NA ŽÁDOST PACIENTA	1 výkon	0,456648
06.211.02	LASEROVÁ OPERACE OKA	1 oko	1,029774
06.211.03	POPLATEK ZA NÁVŠTEVU POHOTOVOSTI	1 poplatek	0,077057
06.211.04	POPLATEK ZA NÁVŠTEVU U LÉKARE	1 poplatek	2,021437
06.22	Ambulantní stomatologická péče		3,740892
06.221	AMBULANTNÍ STOMATOLOGICKÁ PÉČE		3,740892
06.221.01	OŠETŘENÍ ZUBNÍHO KAZU	1 výkon	0,909079
06.221.02	KORUNKA FASETOVANÁ PRYSKYŘIČNÁ	1 ks	2,375034
06.221.04	POPLATEK ZA NÁVŠTEVU U STOMATOLOGA	1 poplatek	0,456779
06.23	Ambulantní zdravotní péče ostatní		0,419691
06.231	Ambulantní zdravotní péče ostatní		0,419691

06.231.01	OČNÍ REFRAKCE	1	výkon	0,419691
06.3	Ústavní zdravotní péče			2,042081
06.30	Ústavní zdravotní péče			2,042081
06.301	ÚSTAVNÍ ZDRAVOTNÍ PÉČE			2,042081
06.301.01	LÁZEŇSKÁ PÉČE PLNĚ HRAZENÁ PACIENTEM	21	dní	0,759481
06.301.02	POPLATEK ZA POBYT V NEMOCNICI	1	poplatek	1,282600
07	DOPRAVA			114,887081
07.1	Nákup automobilů,motocyklů a jízdních kol			38,184402
07.11	Automobily			35,654352
07.111	AUTOMOBILY NOVÉ			21,392361
07.111.22	NOVÝ RENAULT THALIA 1,2 16V AUTHENTIQUE (55 KW)	1	ks	1,669588
07.111.29	PEUGEOT 308 1,4 16V VTi COMFORT PACK 5-DVĚŘOVÝ(70KW)	1	ks	2,311766
07.111.33	HYUNDAI i20 1,2i CLASSIC 5-DVĚŘOVÝ (57 KW)	1	ks	1,155915
07.111.35	NOVÝ VOLKSWAGEN POLO 1,2 TRENDLINE (44KW) 5-DVĚŘOVÝ	1	ks	1,155915
07.111.36	NOVÁ TOYOTA YARIS 1.0 VVT-i DREAM 5-DVĚŘOVÝ (51KW)	1	ks	1,027432
07.111.37	FORD FOCUS 1,6 DURATEC - TREND PLUS 5-DVĚŘOVÝ (74kW)	1	ks	0,899035
07.111.38	NOVÁ ŠKODA ROOMSTER 1,2 12 V HTP EASY (51KW)	1	ks	2,137289
07.111.40	NOVÁ ŠKODA FABIA 1,2 12V HTP CLASSIC (44KW)	1	ks	1,624343
07.111.41	NOVÁ ŠKODA FABIA 1,6 TDI CR CLASSIC (66KW)	1	ks	2,222773
07.111.42	NOVÝ CITROEN C3 1,1i X (44 KW) 5-DVĚŘOVÝ	1	ks	1,027432
07.111.43	NOVÁ ŠKODA OCTAVIA 1,2 TSI CLASSIC (77KW)	1	ks	2,564795
07.111.44	WOLKSWAGEN PASAT CC 2.0 TDI BMT (103 KW)	1	ks	2,440163
07.111.45	DACIA SANDERO 1,2 16V ACCESS 5-DVĚŘOVÝ (55kW)	1	ks	1,155915
07.112	AUTOMOBILY OJETÉ			14,261991
07.112.04	VW GOLF, STÁŘÍ 7 LET	1	ks	0,534825
07.112.05	VW PASSAT, STÁŘÍ 7 LET	1	ks	0,534825
07.112.06	FORD MONDEO, STÁŘÍ 7 LET	1	ks	0,713100
07.112.07	PEUGEOT 406, STÁŘÍ 7 LET	1	ks	1,069649
07.112.08	ŠKODA FABIA STÁŘÍ 5 LET	1	ks	0,871567
07.112.09	VW GOLF, STÁŘÍ 5 LET	1	ks	1,426198
07.112.10	OPEL ASTRA, STÁŘÍ 5 LET	1	ks	0,713100
07.112.11	RENAULT MÉGANE, STÁŘÍ 5 LET	1	ks	1,426198
07.112.12	FORD FOCUS, STÁŘÍ 5 LET	1	ks	0,713100
07.112.13	ŠKODA OCTAVIA, STÁŘÍ 5 LET	1	ks	0,871567
07.112.15	OPEL VECTRA, STÁŘÍ 3 ROKY	1	ks	1,069649
07.112.16	ŠKODA FABIA, STÁŘÍ 3 ROKY	1	ks	1,307348
07.112.17	FORD FOCUS, STÁŘÍ 9 LET	1	ks	0,713100
07.112.18	ŠKODA FABIA, STÁŘÍ 7 LET	1	ks	0,871567
07.112.19	PEUGEOT 307, STÁŘÍ 5 LET	1	ks	1,426198
07.12	Motocykly			1,257195
07.121	MOTOCYKLY			1,257195
07.121.01	SKÚTR	1	ks	1,257195
07.13	Jízdní kola			1,272855
07.131	JÍZDNÍ KOLA			1,272855
07.131.01	HORSKÉ KOLO PÁNSKÉ	1	ks	0,477386
07.131.02	JÍZDNÍ KOLO TREKINGOVÉ	1	ks	0,795469
07.2	Provoz osobních dopravních prostředků			54,185294
07.21	Náhradní díly a příslušenství pro osobní dopravní prostředky			4,993701
07.211	NÁHRADNÍ DÍLY A PŘÍSLUŠENSTVÍ			4,993701
07.211.01	PLÁŠŤ NA JÍZDNÍ KOLO	1	ks	0,523934
07.211.02	AUTOBATERIE L1 12V	1	ks	0,768870
07.211.04	LEŠTÍCI A KONZERVAČNÍ PROSTŘEDEK	1	l	0,551295

07.211.05	TŘECÍ SEGMENT - BRZDOVÉ DESTIČKY	4 ks	0,517382
07.211.06	BLATNÍK PRO OSOBNÍ AUTOMOBIL	1 ks	0,409244
07.211.07	VLOŽKA ČISTIČE VZDUCHU	1 ks	0,332980
07.211.09	AUTOPLÁŠŤ RADIÁLNÍ 165/70 R 14	1 ks	1,889996
07.22	Pohonné hmoty, oleje a pod. přípravky pro osobní dopr.prostředky		37,517908
07.221	POHONNÉ HMOTY		36,975441
07.221.01	BENZIN AUTOMOBILOVÝ 91 O SPECIAL	1 l	4,100022
07.221.02	BENZIN AUTOMOBILOVÝ NATURAL 95 OKTANU BENZIN AUTOMOBILOVÝ SUPER PLUS 98	1 l	26,031339
07.221.03	OKTANU	1 l	0,488372
07.221.04	BENZIN AUTOMOBILOVÝ NORMAL 91 OKTANU	1 l	0,349270
07.221.05	MOTOROVÁ NAFTA	1 l	4,796306
07.221.06	PLYN LPG	1 l	1,210132
07.222	OLEJE A PODOBNÉ PŘÍPRAVKY		0,542467
07.222.01	MOTOROVÝ OLEJ	1 l	0,542467
07.23	Údržba a opravy osobních dopravních prostředků ÚDRŽBA A OPRAVY OSOBNÍCH DOPRAVNÍCH PROSTŘEDKŮ		8,539154
07.231	PROSTŘEDKŮ		8,539154
07.231.01	CENTROVÁNÍ ZADNÍHO KOLA BICYKLU	1 oprava	0,394424
07.231.02	SEŘÍZENÍ SBÍHAVOSTI PŘED. KOL	1 oprava	1,018029
07.231.03	OPRAVA BRZD AUTOMOBILU ŠKODA FABIA	1 oprava	2,216116
07.231.04	VÝMĚNA BLATNÍKU U AUTOMOBILU ŠKODA FABIA SERVISNÍ PROHLÍDKA AUTOMOBILU ŠKODA FABIA	1 oprava	1,717360
07.231.05	VÝMĚNA PNEUMATIKY	1 prohlídka	2,080249
07.231.06		1 kolo	1,112976
07.24	Ostatní služby týkající se prostředků osobní dopravy OSTATNÍ SLUŽBY TÝKAJÍCÍ SE PROSTŘEDKŮ OSOBNÍ DOPRAVY		3,134531
07.241	OSOBNÍ DOPRAVY		3,134531
07.241.01	NÁJEMNÉ ZA GARÁŽ	1 m2	0,838044
07.241.02	POPLATEK ZA ŘIDIČSKÝ KURZ PRO OSOBNÍ AUTOMOBIL	1 kurzovné	0,531808
07.241.03	PARKOVNÉ ZA OSOBNÍ AUTOMOBIL	1 hod.	0,340247
07.241.04	POPLATEK ZA DÁLNIČNÍ ZNÁMKU POPLATEK ZA TECHNICKOU KONTROLU OSOBNÍHO AUTOMOBILU	roční popl	0,693879
07.241.05		1 poplatek	0,730553
07.3	Dopravní služby		22,517385
07.31	Kolejová osobní doprava		2,931576
07.311	KOLEJOVÁ OSOBNÍ DOPRAVA		2,931576
07.311.01	SUBI Kolejová osobní doprava		2,931576
07.32	Silniční osobní doprava		9,753128
07.321	SILNIČNÍ OSOBNÍ DOPRAVA - MHD		3,031801
07.321.01	JEDNOTLIVÉ JÍZDNÉ V MHD SILNIČNÍ	1 jízdenka	1,456319
07.321.02	MĚSÍČNÍ PŘEDPLATNÉ V MHD SILNIČNÍ	předplatné	0,681679
07.321.03	ČTVRTLETNÍ PŘEDPLATNÉ V MHD SILNIČNÍ	předplatné	0,310948
07.321.04	JEDNOTLIVÉ JÍZDNÉ PRO DŮCHODCE V MHD SILNIČNÍ	1 jízdenka	0,142507
07.321.05	MĚSÍČNÍ PŘEDPLATNÉ PRO DŮCHODCE V MHD SILNIČNÍ	předplatné	0,157384
07.321.06	MĚSÍČNÍ ŽÁKOVSKÉ PŘEDPLATNÉ V MHD SILNIČNÍ	předplatné	0,282964
07.322	SILNIČNÍ OSOBNÍ DOPRAVA - AUTOBUS		6,348616
07.322.01	OBYČEJNÉ JÍZDNÉ V AUTOBUS. DOPRAVĚ (10 KM)	1 jízdenka	0,970792
07.322.02	OBYČEJNÉ JÍZDNÉ V AUTOBUS. DOPRAVĚ (25 KM)	1 jízdenka	0,970787
07.322.03	OBYČEJNÉ JÍZDNÉ V AUTOBUS. DOPRAVĚ (50 KM)	1 jízdenka	0,970792
07.322.04	OBYČEJNÉ JÍZDNÉ V AUTOBUS. DOPRAVĚ (100 KM)	1 jízdenka	0,970792
07.322.05	MĚSÍČNÍ PŘEDPL. JÍZDNÉ V AUTOBUSOVÉ DOPRAVĚ (14-17KM)	1 předplatné	0,584549
07.322.06	TÝDENNÍ PŘEDPL. JÍZDNÉ V AUTOBUSOVÉ	1 předplatné	0,201397

	DOPRAVĚ (30 KM)		
07.322.07	ŽÁKOVSKÉ JÍZDNÉ OD 15 DO 26 LET (100 KM)	1	jízda 0,708715
07.322.08	JÍZDNÉ V AUTOBUSOVÉ DOPRAVĚ PRAHA-BRNO	1	jízda 0,970792
07.323	SILNIČNÍ OSOBNÍ DOPRAVA - TAXI		0,372711
07.323.01	AUTOTAXI OSOBNÍ	1	jízda 0,372711
07.33	Letecká osobní doprava		2,947862
07.331	LETECKÁ OSOBNÍ DOPRAVA		2,947862
07.331.01	LETENKA PRAHA - VYBRANÉ ZEMĚ	1	letenka 2,947862
07.35	Kombinovaná osobní doprava		6,443203
07.351	KOMBINOVANÁ OSOBNÍ DOPRAVA - MHD		6,443203
07.351.01	JEDNOTLIVÉ JÍZDNÉ V MHD KOMBINOVANÉ	1	jízdenka 1,577219
07.351.02	MĚSÍČNÍ PŘEDPLATNÉ V MHD KOMBINOVANÉ ČTVRTLETNÍ PŘEDPLATNÉ V MHD	1	předplatné 1,568211
07.351.03	KOMBINOVANÉ	1	předplatné 0,613973
07.351.04	ROČNÍ PŘEDPLATNÉ V MHD KOMBINOVANÉ JEDNOTLIVÉ JÍZDNÉ PRO DŮCHODCE V MHD		předplatné 1,374883
07.351.05	KOMBINOVANÉ	1	jízdenka 0,069928
07.351.06	MĚSÍČNÍ ŽÁKOVSKÉ PŘEDPLATNÉ V MHD KOMBINOVANÉ	1	předplatné 0,741632
07.351.07	MĚSÍČNÍ PŘEDPLATNÉ PRO DŮCHODCE V MHD KOMBINOVANÉ	1	předplatné 0,497357
07.36	Ostatní placené služby v dopravě		0,441616
07.361	OSTATNÍ PLACENÉ SLUŽBY V DOPRAVĚ		0,441616
07.361.01	AUTOTAXI NÁKLADNÍ	1	jízda 0,441616
08	POŠTY A TELEKOMUNIKACE		39,882587
08.1	Poštovní služby		0,758577
08.10	Poštovní služby		0,758577
08.101	POŠTOVNÍ SLUŽBY		0,758577
08.101.01	POŠTOVNÉ ZA DOPIS V TUZEMSKU	1	ks 0,568933
08.101.02	POŠTOVNÉ ZA CENNÝ BALÍK V TUZEMSKU	1	ks 0,189644
08.2	Telefonní a telefaxové zařízení		1,539704
08.20	Telefonní a telefaxové zařízení		1,539704
08.202	MOBILNÍ TELEFONY		1,539704
08.202.01	MOBILNÍ TELEFON - PŘÍSTROJ	1	ks 1,539704
08.3	Telefonické a telefaxové služby		37,584306
08.30	Telefonické a telefaxové služby		37,584306
08.301	TELEFONICKÉ A TELEFAXOVÉ SLUŽBY		37,584306
08.301.01	SUBI TELEFONICKÉ A TELEFAXOVÉ SLUŽBY		37,584306
09	REKREACE A KULTURA		93,682015
09.1	Zařiz. a vyb. audiovizuální, fotografická a pro zpr.dat vč. oprav		16,610384
09.11	Zařízení pro příjem, záznam a reprodukci obrazu a zvuku		5,375808
09.111	TELEVIZNÍ PŘIJÍMAČE A VIDEOREKORDÉRY		4,361032
09.111.04	TELEVIZNÍ PŘIJÍMAČ BAREVNÝ STOLNÍ S LCD OBRAZOVKOU	1	ks 2,710355
09.111.07	DVD REKORDÉR	1	ks 1,100450
09.111.08	DVD REKORDÉR - internetový obchod	1	ks 0,550227
09.112	ROZHLASOVÉ PŘIJÍMAČE, AUDIO ZAŘÍZENÍ		1,014776
09.112.02	RADIOMAGNETOFON PŘENOSNÝ S CD PŘEHRÁVAČEM	1	ks 0,393604
09.112.05	HUDEBNÍ MIKROSYSTÉM	1	ks 0,249473
09.112.09	MP3/MP4 PŘEHRÁVAČ	1	ks 0,247799
09.112.10	MP3/MP4 PŘEHRÁVAČ - internetový obchod	1	ks 0,123900
09.12	Fotografická a kinematografická zařízení a optické přístroje		1,998859
09.121	FOTO-KINO PŘÍSTROJE A OPTICKÉ PŘÍSTROJE		1,998859
09.121.01	FOTOAPARÁT DIGITÁLNÍ	1	ks 1,509346
09.121.02	VIDEOKAMERA DIGITÁLNÍ	1	ks 0,489513
09.13	Zařízení pro zpracování dat		5,529278
09.131	ZARÍZENÍ PRO ZPRACOVÁNÍ DAT		5,529278

09.131.05	MULTIFUNKČNÍ TISKÁRNA	1 ks	0,221171
09.131.06	FLASH DISK	1 ks	0,552928
09.131.08	MONITOR	1 ks	0,927260
09.131.09	OSOBNÍ POČÍTAČ MULTIMEDIÁLNÍ	1 ks	1,046139
09.131.10	NOTEBOOK	1 ks	2,781780
09.14	Nosná média pro záznam obrazu a zvuku		3,009877
09.141	NOSNÁ MÉDIA PRO ZÁZNAM OBRAZU A ZVUKU		3,009877
09.141.01	DIGITÁLNÍ ZVUKOVÁ DESKA (CD nosič)	1 ks	0,887851
09.141.05	DVD NAHRANÉ	1 ks	0,653435
09.141.06	CD NOSIC ZVUKOVÝ	10 ks	1,044352
09.141.08	DVD NENAHRANÉ	10 ks	0,424239
09.15	Opravy zařízení a vybavení audioviz., fotogr. a pro zpracov. dat		0,696562
09.151	OPRAVY AUDIO-VIDEO A VÝPOČETNÍ TECHNIKY		0,696562
09.151.02	PC SERVIS - ZÁLOHOVÁNÍ DAT	1 hod.	0,696562
09.2	Ostat.výrobky dlouh.spotřeby pro rekreaci a kulturu vč. oprav		1,699437
09.22	Hudební nástroje a výrobky dl. spotřeby pro rekreaci uvnitř		1,699437
09.221	HUDEBNÍ NÁSTROJE A SPORTOVNÍ ZAŘÍZENÍ		1,699437
09.221.01	KYTARA ŠPANĚLSKÁ	1 ks	0,352140
09.221.02	ROTOPEĐ	1 ks	1,347297
09.3	Ost. rekreace vč. vybavení; květiny, zahrady a domácí zvířata		22,929559
09.31	Hry, hračky a sběratelské předměty		5,335719
09.311	HRAČKY		3,980805
09.311.01	PANENKA Z PVC	1 ks	0,453043
09.311.02	AUTO NA BATERII	1 ks	0,393475
09.311.03	AUTO MECHANICKÉ	1 ks	0,394386
09.311.04	STAVEBNICE TYPU LEGO	1 ks	0,563766
09.311.05	SKLÁDANKA PUZZLE	1 ks	0,514818
09.311.06	PLYŠOVÁ HRAČKA	1 ks	0,432327
09.311.07	KOČÁREK PRO PANENKU	1 ks	0,416997
09.311.10	DĚTSKÝ MÍČ	1 ks	0,311972
09.311.11	PC hra	1 ks	0,500021
09.312	DROBNÉ ZBOŽÍ KULTURNÍ SPOTŘEBY		1,354914
09.312.01	ZÁBAVNÁ PYROTECHNIKA	1 ks	1,354914
09.32	Zařízení pro sport, kempink a rekreaci ve volné přírodě vč. oprav		3,647557
09.321	SPORTOVNÍ POTŘEBY		3,647557
09.321.01	LYŽAŘSKÉ SJEZDOVÉ BOTY	1 pár	0,682830
09.321.02	MÍČ NA ODBÍJENOU	1 ks	0,522983
09.321.03	STAN	1 ks	0,325687
09.321.04	RYBÁŘSKÝ PRUT	1 ks	0,221312
09.321.05	SPORTOVNÍ TLUMOK	1 ks	0,256142
09.321.06	CYKLISTICKÁ PŘILBA	1 ks	0,330162
09.321.07	SPECIÁLNÍ OBUV NA FOTBAL	1 pár	0,426341
09.321.08	LYŽAŘSKÝ SET	1 pár	0,882100
09.33	Květiny a zahrady		6,187630
09.331	KVĚTINY A VÝROBKY Z KVĚTIN		3,978926
09.331.01	KARAFIÁT VELKOKVĚTÝ	1 ks	0,716827
09.331.02	RŮŽE VELKOKVĚTÁ	1 ks	0,716827
09.331.03	KVĚTINY HRNKOVÉ (AFRICKÁ FIALKA)	1 ks	0,749622
09.331.05	GERBERA VELKOKVĚTÁ	1 ks	0,897825
09.331.06	CHRYZANTÉMA ŘEZANÁ	1 ks	0,897825
09.332	POTŘEBY PRO PĚSTOVÁNÍ KVĚTIN A ZAHRADY		2,208704
09.332.01	ZAHRADNÍ KEŘE (RŮŽE VELKOKVĚTÁ)	1 ks	0,368465
09.332.02	ZEM PRO POKOJOVÉ ROSTLINY	5 l	1,374244
09.332.03	UMĚLOHMOTNÝ TRUHLÍK NA KVĚTINY	1 ks	0,465995

09.34	Domácí zvířata a potřeby pro jejich chov		6,453851
09.341	DOMÁCÍ ZVÍŘATA		6,453851
09.341.01	KRMIVO PRO PSY SUCHÉ	500 g	3,581932
09.341.02	KRMIVO PRO KOČKY V KONZERVĚ	400 g	1,837205
09.341.03	PAPOUŠEK VLNKOVANÝ	1 ks	0,306668
09.341.05	KRMIVO PRO PSY, MASOVÝ ZÁKLAD	1 kg	0,728046
09.35	Veterinární a ostatní služby pro domácí zvířata		1,304802
09.351	SLUŽBY ZVĚROLÉKAŘŮ		1,304802
09.351.01	SLUŽBA ZVĚROLÉKAŘE	1 výkon	1,304802
09.4	Rekreační a kulturní služby		19,728002
09.41	Rekreační a sportovní služby		5,701539
09.411	REKREAČNÍ A SPORTOVNÍ SLUŽBY		5,701539
09.411.01	VSTUPENKA NA LYŽAŘSKÝ VLEK	1 ks	1,354862
09.411.02	POPLATEK ZA CVIČENÍ	1 hod.	1,477468
09.411.03	VSTUPENKA DO KRYTÉHO BAZÉNU	1 vstupenka	0,644952
09.411.04	VSTUPENKA NA FOTBALOVÉ UTKÁNÍ	1 průměr	0,255549
09.411.05	POPLATEK ZA TANEČNÍ KURZ PRO MLÁDEŽ	1 kurzovné	0,420996
09.411.06	PRONÁJEM KURTU NA SQUASH	1 hod.	1,547712
09.42	Kulturní služby		14,026463
09.421	KULTURNÍ A ZÁBAVNÍ SLUŽBY		4,776965
09.421.01	VSTUPENKA DO KINA	1 průměr	0,600302
09.421.02	VSTUPENKA DO DIVADLA	1 průměr	0,909061
09.421.03	VSTUPENKA NA KONCERT	1 průměr	0,553220
09.421.04	VSTUPENKA DO MUZEA	1 vstupenka	0,548443
09.421.05	VSTUPENKA NA DISKOTÉKU	1 vstupenka	0,523555
09.421.09	PŮJČOVNÉ ZA DVD	24 hod.	0,376129
09.421.10	DIGITÁLNÍ FOTOGRAFIE	10 ks	1,266255
09.422	ROZHLAS A TELEVIZE		9,249498
09.422.01	ROZHLASOVÝ POPLATEK MĚSÍČNÍ	měsíčně	1,766312
09.422.02	TELEVIZNÍ POPLATEK MĚSÍČNÍ	měsíčně	4,198634
09.422.03	POPLATEK ZA KABELOVÝ TELEVIZNÍ PŘÍJEM	1 měsíčně	3,284552
09.5	Noviny, knihy a papírenské zboží		10,346960
09.51	Knihy		3,123882
09.511	KNIHY		2,558865
09.511.01	KNIHA PRO DĚTI DO 9 LET	1 průměr	0,528626
09.511.02	KRÁSNÁ LITERATURA DOMÁCÍ AUTOR	1 průměr	0,382586
09.511.03	KRÁSNÁ LITERATURA SVĚTOVÁ	1 průměr	0,765123
09.511.04	ODBORNÁ LITERATURA	1 ks	0,620515
09.511.05	ENCYKLOPEDIE	1 ks	0,262015
09.512	UČEBNICE		0,565017
09.512.01	UČEBNICE MATEMATIKY	1 ks	0,188313
09.512.02	ZÁKLADNÍ UČEBNICE PRO HLAVNÍ SPECIALIZACI	1 ks	0,376704
09.52	Noviny a periodické časopisy		5,655186
09.521	NOVINY A ČASOPISY		5,655186
09.521.01	MLADÁ FRONTA DNES	měsíčně	0,603561
09.521.02	BLESK	měsíčně	0,967093
09.521.03	PRÁVO	měsíčně	0,340923
09.521.04	LIDOVÉ NOVINY	měsíčně	0,152334
09.521.05	REGIONÁLNÍ DENÍK	1 měsíčně	0,626962
09.521.06	ABC	1 ks	0,153923
09.521.07	CHIP	1 ks	0,245135
09.521.08	STORY	1 ks	0,254613
09.521.09	TV MAGAZÍN	1 ks	0,631074
09.521.10	VLASTA	1 ks	0,505257
09.521.11	KVĚTY	1 ks	0,538600
09.521.12	REFLEX	1 ks	0,277749
09.521.13	TÝDENÍK TELEVIZE	1 ks	0,357962

09.53	Ostatní tiskoviny		0,646450
09.531	OSTATNÍ TISKOVINY		0,646450
09.531.01	POHLEDNICE BAREVNÁ	10 ks	0,265044
09.531.02	KALENDÁŘ STOLNÍ	1 ks	0,116361
09.531.03	BLAHOPŘÁNÍ K NAROZENINÁM	1 ks	0,265045
09.54	Papírenské zboží, potřeby k psaní a kreslení PAPÍRENSKÉ ZBOŽÍ, PSACÍ A MALÍŘSKÉ POTŘEBY		0,921442
09.541	ŠKOLNÍ SEŠIT POLOTUHÝ	1 ks	0,304691
09.541.02	PASTELKY	1 bal.	0,122407
09.541.04	KULIČKOVÉ PERO	1 ks	0,238759
09.541.06	ŠKOLNÍ PENÁL	1 ks	0,125003
09.541.07	KANCELÁŘSKÝ PAPÍR	500 listů	0,130582
09.6	Dovolená s komplexními službami		22,367673
09.60	Dovolená s komplexními službami		22,367673
09.601	REKREACE TUZEMSKÁ		4,288369
09.601.01	REKREACE TUZEMSKÁ - POBYT NA HORÁCH	1 osoba	2,098809
09.601.02	REKREACE TUZEMSKÁ OSTATNÍ	1 osoba	2,189560
09.602	REKREACE ZAHRANIČNÍ		18,079304
09.602.01	KANÁRSKÉ OSTROVY	1 skupina	1,757453
09.602.02	ŠPANĚLSKO	1 osoba	0,620174
09.602.03	CHORVATSKO - HOTEL	1 osoba	2,766514
09.602.04	ITÁLIE	4 osoby	1,286379
09.602.05	CHORVATSKO - APARTMÁNY	4 osoby	1,127389
09.602.06	TUNISKO	1 osoba	1,779311
09.602.07	FRANCIE - POZNÁVACÍ ZÁJEZD	1 osoba	1,629216
09.602.08	ZÁJEZD DO ALP	1 osoba	0,999080
09.602.09	SLOVENSKO	1 osoba	0,776687
09.602.10	ŘECKO	1 skupina	2,629382
09.602.11	EGYPT	1 osoba	1,442963
09.602.12	BULHARSKO	1 osoba	1,264756
10	VZDĚLÁVÁNÍ		7,768676
10.1	Preprimární a primární vzdělávání		0,948377
10.10	Preprimární a primární vzdělávání		0,948377
10.101	MATEŘSKÁ ŠKOLA		0,575040
10.101.01	POPLATEK V MATEŘSKÉ ŠKOLE	1 měsíčně	0,575040
10.103	ZÁKLADNÍ ŠKOLA 6.- 9. ROČNÍK		0,373337
10.103.01	ŠKOLNÉ NA SOUKROMÉM GYMNÁZIU	1 ročně	0,373337
10.2	Sekundární vzdělávání		0,774863
10.20	Sekundární vzdělávání		0,774863
10.201	STŘEDNÍ VZDĚLÁVÁNÍ		0,774863
10.201.01	ŠKOLNÉ V SOUKROMÉ STŘEDNÍ ŠKOLE S MATURITOU	1 ročně	0,774863
10.3	Postsekundární vzdělávání nižší než terciární		0,308191
10.30	Postsekundární vzdělávání nižší než terciární		0,308191
10.301	POMATURITNÍ NÁSTAVBOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ		0,308191
10.301.01	POMATURITNÍ STUDIUM	1 ročně	0,308191
10.4	Terciární vzdělávání		2,414792
10.40	Terciární vzdělávání		2,414792
10.401	VYŠŠÍ A VYSOKOŠKOLSKÉ VZDĚLÁVÁNÍ		2,414792
10.401.01	ŠKOLNÉ NA VYŠŠÍ ODBORNÉ ŠKOLE POPLATEK ZA PŘIJÍMACÍ ŘÍZENÍ NA VYSOKOU ŠKOLU	ročně	0,641221
10.401.02	ŠKOLNÉ NA VEŘEJNÉ VYSOKÉ ŠKOLE	poplatek	0,351253
10.401.03	ŠKOLNÉ NA VEŘEJNÉ VYSOKÉ ŠKOLE	6 měsíců	0,620131
10.401.04	ŠKOLNÉ NA SOUKROMÉ VYSOKÉ ŠKOLE	6 měsíců	0,802187
10.5	Vzdělávání nedefinované podle úrovně		3,322453
10.50	Vzdělávání nedefinované podle úrovně		3,322453
10.501	VZDĚLÁVÁNÍ NEDEFINOVANÉ PODLE ÚROVNĚ		3,322453

10.501.01	VÝUKA CIZÍCH JAZYKŮ	1 hod.	1,460873
10.501.02	POPLATEK V ZÁKLADNÍ UMĚLECKÉ ŠKOLE	1 ročně	1,216536
10.501.03	POPLATEK ZA ŠKOLNÍ DRUŽINU	1 měsíčně	0,278930
10.501.04	KURZ PRO ZVÝŠENÍ KVALIFIKACE	1 hod.	0,366114
11	STRAVOVÁNÍ A UBYTOVÁNÍ		44,258026
11.1	Stravovací služby		40,079904
11.11	Restaurace, kavárny a podobná zařízení		32,154000
11.111	JÍDLA VE VEŘEJNÉM STRAVOVÁNÍ		24,325189
11.111.01	POLÉVKA BÍLÁ	0,33 l	0,495334
11.111.03	SVÍČKOVÁ NA SMETANĚ	100 g	1,881699
11.111.04	HOVĚZÍ GULÁŠ	100 g	2,078831
11.111.05	VEPŘOVÁ PEČENĚ	100 g	1,881699
11.111.06	ŘÍZEK VEPŘOVÝ SMAŽENÝ	100 g	1,982260
11.111.07	VEPŘOVÉ PO ČÍNSKU	150 g	1,881699
11.111.08	RYBÍ FILÉ / FILET	150 g	1,881699
11.111.09	SMAŽENÝ SÝR	100 g	0,935571
11.111.12	KNEDLÍKY PŘÍLOHOVÉ	160 g	0,635958
11.111.13	ŠUNKA KRÁJENÁ - PŘEDKRM	70 g	1,047905
11.111.14	PALAČINKA - TEPLÝ MOUČNÍK	100 g	0,537100
11.111.15	KUŘE GRILOVANÉ - FAST FOOD	1 čtvrtka	0,180469
11.111.16	PÁREK V ROHLÍKU - FAST FOOD	1 ks	0,237511
11.111.17	HAMBURGER BIG MAC - FAST FOOD	1 ks	0,626422
11.111.18	PIZZA - FAST FOOD	1 porce	0,237511
11.111.19	KÁVA TURECKÁ	1 porce	1,448589
11.111.20	BAGETA MALÁ PLNĚNÁ	1 ks	0,852282
11.111.21	KUŘECÍ PRSA	1 porce	1,881699
11.111.22	KÁVA Z PRODEJNÍHO AUTOMATU	0,15 l	0,109804
11.111.23	DENNÍ MENU	1 menu	3,511147
11.112	OVOCNÉ A ZELENINOVÉ ŠTÁVY VE VEŘEJNÉM STRAVOVÁNÍ		0,244298
11.112.01	POMERANČOVÝ DŽUS V RESTAURACI	0,2 l	0,244298
11.113	MINERÁLNÍ A STOLNÍ VODY VE VEŘEJNÉM STRAVOVÁNÍ		0,432846
11.113.01	MINERÁLNÍ (PRAMENITÁ) VODA V RESTAURACI	0,33 l	0,432846
11.114	OST. NEALKOHOLICKÉ NÁPOJE VE VEŘEJNÉM STRAVOVÁNÍ		0,788018
11.114.01	COCA-COLA (PEPSI COLA) V RESTAURACI	0,2 l	0,788018
11.115	PIVO VE VEŘEJNÉM STRAVOVÁNÍ		4,815175
11.115.01	PIVO SVĚTLÉ, SUDOVÉ, VÝČEPNÍ	0,5 l	3,147670
11.115.02	PIVO SVĚTLÉ, SUDOVÉ - LEŽÁK	0,5 l	1,573811
11.115.03	PIVO LAHVOVÉ - LEŽÁK	0,5 l	0,093694
11.116	VÍNO VE VEŘEJNÉM STRAVOVÁNÍ		1,031063
11.116.01	JAKOSTNÍ VÍNO RÉVOVÉ BÍLÉ	0,2 l	0,470005
11.116.02	JAKOSTNÍ VÍNO RÉVOVÉ ČERVENÉ	0,2 l	0,561058
11.117	OST. ALKOHOLICKÉ NÁPOJE VE VEŘEJNÉM STRAVOVÁNÍ		0,517411
11.117.01	FERNET STOCK	0,05 l	0,517411
11.12	Jídelny		7,925904
11.121	ZÁVODNÍ JÍDELNY		3,767827
11.121.01	KOMPLETNÍ OBĚD NEBO VEČEŘE (MENU) V ZÁVODNÍ JÍDELNĚ	1 menu	3,767827
11.122	ŠKOLNÍ JÍDELNY		3,212205
11.122.01	OBĚD VE ŠJ (STRÁVNÍCI 7-10 LET)	1 menu	1,098031
11.122.02	OBĚD VE ŠJ (STRÁVNÍCI 11-14 LET)	1 menu	0,959450
11.122.03	OBĚD VE ŠJ (STRÁVNÍCI 15 A VÍCE LET)	1 menu	0,838386
11.122.04	OBĚD VE VYSOKOŠKOLSKÉ MENZE	1 menu	0,316338
11.123	STRAVOVÁNÍ V MATEŘSKÉ ŠKOLE		0,945872
11.123.01	OBĚDY A SVAČINY V MŠ(STRÁVNÍCI 3-6 LET)	1 den	0,945872
11.2	Ubytovací služby		4,178122

11.20	Ubytovací služby		4,178122
11.201	UBYTOVACÍ SLUŽBY		4,178122
11.201.01	HOTEL ****	1 přenoc.	0,332407
11.201.02	HOTEL ***	1 přenoc.	0,332407
11.201.03	PENZION ***	1 přenoc.	0,450502
11.201.04	CHATA	1 přenoc.	1,439447
11.201.05	MLÁDEŽNICKÝ HOSTEL/YOUTH HOSTEL	1 přenoc.	0,456961
11.201.06	UBYTOVÁNÍ V INTERNÁTĚ	1 měsíčně	0,422751
11.201.07	UBYTOVÁNÍ NA VYSOKOŠKOLSKÉ KOLEJI	1 měsíčně	0,743647
12	OSTATNÍ ZBOŽÍ A SLUŽBY		62,404355
12.1	Osobní péče		26,984279
12.11	Kadeřnické salóny a zařízení osobní péče		8,503449
12.111	KADEŘNICKÉ SALÓNY A SLUŽBY OSOBNÍ PÉČE HLOUBKOVÉ ČISTĚNÍ PLETI VČETNĚ PŘILOŽENÍ		8,503449
12.111.03	MASKY	1 úkon	1,641115
12.111.04	PÁNSKÝ KADEŘNÍK	1 úkon	1,039547
12.111.05	DÁMSKÝ KADEŘNÍK	1 úkon	5,822787
12.12	Elektrické přístroje pro osobní péči		0,598217
12.121	ELEKTRICKÉ PŘÍSTROJE PRO OSOBNÍ PÉČI		0,598217
12.121.01	ELEKTRICKÝ VYSOUŠEČ VLASŮ	1 ks	0,288414
12.121.02	ELEKTRICKÝ HOLICÍ STROJEK PLANŽETOVÝ	1 ks	0,206535
12.121.03	ELEKTRICKÝ ZUBNÍ KARTÁČEK	1 ks	0,103268
12.13	Ostatní předměty a výrobky pro osobní péči		17,882613
12.131	DROGISTICKÉ AJ. ZBOŽÍ PRO OSOBNÍ HYGIENU		8,648149
12.131.01	TOALETNÍ MÝDLO TUHÉ	100 g	0,404764
12.131.03	TOALETNÍ PAPIR	1 ks	1,247521
12.131.04	DÁMSKÉ HYGIENICKÉ VLOŽKY	10 ks	0,556154
12.131.06	KARTÁČEK NA ZUBY	1 ks	0,425108
12.131.08	HOLICÍ STROJEK RUČNÍ	1 ks	0,342438
12.131.10	PAPÍROVÉ KAPESNÍKY	1 ks	0,392269
12.131.11	ZUBNÍ PASTA	100 ml	1,016426
12.131.12	DĚTSKÉ PLENKOVÉ KALHOTKY JEDNORÁZOVÉ	50 ks	1,134992
12.131.13	VLASOVÝ ŠAMPON	400 ml	1,092884
12.131.14	SPRCHOVÝ GEL	300 ml	0,707323
12.131.15	TOALETNÍ MÝDLO TEKUTÉ	200 ml	0,404763
12.131.16	DÁMSKÉ HYGIENICKÉ TAMPONY NÁHRADNÍ HLAVICE K RUČNÍMU HOLICÍMU	10 ks	0,556154
12.131.17	STROJKU	5 ks	0,171219
12.131.18	VATOVÉ TYČINKY	100 ks	0,196134
12.132	KOSMETICKÉ ZBOŽÍ		9,234464
12.132.01	KOSMETICKÝ KRÉM NIVEA	150 ml	2,206170
12.132.02	PLEŤOVÉ MLÉKO ČISTÍCÍ	150 ml	1,043264
12.132.03	TOALETNÍ VODA	50 ml	1,056016
12.132.05	VLASOVÉ PĚNOVÉ TUŽIDLO	150 ml	1,051999
12.132.06	LAK NA VLASY	250 ml	1,051999
12.132.07	RTĚNKA	1 ks	1,276221
12.132.08	TOALETNÍ VODA - internetový obchod	50 ml	0,528008
12.132.09	TĚLOVÝ DEODORANT	50 ml	1,020787
12.3	Osobní potřeby a doplňky jinde neuvedené		7,141018
12.31	Klenoty, hodiny a hodinky		3,517891
12.311	KLENOTY, HODINY A HODINKY		3,517891
12.311.01	DÁMSKÉ NÁRAMKOVÉ HODINKY (QUARTZ)	1 ks	0,902381
12.311.03	SNUBNÍ PRSTEN ZLATÝ	1 ks	2,050523
12.311.04	VÝMĚNA BATERIE DO DÁMSKÝCH NÁRAMKOVÝCH HODINEK (VČETNĚ BATERIE)	1 úkon	0,564987
12.32	Ostatní osobní potřeby a doplňky		3,623127
12.321	CESTOVNÍ POTŘEBY, OSOBNÍ DOPLŇKY		2,925938
12.321.01	DÁMSKÁ KABELKA KOŽENÁ	1 ks	2,450657

12.321.02	DÁMSKÝ DEŠTNÍK SKLÁDACÍ	1 ks	0,475281
12.322	DĚTSKÉ KOČÁRKY A NOSÍTKA		0,387118
12.322.01	DĚTSKÝ KOČÁREK	1 ks	0,271353
12.322.02	DĚTSKÁ AUTOSEDAČKA	1 ks	0,115765
12.323	OSTATNÍ PRŮMYSLOVÉ ZBOŽÍ		0,310071
12.323.01	POMNÍK Z PŘÍRODNÍHO KAMENE	1 ks	0,310071
12.4	Sociální péče		5,404623
12.40	Sociální péče		5,404623
12.401	SOCIÁLNÍ PÉČE		5,404623
12.401.01	UBYTOVÁNÍ V DOMOVĚ DŮCHODCŮ	1 měsíčně	5,242873
12.401.02	DONÁŠKA OBĚDŮ	1 úkon	0,161750
12.5	Pojištění		8,661929
12.52	Pojištění související s bydlením		2,288884
12.521	POJIŠTĚNÍ DOMÁCNOSTI		2,288884
12.521.01	POJIŠTĚNÍ DOMÁCNOSTI - BYT 3+1 V PRAZE	roční poj.	0,808077
12.521.02	POJIŠTĚNÍ RODINNÉHO DOMU V PRAZE	roční poj.	0,118965
12.521.03	POJIŠTĚNÍ DOMÁCNOSTI - BYT 2+1 V OBCI	roční poj.	0,291366
12.521.04	POJIŠTĚNÍ RODINNÉHO DOMU V OBCI	roční poj.	1,070476
12.53	Pojištění související se zdravím		1,628653
12.531	ÚRAZOVÉ A OSTATNÍ OSOBNÍ POJIŠTĚNÍ		1,628653
12.531.01	ÚRAZOVÉ POJIŠTĚNÍ MUŽE VE VĚKU 40 LET	roční poj.	0,814326
12.531.02	ÚRAZOVÉ POJIŠTĚNÍ CHLAPCE VE VĚKU 1 ROKU	roční poj.	0,814327
12.54	Pojištění související s dopravou		4,744392
12.541	POJIŠTĚNÍ MOTOROVÝCH VOZIDEL		4,744392
12.541.01	POJIŠTĚNÍ MOTOROVÝCH VOZIDEL-ŠKODA OCTAVIA	roční poj.	0,229572
12.541.03	POVINNÉ RUČENÍ MOTOROVÝCH VOZIDEL	roční poj.	4,106612
12.541.04	POJIŠTĚNÍ MOTOROVÝCH VOZIDEL-ŠKODA FABIA	roční poj.	0,089318
12.541.05	POJIŠTĚNÍ MOTOROVÝCH VOZIDEL-FORD FOCUS	roční poj.	0,318890
12.6	Finanční služby jinde neuvedené		10,963969
12.62	Finanční služby jinde neuvedené		10,963969
12.621	FINANČNÍ SLUŽBY		10,963969
12.621.01	SUBI FINANČNÍ SLUŽBY		10,963969
12.7	Ostatní služby jinde neuvedené		3,248537
12.70	Ostatní služby jinde neuvedené		3,248537
12.701	PORADENSKÉ,ADMINISTRATIVNÍ A JINÉ SLUŽBY		2,128525
12.701.02	SUBI SLUŽBA REALITNÍCH KANCELÁŘÍ		0,938743
12.701.03	KREMACI	1 poplatek	1,189782
12.702	SPRÁVNÍ A JINÉ POPLATKY		1,120012
12.702.01	POPLATEK PŘI PODÁNÍ NÁVRHU NA ROZVOD MANŽELSTVÍ	poplatek	0,067931
12.702.02	VYDÁNÍ STAVEBNÍHO POVOLENÍ	poplatek	0,315354
12.702.03	SEPSÁNÍ ZÁVĚTI	poplatek	0,442264
12.702.04	POPLATEK ZE PSA	1 poplatek	0,294463

Příloha č. 4: Úvod do vývoje vědeckého myšlení

Základem teoretické práce ve vědě je tvorba a zdůvodňování teorií, tj. abstrahování, zobecňování, tvorba hypotéz, testování hypotéz. (Russel, 1993)

Přílišná formalizace a lpění na vzorech či návodech může být kontraproduktivní, neboť je potřeba si uvědomit, že věda je tvůrčí činností. Vědeckou teorii nelze chápat jako předepsaný techniko-manipulativní proces. Ovšem ještě více neproduktivní je ignorování metod, které vznikly v průběhu několika staletí pomocí systematického poznávání a mnohačetné verifikace. (Varadzin, 2003)

Určení jednotných absolutních principů stojí v protikladu s požadavkem reflektovat nové přístupy a symbiózu různých aspektů, tj. chápat historii vědy. Současná věda ještě stále nedospěla k utvoření všeobecně přijatelnější filozofické koncepce. (Fajkus, 2005).

Výsledky vědeckého bádání vedou velmi často k tomu, aby vědec změnil filozofický názor na otázky, které sahají daleko za obzor vlastní vědy. Filozofická zobecnění se musejí opírat o vědecké výsledky, protože když už jsou jednou formulovány a v širokém kruhu přijaty, mají velmi často vliv na další vývoj vědecké myšlenkové soustavy tím, že ukazují konkrétní směr ze všech možných směrů zkoumání. (Einstein, 1962)

Základní typy vědeckého myšlení

Z hlediska charakteru lze vědecké teorie rozdělit do dvou základních skupin (Varadzin, 2003):

- logicko-matematické disciplíny – jde o teorie, zabývající se čistým myšlením, např. matematika, logika, geometrie

Ideální vědecký systém v zásadě odstraňuje změnu světa v čase (odstraňuje tzv. temporální svět), vznikají časem neovlivnitelné stavy, takže změny probíhají na základě myšlenkových operací a nikoliv na základě průběhu času. Ideální systémy mohou postihovat skutečnou zkušenost, avšak nelze je s ní ztotožňovat. Logika totiž připouští explicitně určené veličiny, s nimiž operuje, dochází tak k nahrazení nepřesných skutečných struktur strukturami přesnými, avšak teoretickými.

Lze říci, že dochází k abstrahování detailů z totality, přičemž abstrakce má jasné mantinely. Je nutné si uvědomit, že odmítnutí myslet ještě neznamená neexistenci

onoho předmětu myšlení. Lidské vědomí je abstrahované z entit v pozadí existence. Myšlení je jednou z forem zdůrazňování. (Whitehead, 1970)

- zkoumání empirického základu – humanitní, přírodovědecké a technické disciplíny

Poznání začíná u počitků a vjemů, tj. u bezprostřední skutečnosti. Předmět zkoumání empirických disciplín se skládá z věcných prvků a ze vzájemných vztahů mezi těmito věcnými prvky. Každý prvek má své vlastnosti. Vše existující v sobě obsahuje dva aspekty.

První aspekt je spjat s podstatou existence – otázka „co to je?“. Druhý aspekt spočívá v samotném bytí dotyčného prvku, ve způsobu jeho existence. Vztahy mezi těmito prvky jsou zpravidla nekonečné sítě vzájemných souvislostí, které jsou vzájemně podmíněné. Složitost reálných systémů podmiňuje vznik modelů, které se snaží odrážet podstatné souvislosti mezi reálnými objekty, zachycovat vztahy mezi nimi a charakterizovat vlastnosti věcných prvků.

Poznání má také psychologický rozměr, který je závislý na subjektivním vědomí jedince i společnosti. Rozvoj empirických věd je dán tím, co lidstvo zná. (Varadzin, 2003)

Definice, struktury, predikáty

Pojem definice vyjadřuje postup, při kterém je snaha určit obsah a význam pojmů. Definice mají dvojí účel – možnost zkráceného vyjadřování (pro komplexní jev je ve snaze o dosažení lepší přehlednosti vytvořen nový termín) a precizace obsahu pojmů (pokud existuje např. mnohovýznamovost slov, dochází k objasnění konkrétního pojmu).

Pojem struktura je množina relací, jimiž jsou prvky systému spjaty. Struktura vychází z představy, že řádný proces nebo fakt neexistují samy o sobě, tedy izolovaně. Vše lze začlenit do vzájemné souvislosti.

Pojmem predikáty se označují vlastnosti a vztahy, v současnosti se hovoří o funkci vlastností daného vztahu. Jedná se o problém vnitřní stavby výroků o určitém jevu. (Varadzin, 2003)

Teoretické a empirické pojmy

Empirické pojmy zpravidla vyplývají z vlastností a relací pozorovaných přímo nebo nepřímo. Jejich odůvodnění zpravidla nezávisí na předchozích tvrzeních, o kterých hovoří teorie.

Oproti tomu teoretické termíny vycházejí z idealizovaného systému a s jejich pomocí dochází k popisu struktury a funkcí tohoto systému. Teoretické pojmy nelze bezprostředně vztahovat k reálnému světu, protože byly získány abstrakcí od reality. Teorie a teoretické pojmy mohou napomoci důležité roli vědeckého poznání, kterou je předvídání.

Modelování

Nejdůležitější složkou každé teorie je modelování, tj. vytváření ucelených představ o daném jevu. Model je určitý obraz skutečnosti, který na základě analogie napomáhá při analýzách, aniž by bylo potřeba měnit realitu a vyhnout se tak rizikům různého charakteru. Model umožňuje provádět operace, které mohou být v reálném světě neuskutečnitelné. Je nutné si však stanovit hranice analogie mezi modelem a skutečností. (Varadzin, 2003)

Sémantické (významové) modely empirické teorie jsou modely, jejichž empirická struktura odpovídá jazyku uvažované teorie. Vzhledem k poznávací funkci modelů však nemusí patřit do oblasti zkoumání. Např. model z ekonomické teorie může být modelován jako geometrický obrazec.

U algebraických modelů je důležité, zda se model shoduje s originálem nebo se od něj liší svými vlastnostmi, případně se liší fyzikální povahou (geometrickým tvarem), avšak popsán je stejnými matematickými rovnicemi. V těchto případech již nejde o komplexní modely, ale pouze o modely vztažené k určitým parametrům, důležitým pro získání řešení dané situace. Dochází tedy k vynechání méně podstatných momentů (z hlediska zvoleného úhlu pozorování).

Datové modely jsou problémem kvantitativních empirických struktur. Parametry zde vystupují jako reálné funkce, získané z konkrétní reality. V případě řešení složitějšího problému se může jednat o n-rozměrné objekty, kterým jsou přiřazována reálná čísla. Problém spočívá ve správné interpretaci datových modelů.

Syntaktické modely jsou za prvé empirickou teorií vysvětlující určité jevy a procesy (teorie dědičnosti, teorie hodnoty), za druhé se jedná o matematické modely (kvantitativní empirická teorie, nahrazení deskriptivních termínů symboly,

matematická teorie). Syntaktické modely mají svou velkou roli také ve vysvětlení uvažované složité teorie pomocí již známých (jednodušších) pojmů.

Proces modelování

Přes veškerou rozdílnost mezi modely a přístupy k jejich zhotovení lze definovat určité fáze procesu modelování.

V první fázi se popisuje zkoumaný objekt, dochází k rozlišení jeho jednotlivých elementů, ke klasifikaci podstatného a nepodstatného v popisu, totéž se týká vzájemných vztahů.

Ve druhé fázi jsou výsledky zobrazeny v podobě abstraktně teoretického myšlenkového systému. Stále se zde ještě vyskytují výrazy z běžného jazyka. Provádí se výběr z existujících metod modelování, případně se existující metody modelování upravují nebo vytvářejí zcela nové.

Třetí fází je transformace modelu do symbolů (matematických veličin). Zformalizování struktury modelovaného objektu závisí na tom, do jaké míry je potřeba zachytit modelem zkoumaný objekt.

Ve čtvrté fázi dochází k odvozování důsledků přijatého modelu. Jde zde již o vlastní práci s modelem, kdy se poznatky získávají na základě jeho logiky.

Pátá fáze je interpretace a zhodnocení důsledků modelu. Dojde-li k výrazné odlišnosti modelových důsledků od pozorované praxe, je potřeba celý model včetně užitých metod prozkoumat ještě jednou.

V případě, že nelze stanovený objekt a probíhající procesy modelovat, dochází k užití tzv. černé skříňky. Jedná se o metodu, která zabraňuje dopouštění se chyb užitím buď neadekvátního zjednodušení nebo klamně analogie.

Druhým problémem je možnost nedokazatelnosti, tj. že nějaký výrok nelze označit za pravdivý nebo nepravdivý. Vzniká tak možnost sestavit rozdílné modely na základě různých předpokladů. Mnohoznačnost lze velmi dobře ilustrovat na paradoxu lháře, což je zřejmě nejmodernější reformulace paradoxu Kréťana či Epimenidova paradoxu. Zní takto: „Teď lžu.“ či „Tato věta je nepravdivá.“ Spornost těchto tvrzení je zřejmá. (Varadzin, 2003, Wikipedie-PL, 2008)

Přirozený jazyk je otevřený. Matematika ani logika není úplná a uzavřená, tzn. že buď je bezesporná, a potom neúplná, nebo je úplná, a pak je také rozporná. (Kröner, 1970)

Data jako zdroj vědecké teorie

Při získávání dat nelze odhlédnout od problematiky jazyka jako takového, kdy vůbec nemusí existovat při překladu z jedné řeči do druhé adekvátní termíny. S tím souvisí další problém, a to skutečnost, že řada získávaných dat je předem určena teorií nebo teoretickými principy. Příkladem mohou být v ekonomii počty nezaměstnaných, kdy musíme nejdříve definovat nezaměstnanost. Lze si však položit otázku, kdy je nezaměstnaný Evropan a kdy se jedná o nezaměstnaného brazilského indiána v pralese. Méně extrémním příkladem může být polemika nad tím, zda čtyřhodinová práce je výrazem zaměstnanosti nebo nezaměstnanosti. Ve fyzice lze tvrdit, že ani rychlost není absolutní pojem, je totiž něco, co je vztaženo pouze k zemskému povrchu.

Při práci s teoriemi, které dávají význam a smysl jednotlivým datům, se nesmí absolutizovat datové testování teorií. Je totiž nutné vědět, že existuje vztah mezi teorií, daty a jejich vyjádřením. Spor o to, zda je prioritní teorie nebo data, by parafrázoval spor o slepici a vejci. (Varadzin, 2003)

Pro vědecká data musejí v zásadě platit tyto charakteristiky:

- mají být všeobecně pozorovatelná
- mají být získatelná experimentem
- mají být odvoditelná z určitých pravidel
- mají být opakovatelná za stejných podmínek
- musejí přináležet k určitému systému

Z hlediska charakteru dat je možné je rozlišit na tvrdá (nejméně proměnlivá) a měkká data (velice proměnlivá). Při práci s daty je nutné rozlišovat jejich původ, zda se jedná o data z mikro nebo makro systémů, je nutné brát v úvahu dílčí faktory související s dynamikou v čase apod. Při respektování těchto podmínek je možné dobře pracovat i s měkkými daty, pocházejícími např. z oblasti věd duchovních. Teprve při popření zásady opakovatelnosti ztrácí svůj smysl pravidelnost, tím zanikají data jako podklad pro hledání zákonitostí a tím i vysvětlení ve vědeckém slova smyslu. Tento problém je patrný především u věd o umění, kde lze sledovat vliv jedinečnosti na živost společnosti, vysvětlovat původ a příčiny této jedinečnosti,

ale je problém vysvětlit např. krásu jako takovou, protože ta je prožívána, ačkoliv na základě předchozího.

Získávání a zpracování dat

Při získávání dat nejde pouze o mechanickou činnost. Pochopit a dobře zpracovat data znamená porozumět aktivitám, které je způsobují. Jde nejen o záznam formy procesu, ale také o proces jako takový. Jakákoliv metodologická chyba ve stanovení dat vede k dalším chybám v procesu, který je za nimi skryt. Důležitost v získávání a zpracování dat spočívá také v možnosti falzifikace. V moderních propagandách již se většinou neznásilňuje myšlení lidí jako takové např. donucováním člověka opakovat mechanické věroučné poučky, protože s růstem vzdělanosti společnosti je stále obtížnější deformovat rozvoj myšlení. Proto se v těchto případech přechází na falšování dat vsouvaných do myšlenkového systému, resp. filtrování dat, aby si člověk vytvořil falešné vědomí sám. (Varadzin, 2003)

Nejčastější metodou získávání dat je čtení. Zde však dochází k ovlivnění dat předem danými pohledy, takže jsou v tomto smyslu sekundární. Přečtená data tedy nejsou bez dalšího metodologického prozkoumání v přísně vědeckém smyslu původní. K písemným pramenům se přistupuje jako k primárním datům v případě historických dokumentů, které jsou základem pro další generování dat. Problém je v přístupu čtenáře a v charakteru doby, ve které text čte. Každá doba čte tyto prameny trochu jinak, promítá do nich své postoje, kritéria a hodnoty. Tím dochází k jinému pochopení stejných písemných pramenů v různých dobách.

Primární data v empirických disciplínách lze získat pozorováním, měřením a experimentováním.

Pozorování je elementární vědeckou metodou, která vede ke generování dat. Pozorování může být přímé, kdy je objekt pozorován pomocí dostupných čítí smyslových orgánů, nebo nepřímé, tj. získávání dat pomocí přístrojů a metod konstruovaných k tomuto účelu. Jedná se o vnímání výběrové, kdy není totalita vnímána jako celek.

Postup pozorování (Varadzin, 2003):

- stanovení cíle pozorování
- předběžná příprava (metodologická, znalostní atd.)
- rozložení celku a vytyčení dílčích úkolů
- spojení hlavních určení s vedlejšími

- systematické pozorování, nikoliv náhodné
- vnímání souvislosti mezi daty
- volit adekvátní pojmy k zachycení pozorovaného objektu, aby jim porozuměli i jiní
- věnovat pozornost údajům lišícím se od známých faktů

Při pozorování je nutné si uvědomit myšlenkové izolování jevu, tj. vytvoření teoretických hranic, které však v realitě nejsou. Je nutné si vytvořit představu o vzájemné funkční souvislosti, neboť na jejím základě se pak dojde k souvislostem mezi daty. Dalším problémem pozorování je přesnost pozorování ovlivněná náhodnými vlivy, charakterem užívaných metod a přístrojů, ovlivněná pozorovatelem samotným (analytický (soustředění na detaily) vs. syntetický (vidění širších souvislostí) typ člověka).

Měření je snaha kvantitativně postihnout objekt a zároveň ho zasadit do jiných kvantitativně určených rozměrů. Měření předpokládá předem dohodnuté veličiny, které vytvářejí jednotný rámec pozorování (metr, joule, měna). Nelze opomíjet pravidla měření, tj. způsob určení kde, kdy a jak se měří, aby se nesrovnávaly neporovnatelné veličiny (např. výkonnost ekonomik dvou zemí s odlišnou metodikou výpočtu ukazatele výkonnosti národní ekonomiky).

Experiment je vědomá činnost ve smyslu vyvolávání zmodelovaného reálného procesu za účelem získání dat k poznání pozorovaného objektu. Jde o vědeckou praxi, která ověřuje stávající poznatky za předem daných podmínek. Experiment je tedy zvláštní způsob poznávání, kdy v předem připraveném prostředí lze pozorovat vyvolávané jevy.

Experiment lze rozdělit do následujících kroků:

- formulace otázky
- vymezení metodiky, tj. pracovního postupu
- vytvoření experimentálního prostředí
- provedení praktických operací a získávání dat
- vyhodnocení a příp. verifikace dat

Je nutné si uvědomit, že ani v experimentu neexistují čistá data, což komplikuje výsledky interpretace experimentu. I zde je nutno brát v potaz nepřesnost přístrojů či vztah předběžných teoretických úvah a výsledků experimentu.

Vědecké metody

Jedním z předpokladů vědecké práce je právě osvojení vědeckých metod, které umožňují snížit pravděpodobnost omylu nebo stanovit správné kontury interpretace řešeného problému. Vědecké metody jsou výsledkem dlouhotrvajícího historického procesu poznávání a osvojování si totality konkrétna.

Induktivní metody

Indukce je forma vytváření úsudků, kdy je vytvářen přechod od jednotlivých faktů k obecným tvrzením. Tímto způsobem se vytvářejí systémy výroků, které tvoří představy o objektu. Východiskem pro vytvoření závěru je poznání reality. Pro definování indukce jsou důležité principy (Varadzin, 2003):

- uznání existence objektu
- respektování existence kauzality
- akceptování zákonitostí a relativní opakovatelnosti procesů
- existence struktur, tj. uspořádání zkoumaných jevů

Závěry získané indukcí nelze dokázat pouze logicky, neboť jsou odvozeny pozorováním objektu.

Deduktivní metody

Dedukci lze chápat jako myšlenkový postup od jednoho soudu ke druhému. Úsudky jsou tedy vytvářeny na základě předchozích soudů. Východiskem myšlení jsou premisy (soudy, předpoklady) a na jejich základě dochází k závěrům. Platnost premis se předpokládá. Deduktivní metody jsou v zásadě založeny na mnoha formulích, např. (Varadzin, 2003, Wikipedie-DMZ, 2008):

- zákon hypotetického sylogismu $(A \rightarrow B) \rightarrow [(B \rightarrow C) \rightarrow (A \rightarrow C)]$
- zákon transpozice $(A \rightarrow B) \rightarrow (A' \rightarrow B')$
- zákon dvojité negace pro konjunkci a disjunkci
- De Morganovy zákony (určují vztah mezi sjednocením, průnikem a doplňkem množiny, zabývají se matematickou logikou)

Ve smyslu vědeckého myšlení lze říci, že základní rolí deduktivní metody je myšlenkové prověření určité teorie.

Fenomenologická metoda

Prioritním problémem fenomenologické metody je analýza jevu. Základním problémem fenomenologie je tedy nazírání na věc, na dané. Fenomenologický pohled v zásadě vyžaduje prosazení těchto redukčních principů:

- subjekt musí jednat čistě objektivně
- je povinen vyhnout se hypotézám, předpokladům a jiným spekulacím
- musí odvrhnout veškeré tradice, veškeré pohledy, vzaté z jiných předmětných jevů

Jde tedy o vymezení toho, co věc (dané) vlastně je. Žádný předmět neexistuje sám o sobě, nýbrž je komplexní, což člověk nedokáže vnímat, a tudíž musí v konkrétní totalitě pomocí duševní rekonstrukce tyto jevy vydělit. Proto nejde pouze o existenci této metody, nýbrž o její zvládnutí, aby člověk mohl správně vnímat svět a nebyl ovlivněn zafixovanými představami, předsudky atd.

Semiotická metoda

Základem této metody je analýza řeči jako symbolů, pomocí nichž subjekt poznává realitu. Podstatou je tedy rozbor znakových systémů od nejjednodušších piktogramů až po formalizované vědecké jazyky. Znakové sdělení je chápáno ve smyslu vyjádření obsahu nebo z hlediska odevzdávání určité zprávy, aby došlo k upozornění jiného subjektu na sdělovanou skutečnost. Aby mohla struktura symbolů předat tuto funkci, musí existovat určité uspořádání symbolů. Z toho důvodu jsou vyděleny tři oblasti:

- syntaxe – zkoumá se struktura uspořádání znakových systémů bez ohledu na funkci, kterou zastávají (směr k jiným slovům)
- sémantika – problematika znakových systémů jako způsob vyjádření smyslu (směr ke společnosti)
- pragmatika – zkoumání vztahu znakových systémů k těm, kteří je používají (směr k člověku)
-

Axiomatická metoda

Axiom lze chápat jako základní výchozí větu pro přemýšlení, potvrzený výrok zkušeností, jehož pravdivost je nade vší pochybnost. Jiné pojetí vychází z aristotelovského pojetí axiomu jako výroku, který není možné dokázat, neboť neexistují žádné hlubší výpovědi. Soudobé pojetí axiomu se chápe jako součást

axiomatického systému, tj. axiomy jsou výsledkem určité zvolené struktury dané vědecké teorie, přičemž již neobsahují explicitní definice.

Nejprve jsou zadány axiomy (třída výroků) do systému bez důkazů. Jsou určena pravidla pro tvoření dalších výroků. Výstavba teorie a jejích závěrů je tedy postupným kladením jednotlivých vrstev spojitosti na základě pravidel odvozování. Nesmí se opomenout sémantická analýza, protože pokud se začíná ztrácet smysl a význam jednotlivých objektů, pak vlastně není jasné, co teorie říká a její závěry jsou nepoužitelné. Každé pravdivé tvrzení je odvoditelné od svých axiomů.

Historická metoda

Existují názory, že jakýkoliv pokus o historickou interpretaci představuje pouze projekci současnosti. (Popper, 1952)

Historismus v myšlení se snaží vidět uplynulé procesy jako něco, co může obohatit myšlení člověka, případně jako pohled na uskutečnění laboratorních procesů, které byly provedeny generacemi v minulosti. Historický pohled je zdůvodněn tímto (Varadzin, 2003):

- lidstvo ve svém úsilí navazuje na předchozí generace
- lidstvem přetvářený svět je výsledkem vztahu mezi aktivitou vědomého subjektu a stávajícími determinantami
- veškeré zákony přírodních věd jsou založeny na určitém historickém stupni poznání
- odráží-li člověk ve svém jednání určité proměnlivé podmínky, pak pro pochopení tohoto subjektu je nutné zkoumat právě i dějinný vývoj těchto podmínek

Nelze-li se tedy vyhnout dějinám jako takovým, ani historické determinovanosti myšlení, pak je nezbytné chápat i způsob nazírání na dějiny, tedy historickou metodu. Historická metoda nestojí v protikladu k jiným metodám, naopak s nimi často velmi úzce spolupracuje.

Vývoj ekonomie

Každá vědní disciplína má svoji historii, která předurčuje její současnou podobu. Pro pochopení jakékoliv vědní disciplíny v celém rozsahu je potřeba se věnovat studiu

dějin dané vědní disciplíny. Jedině takto lze dojít k ucelenému poznání. (Varadzin, 2003)

Ekonomická teorie existuje ve spoustě variant, tříští se do různých směrů a škol. Ty vyrůstají z atmosféry své doby, jsou determinovány určitým stupněm poznání, použitými metodami bádání, potřebami doby, životním stylem, kulturou i charakterem vzájemných vztahů mezi lidmi. Základ evropského myšlení lze vidět v antice, v dílech Aristotela, Xenofóna a Platóna. Byly položeny základy dnešních přírodních a humanitních věd.

Při hledání počátků ekonomie se naráží na problém, že tento termín „ekonomie“ nevyjadřoval vždy totéž. Vlastní termín ekonomie vzniká ze dvou slov – oikos (dům) a nomos (zákon), znamená tedy původně pravidla pro vedení domácího hospodářství. Stopy tohoto pojetí lze vysledovat až do počátku 18. Století. Tedy do nástupu kapitalismu nelze hovořit o ekonomické teorii jako celku. Je nutno chápat, že se tedy jedná o soubor názorů k jednotlivým praktickým problémům, na kterém člověk během života narážel.

Zbožně peněžní vztahy byly v antice považovány za něco nepřirozeného. Tento obchod byl respektován pouze do té míry, do jaké obchod zabezpečoval získání výrobků, které nemohla otrocká jednotka sama v domácnosti pána vyrobit. Obchod za účelem zisku byl považován za škodlivý a připouštěla se zde regulace ze strany státu. Nejvíce se cenila dělba práce, což bylo chápáno jako činitel zvyšující produktivitu práce a kvalitu výrobků. Směna se pak jevila jako výsledek prohlubování dělby práce. Z faktu směny pak byla vyvozena nutnost vzniku peněz. V antickém ekonomickém myšlení se projevoval také sklon k asketismu, skromnosti, která do jisté míry byla odrazem nálady početné skupiny lidí.

Ve středověku se velmi výrazně projevil vliv křesťanství na ekonomickou teorii, která se tak stává pouze podpůrným prostředkem, který v žádném případě nemůže být protikladem výkladu víry. Příčinou poznání i jeho výsledkem se stává Bůh.

Mezi 14. a 15. stoletím došlo pod vlivem renesance k obrovskému přelomu myšlení (je zajímavé dodat, že v tomto období byl arabský svět co do ekonomického myšlení několik staletí před Evropou napřed). Pravda přestává být božskou instancí a znovuobjevení antiky slouží jako inspirace a spojenec proti totalitarismu křesťanství. Základy nové metody poznávání položil R. Descartes. Jeho zásada o všem pochybovat vytvořila nový začátek. V období renesance se vytvořil také ekonomický směr merkantilismus, který zpočátku kladl důraz na peněžní bilanci státu a později na jeho platební bilanci.

Ekonomické myšlení 18. a první poloviny 19. století bylo ve znamení klasické politické ekonomie. Anglickou školu představuje A. Smith a D. Ricardo, francouzskou školu představují tzv. fyziokraté. Nástup liberalismu (heslo „laissez-faire“ - „dejte trhu volnou ruku“) v ekonomii byl výrazem změněné sociální situace ve společnosti, merkantilismus tak ustupuje bohatnoucí buržoazii, která chce své prostředky investovat do výroby a nikoliv do státních rezerv. V první polovině 19. století se objevili ekonomové A. A. Cournot (důsledně aplikoval v ekonomii matematiku), H. H. Gossen (zformuloval zákony mezní užitečnosti, čímž do ekonomického zkoumání zavedl psychologické prvky). V druhé polovině 19. století mělo na ekonomickou teorii obrovský vliv dílo K. Marxe. (Sekerka, 2007)

Ekonomické myšlení ve 20. století dále rozvíjelo ekonomické školy z 19. století. Velkým přínosem pro ekonomii bylo dílo A. Marshalla (zavedl předpoklad „ceteris-paribus“, tj. „za jinak nezměněných podmínek“), který zastával neoklasický názor, že hodnota zboží není žádnou vnitřní substancí, nýbrž jeho relativním významem pro daného spotřebitele. Předpoklady ceteris-paribus A. Marshalla v měření funkčního vztahu mezi cenou a poptávaným množstvím (Varadzin, 2003):

- časové období pro přizpůsobení,
- vkus, preference a zvyky subjektů,
- množství peněz, důchod, kterým subjekt disponuje,
- kupní síla peněz,
- cena a okruh konkurenčních statků.

Základní silou pohybu ekonomiky jsou pak lidské potřeby. Hodnota je definována prakticky jako význam, který má statek nebo komplex statků pro blahobyt jedince. (Varadzin, 2003, Böhm-Bawerk, 1991) Rozhodujícím předpokladem metodologie je přijetí principů marginalismu, tedy vysvětlení, jak se mění jedna veličina v závislosti na druhé. Firmy a domácnosti se snaží maximalizovat svůj užitek. Dalšími představiteli jsou J. M. Keynes, M. Friedmann. Úzká spolupráce matematiků a ekonomů vedla k pokroku v oblasti produkčních funkcí a vytvořila zcela nový směr empirické ekonomie - ekonometrii. (Klein, 1966)

Příloha č. 5: Metodické vysvětlivky ke SRÚ

Následující text kapitoly čerpá z metodických vysvětlivek ČSÚ (ČSÚ, 2010).

Příjmy

Do hrubých peněžních příjmů nejsou zahrnuty vybrané úspory, bezhotovostní půjčky přijaté ani úvěry. Tyto položky jsou publikovány jako bilanční položky. Čisté příjmy jsou hrubé příjmy očištěné o daň z příjmů a o odvody na zdravotní a sociální pojištění.

Vydání

Hrubá peněžní vydání neobsahují vklady, splacené bezhotovostní půjčky, splacené úvěry a půjčky. Čistá peněžní vydání jsou hrubá peněžní vydání očištěná o daň z příjmů a o odvody na zdravotní a sociální pojištění. Pro třídění spotřebních vydání se ve SRÚ používá od roku 1999 klasifikace CZ-COICOP. Jedná se o třístupňovou klasifikaci se 14 oddíly, 58 skupinami a 157 třídami. Vydání podle CZ-COICOP jsou uspořádána do 12 oddílů:

- 01 Potraviny a nealkoholické nápoje,
- 02 Alkoholické nápoje, tabák,
- 03 Odívání a obuv,
- 04 Bydlení, voda, energie, paliva,
- 05 Bytové vybavení, zařízení domácnosti; opravy,
- 06 Zdraví,
- 07 Doprava,
- 08 Pošty a telekomunikace,
- 09 Rekreační a kultura,
- 10 Vzdělávání,
- 11 Stravování a ubytování,
- 12 Ostatní zboží a služby.

Obsah statistické ročenky

Roční údaje jsou získány součtem podrobných měsíčních příjmů a vydání, propočítány jsou jako průměr na jednoho člena domácnosti a jsou zaokrouhleny na celé Kč - výjimku v ročence tvoří tabulky č. 2 a 3, kde jsou uvedeny roční průměry na domácnost resp. na spotřební jednotku. Všechny souhrnné i podrobné položky jsou

počítány nezávisle na sobě přímo z primárních dat. Stejně jsou počítány i údaje ve fyzických jednotkách množství a jsou zaokrouhleny na dvě desetinná místa. Relativní údaje jsou počítány z nezaokrouhlených průměrů, struktura je uváděna v procentech na jedno desetinné místo. V důsledku zaokrouhlování proto nejsou souhrnné položky v Kč vždy přesně součtem podpoložek a dokonce ani součet procent nemusí být vždy roven 100 (celku).

Podrobná vydání za potraviny a nealkoholické nápoje jsou za rok statistickým úřadem dopočítána, protože každá domácnost je podrobně vede pouze dva měsíce v roce, což vyplývá z metodiky SRÚ. Analýza primárních dat a zkušenosti ukázaly, že zápisy potravin a nealkoholických nápojů v ostatních měsících, kdy je domácnosti zapisovaly souhrnně, byly méně přesné a odhad celkové sumy vydání za potraviny a nealkoholické nápoje tak byl nadhodnocený. Na základě údajů za měsíce s podrobnými zápisy a na základě výsledků z předchozích let byla proto provedena u vydání za potraviny a nealkoholické nápoje vhodně zvolená korekce, která by měla zajistit požadovanou validitu dat.

Publikaci tvoří sedm tabulek. V nich se vyskytuje celkem pět částí („a“ až „e“), které obsahují obdobné položky. Všechny pět částí je obsaženo pouze v první tabulce („domácnosti podle postavení osoby v čele“), v ostatních tabulkách pak některé části již chybí.

Části publikovaných tabulek

Části „a“ obsahují údaje o počtu a složení zpravodajských domácností. Počet domácností vážený vyjadřuje počet domácností dle jejich skutečného podílu na české populaci a udává zastoupení jednotlivých typů domácností ve výsledcích za domácnosti celkem. Počet domácností ve výběru znamená průměrný počet dotázaných ve výběrovém souboru redukováný s ohledem na počet měsíců zpravodajské činnosti domácnosti za daný rok.

Počet spotřebních jednotek vyjadřuje složení domácností přepočtené dle vah spotřeby jednotlivých členů domácností. Spotřební jednotky dle stupnice Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) mají váhy definovány takovýmto způsobem: první dospělý v domácnosti = 1.0, každý další dospělý (osoba starší 13 let) = 0.7, každé dítě (13-leté nebo mladší) = 0.5. Spotřební jednotky dle stupnice Evropské unie jsou definovány takto: první dospělý v domácnosti = 1.0, každý další dospělý (osoba starší 13 let) = 0.5, každé dítě (13-leté nebo mladší) = 0.3.

Tyto části dále obsahují údaje o příjmech a vydáních domácností, členění čistých peněžních vydání dle druhu (potraviny, průmyslové zboží, služby, platby), naturální příjmy a vydání a bilanční položky. Salda v bilančních položkách se získávají jako rozdíl částek za úspory vybrané v daném roce, které jsou sníženy o vklady uložené v daném roce; resp. jako rozdíl částek za půjčky přijaté v daném roce, které jsou sníženy o splátky úvěrů v daném roce.

V části „b“ jsou podrobná čistá peněžní vydání rozdělena na vydání spotřební (A) a vydání neklasifikovaná jako spotřební (B). Spotřební vydání jsou uspořádána do 12 základních oddílů a dále do skupin a podskupin dle klasifikace CZ-COICOP (ovšem s přihlédnutím k mezinárodnímu standardu specializovanému pro SRÚ). V těchto částech jsou uváděna pouze čistá peněžní vydání, do vydání neklasifikovaných jako spotřební nejsou zahrnuty odvody na zdravotní a sociální pojištění a daň z příjmů (oproti publikacím vydávaným do roku 2005 došlo ke změně).

V částech „c“ jsou publikovány agregované skupiny vydání, které jsou doplněné o strukturu spotřebních vydání uspořádaných do 12 oddílů podle CZ-COICOP.

Části „d“ obsahují podrobnější údaje o naturálních příjmech a vydáních. Potraviny bezplatně získané (darem, sběrem) uvádějí domácnosti v množství (kg, kusy, litry), která jsou při zpracování ohodnocena průměrnou cenou příslušné potraviny, která se zjišťuje v okrese bydliště domácnosti. Proto jsou data o naturální spotřebě potravin a o jejich celkové spotřebě (nákup + naturální spotřeba) publikována v jednotkách množství a v některých členěních i v hodnotovém vyjádření. Dále je v části „d“ v Kč vyčíslena hodnota a naturální vydání u výrobků a služeb, které byly získány darem od příbuzných.

V části „e“ jsou uvedeny vybrané charakteristiky bydlení domácností (počet a plocha obytných místností, typ domu, druh bytu, způsob vytápění atd.), které lze dále využít pro analýzu výdajů domácností na bydlení. Publikované údaje o vydáních na bydlení jsou přepočteny vždy na všechny osoby daného podsouboru domácností (např. nájemné je vypočteno za všechny byty, přestože v souboru jsou i byty v rodinných domcích, kde vlastník bytu nájemné neplatí). Struktura domácností dle typu domu a druhu bytu nedává v součtu celých 100 %, poněvadž publikovaný výčet relevantních položek není vyčerpávající. V části „e“ se dále nachází přehled o vybavenosti domácností předměty dlouhodobého užívání.

Publikovaná třídění domácností

Tabulka 1 – Domácnosti podle postavení osoby v čele

Domácnosti celkem – od roku 2006 jsou ve zpravodajském souboru zahrnuty všechny typy domácností zastoupené v populaci. Váha jednotlivých skupin domácností odpovídá jejich podílu zjištěnému v rámci studie Životní podmínky. Počet domácností důchodců bez ekonomicky aktivních členů je pro šetření zredukován, při zpracování se tato disproporce eliminuje převážením. Průměrná zpravodajská domácnost je cca o 10 % menší než průměrná hospodařící domácnost v ČR dle šetření Životní podmínky, protože z důvodů náročnosti vedení zápisů jsou ve zpravodajském souboru SRÚ méně zastoupeny vícečlenné resp. vícegenerační domácnosti.

Domácnosti zaměstnanců jsou domácnosti s osobou v čele v pracovním či služebním poměru. Zaměstnanci jsou také pracující členové produkčních družstev (včetně zemědělských), společníci s.r.o. a komanditisté komanditních společností, kteří pro společnost vykonávají práci na základě pracovní smlouvy a pobírají za ni odměnu, která je tak příjmem ze závislé činnosti. Domácnosti jsou dále členěny dle vzdělání osoby v čele na zaměstnance s nižším vzděláním (osoby se základním vzděláním, vyučené, středního vzdělání bez maturity) a zaměstnance s vyšším vzděláním (osoby, které ukončily jakoukoliv střední školu s maturitou, příp. dosáhly vyššího nebo vysokoškolského vzdělání).

Domácnosti samostatně činných osob jsou domácnosti s osobou v čele vykonávající samostatnou výdělečnou činnost.

Domácnosti nezaměstnaných jsou domácnosti v čele s osobou, která nemá žádnou placenou práci, ačkoliv by chtěla pracovat - není rozhodující, zda pobírá hmotné zabezpečení uchazečů o zaměstnání či nikoliv.

Domácnosti důchodců bez ekonomicky aktivních členů jsou domácnosti s osobou v čele, která pobírá jakýkoliv druh důchodu kromě sirotčího, a nepracuje buď vůbec, nebo její pracovní činnost má omezený rozsah (tzn. příjmy z pracovní činnosti nepřesáhnou za rok 12 000 Kč) – tato podmínka omezené ekonomické aktivity platí i pro ostatní členy domácnosti.

Tabulka 2 – Domácnosti podle postavení osoby v čele, roční průměry na domácnost

Jedná se o stejný typ členění domácností jako v tabulce 1, avšak výsledky jsou prezentovány jako roční průměry na domácnost v KČ. Podrobná výdajová část, tj. část „b“, je v této tabulce zjednodušena.

Tabulka 3 – Domácnosti podle postavení osoby v čele, roční průměry na spotřební jednotku

Jedná se o stejný typ členění domácností, jako je tomu v tabulkách 1 a 2, ale výsledky jsou prezentovány jako roční průměry na spotřební jednotku v KČ. Pro výpočet průměru je použita spotřební jednotka definovaná dle OECD. V části „c“ není uvedena struktura, protože je totožná se strukturou, která je již publikována v tabulce 1.

Tabulka 4 – Domácnosti podle věku osoby v čele

Jedná se zde o domácnosti členěné do šesti skupin v závislosti na věku osoby v čele.

Tabulka 5 – Domácnosti podle velikosti obce a podle právního důvodu užívání bytu

V tabulce jsou použita dvě třídící hlediska, která umožňují posoudit vztahy mezi náklady na bydlení a velikostí obce či druhem bytu. Část dle velikosti obce je zpracována za celý základní soubor, druhá část není vyčerpávající (nezahrnuje domácnosti bydlící ve vlastním bytovém domě, bezplatně u příbuzných nebo ve služebním bytě).

Tabulka 6 – Domácnosti podle čistého peněžního příjmu na osobu (decily)

V této tabulce jsou domácnosti rozděleny dle výše příjmu do kvantilů (tj. hodnoty, které dělí soubor seřazených hodnot na několik zhruba stejně velkých částí), což usnadňuje následnou analýzu dat v časové řadě a používá se i pro mezinárodní srovnávání. Domácnosti jsou uspořádány podle výše čistého peněžního příjmu na osobu, pak jsou rozděleny do deseti stejně velkých skupin a za tyto skupiny pak jsou zpracovány samostatné výsledky. Řádek „Horní hranice čistých peněžních příjmů“ v části „a“ vyjadřuje horní hranici ročního čistého peněžního příjmu na osobu, kterou jsou jednotlivé decilové skupiny vymezeny.

Tabulka 7 – Domácnosti zaměstnanců a domácnosti důchodců bez EA členů podle čistého peněžního příjmu na osobu (kvintily)

V poslední tabulce jsou podle výše příjmu rozděleny domácnosti zaměstnanců a důchodců bez ekonomicky aktivních členů. Velikost zpravodajského souboru umožňuje decilové zpracování pouze za domácnosti celkem, proto byly u těchto dvou typů domácností použity pouze kvintily. Řádek „Horní hranice čistých peněžních příjmů“ v části „a“ tak vyjadřuje horní hranici ročního čistého peněžního příjmu na osobu, kterou jsou jednotlivé skupiny kvintilů vymezeny.

Příloha č. 6: Doplněk k analýze poptávky na základě maximalizace užítku spotřebitelem

Mezní míra substituce ve spotřebě

Poznatky o některých vlastnostech indifferenčních křivek lze analyzovat pomocí směrnice indifferenční křivky. Mezní míra substituce ve spotřebě je poměr, v němž je jeden statek (např. statek Y) nahrazován statkem druhým (např. X), aniž by se změnila úroveň uspokojení potřeb spotřebitele, tj. celkový užitek. Platí tedy:

$$\text{mezní míra substituce ve spotřebě } MRS_c = - \frac{\Delta Y}{\Delta X}$$

$$U = \text{konst.}$$

Záporné znaménko u MRS_c vyjadřuje skutečnost, že indifferenční křivka je klesající. Pro další úvahy lze chápat MRS_c jako absolutní hodnotu směrnice indifferenční křivky, tedy jako kladné číslo.

Mezní míru substituce ve spotřebě lze dobře odvodit z užítku. Pak se uvažuje o posunu po indifferenční křivce. Z vlastností indifferenčních křivek vyplývá, že s růstem X musí klesat Y, aby zůstala úroveň celkového užítku stejná. Za předpokladu, že množství statku X vzrostlo o ΔX a současně kleslo množství statku Y o ΔY , lze porovnávat dvě veličiny:

- přírůstek užítku plynoucí ze zvýšení množství statku X o ΔX , což lze vyjádřit jako

$$\Delta X \cdot MU_x$$

- snížení užítku vyvolané poklesem množství komodity Y o ΔY , což lze vyjádřit:

$$\Delta Y \cdot MU_y$$

Přitom se vychází z úvah:

$$MU_x = \Delta TU / \Delta X$$

$$\Delta TU = MU_x \cdot \Delta X$$

$$MU_y = \Delta TU / \Delta Y$$

$$\Delta TU = MU_y \cdot \Delta Y$$

Jelikož na indifferenční křivce je užitek konstantní, musí se zvýšení resp. snížení užítku vyrovnat, tedy platí:

$$\Delta X \cdot MU_x = - \Delta Y \cdot MU_y$$

Mínus na pravé straně rovnice znamená, že Y se po indifferenční křivce pohybuje opačně než X.

Vztah $\Delta X \cdot MU_x = -\Delta Y \cdot MU_y$ se vydělí výrazem $\Delta X \cdot MU_y$:

$$-\Delta Y / \Delta X = MU_x / MU_y$$

a protože $-\Delta Y / \Delta X = MRS_c$, platí:

$$MRS_c = MU_x / MU_y$$

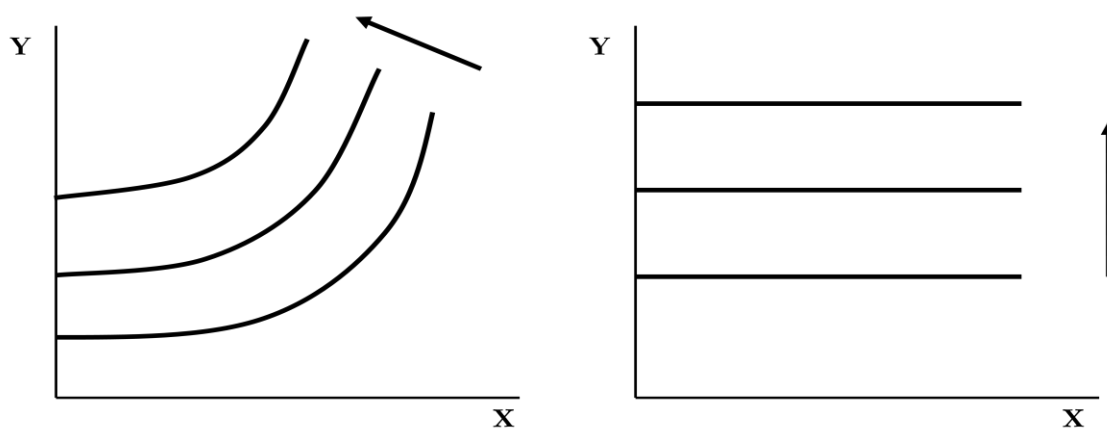
Mezní míra substituce ve spotřebě ve většině případů s posunem po indifferenční křivce doprava klesá, tzn. že klesající mezní míra substituce se projevuje v konvexním tvaru indifferenčních křivek.

Zvláštní tvary indifferenčních křivek

Výše byly popisovány indifferenční křivky spotřebitele, který se rozhoduje mezi dvěma pro něj žádoucími statky. Tyto statky užitek spotřebitele zvyšují.

Existují však také statky s jiným směrem preferencí, než výše popisované statky s pozitivní preferencí. Může totiž nastat situace, kdy nějaký žádoucí statek zároveň přináší i záporný efekt. I v teorii chování spotřebitele lze nalézt situace, kdy spotřebitel preferuje spíše menší množství určitého statku před větším množstvím. (Gravelle, 1992) Pro spotřebitele může být problém spotřebovat velké množství zboží, které má nějaký vliv na znečištění životního prostředí. Spotřebitel obecně se také vyhýbá riziku spojenému s množstvím např. cenných papírů rozšiřováním svého portfolia cenných papírů a tím i snižováním množství cenných papírů v konkrétní jedné oblasti. Indifferenční křivky potom mají netypický tvar – jsou např. rostoucí (pozitivní směrnice), jak je vidět viz Graf č. 85 vlevo. Na ose x je nežádoucí statek, na ose y je žádoucí statek. Směr preferencí je znázorněn šipkou. (Musil, 2008)

Graf č. 85

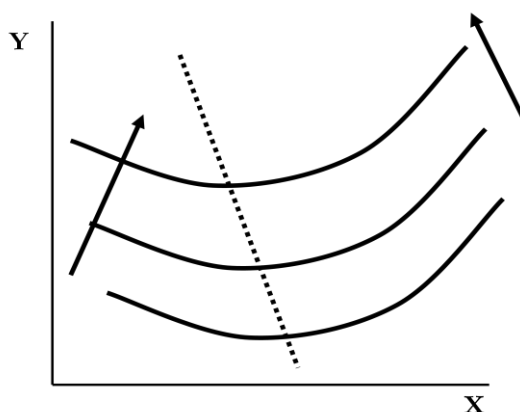

Zdroj: Musil, 2008, vlastní zpracování

Kromě žádoucích a nežádoucích statků existují také statky, které na užitek spotřebitele nemají žádný vliv. Spotřebiteli je naprosto lhostejné jejich spotřebovávané množství. Statky se nazývají jako statky lhostejné či neutrální. Indiferenční křivky pak mají tvar přímky, jak lze vidět viz Graf č. 85 vpravo. Na ose x je statek lhostejný a na ose y je statek žádoucí, proto jsou v tomto případě indiferenční křivky (přímky) rovnoběžné s osou x. Směr preferencí je znázorněn šipkou. (Musil, 2008)

V reálném světě může nastat také situace, kdy se směr preferencí se změnou spotřebovávaného množství statku mění. Na grafu (Graf č. 86) je na ose x statek, který je do určitého objemu žádoucí, ale od určitého množství se mění v nežádoucí. Indiferenční křivky se tedy v určitém bodě lámou, mění výrazně svou orientaci. Indiferenční mapu lze pak rozdělit do dvou zón – s pozitivní a negativní preferencí. (Colander, 2001)

Graf č. 86

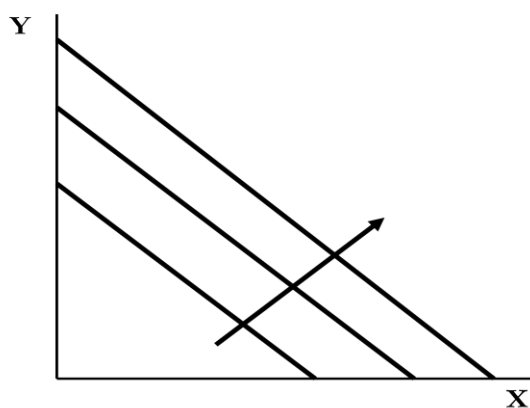

Zdroj: vlastní zpracování

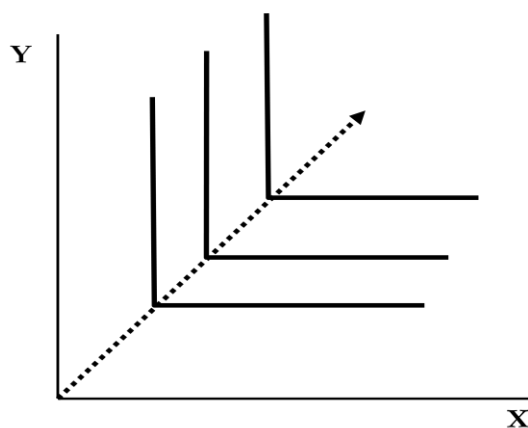
Je zřejmé, že kdyby se užitek kardinálně měřil, byl by od bodu zlomu indifferenční křivky mezní užitek statku X záporný a celkový užitek by s růstem množství statku X klesal. Jde vlastně o analogii bodu nasycení. O axiomu nenasyčenosti lze tedy uvažovat pouze v případě, že oba statky X a Y jsou žádoucími statky. (Musil, 2008)

Tvar indifferenčních křivek může být ovlivněn také vztahem statku X a Y z hlediska preferencí. Existují totiž případy, kdy jsou dva statky X, Y vzájemně dokonale nahraditelné a pak se jedná o dokonalé substituty. Poměr, v němž je spotřebitel ochoten takové statky nahrazovat, je mezní mírou substituce ve spotřebě MRS_c a je konstantní. Indifferenční křivky jsou v tomto případě přímky, jak lze vidět viz Graf č. 87 vlevo.

Graf č. 87

Zdroj: vlastní zpracování

Zdroj: vlastní zpracování

V jiném případě je možné statky X, Y spotřebovávat pouze v pevném poměru. V této situaci se jedná o tzv. dokonalé komplementy. Indiferenční křivky dvou dokonalých komplementů jsou zachyceny na grafu – viz Graf č. 87 vpravo. (Musil, 2008)

Přebytek spotřebitele

Přebytek spotřebitele je rozdíl mezi celkovým užitekem, který spotřebiteli přinese spotřebovávané množství určitého statku a výdaji na získání tohoto statku (tj. tržní hodnotou).

Lze uvést příklad, na kterém je možné explicitně problematiku přebytku spotřebitele vysvětlit. V tabulce, viz Obrázek č. 8, jsou údaje o užtku daného výrobku. Cena výrobku je 8 (Kč). Při této ceně 8 Kč spotřebitel nakupuje 3 kusy, což plyne z podmínky rovnosti $MU_x = P_x$. Celkový užitek je 27 Kč. Je dobré si uvědomit, že celkový užitek je vlastně součtem mezních užtků, neboli pro množství poptávaného statku X platí:

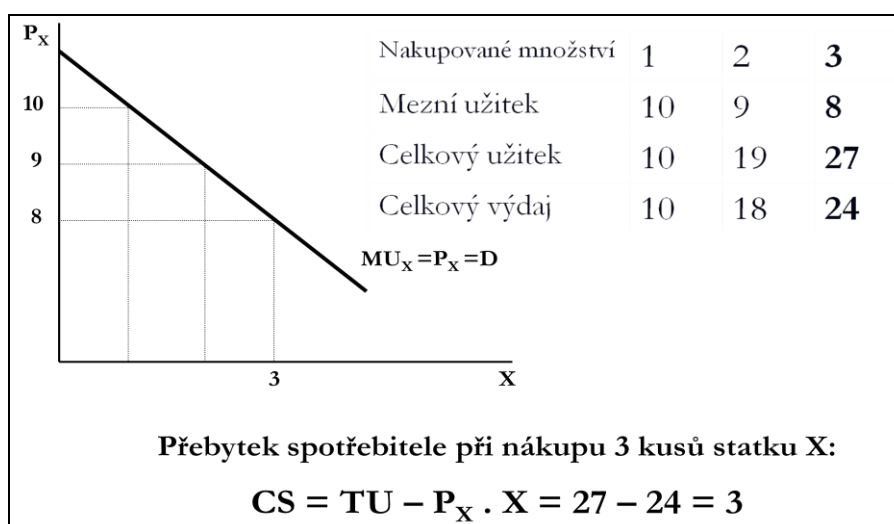
$$X = 3$$

$$TU = 10 + 9 + 8 = 27$$

Výdaje na nákup komodity X jsou $3 \cdot 8 = 24$ Kč. Jedná se vlastně o tržní hodnotu.

Z výše uvedených údajů a souvislostí lze zjistit přebytek spotřebitele CS, jak ukazuje Obrázek č. 8 uvedený níže.

Obrázek č. 8

Zdroj: Soukupová, 2001

Spotřebitel je tedy ochoten zaplatit za 3 jednotky statku X celkem 27 Kč, avšak ve skutečnosti zaplatí jen 24 Kč. Přebytek spotřebitele je tedy roven finanční částce 3 Kč.

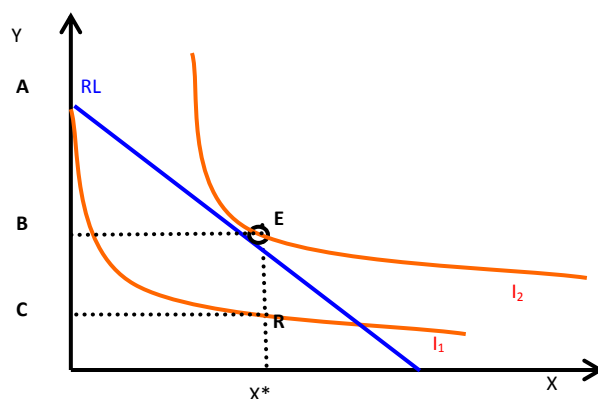
Přebytek spotřebitele lze vyjádřit nejen kardinalisticky, jak bylo uvedeno výše, ale také ordinalisticky, jak je vidět na grafu (Graf č. 88). Na ose x je množství zkoumaného statku X, na ose y výdaje na všechny ostatní statky. Nejedná se tedy o rozhodování mezi dvěma statky, nýbrž mezi statkem X a výdaji na ostatní statky. Statek Y je v tomto případě tzv. souhrnný statek. (Soukupová, 2001)

Jedná se o srovnávání situace, kdy spotřebitel statek X nenakupuje, se situací, kdy statek X je spotřebitelem nakupován. Bod E je při daných indifferenčních křivkách a při dané rozpočtové linii spotřebitele optimální situací spotřebitele.

Aby bylo možné zjistit přebytek spotřebitele při nákupu optimálního množství statku X^* , vychází se ze situace, kdy spotřebitel statek X nenakupuje. To znamená, že veškerý svůj důchod vynakládá na ostatní statky, tj. bod A na grafu (Graf č. 88). Tento bod odpovídá ale nižší indifferenční křivce I_1 , tedy nižší úrovni užitku. Aby bylo možné zjistit přebytek spotřebitele, je nutné vědět, co spotřebitel získá tím, že nakupuje i statek X. Nejdříve se zjistí maximální částka, kterou je spotřebitel ochoten zaplatit za jeho nákup. Tj. je potřeba zjistit, jakou část výdajů na ostatní statky je spotřebitel ochoten obětovat za nákup X^* jednotek statku X, aniž by se změnil jeho celkový užitek. Jde o pohyb na neustále stejné indifferenční křivce, na grafu (Graf č. 88) jde o vzdálenost AC, která odpovídá posunu po indifferenční křivce z bodu A do bodu R. V bodě R má spotřebitel stejný užitek, jako v bodě A, avšak nevyužívá na získání statku X celý svůj rozpočet (důchod).

Pokud se tedy spotřebitel rozhodne nakupovat X^* jednotek statku X, může při plném využití svého důchodu zvýšit svůj užitek přesunem z bodu A do bodu E. Nemusí tedy za nákup optimálního množství statku X obětovat celou částku výdajů na ostatní statky odpovídající vzdálenosti AC, ale pouze jejich část odpovídající vzdálenosti bodů AB.

Graf č. 88

Zdroj: vlastní zpracování

Jsou tedy známy dva údaje:

- jakou část výdajů na ostatní statky spotřebitel je ochoten obětovat za nákup X^* jednotek statku X, aniž by se změnil jeho užitek – tj. úsek AC na grafu (Graf č. 88)
- jakou část výdajů na ostatní statky skutečně musí obětovat, aby získal X^* množství statku X – tj. úsek AB na grafu (Graf č. 88)

Přebytek spotřebitele tedy lze na grafu (Graf č. 88) ilustrovat jako rozdíl mezi těmito výše popsanými veličinami (rozdíl mezi úseky AC a AB), tj. úsek BC. Nákup statku X umožní spotřebiteli zvýšit celkový užitek, dostat se na vyšší indiferenční křivku. (Hyman, 1988) Přebytek spotřebitele z X^* jednotek statku X je pak možné chápat jako rozdíl mezi celkovým užitekem spotřebitele (pokud spotřebovává X^* jednotek statku X) a celkovým užitekem v případě, kdy statek X vůbec nespotebovává. (Soukupová, 2001)

Příloha č. 7: Další přístupy k teorii spotřebitele

Spotřební technologie

Atributy statků

Tradiční teorie spotřebitele umožňuje řešit některé problémy velmi obtížně. Příkladem může být zavedení nového statku nebo vliv reklamy. Problémem je také to, že teorie spotřebitele odpovídá na otázku, zda jsou jednotlivé statky vůči sobě substituty či komplementy s využitím preferencí spotřebitele, ale teorie spotřebitele se nezabývá v této souvislosti s vlastnostmi statků. Na statek se dá také nahlížet jako na souhrn atributů (vlastností), což učinil K. Lancaster. (Lipsey, 1956)

Poptávka tedy může být odvozena ne ze statku jako takového, ale z jeho atributů. Spotřebitel tedy statky nakupuje za účelem získání požadovaných atributů. Statky lze v tomto pojetí chápat jako vstupy do specifického výrobního procesu, tj. do spotřeby. Díky tomuto přístupu lze velmi jednoduše zavést nový statek. Umožňuje spotřebiteli rozhodovat se mezi skupinou atributů. Pro všechny atributy lze získat soustavu rovnic (formálně lze jednotlivé atributy vynásobit s jednotlivými statky), která vlastně definuje spotřební technologii. Jedná se tedy o atributový přístup.

Pro další analyzování v této oblasti je nutný předpoklad, že množství atributu je konstantní, nemění se s množstvím spotřebovávaného statku (předpoklad linearity). Další předpoklad se týká toho, že atributy jsou kvantitativně objektivně měřitelné (tj. předpoklad měřitelnosti).

V modelu spotřební technologie je proces optimalizace maximalizací užitku z atributů, tedy (Soukup, 2003):

$$U = f(A_1, \dots, A_r) \text{ za podmínky } I \geq \sum p_j x_j$$

$$A_i = \sum a_{ij} x_j \text{ pro } x_j \geq 0$$

kde A_i jsou atributy statku, P_i cena statku, X_i je statek a I je samozřejmé rozpočtové omezení spotřebitele.

Optimum lze hledat v množině statků dosažením $\sum a_{ij} x_j$ za A_i ve výrazu U . Jak ale bude vypadat řešení pro množinu atributů?

Pro zjednodušení lze uvažovat pouze dva statky (X,Y) a dva atributy (A,B). Lze tak zapsat:

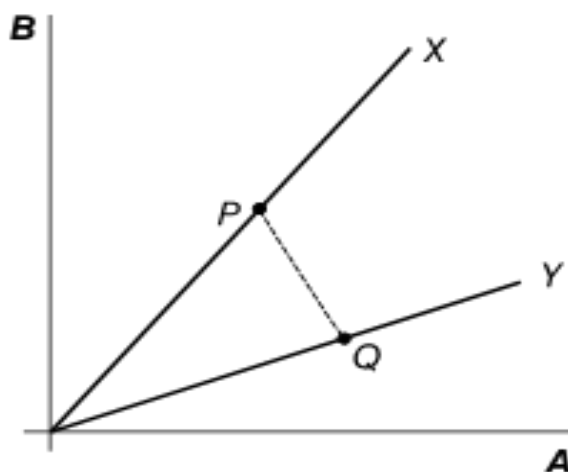
$$\begin{aligned}U &= f(X,Y) \\ \text{za podmíněk } I &\geq P_X X + P_Y Y \\ A &= a_X X + a_Y Y \\ B &= b_X X + b_Y Y \\ X &\geq 0, Y \geq 0\end{aligned}$$

Ve zjednodušeném modelu se dvěma atributy lze dobře použít grafické znázornění – Graf č. 89. Na osách se měří množství atributu. Každý statek poskytuje oba atributy, a to v pevném poměru, což je důsledkem předpokladu lineariry. Situaci, kdy spotřebitel nakupuje pouze statek X, znázorňuje přímka X, která je vlastně kombinací atributů A a B, které přinášejí různá množství statku X. Jelikož spotřebitel nakupuje pouze statek X, platí $X = I / P_X$ a při dané ceně P_X je množství statku X dáno velikostí důchodu spotřebitele. Lze tak velmi jednoduše zjistit konkrétní úroveň atributů A a B:

$$\begin{aligned}A &= a_X X \text{ tedy } A = a_X I / P_X \\ B &= b_X X \text{ tedy } B = b_X I / P_X\end{aligned}$$

Statek X poskytuje atributy v poměru b_X/a_X a tento poměr určuje směrnici přímky X. Analogická situace nastává v případě statku Y. Poměr b_Y/a_Y je nižší než b_X/a_X .

Graf č. 89

Zdroj: Soukup, 2003, vlastní zpracování

Hranice efektivnosti

Tradiční teorie spotřebitele říká, že při daném důchodu a daných cenách statků existuje maximální množství statků, které může spotřebitel nakoupit. Podobně může dosáhnout i maximálního množství atributů.

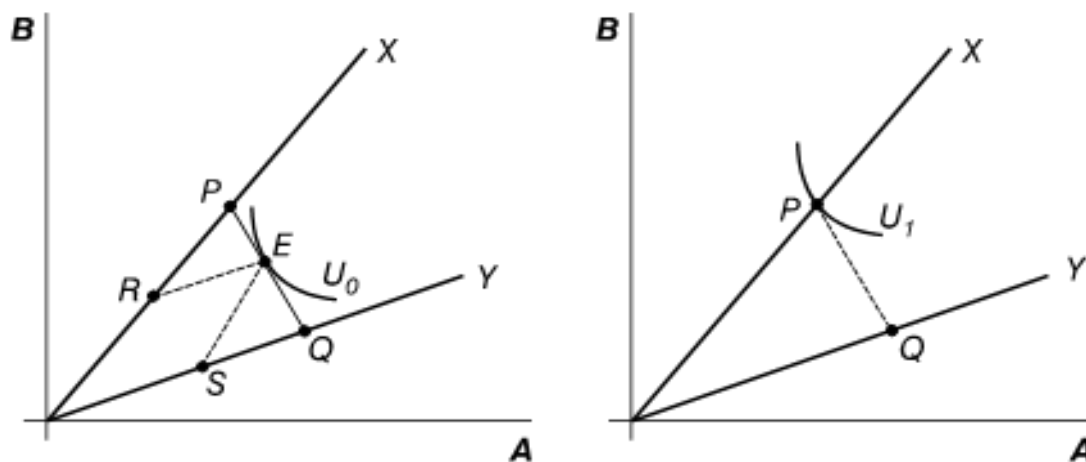
Hranice efektivnosti je horní hranice kombinací atributů dosažitelných různými kombinacemi statků při daném rozpočtovém omezení. Na grafu (Graf č. 89) lze hranici efektivnosti vidět jako přímku PQ. Směrnice přímky PQ udává poměr, ve kterém je možné nahrazovat jeden atribut druhým změnou kombinace statků (při daném důchodu a cenách). Hranice efektivnosti není závislá na preferencích konkrétního spotřebitele.

Optimum spotřebitele

Určení optima spotřebitele je vlastně nalezení kombinace atributů s maximálním užitekem pro spotřebitele při dané hranici efektivnosti. Do analýzy je nutné zahrnout preference spotřebitele. Podobně jako je tomu u tradičního modelu rozhodování mezi dvěma statky, lze i zde využít indifferenční křivky. V modelu se dvěma atributy je indifferenční křivka možnou kombinací atributů se stejným užitekem.

Graficky lze optimální kombinaci atributů vyjádřit jako bod dotyku nejvyšší možné indifferenční křivky a dané hranice efektivnosti. Na grafu (Graf č. 90 vlevo) odpovídá optimální kombinace atributů bodu E a na grafu (Graf č. 90 vpravo) bodu P. Byla tak nalezena optimální kombinace atributů a současně i optimální kombinace statků. V bodě E nakupuje spotřebitel statky X a také statky Y. Množství statku X odpovídá bodu R, množství statku Y odpovídá bodu S. Bod E je součtem bodů R a S. V bodě P je spotřebitelem nakupován jen statek X.

Graf č. 90

Zdroj: Soukup, 2003, vlastní zpracování

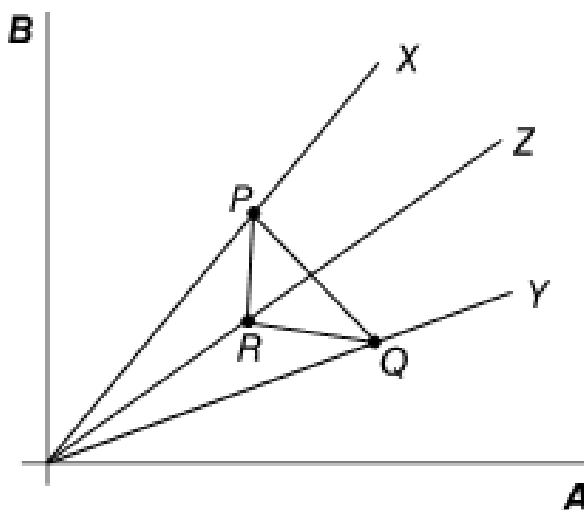
Nalezením optimální kombinace atributů byla nalezena i optimální kombinace statků, která tuto kombinaci statků vlastně zabezpečuje. Bylo tak odvozeno poptávané množství statků.

Zavedení nového statku

Atributový přístup umožňuje pracovat i s více než dvěma statky. Nový statek znamená v grafu jednoduše novou přímkou. Spotřebitel v tomto případě může požadované dva atributy získat nákupem jiného (třetího) statku kromě výše uvažovaných dvou statků X a Y. Hranice efektivity pak prochází i přímkou, která graficky zastupuje třetí statek. Při hledání optima opět záleží na preferencích spotřebitele. Optimum lze nalézt obdobně, jak bylo ilustrováno v případě dvou statků, tedy buď spotřebitel nahradí třetím statkem statek první nebo třetím statkem nahradí statek druhý. Jde o situaci, kdy třetí statek zcela nahrazuje jeden ze dvou původních statků X a Y.

Může však nastat situace, kdy spotřebitel nebude nový statek nakupovat. Toto je vyjádřeno v grafu (Graf č. 91), kde je i při existenci statku Z optimální nadále nakupovat statky X a Y. Je to způsobeno např. vysokou cenou statku Z.

Graf č. 91

Zdroj: Soukup, 2003, vlastní zpracování

Vzhledem k tomu, že optimální kombinace musí ležet na hranici efektivity, není možné, aby spotřebitel nakupoval současně všechny tři statky. Pokud existuje n statků a r atributů a zároveň $n > r$, pak spotřebitel nakupuje maximálně r statků. (Soukup, 2003)

Nedělitelnost statků

Důležitým předpokladem optimalizace je možnost kombinovat statky a jejich dělitelnost. Nejsou-li však statky dělitelné a kombinovatelné, nemusí být dosažitelný stejný užitek jako v případě, že by byly statky kombinovatelné a dělitelné. Pro představu si lze uvědomit, že v případě grafu (Graf č. 90) za předpokladu nedělitelnosti statků by se na hranici efektivity rozhodovalo o jednom ze statků, přičemž ať už by byla volba jakákoliv (nejlépe ta ze dvou možností, která bude dosahovat na indifferenční křivku s vyšší hladinou), vždy bude dané optimum ležet na indifferenční křivce s nižší hladinou užitku - resp. na indifferenční křivce, která by v případě optima u kombinovatelných statků ležela od indifferenční křivky optima blíže k počátku a přitom protínala přímku statku, pro který by se muselo v rámci optima nedělitelných statků rozhodnout. (Pindyck, 1989)

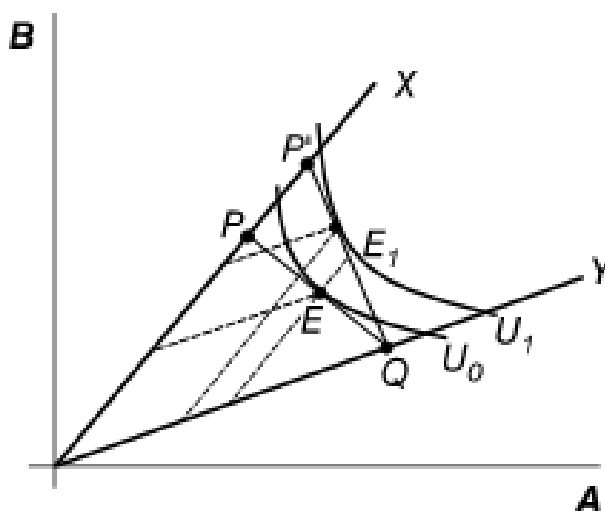
Změna ceny

Změna ceny statku způsobuje změnu hranice efektivity a tedy i změnu optima. Na grafu (Graf č. 92) lze vidět pokles ceny statku X a projev této změny ceny na přímce

hranice efektivity. Optimum se posouvá z bodu E do bodu E_1 . Z grafu je patrné, že pokles ceny zboží X vede k růstu poptávky po tomto statku a k poklesu požadovaného zboží Y. Současně se zvýšil užitek spotřebitele. Růst ceny statku X by měl opačný dopad na celou situaci.

Graf č. 92

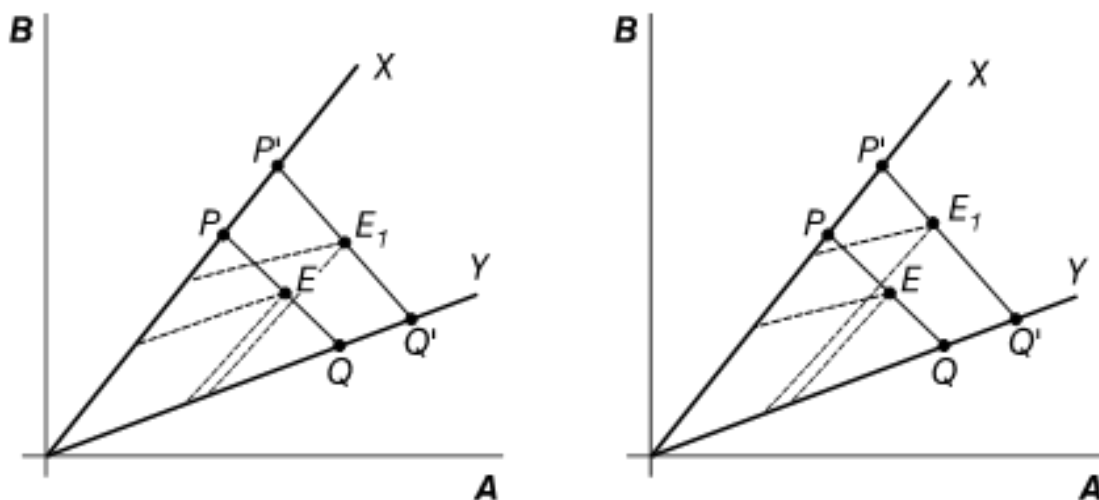
Zdroj: Soukup, 2003, vlastní zpracování

Je potřeba si uvědomit, že změna ceny může vést např. u rozhodování spotřebitele mezi třemi statky k daleko zásadnější změně, a to např. když by třetí statek byl zpočátku tak drahý, že by jej spotřebitel ignoroval, přičemž by náhle cena tohoto statku klesla natolik, že by najednou spotřebitel rozhodoval už jen mezi třetím statkem a jedním z dvou statků původních. (Soukup, 2003)

Změna důchodu

Změna důchodu vede k posunu hranice efektivity. Na grafech (Graf č. 93) je vidět, že pro novou úroveň důchodu se získá nový bod optima, tedy i nová kombinace atributů a z ní odvozená nová kombinace statků X a Y.

Graf č. 93

Zdroj: Soukup, 2003, vlastní zpracování

Na grafu (Graf č. 93 vlevo) vede růst důchodu k růstu spotřeby u obou znázorněných statků, tedy statky X a Y jsou tzv. normální statky. Na grafu (Graf č. 93 vpravo) vede růst důchodu pouze k růstu poptávaného množství statku X a zároveň vede k poklesu množství statku Y. V tomto případě lze hovořit o statku Y jako o tzv. méněcenném statku.

Lze tedy vidět, že hlavní závěry analýzy změn ceny a důchodu se neliší v modelu rozhodování s atributy od tradičního pojetí rozhodování se dvěma statky.

Změna ocenění atributu a změna preferencí

V určitých případech může dojít u spotřebitele ke změně ocenění jednotlivých atributů. To může být způsobeno např. novými informacemi od zboží apod. Změna ocenění atributů vede v grafické vyjádření ke změně jedné nebo několika přímek charakterizujících dané kombinace atributů a tedy i ke změně hranice efektivnosti a optima. Analýza rozhodování spotřebitele pomocí atributů umožňuje odlišit takovou změnu od změny preferencí, která znamená změnu indiferenčních přímek. (Soukup, 2003)

Odlišení změny ocenění od změny preferencí je důležité, protože změna ocenění znamená, že aspoň jeden statek dává atributy v novém poměru. Změna preferencí znamená, že spotřebitel změnil svůj vztah k atributům, přičemž obě zmiňované změny mohou probíhat i současně.

Teorie projevených preferencí

Alternativou k tradiční teorii spotřebitele může být teorie projevených preferencí. (Samuelson, 1991) V současnosti je tato teorie spíše doplněním tradiční teorie užitku než její alternativou. (Soukup, 2003) V analýze projevených preferencí platí taktéž předpoklad racionálního chování spotřebitele. Důsledkem tohoto předpokladu je tvar indifferenčních křivek opět ryze konvexní. Dále se předpokládá, že spotřebitel (Soukup, 2003):

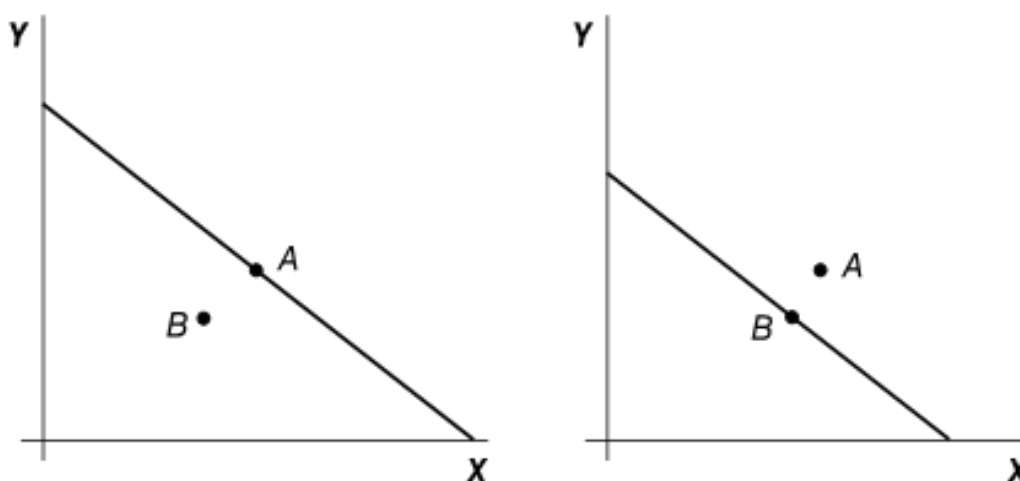
- vynakládá na nákup zboží (statků) celý svůj příjem
- nakupuje vždy jen jeden koš (pro každou úroveň cen a příjmu)
- existuje jen jedna kombinace cen a důchodu, při které je koš komodit zvolen

Přímo projevené preference

Lze předpokládat, že je o konkrétním spotřebiteli známo, jaký koš statků nakupuje při daných cenách a příjmu, avšak není známa jeho preference (konkrétní tvar indifferenčních křivek).

Spotřebitel nakupuje statky X a Y za ceny P_{x1} a P_{y1} , tedy koš nakoupených statků $A=(x_1,y_1)$. Tuto situaci znázorňuje Graf č. 94 vlevo. Protože spotřebitel vynaložil celý svůj příjem a jsou známy ceny statků, lze sestavit linii rozpočtu spotřebitele, která prochází bodem, který danému nakoupenému koši A odpovídá. Koš $B=(x_0,y_0)$ leží pod rozpočtovou linií, je tudíž při daných cenách a příjmu spotřebitele dosažitelný. Spotřebitel však preferuje („přímo“) koš A před košem B a i všemi ostatními.

Graf č. 94

Zdroj: vlastní zpracování

V případě zobrazení situace na grafu (Graf č. 94 vpravo) došlo ke změně v cenách statků P_{x0} , P_{y0} a spotřebitel nakupuje koš B. Koš A je při daném příjmu spotřebitele nedosažitelný. Jelikož je koš A nedosažitelný, nelze nic v dané chvíli říci o preferencích spotřebitele.

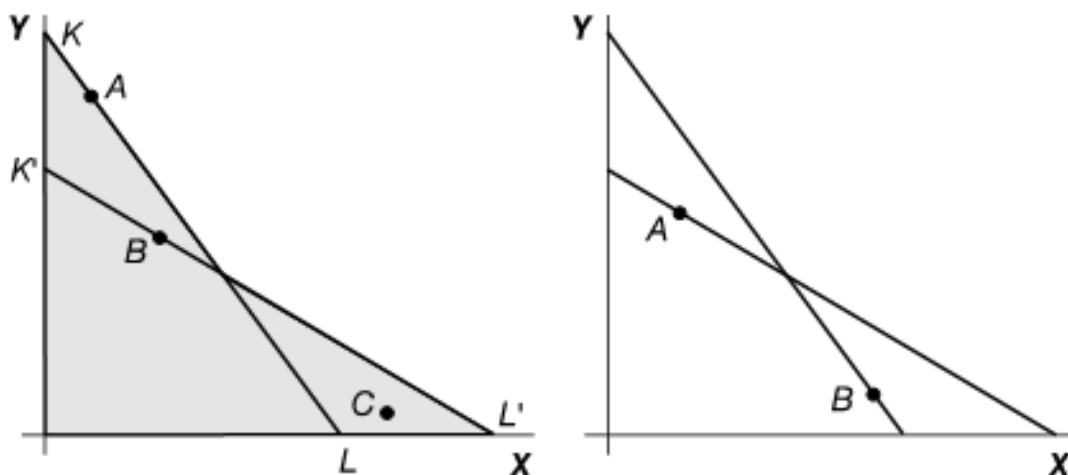
Někdy lze sledovat, že spotřebitelovo chování neodpovídá přímo projeveným preferencím. Jednu z možných situací znázorňuje Graf č. 95 vpravo. Při cenách P_{x1} , P_{y1} spotřebitel nakupuje koš A, a tedy v souladu s principem projevených preferencí by měl preferovat koš A před košem B. Při jiných cenách (P_{x0} , P_{y0}) spotřebitel nakupuje koš B a tedy v souladu s principem projevených preferencí by měl preferovat koš B před košem A. Tímto však dochází k narušení axiomů o chování racionálního spotřebitele – spotřebitel nemůže preferovat koš A před košem B a zároveň preferovat koš B před košem A.

Princip nepřímo projevených preferencí

Využitím axiomu tranzitivity lze sledovat také nepřímo projevené preference, což lze dobře ilustrovat na grafu (Graf č. 95 vlevo). Při určitých cenách spotřebitel preferuje koš A před koši, které jsou na nebo pod odpovídající linií rozpočtu KL (např. před košem B). Při jiných cenách spotřebitel nakupuje koš B. Preferuje je tedy před koši, které leží na nebo pod linií rozpočtového omezení $K'L'$ (např. před košem C).

Spotřebitel tedy preferuje při určitých cenách koš A před košem B, při jiných cenách zase preferuje koš B před C. Je-li chování spotřebitele racionální a lze-li na jeho rozhodování uplatnit axiom tranzitivity, musí tento spotřebitel preferovat také koš A před košem C. V tomto případě jde o nepřímo projevené preference spotřebitele – spotřebitel preferuje koš A před všemi ostatními koši, které leží na obou liniích rozpočtu a ve vyznačené ploše pod nimi.

Graf č. 95

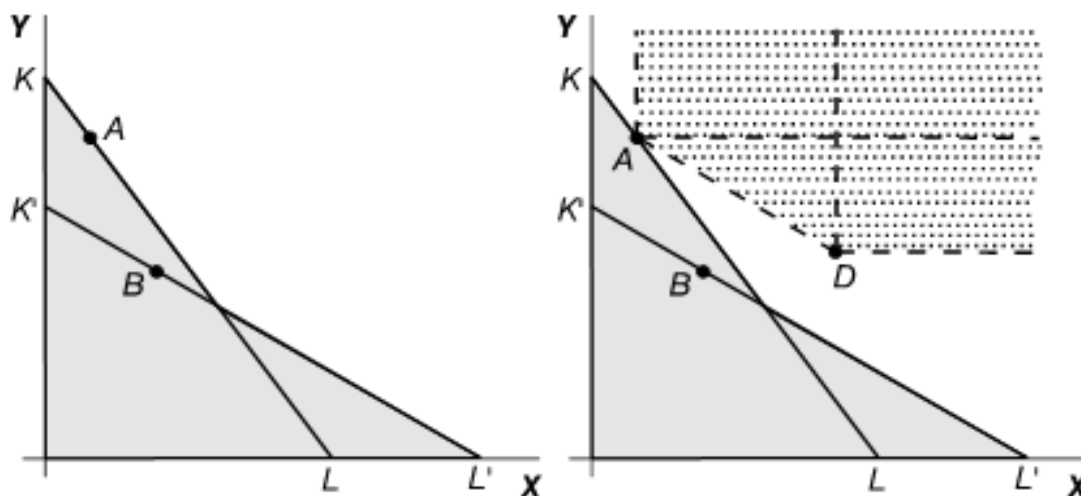
Zdroj: vlastní zpracování

Projevené preference a indifferenční křivky

Projevené preference pracují s předpokladem klesajícího konvexního tvaru indifferenčních křivek. Jaký je ale konkrétní průběh indifferenčních křivek konkrétního spotřebitele? Z jejich tvaru pak lze usuzovat např. hodnotu mezní míry substituce ve spotřebě mezi komoditami, které spotřebitel spotřebovává.

Spotřebitel nakupuje koš A při cenách P_{x1}, P_{y1} (Graf č. 96 vlevo). Plocha, kterou prochází rekonstruovaná indifferenční křivka, se nazývá indifferenční plochou. Spotřebitel nakupuje při určitých cenách (tedy přímo preferuje) koš A před všemi ostatními koši, které leží nad nebo pod příslušnou linií rozpočtu KL. Odvozená indifferenční křivka zde tedy nemůže ležet. Na grafu (Graf č. 96 vlevo) je plocha indiference vymezena zdola.

Graf č. 96

Zdroj: Soukup, 2003, vlastní zpracování

K omezení plochy indifferenční křivky lze také využít princip nepřímě projevených preferencí. Necht' při jiných cenách spotřebitel nakupuje koš statků B, který leží na linii rozpočtového omezení $K'L'$, jak zobrazuje Graf č. 96 vlevo. Racionální spotřebitel preferuje koš A přede všemi koši, které leží na obou liniích rozpočtu a v celé zvýrazněné ploše pod nimi.

S využitím znalosti axiomů nepřesycenosti a preference průměru před extrémou lze omezit indifferenční plochu shora, jak ukazuje Graf č. 96 vpravo.

Všechny koše statků, které odpovídají v grafu (Graf č. 96 vpravo) vytečkované ploše vpravo nahoře od bodu A, obsahují více všech statků a jsou preferovány před košem A. Indifferenční křivka tudíž touto plochou nemůže procházet. Při dalších cenách P_{x2} , P_{y2} spotřebitel nakupuje koš statků D. Využije-li se axiomu nepřesycení, jsou koše, kterým odpovídají body napravo nahoře od bodu D, preferovány před košem D. Protože koš D je přímo preferován před košem A, nemůže rekonstruovaná indifferenční křivka ležet ani v této vytečkované oblasti. (Soukup, 2003)

V důsledku axiomu preference průměru před extrémou jsou indifferenční křivky ryze konvexní. Rekonstruovaná indifferenční křivka tedy nemůže ležet ani na spojnici bodů A a D nebo nad ní. Proto ani v celé vytečkované oblasti odvozená indifferenční křivka ležet nemůže. Tímto je indifferenční plocha omezena shora, jak ukazuje Graf č. 96 vpravo. (Soukup, 2003)

Projevené preference a indexy

Teorii projevených preferencí lze také využít v teorii indexů.

Paascheho indexy:

- o množství

$$P_Q = \frac{P_{X1}X_1 + P_{Y1}Y_1}{P_{X1}X_0 + P_{Y1}Y_0}$$

- o cenový

$$P_P = \frac{P_{X1}X_1 + P_{Y1}Y_1}{P_{X0}X_1 + P_{Y0}Y_1}$$

Laspeyresovy indexy:

- o množství

$$L_Q = \frac{P_{X0}X_1 + P_{Y0}Y_1}{P_{X0}X_0 + P_{Y0}Y_0}$$

- o cenový

$$L_P = \frac{P_{X1}X_0 + P_{Y1}Y_0}{P_{X0}X_0 + P_{Y0}Y_0}$$

Indexy množství mají jako váhy ceny komodit, cenové indexy mají jako váhy nakupované množství statků. Paascheho indexy pracují s váhami běžného období, Laspeyresovy indexy pracují s váhami základního období.

Množstevní indexy

Nejprve je potřeba předpokládat, že hodnota Laspeyresova indexu L_Q je menší než jedna. Pak lze získat vztahy:

$$P_{x0}X_1 + P_{y0}Y_1 < P_{x0}X_0 + P_{y0}Y_0 \\ B < A$$

Z hlediska teorie projevených preferencí naznačuje interpretaci tohoto vztahu Graf č. 97 vlevo. Rozpočtové linie KL a $K'L'$ mají stejný sklon, protože Laspeyresův index množství L_Q je konstruován za předpokladu konstantních cen. Při nákupu koše statků A si spotřebitel může koupit i koš B . Spotřebitel však volil koš A a tedy přímo projevil preferenci koše A před košem B . Navíc platí, že přesunem od nákupu koše A ke koši B zcela jistě znamená, že se spotřebiteli sníží jeho životní úroveň.

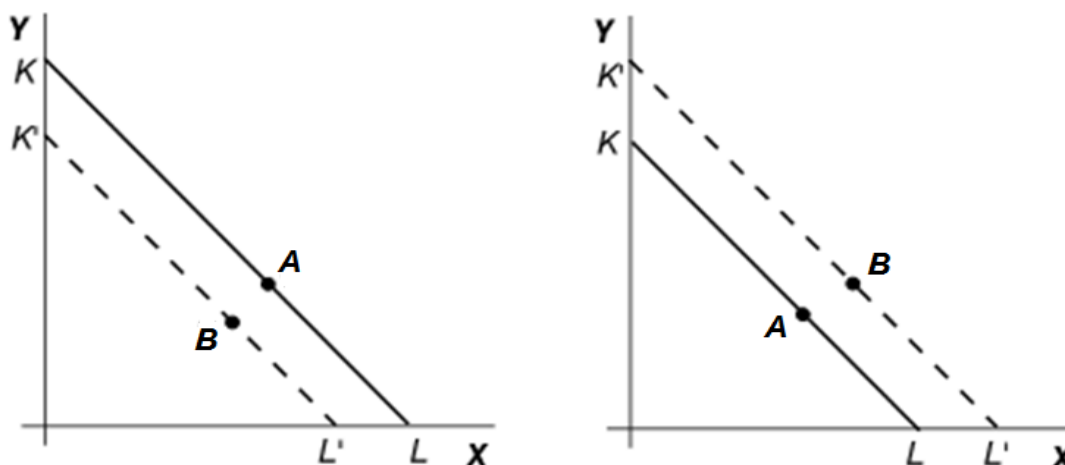
Hodnota Laspeyresova indexu však může být také větší jak jedna:

$$P_{x0}X_1 + P_{y0}Y_1 > P_{x0}X_0 + P_{y0}Y_0 \\ B > A$$

Interpretaci indexu z hlediska projevených preferencí ilustruje Graf č. 97 vpravo: Spotřebitel nakupuje koš A , protože koš B není dostupný (leží nad rozpočtovou linií)

KL). Nelze tedy rozhodnout, zda se životní úroveň spotřebitele zvýšila nebo snížila. (Soukup, 2003)

Graf č. 97

Zdroj: Soukup, 2003, vlastní zpracování

V případě Paascheho množstevního indexu P_Q lze při předpokladu, že tento index je menší než jedna, dospět (analogicky jako u Laspeyresova indexu) k následujícímu vztahu:

$$P_{x1}X_1 + P_{y1}Y_1 < P_{x1}X_0 + P_{y1}Y_0$$

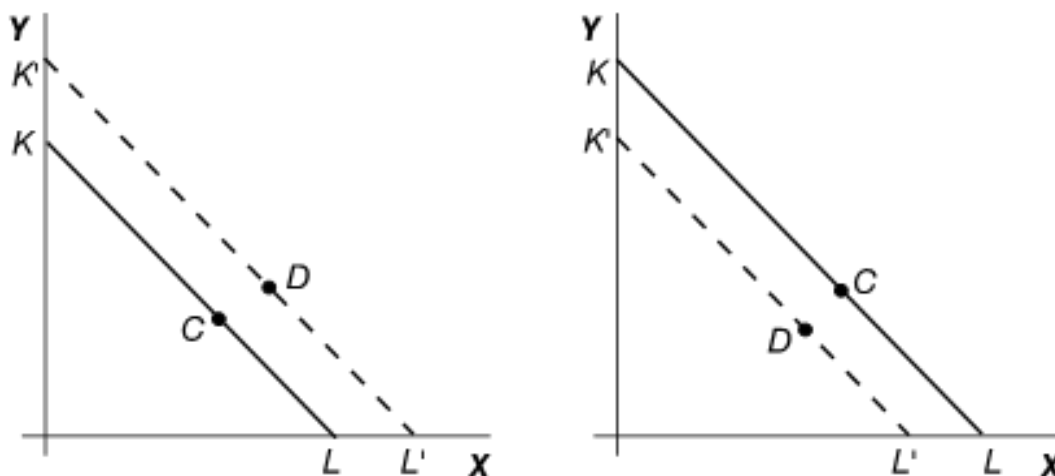
$$C < D$$

Z hlediska teorie projevených preferencí interpretuje tento výsledek Graf č. 98 vlevo. Spotřebitel nejprve nakupoval koš komodit C. Umělé rozpočtové omezení $K'L'$ je odvozeno od z množství komodit, které spotřebitel nakupoval v základním období, dále je odvozeno z cen běžného roku. Při nákupu koše C nebyl koš D dostupný, opět tedy nelze nic říci o životní úrovni spotřebitele, zda se snížila nebo zvýšila.

Opačnou situaci, kdy Paascheho množstevní index P_Q je větší jak jedna, zobrazuje Graf č. 98 vpravo: Koš D leží pod rozpočtovým omezením spotřebitele KL, tedy koš D byl k dispozici v okamžiku, kdy spotřebitel kupoval koš zboží C. Tato situace pro spotřebitele znamená zvýšení jeho životní úrovně. (Soukup, 2003)

Graf č. 98

Zdroj: Soukup, 2003, vlastní zpracování

Cenové indexy

Cenové indexy Laspeyresův a Paascheho jsou odlišné v čitateli a ve jmenovateli. Spotřebitel příslušné koše statků nakupuje při různých cenách, a tedy při hodnocení těchto indexů nelze bezprostředně uplatnit teorii projevených preferencí.

Problém odlišných cen se dá řešit prostřednictvím indexu změny nominálního příjmu. Za předpokladu, že spotřebitel nešetří a veškerý svůj příjem vynakládá na koupi uvažovaných statků, lze napsat rovnítko mezi indexem příjmu a indexem výdajů (Soukup, 2003):

$$M = \frac{I_1 \quad P_{x1}X_1 + P_{y1}Y_1}{I_0 \quad P_{x0}X_0 + P_{y0}Y_0}$$

Nejdříve bude porovnán index nominálního příjmu s Laspeyresovým cenovým indexem za předpokladu $M > L_p$:

$$M = \frac{P_{x1}X_1 + P_{y1}Y_1}{P_{x0}X_0 + P_{y0}Y_0} > \frac{P_{x1}X_0 + P_{y1}Y_0}{P_{x0}X_0 + P_{y0}Y_0} = L_p$$

U obou indexů je stejný jmenovatel, vykrácením vznikne vztah:

$$P_{x1}X_1 + P_{y1}Y_1 > P_{x1}X_0 + P_{y1}Y_0$$

Výsledek je shodný se vztahem, který byl odvozen v případě, kdy byl zkoumán Paascheho množstevní index P_Q větší než jedna. Proto závěr z hlediska teorie projevených preferencí musí být stejný – životní úroveň spotřebitele se zlepšila.

V situaci, kdy index nominálního příjmu je menší než Laspeyresův cenový index, výsledek odpovídá případu, kdy Paascheho množstevní index je menší než jedna. (Soukup, 2003)

Jaký je vztah Paascheho cenového indexu P_p a indexu nominálního příjmu M ? I v tomto případě lze postupovat analogicky s analýzou Laspeyresova cenového indexu a lze předpokládat, že $M > P_p$:

$$M = \frac{P_{X1}X_1 + P_{Y1}Y_1}{P_{X0}X_0 + P_{Y0}Y_0} > P_p = \frac{P_{X1}X_1 + P_{Y1}Y_1}{P_{X0}X_1 + P_{Y0}Y_1}$$

Stejný čítecitel v obou zlomcích lze vyloučit, vzniká tedy vztah:

$$P_{X0}X_1 + P_{Y0}Y_1 > P_{X0}X_0 + P_{Y0}Y_0$$

Tento vztah je shodný se situací, kdy Laspeyresův množstevní index L_Q je větší jak jedna. Ani v tomto případě tedy nelze určit, zda úroveň spotřebitele se zvýšila či naopak snížila.

Jaká je situace v případě, že Paascheho cenový index P_p je větší než index nominálního příjmu spotřebitele? Jedná se o analogii k případu, kdy Laspeyresův množstevní index L_Q byl menší než jedna. (Soukup, 2003)

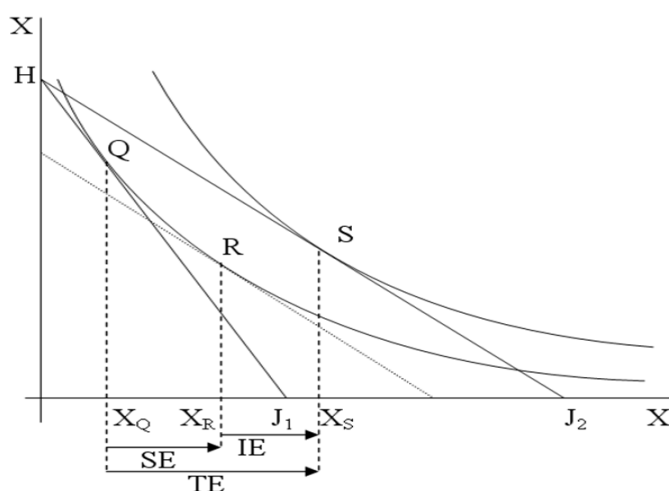
Příloha č. 8: Teorie substitučního a důchodového efektu

Substituční a důchodový efekt dle Hickse

Vliv cenové změny statku lze teoreticky rozložit na dva základní efekty. Substituční efekt znamená změnu poptávaného množství zboží v důsledku substituce dražšího statku levnějším (jde o posun v rámci jedné indifferenční křivky). Důchodový efekt je pak změna poptávaného množství produktu v důsledku změny reálné kupní síly – dochází k přestupu na jinou indifferenční křivku s jiným užitekem pro spotřebitele.

Graficky je možné rozklad celkového efektu (tj. rozklad celkové změny poptávaného množství vyvolané změnou ceny daného statku) znázornit sestrojením pomocné linie rozpočtu (Graf č. 99). Pomocná rozpočtová linie je rovnoběžná s novou linií rozpočtu a odpovídá poměru cen po změně P_x . Dotýká se indifferenční křivky, která odpovídá původnímu optimu spotřebitele – užitek je tedy stejný jako před změnou ceny P_x . V bodě dotyku pomocné rozpočtové linie s původní indifferenční křivkou platí $MRS_E = MRS_C$, což je znázorněno v grafu (Graf č. 99). (Voborník, 2008)

Graf č. 99

Zdroj: Voborník, 2008, vlastní zpracování

Graf č. 99 ukazuje situaci, kdy v důsledku poklesu ceny statku X dochází ke změně bodu optima z bodu Q do bodu S, což je celkový efekt změny ceny statku X. Substituční efekt znázorňuje posun z bodu Q do bodu R. Důchodový efekt je pak zobrazen posunem z bodu R do bodu S. Obecně tedy platí:

$$TE = SE + IE$$

kde TE je celkový efekt, SE je substituční efekt a IE je efekt důchodový.

Substituční efekt je vždy negativní (Soukupová, 2001):

$$\delta X / \delta P_x < 0 \text{ při konstantním užitku.}$$

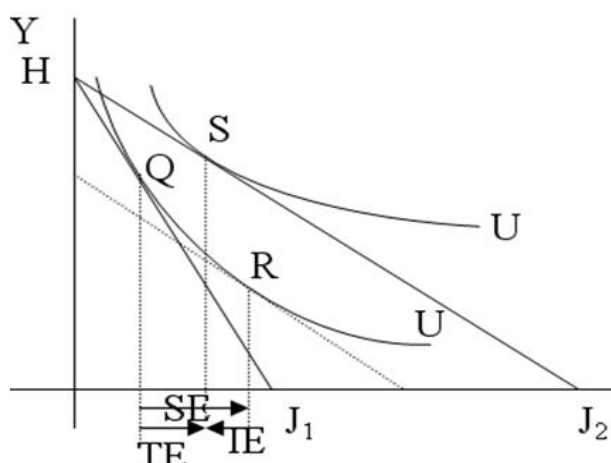
V důsledku substitučního efektu je tedy pohyb cenové změny a poptávaného množství protisměrný.

Znaménko důchodového efektu závisí na charakteru statku jako takového.

U normálních statků pokles ceny statku X zvyšuje reálný důchod a poptávané množství normálních statků tedy také roste. Důchodový efekt je u normálních statků negativní. Celkový efekt je tedy pro normální statky vždy negativní. Cena zboží a poptávané množství tohoto zboží se pohybují protisměrně.

U méněcenných statků je situace složitější z důvodu pozitivního důchodového efektu (vyšší důchod implikuje menší poptávku po méněcenných statcích), ovšem v převážné většině převládá nad důchodovým efektem negativní substituční efekt (ten je vždy negativní) a proto je vztah změny ceny a změny množství statku velmi často stejný jako u normálních statků. Určit jednoznačně celkový efekt u méněcenných statků ovšem nelze, jelikož se jedná o součet kladného a záporného čísla, a tak záleží na tom, který ze dvou efektů převládne nad druhým v rámci celkového efektu. Rozklad celkového efektu pro méněcenné statky zobrazuje Graf č. 100 (Voborník, 2008):

Graf č. 100

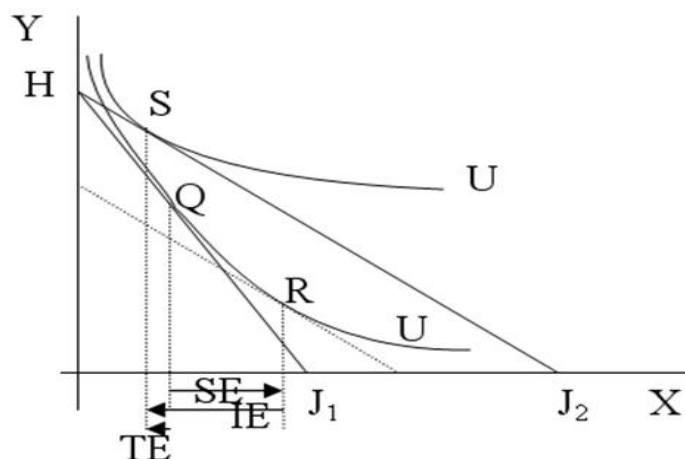

Zdroj: Voborník, 2008, vlastní zpracování

Giffenův paradox

Giffenův paradox se v reálném světě vyskytuje velmi zřídka. Jedná se o to, že pozitivní důchodový efekt převáží nad negativním substitučním efektem. (Hladký, 2008) Tedy s poklesem ceny poptávané množství klesá a s růstem ceny poptávaného množství roste. Jako příklad se často uvádí vývoj poptávky po bramborách v Irsku v období hladomoru v 19. Století. Poptávané množství brambor rostlo, ačkoliv cena brambor se neustále zvyšovala. Giffenův paradox se vyskytuje u statků, které tvoří značnou část výdajů spotřebitele a slouží k uspokojování základních potřeb, přičemž současně nejsou dostupné jejich substituty za odpovídající ceny. Změna ceny těchto statků mění reálný důchod velmi podstatně, proto důchodový efekt může lehce převážit nad substitučním efektem. Giffenovým paradoxem se zabývá Graf č. 101 (Voborník, 2008):

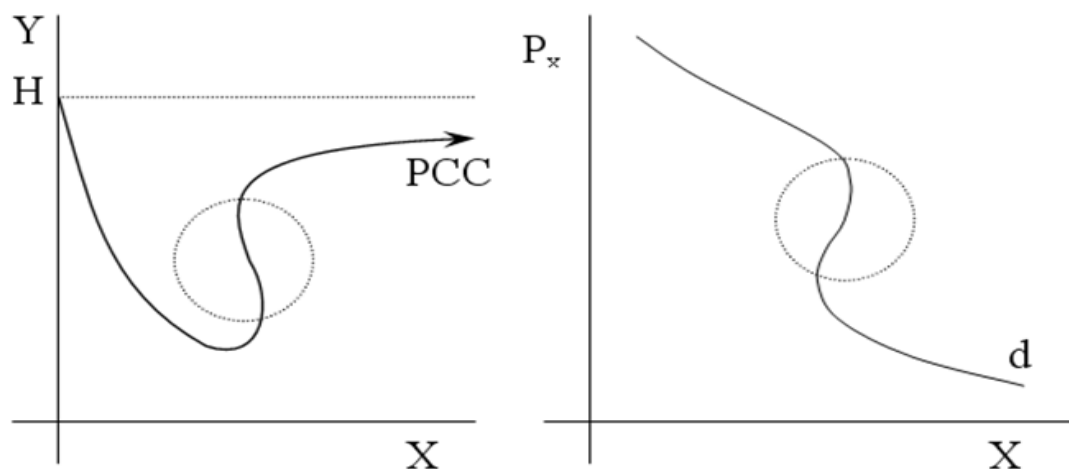
Graf č. 101

Zdroj: Voborník, 2008, vlastní zpracování

U Giffenova paradoxu doznává i křivka PCC zajímavého tvaru, jak je uvedeno viz Graf č. 102 vlevo:

Graf č. 102

Zdroj: vlastní zpracování

Poptávková křivka na grafu (Graf č. 102 vpravo) je v situaci Giffenova paradoxu rostoucí. V reálném životě lze předpokládat, že Giffenův paradox je omezen na určitý cenový interval, jak to znázorňuje Graf č. 102 vpravo.

Pro převážnou většinu méněcenných statků má křivka poptávky normální klesající tvar, tudíž Giffenův statek (tj. speciální forma méněcenného statku) je spíše výjimkou.

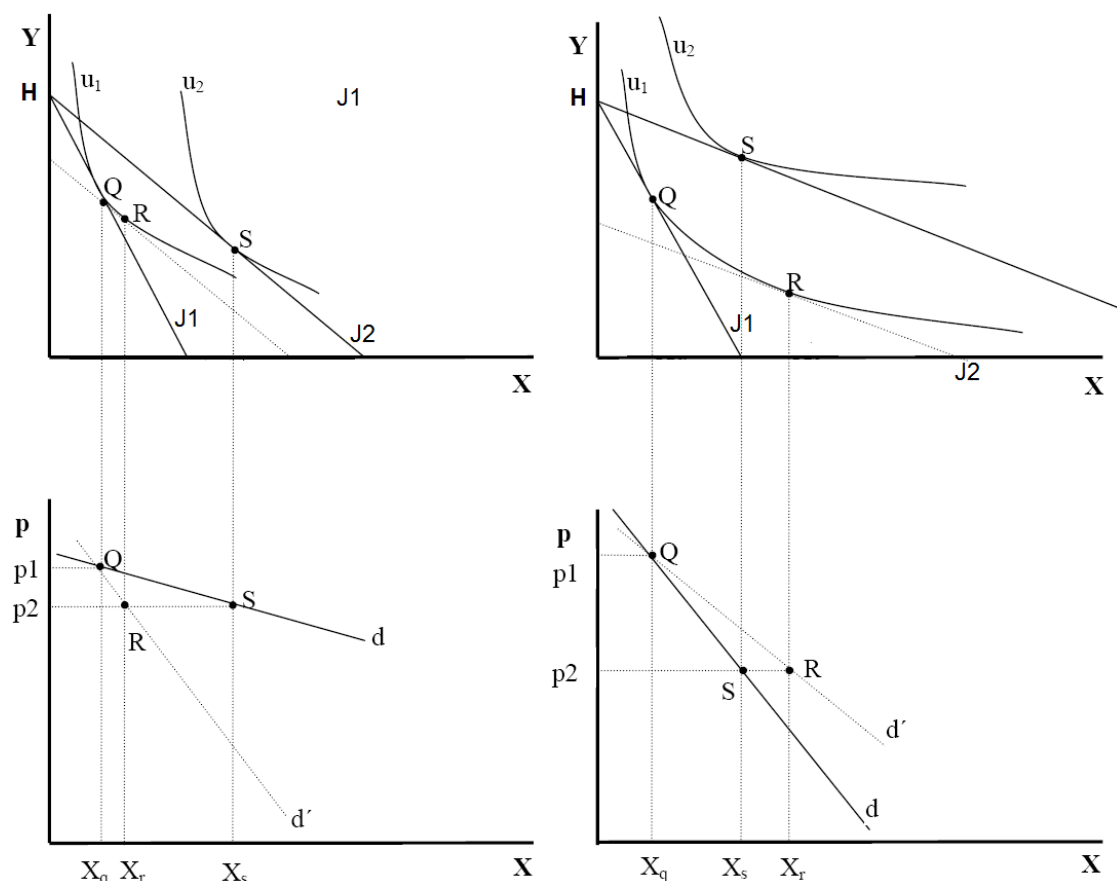
Poptávková funkce při konstantním reálném důchodu dle Hickse

Dle Hickse je reálný důchod konstantní, pokud se spotřebitel pohybuje na jedné indifferenční křivce, tj. když se nemění hladina užitku spotřebitele. V souvislosti s rozkladem na substituční a důchodový efekt je možné odvodit křivku poptávky při konstantním reálném důchodu. Pak se uvažuje pouze substituční a nikoliv důchodový efekt.

Normální statky: Poptávková křivka na grafu (Graf č. 103) vlevo dole je klasický případ poptávky, je odvozená z posunu optima spotřebitele z grafu (Graf č. 103) vlevo nahoře. Křivka d' na grafu (Graf č. 103) vlevo dole je křivka poptávky za předpokladu, že se bere v úvahu pouze substituční efekt. Průsečík křivek d a d' odpovídá původnímu bodu optima spotřebitele (bod Q). Křivka poptávky při konstantním reálném důchodu je strmější než klasická křivka poptávky. Je to způsobeno tím, že substituční i důchodový efekt působí ve stejném směru a celkový efekt je tím posílen.

Méněcenné statky: V případě méněcenných statků působí proti sobě substituční a důchodový efekt, čili celkový efekt je oslaben. Křivka poptávky při konstantním reálném důchodu je tedy méně strmá než křivka poptávky klasická. Tuto situaci zobrazuje Graf č. 103 vpravo nahoře a vpravo dole.

Graf č. 103

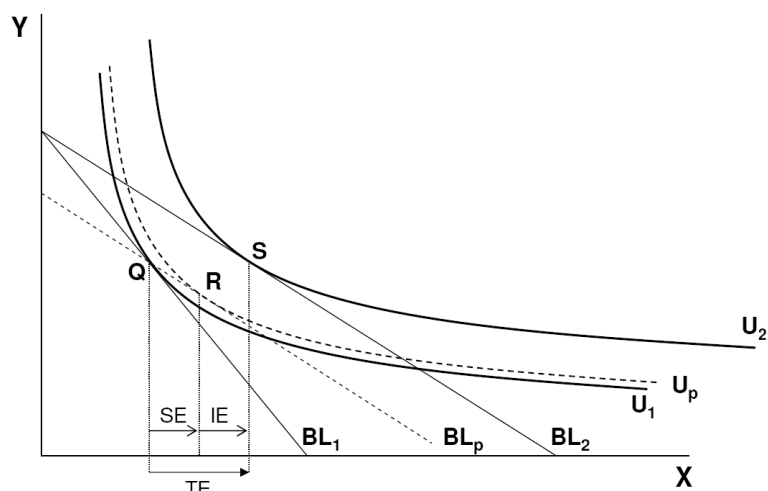
Zdroj: Ústav ekonomie, 2008, vlastní zpracování

Slutského pojetí substitučního a důchodového efektu

Na substituční a důchodový efekt lze nahlížet také jiným pohledem než dle Hickse. Pojetí Slutského se liší v pojetí konstantního reálného důchodu.

Dle Slutského je konstantní reálný důchod schopnost spotřebitele nakoupit stejný objem statků. Tedy není rozhodující stejná hladina užitku spotřebitele, ale schopnost nakoupit stejný spotřební koš. Slutského rozklad poklesu ceny na substituční a důchodový efekt zobrazuje Graf č. 104 (Ústav ekonomie, 2008):

Graf č. 104

Zdroj: Ústav ekonomie, 2008, vlastní zpracování

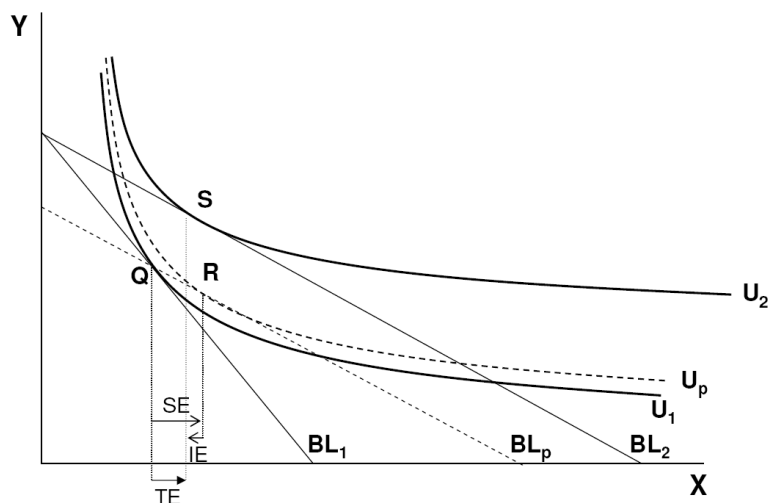
Schopnost spotřebitele nakoupit kombinaci statků X, Y znázorněnou bodem Q na grafu (Graf č. 104) po změně ceny znamená, že pomocná rozpočtová linie není tečnou původní indifferenční křivky U_1 , ale musí procházet původním bodem optima, tj. bodem Q. Tato linie rozpočtu je tečnou vyšší indifferenční křivky U_p , než byla původní indifferenční křivka. Stejný reálný důchod dle Slutského tedy znamená zvýšení reálného důchodu v Hicksově pojetí. Slutského substituční efekt v sobě tedy zahrnuje i malé zvýšení reálného důchodu (tj. důchodového efektu) Hicksova.

Slutského substituční efekt je i pro méněcenné statky negativní. Je to způsobeno tím, že při poklesu ceny musí jít o body vpravo od Q, což plyne z konvexního tvaru indifferenčních křivek. Pokles spotřeby statku Y a růst spotřeby statku X vyvolaný poklesem ceny statku X implikuje také pokles MRS_c a MRS_E .

Na grafu (Graf č. 105) je zobrazeno Slutského pojetí celkového, substitučního a důchodového efektu v případě méněcenných statků. Důchodový efekt a substituční efekt působí vůči sobě protisměrně, čímž se oslabuje celkový efekt změny ceny statku X. (Ústav ekonomie, 2008)

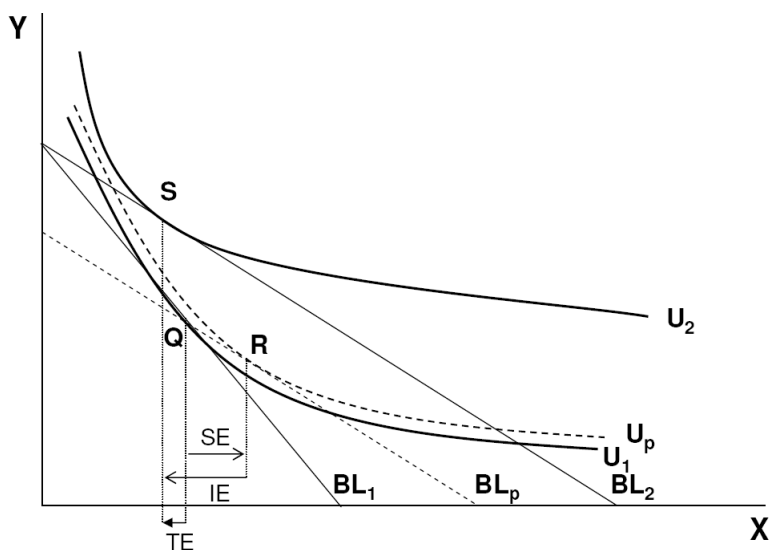
Graf č. 105

Zdroj: Ústav ekonomie, 2008, vlastní zpracování

Graf č. 106 zobrazuje situaci Slutského rozkladu celkového efektu změny ceny statku X na efekt substituční a negativní v případě tzv. Giffenova statku. Důchodový efekt převažuje nad protisměrně působícím substitučním efektem. (Ústav ekonomie, 2008)

Graf č. 106

Zdroj: Ústav ekonomie, 2008, vlastní zpracování

Slutského rovnice

Matematicky lze rozklad na substituční efekt SE a důchodový efekt IE vyjádřit:

$$\delta X / \delta P_x = SE + IE$$

$$SE = \delta X / \delta P_x \text{ při } U = \text{konst.}$$

$$IE = \delta X / \delta P_x \text{ při změně } \Delta I$$

$$\Delta I = -\Delta P_x X \text{ a tedy } \Delta P_x = -\Delta I / X$$

Záporné znaménko ve výrazu $\Delta P_x = -\Delta I / X$ znamená protisměrný pohyb ceny a reálného důchodu spotřebitele. Dále lze matematicky pokračovat:

$$IE = \delta X / (-\Delta I / X) = -X \cdot \delta X / \delta I \text{ při změně } P_x$$

Celkový efekt cenové změny lze potom zapsat tzv. Slutského rovnicí:

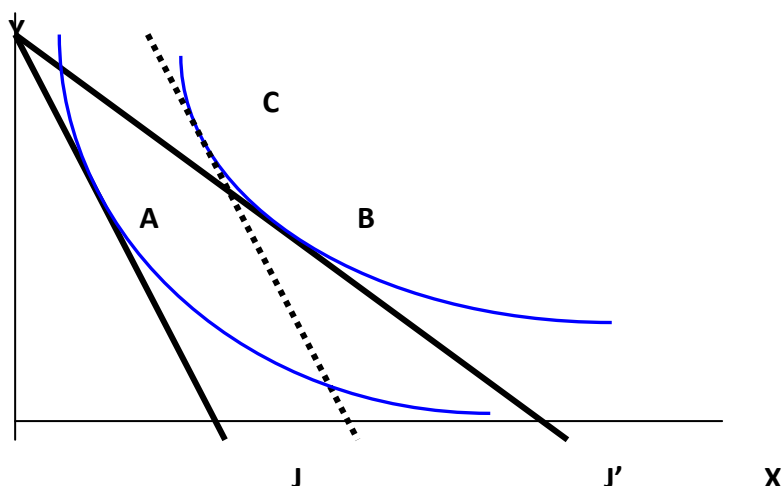
$$\delta X / \delta P_x = \delta X / \delta P_x - X \cdot \delta X / \delta I$$

$$\text{při } U = \text{konst. a změně } P_x$$

Alternativní pojetí substitučního a důchodového efektu

Předpokladem pro alternativní pojetí substitučního a důchodového efektu je opět pokles ceny statku X. Je možné vyjít nejdříve ze změny reálného důchodu a potom teprve zohlednit substituci statku Y statkem X. Jedná se tedy o opačný postup, jak je vidět v Hicksově pojetí na grafu (Graf č. 107) (Majda, 2008):

Graf č. 107

Zdroj: Majda, 2008, vlastní zpracování

Pomocná linie je rovnoběžná s původní linií rozpočtu spotřebitele, nikoliv s novou rozpočtovou linií. V Hicksově pojetí se tedy pomocná křivka rozpočtové linie dotýká indifferenční křivky, na níž leží nový bod optima. V pojetí Slutského pomocná rozpočtová linie prochází novým bodem optima.

Celkový efekt je v případě Slutského i Hickse znázorněn posunem z bodu A do bodu B, důchodový efekt je posunem z bodu A do bodu C, substituční efekt je posunem z bodu C do bodu B.

Je důležité si uvědomit, že body A a B leží ve všech výše zmíněných případech na stejné cenové spotřební křivce, ale bod C leží na různých pomocných důchodových spotřebních křivkách, které vznikají z bodů dotyku pomocné linie rozpočtu spotřebitele a původní indifferenční křivky. Celkový efekt cenové změny není ovlivněn zvolenou metodou rozkladu na substituční a důchodový efekt, zvolená metoda ale může ovlivnit závěry o podílu substitučního a důchodového efektu na celkové změně poptávaného množství vyvolané změnou ceny jednoho statku. (Soukupová, 2001)